

141

Heli Ilaskari

Pohjois-Savon perinnemaisemat

Alueelliset ympäristöjulkaisut

141

Heli Ilaskari (Toimittajat Merja Hyttinen,
Jorma Tuomainen)

Pohjois-Savon perinnemaisemat

Kuopio 1999

POHJOIS-SAVON YMPÄRISTÖKESKUS

ISBN 952-11-0634-4
ISSN 1238-8610

Valokuvat: Heli ja Heikki Ilaskari
Kansikuva: Heli Ilaskari
Taitto: Mirja Mustonen
Painopaikka ja -vuosi:

Sisällys

Johdanto	5
Perinnemaisemien kartoitus	6
2.1 Menetelmät	6
2.2 Kohteiden arvoluokitus	7
2.3 Kartoituksen kattavuus	7
Pohjois-Savon luonto ja maisema	8
3.1 Ilmasto	8
3.2 Kallio- ja maaperä ja pinnanmuodot	8
3.3 Kasvillisuus ja kasvisto	9
3.4 Maisema	9
Maatalouden kehitys ja alueelliset erityispiirteet	11
4.1. Pohjois-Savon asuttaminen	11
4.2 Kaskisavujen kausi	11
4.3 Perinteinen karjatalous	13
4.4 Perinteinen niittytalous	14
4.5 Perinteisestä maataloudesta nykypäivään	15
Perinnebiotooppien nykytila	17
5.1 Yleistä	17
5.2 Perinnebiotooppityypit	19
5.2.1 Kalliokedot ja kedot	19
5.2.2 Tuoreet ja kosteat niityt	20
5.2.3 Rantaniityt	21
5.2.4 Haat	22
5.2.5 Metsälaitumet	23
5.2.6 Kaskimetsät	23
5.3 Uhanalaiset ja huomionarvoiset lajit	24
Perinnemaisemien säilyttäminen ja hoito	26
6.1 Hoidon tarve ja tavoitteet	26
6.2 Hoidon toteuttaminen	27
6.2.1 Hoito- ja kunnostusmenetelmät	27
6.2.2 Maatalouden ympäristötuen erityistuki viljelijöille	28
6.2.3 Muut hoitohankkeet	29
Arvokkaat perinnebiotoopit	30
Iisalmi	31
Juankoski	36
Kaavi	43
Karttula	47
Kiuruvesi	50
Kuopio	62
Lapinlahti	68
Leppävirta	77
Maaninka	110

Nilsia	116
Pielavesi	121
Rautalampi	123
Siilinjärvi	134
Sonkajärvi	137
Suonenjoki	141
Tervo	145
Tuusniemi	147
Vehmersalmi	154
Vesanto	159
Vieremä	160

Johdanto

Suomalainen maalaismaisema oli vielä 1800-luvun lopulla karjan ja viikatteen maisemaa. Nyt nuo karjatalouden muovaamat perinteiset luonnonlaitumet ja niityt uhkaavat kadota kokonaan karjatalouden muutosten tai loppumisen myötä. Samalla on katoamassa erittäin rikas ja monimuotoinen osa luonnostamme sekä maaseudun kulttuuriperinnöstä.

Perinnemaisemien eli perinteisen maatalouden muovaamien maisemien kartoitus lähti liikkeelle vuonna 1986 ympäristöministeriön maisema-aluetyöryhmästä. Sen julkaisema mietintö (Haapanen & Heikkilä 1993) painottuu kuitenkin laajoihin maisemakokonaisuuksiin. Mietintö jakaa perinnemaisemat rakennettuihin perinnemaisemiin ja perinnebiotooppeihin, joita ovat muun muassa kedot, niityt ja haat. Arvokkaita perinnebiotooppeja esitellään lähinnä esimerkinomaisesti.

Työ kuitenkin jatkui ympäristöministeriön toimeksiannosta vuonna 1992 Vesi- ja ympäristöhallinnon perinnemaisemaprojektina. Sen tavoite on selvittää maamme perinnebiotooppien nykytila, hoidon tarve ja hoitomenetelmät (Alanen & Pykälä 1992, Alanen ym. 1994). Käytännön työtä on tehty alueellisissa ympäristökeskuksissa Suomen ympäristökeskuksen koordinoimana. Inventointien tulokset julkaistaan alueellisina raportteina, joista ennen tätä raporttia on julkaistu kahdeksan (Jutila ym. 1996, Vainio & Kekäläinen 1997, Hänninen-Valjakka 1998, Grönlund ym. 1998, Tikkanen ym. 1999, Kalpio ym. 1999, Jantunen ym. 1999, Liedenpohja-Ruuhijärvi ym. 1999).

Inventointien ja niiden perusteella laadittujen raporttien tarkoitus on palvella sekä maanomistajia että maaseutu- ja ympäristöviranomaisia muun muassa silloin, kun viljelijät hakevat maatalouden ympäristötuen erityistukea perinnebiotooppien hoidosta aiheutuviin kustannuksiin.

”Pohjois-Savon perinnemaisemat” esittelee Pohjois-Savon ympäristökeskuksen alueella vuosina 1992-1997 inventoidut perinnebiotoopit. Perinnebiotooppien kartoituksiin ovat osallistuneet fil. yo:t Sirpa Kärkkäinen (1992, 4 kohdetta) ja Sari Turpeinen (1993, 33 kohdetta), MMM Heli Ilaskari (1994-97, 79 kohdetta), FK Helena Rönkä (1994-95, 35 kohdetta), FK Jari Kärkkäinen (1995, 7 kohdetta) ja hortonomiharjoittelija Marjaana Pehkonen (1996-97, 51 kohdetta). Heli Ilaskari on laatinut raportin ja tehnyt aluekuvaukset inventointilomakkeiden perusteella. Työtä on ohjannut FK Juha Pykälä Suomen ympäristökeskuksesta. Toimitustyön ovat tehneet Merja Hyttinen ja Jorma Tuomainen sekä kartat on digitoitunut Merja Miettinen Pohjois-Savon ympäristökeskuksesta.

2

Perinnemaisemien kartoitus

2.1 Menetelmät

Maastotyö käynnistyi kesällä 1992 valtakunnallisen kartoituksen ensimmäisenä vuonna, jolloin inventointimenetelmä oli vielä kehitteillä. Menetelmät ja ohjeet ovat tarkentuneet seuraavina vuosina ja yhtenäinen inventointiohje julkaistiin keväällä 1994 (Pykälä ym. 1994). Niinpä vasta sen jälkeen tehdyt inventoinnit ovat keskenään suoraan vertailukelpoisia, varsinkin kasvillisuuden luokittelun osalta.

Maastokäynnillä inventoitiin putkilokasvit, määriteltiin kasvillisuustyypit, selvitettiin entinen ja nykyinen maankäyttö maanomistajaa haastattelemalla, arvioitiin kohteen maisemallista arvoa ja hoitotarvetta sekä rajattiin kohde kartalle.

Kartoitettavaksi kelpuutettiin ensisijaisesti luonnonniityt, hakamaat ja metsälaitumet, joita on perinteisesti tai melko perinteisesti laidunnettu tai niitetty. Pois käytöstä jääneitä alueita inventoitiin vain, jos perinnebiotoopeille tyypillisiä piirteitä oli yhä näkyvissä tai arvioitiin, että alueen arvo on vielä palautettavissa.

Entisiä peltoja ei yleensä kartoitettu. Mukaan otettiin vain muutama sellainen alue, jonka viljelykäytöstä oli kulunut kymmeniä vuosia ja jonka kasvillisuus oli muuttunut selvästi niittymäiseksi. Rakennettuja perinnemaisemia otettiin mukaan vain silloin, kun samaan kokonaisuuteen liittyi myös varsinainen perinnebiotooppi.

Kuva 1. Inventointi herätti uteliaisuutta myös laiduntajissa. Leppävirta, Kivelän laitumet (Heikki Ilaskari).

2.2 Kohteiden arvoluokitus

Kohteen arvo määriteltiin alustavasti maastotyön päätteeksi. Lopulliset arvoluokat suhteutettiin myöhemmin maakunnan muihin kohteisiin ja osin myös koko maan kohteisiin. Arvotuksessa koko kohteen arvoluokka määräytyi sen arvokaimman osa-alueen mukaan. Siten esimerkiksi valtakunnallisesti arvokkaalla kohteella voi olla vaikkapa paikallisesti merkittävä osa-alue.

Arvottamisessa keskeistä oli perinteisten maankäyttötapojen, kuten laidunnuksen ja niiton jatkuvuus sekä niiden seurauksena muotoutunut kasvillisuus ja lajisto. Keinolannoitus, muokkaus, kylvö tai yleensä rehevöittävä maankäyttö alentavat arvoa. Eliölajisto kuvastaa alueen maankäytön historiaa. Uhanalaiset ja harvinaiset lajit nostavat alueen arvoa ja typpikasvien runsaus puolestaan laskee sitä. Ensisijaisesti tarkasteltiin kohteen nykytilaa ja käytöstä poistuneen kohteen osalta sen palautuvuutta.

Valtakunnallisesti arvokkaalla perinnebiotoopilla perinteinen laidunnus tai niitto on jatkunut yleensä jo vähintään 50 vuotta. Myös perinteinen kasvillisuus on edustavaa. Lisäksi valtakunnallisesti arvokkaita voivat olla alueet, joiden käyttö on äskettäin loppunut, mutta kasvillisuus ja kasvilajisto on vielä hyvin säilynyt.

Maakunnallisesti arvokkaalla kohteella käyttö on ollut lähes perinteistä ja jatkunut pitkään. Perinteiseen karjatalouskäyttöön liittyvä lajisto on tyypillistä ja monipuolista, mutta jossain määrin köyhtynyt rehevöitymisen tai umpeenkasvun seurauksena. Osa alueesta on voinut joskus olla peltoakin.

Paikallisesti arvokkaan kohteen käyttö ei ole perinteisen kaltaista esimerkiksi lannoituksesta tai lisäruokinnasta johtuen, jolloin ravinnevirrat ovat suuntautuneet perinnebiotoopille ja köyhdyttäneet lajistoa. Kasvillisuus ei ole enää edustavaa ja yksittäisiä lajeja on jäljellä pieninä sirpaleina, mutta alueella on kuitenkin säilynyt perinnebiotoopin piirteitä. Paikallisesti arvokas voi olla myös pelto, jolle on pitkäaikaisen laidunnuksen tai niiton seurauksena kehittynyt monipuolista niittykasvillisuutta.

Arvottamisen yksityiskohtaiset kriteerit on selostettu inventointiohjeissa (Pykälä ym. 1994).

2.3 Kartoituksen kattavuus

Vähäisistä voimavaroista ja alueen laajuudesta johtuen kartoitus ei ole kattava. Se on kattavin valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaiden kohteiden osalta, joista suurin osa on löydetty. Paikallisesti arvokkaita kohteita löytyisi varmasti enemmänkin. Olennaista on silti se, että tutkimus antaa oikeansuuntaisen kuvan jäljellä olevien perinnebiotooppien määrästä Pohjois-Savossa.

Osa kohteista löytyi kirjallisuuden ja eri tahoilta tulleiden vihjeiden perusteella. Myös muutamat maanomistajat ottivat itse yhteyttä ja pyysivät inventointia. Alkuun parhaaksi keinoksi osoittautui kuitenkin kohteiden etsintä potentiaalisesti kiinnostavilta alueilta, esimerkiksi karttojen perusteella. Se edellytti kierteilyä ja kohteiden etsintää maastossa varsinkin aktiivisilla karjatalousalueilla. Vuodesta 1996 lähtien lähes kaikki inventoinnit tehtiin kohteilla, joille oli haettu maaseudun ympäristötuen erityistukea. Näistä ehdittiin kuitenkin käydä läpi vain hakupapereiden perusteella kiinnostavimman tuntuiset.

3

Pohjois-Savon luonto ja maisema

3.1 Ilmasto

Pohjois-Savon itäinen sijainti luo edellytykset mannerilmastolle, mutta järvialueen suuret vesistöt tasaavat kuitenkin lämpötilaeroja. Vuoden keskilämpötilat vaihtelevat etelästä pohjoiseen mentäessä asteen verran, noin $+2,5^{\circ}\text{C}$ - $+3,5^{\circ}\text{C}$. Kylmimmän kuukauden keskilämpötilat vaihtelevat vastaavasti -10°C - -11°C . Heinäkuun lämpötilassa ei ole juuri eroa etelän ja pohjoisen välillä, ja koko Pohjois-Savon keskilämpötila on $+16^{\circ}\text{C}$. Kasvukauden tehoisan lämpötilan summa muuttuu eteläosan $1100-1200^{\circ}\text{C}$:sta pohjoisosan $900-1000^{\circ}\text{C}$:een. Terminen kasvukausi, jolloin vuorokauden keskilämpötila ylittää $+5^{\circ}\text{C}$ ja jälleen alittaa sen, kestää etelässä noin 160 ja pohjoisessa noin 145 vuorokautta. Terminen kesä, jolloin vuorokauden keskilämpötila ylittää $+10^{\circ}\text{C}$, alkaa etelässä noin 25. ja pohjoisessa 30. toukokuuta, ja päättyy vastaavasti 15. ja 5. syyskuuta (Alalammi 1987).

Valtaosa Pohjois-Savosta on järviseutua, jolla hallan tuhot jäävät yleensä vähäisemmiksi kuin reuna-alueiden vedenjakajaseuduilla. Pakkaseton jakso on suurjärvien seudulla keskimäärin 130 - 145 vuorokautta ja pohjoislaidan vähäjärvisillä alueilla 80 - 100 vuorokautta. Vuotuinen sademäärä vaihtelee etelän 600 mm:stä koillisen jopa 750 mm:iin (Alalammi 1987).

3.2 Kallio- ja maaperä ja pinnanmuodot

Pohjois-Savon kallioperä on hyvin vanhaa ja kivilajeiltaan vaihtelevaa. Vanhin ajoitettu kivi, 3130 miljoonaa vuotta vanha kvartsidioriitti, löytyy Lapinlahden Kiikkukalliolta. Nuorimpia on Maaningan Honkamäen 1870 miljoonan vuoden ikäinen graniitti (Lukkarinen 1991).

Maakunnan kallioperässä ovat vallitsevina happamat niukkaravinteiset graniitit ja gneissit. Etelä- ja keskiosissa kallioperä on muodostunut suonigneisseistä (migmatiitit), joiden keskeltä nousee paikoin graniitti-granodioriitti- ja graniittigneissisaarekkeita. Pohjoisosassa vallitseva kivilaji on graniittigneissi. Vieremällä ja Suonenjoen seudulla esiintyy kiilleliuskeita. Muinaisen karjalaisen poimuvuoriston jäännösvuoret, kuten esimerkiksi Nilsiäkinahmi ja Nilsiä-Juankosken Pisa, ovat kulutusta kestävästä kvartsiittia. Ravintorikkaampia kivilajeja on vähän. Pieniä kalkkikiviesiintymiä on Kuopiossa, Vehmersalmella, Nilsiässä, Juankoskella, Maaningalla, Pielavedellä ja Kiuruvedellä (Kellomäki 1970, Alalammi 1990). Ne rikastuttavat myös kasvistoa muutamilla perinnebiotoopeilla, kuten Juankosken Mäkiharjun niityllä (Savola 1991).

Avokallioita Pohjois-Savossa on hyvin vähän, mikä näkyy myös kallioketjen vähäisyytenä. Valtaosaa alueesta peittää pohjamoreeni, jota on suhteellisesti enemmän kuin muissa maakunnissa. Harjut ovat yleisimpiä lajittuneiden maalajien muodostumia. Merkittävimmät harjukaksot ovat Nilsiä-Varpaisjärven, Tuusniemen-Siilinjärven-Iisalmen-Pyhäjärven, Kuopion, Leppävirran-Keiteleen, Joroisten-Suonenjoen ja Pieksämäen-Rautalammin jaksot. Pohjois-Savossa ei ole juurikaan geologisessa mielessä aitoja savia. Paikoin on hiesuja, joista laajimmat alueet

ovat Siilinjärvellä, Maaningalla, Lapinlahdella, Iisalmessa, Kiuruvedellä ja Viere-mällä (Kellomäki 1970, Alalammi 1990). Muun muassa näille alueille sijoittuvat useat rantaniityt.

Pohjois-Savo on lähes kokonaan melko matalaa Järvi-Suomen aluetta. Maas-ton suhteellisten korkeuserojen perusteella eteläosa on kankare- (suhteellinen korkeus 10-20 metriä) ja mäkimaata (20-50 metriä). Keski- ja pohjoisosat ovat mäki- ja vuorimaata (50-200 metriä). Suurin korkeusero tavataan Kinahmilla, jonka 314 metriä korkea laki on pari sataa metriä korkeammalla kuin alapuolinen Syvärinjärvi (Kellomäki 1970, Kalliola 1973).

Pohjois-Savon korkokuva on voimakkaasti luode-kaakko -suuntainen. Se johtuu samansuuntaisista mannerjään voimakkaasti kuluttamista murtumalinjoista ja näihin syntyneistä järvistä.

3.3 Kasvillisuus ja kasvisto

Valtaosa Pohjois-Savosta kuuluu eteläboreaaliseen kasvillisuusvyöhykkeeseen (Kalliola 1973). Vain karummat koillis- ja luoteislaiteet ovat keskiboreaalisia. Alueella vaihtelevat keskinkertaiset ja karuhkot metsämaat mustikkatyypin kuusi-koista kuivahkoihin puolukkatyypin mäntykankaisiin. Vallitsevat puulajit ovat mänty (47 %) ja kuusi (40 %) (Aarne 1992). Alle kymmenesosalla metsämaasta pääpuulajina on koivu, josta noin kolmannes on rauduskoivua ja kaksi kolman-nesta hieskoivua. Leppä on vallitseva puulaji yhden prosentin alalla.

Pohjois-Savosta on metsämaata 80 prosenttia, josta suota on alle kolmasosa (Aarne 1992). Soita on eniten maakunnan pohjois- ja itäosissa. Niistä 51 % on kor-pia, 46 % rämeitä ja 3 % avosoita. Ne edustavat lähinnä karuja Sisä-Suomen keidas-soita (Kalliola 1973). Pohjoisessa suoyhdistymät vaihettuvat vähitellen Pohjan-maan aapasoihin.

Lehtoja ja lehtomaisia metsiä on vain vähän lukuun ottamatta niin sanottua Kuopion lehtokeskusta, joka ulottuu Suonenjoelta etelässä Iisalmeen pohjoisessa. Maakunnassa on monien kasvilajien pohjoisimmat esiintymispaikat, kuten valko-vuokon Iisalmessa (Kellomäki 1970). Pienialaisten kalkkiesiintymien yhteydessä tavataan myös vaateliaita kalkinsuosijalajeja. Etenkin Juankosken Huosiaisniemi on tunnettu muun muassa kämmeköistään. Sen vaikutuspiiriin sijoittuu yksi maa-kunnan edustavimmista perinnebiotoopeista, Mäkiharjun niitty (Savola 1991). Oma erikoisuutensa ovat Kaavin Niinivaaran serpentiinikalliot, jotka vaikuttavat sen yhteydessä sijaitsevien Hyvärilän laidunten kasvillisuuteen.

3.4 Maisema

Maisema-aluetyöryhmän maisemamaakuntajaossa (Haapanen & Heikkilä 1993) valtaosa Pohjois-Savosta kuuluu Itäiseen Järvi-Suomeen. Tästä keskeinen osa on Pohjois-Savon järviseutua ja pienempi länsi- ja lounaislaita Keski-Suomen järvi-seutua. Pieni luoteiskulma sijoittuu Suomenselkään ja kaistale itä- ja koillislaitaa Vaara-Karjalaan.

Tyypillistä ja perinteistä asutusta edustavat mäkikylät, jotka vaihtelevat pie-nimuotoisesta kumpareasutuksesta suurten mäkien lakikyliin. Edustavimpia, ava-ria näköaloja ja tasapainoisia viljelymaisemia tarjoavia mäkikyliä ovat Lapinlah-den Väisälänmäki, Leppävirran Mustinmäki-Tahvanala ja Nilsin Sänkimäki (Poh-jois-Savon seutukaavaliitto 1990, Haapanen & Heikkilä 1993). Kaikki ovat valta-kunnallisesti arvokkaita maisemakokonaisuuksia. Pohjois-Savon arvokkaita mai-sema-alueita ovat lisäksi Leppävirran Paukarlahti ja Maaningan Maaninkajärven

kulttuurimaisemat, jotka edustavat toista tavallista kylätyyppiä, rantakylää. Mäkikylien syntyyn ovat vaikuttaneet mäenlakien edulliset ilmasto- ja maaperäolot. Rantakylät ovat rakentuneet paitsi maaperätekijöiden, myös asutus- ja elinkeinohistorian sekä kulkuyhteyksien tuloksena. Luonnonolojen vuoksi asutus sijaitsee hieman etäämmällä rantaviivasta ja viljelykset ikäänkuin avautuvat rantaa kohti.

Maakunnallisesti arvokkaiisiin maisema-alueisiin luetaan Pohjois-Savossa Kiuruveden Koskenjoki, Nilsin Kinahmi ja Suonenjoen Kutumäki-Pörölänmäki (Haapanen & Heikkilä 1993).

Kuva 2. Pohjois-Savossa asutus on hakeutunut mäki- ja rantakyltiin. Aivan rannalle eivät esisät rakentaneet. Vain pellot avautuivat vesistöön tarjoten kuin luonnostaan kauniita näkymiä tilakeskuksesta. Vehmersalmi, Hallikkalan laitumet (Heli Ilaskari).

Maatalouden kehitys ja alueelliset erityispiirteet

4

4.1. Pohjois-Savon asuttaminen

Pohjois-Savon vanhimmat esihistorialliset asuinpaikat tunnetaan kiviakaudelta, ns. Suomusjärven kulttuurin ajoilta noin 7000-8000 vuotta eKr. (Pohjois-Savon seutu-kaavaliitto 1974). Eniten muinaisjäänneksiä on löydetty kampakeraamiselta kaudelta noin 4000-1600 eKr. Nuorimmat ovat pronssikaudelta ja ajanlaskun alkua edeltäviltä vuosisadoilta. Irtolöydöistä päätellen esihistoriallisen ajan ihmisiä on liikkunut alueella myös ensimmäisillä vuosisadoilla, vaikka varmoja kiinteitä muinaisjäänneksiä ei tunnetaakaan.

Pohjois-Savo asutettiin melko nopeasti 1500-luvulla (Soininen 1961). Eränkävintä oli asutuksen tienraivaaja. Pitkät, monihaaraiset ja pohjoista kohti johtavat järvireitit muovasivat melko yhtenäisen eräalueen. Eränkävintä liittyi kuitenkin kiinteästi maanviljelyyn, joka Savossa oli yhdistynyttä kaski- ja erätaloutta. Karjanhoito perustui luonnonheinän saantiin, ja asutuksen laajentuessa heinää piti hankkia yhä kauempaa luonnonniityiltä. Metsästyksen ja kalastuksen ohella erämailla poltettiin kaskia. Erämiehet kuljettivat mukanaan siemenviljaa ja kylvivät sitä edellisenä kesänä kaadettuun kaskeeseen. Lopulta syntyi uudisasutus, kun erämies rakensi pirtin eräkasken laidalle ja toi sinne perheensä sekä karjansa.

Pohjois-Savon uudisasutuksen päätepisteenä pidetään vuotta 1570, jolloin taloja arveltiin olleen noin 240 silloisessa Tavinsalmen pitäjässä (Soininen 1961). Asutus oli painottunut vahvasti eteläosaan ja liki kolmannes oli ns. Leppävirran reitin alueella. Eränkävintä menetti valta-asemansa ja uudisasukkaiden tärkein elinkeino oli kaskiviljely.

4.2 Kaskisavujen kausi

Koko perinteisen maatalouden ajan vielä 1800-luvulle asti Pohjois-Savon kasvinviljely oli pitkälti kaskiviljelyn varassa ja pääosa viljasadoista korjattiin kaskimailta. 1700-luvun puolivälissä kaskettavat metsät alkoivat paikoin käydä vähiin, mikä väestön lisääntymisen ohella pakotti raivaamaan kivisiä peltoja. Itä-Suomessa kaskikausi jatkui kuitenkin poikkeuksellisen pitkään juuri maaperän kivi-syyden vuoksi ja koska kaukana hajallaan sijaitsevia ulkotiluksia voitiin käyttää hyväksi vain kaskeamalla. Yksi syy oli myös köyhyys. Vain rikkaimmilla viljelijöillä oli varaa odottaa, että kustannukset pellon raivaamisesta maksoivat itsensä takaisin (Soininen 1975).

Jo 1600-luvulta lähtien valtio yritti rajoittaa kaskeamista, koska pelättiin metsien loppumista. Vuonna 1775 Savossa ja Karjalassa kiellettiin viertopuiden käyttö, mikä käytännössä merkitsi kaskeamiskieltoa. Koska sen toimeenpanoa saatiin lykättyä 8 vuotta, ehti kielto lopulta olla voimassa 13 vuotta. Vuonna 1796 Savo ja Karjala saivat erivapauden jatkaa kaskeamista (Wirilander 1960, Soininen 1975).

Vaikka väestön lisääntyminen, asutuksen tihentyminen ja viljelytarpeen kasvaminen pakottivat kaskitalouden ahtaalle 1800-luvun toisella neljänneksellä, poltettiin Pohjois-Savon viimeiset kasket jopa niinkin myöhään kuin 1950-luvulla (Tujulin 1967, Soininen 1975, Linkola 1987). Vielä 1830-luvulla kasket antoivat ruisadosta Leppävirralla yli puolet ja kaikkialla muualla maakunnassakin vähintään neljänneksen rukiin kokonaissadosta (Soininen 1975). Heikinheimon (1915) tutkimusten mukaan kaskeaminen oli vielä vuonna 1913 tavallista Kaavilla ja Nilsissä, ja jokseenkin tavallista se oli Karttulassa, Leppävirralla, Rautalammilla, Rautavaaralla, Suonenjoella ja Tuusniemellä. Muualla se oli harvinaista tai hyvin harvinaista. Kaskettu pinta-ala oli kuitenkin enää yhteensä joitakin satoja hehtaareja (Rosberg ym. 1927).

Savolainen kaskiviljely oli monimuotoista. Käytössä oli ainakin neljä toisistaan selvästi eroavaa menetelmää: 1. tavallinen kaski, 2. rieskamaa, vierumaa eli tulimaa, 3. huuhta eli ylipalo ja 4. pykälökkömaa (Soininen 1961).

Tavallinen kaski oli yleisin ja pisimpään käytössä ollut menetelmä. Se tehtiin lehtimetsään tai lehtipuuvaltaiseen sekametsään. Puuston piti olla tasaikäistä, noin 15-30 vuotta vanhaa. Kaski kaadettiin keski- tai syyskesällä, jolloin haihdunta täysikokoisista lehdistä kuivatti puut nopeimmin. Kaadettu kaski kuivui talven yli ja poltettiin seuraavana keväänä tai alkukesällä. Polton jälkeen kylvettiin syysruista tai ohraa ja seuraavina vuosina kauraa (Soininen 1961 ja 1975).

Rieskamaakin tehtiin lehtimetsään, mutta se poltettiin jo samana kesänä. Ensimmäisenä vuonna viljeltiin ohraa tai joskus naurista. Toisena vuonna kylvettiin kauraa, tattaria tai naurista. Huuhta raivattiin karkeaan havu- tai sekametsään ja satoa saatiin vasta usean vuoden työn jälkeen. Huuhtakaskessa voitiin viljellä vain ruista. Pykälökössä kuivattiin lehtimetsän lähellä ollut havumetsä pyältämällä, jolloin se siementyi lehtipuilla ja muuttui lehtimetsäksi. Se kaskettiin sitten tavallisena kaskena (Soininen 1961 ja 1975).

Oma muotonsa oli suokaskiviljely, jonka länsisuomalainen muoto on kytöviljely. Se kehittyi Itä-Suomessa 1600-luvulta lähtien. Puisia rämesoita poltettiin ensin kaskeksi ja raivattiin sitten pelloksi (Linkola 1987).

Hylätty kaski jäi ahoksi, jota käytettiin laitumena. Ahovaihe kesti korkeintaan kymmenen vuotta. Aluksi laiduntaminen esti vesakoitumisen ja ruohokasvit vallitsivat. Kaskiahojen lajeista tavataan yhä nurmikaunokki, peurankello, pukinjuuri ja ruusuruoho, sekä harvemmin enää esimerkiksi kesämaitiainen tai valtakunnallisesti uhanalainen hirvenkello (Kalliola 1973, Pohjois-Savon seutukaavaliitto 1990).

Viljavimmat kaskialat talojen ja kylien liepeillä raivattiin pelloiksi, ja hie- man kauempana sijaitsevat alueet jäivät niityiksi tai ahoiksi, joita niitettiin ja myöhemmin laidunnettiin. Myös kaskimaille noussut metsä kelpuutettiin syöttöhaaksi (Soininen 1975, Linkola 1987).

Kun kaskiaho vähitellen metsittyi, vallitsivat aluksi yleensä leppä ja koivu. Niiden joukossa saattoi olla jokunen mäntykin. Kaukaiset havumetsäkasket eli huuhdat metsittyivät lopuksi myös kuuselle. Kylien liepeillä kaskia poltettiin tiheimmin ja usein syntyi pelkkiä harmaalepikoita. Niiden vyö saartaa paikoin vielä nykyäänkin kyliä. Wirilander (1960) kuvailee maisemaa: "talojen lähistöllä, uupu-neimmilla kaskimailla on aurinkoisia mansikka-ahoja, helakoita lintulehtoja, le-pikköholveja, katajikkorinteitä, askeleen alla lyhyttä lauhkeata nurmikon nukkaa ja vasta etäämmällä tumman havumetsän karkeampi rinta."

4.3 Perinteinen karjatalous

Uudisasutuksen karjanhoito perustui luonnonniittyihin. Lisänä olivat lehdekset, joita saatiin kaskimaille kasvaneista koivusta, haavasta ja lepästä. Lehdeskerppuja söivät lähinnä lampaat ja vähäiset vuohet (Linkola 1987). Kaskiahoja oli alkuun vähän. Huuhta-ahot olivat huonoja heinämaita, sillä ne kasvoivat etupäässä sammalta ja pientä pensaikkoo. Huuhdassa kasvaneen korpirukiin oljetkaan eivät kelvanneet karjalle, kuten muut kaskiviljan oljet. Lehmien talviruoka oli olkipitoista, ja kerput vain hieman täydensivät sitä. Vuoden 1571 veroluettelot kuvaavat uudisasutuskauden karjanhoitoa. Kaikkiaan 367 omistajalla oli 1054 lammasta, 839 lehmää, 453 hevosta, 361 nuorta karjaa, 158 sikaa ja 95 vuohta (Soininen 1961).

Karjaa ei pidetty voin ja maidon, vaan lannan tuotannon takia. Lanta käytettiin pelloilla, joilla kasvatettiin viljaa. 1800-luvulla laskettiin, että peltoalaan nähdessä tarvittiin 3-4 -kertainen määrä niittyä, jotta saatiin ruokittua riittävä määrä karjaa kyseisen pellon lannoittamiseen. Lannan vuoksi karjaa yritettiin pitää hengissä talven yli enemmän kuin niukat rehuvarat sallivat. Myös karjataudit ja petotuhot pitivät karjamäärän alhaisena (Soininen 1975).

Tiedot karjakannasta ovat erittäin ristiriitaisia. 1700-luvulla arvellaan lypsäviä lehmiä olleen keskikokoisissa taloissa neljästä viiteen ja torpissa niiden määrän lisääntyneen vuosisadan alusta loppuun mennessä yhdestä kolmeen. Vuonna 1871 Iisalmen kihlakunnan vouti kertoi karjan määrän vähentyneen ja hoidon parantuneen (Wirilander 1960). Iisalmi, Kiuruvesi ja Sonkajärvi olivat tunnettuja hyvälaatuisesta karjastaan (Soininen 1975).

Soinisen (1975) mukaan Itä-Suomen kaskiviljelyalueen karjamäärät olivat aina 1800-luvun ensimmäisen neljänneksen loppuun asti jäljessä muusta Suomesta. Vuonna 1825 asukkaita oli 21,9 % koko maan väestöstä, mutta karjaa vain 17,4 % maan karjakannasta. Eri eläinlajien osuudet olivat vastaavasti: hevosia 19,1 %, nautakarjaa 16,1 % ja lampaita 15,1% koko maan kannoista. Karjakanta alkoi nopeasti kasvaa 1800-luvun puoliväliä kohti. Sen jälkeen hevoscannan kasvu pysähtyi, joutuksen muun muassa liikenneolojen muutoksista. Nautakarjakannan kasvu jatkui silloisessa Kuopion läänissä 1870-luvun loppua kohti.

Kuva 3. Muun muassa lahopuut ja pähkakoivut ovat vanhan metsälaitumen tunnusmerkkejä. Leppävirran Liukonpellossa on laidunnus jatkunut yli 200 vuotta (Heli Ilaskari).

Kesällä karja kulki valtoimenaan yhteismetsässä ja pensastuvilla kaskiaukeilla syöden ruohojen ja heinien lisäksi lehtipuiden taimia ja jopa havupuiden latvakasvaimia (Wirilander 1960). Heinänkorjuun jälkeen karja laidunsi myös niityillä. Se vaelsi toisinaan yksin tai kylän paimenen johdattamana kaukasiin takametsiin, ja sen saaminen illaksi takaisin lypsytarhaan oli työn takana. Laitumien aitaamisvelvollisuus säädettiin vasta vuonna 1864 (Linkola 1987).

4.4 Perinteinen niittytalous

Tiedot niittyalasta ovat hyvin puutteelliset ja ristiriitaiset. Pysyviä niittyjä oli kuitenkin vähän, sillä 1700-luvun puolivälissä viranomaiset valittivat niittyjen puutteen heijastuvan karjanlannan puutteena, joka puolestaan haittaa peltoviljelyn kehittymistä. Heinä saatiin lähinnä kaskiahoilta, ja nekin olivat enemmän laitumia kuin heinäniittyjä. Kivisyytensä vuoksi kaskiahot soveltuivat huonosti talviheinän niittoon (Soininen 1975).

Pohjois-Savon niittyala kasvoi 1800-luvulla voimakkaasti. Etenkin Ylä-Savon lialmella, Kiuruvedellä ja Sonkajärvellä mainitaan olleen runsaasti niittyjä. On arvioitu, että niittyala lisääntyi 1700-luvun loppupuoliskolta 1800-luvun loppupuoliskolle reilusti yli kaksinkertaiseksi. Vuonna 1880 silloisen Kuopion läänin niittyalan on arvioitu olleen noin 200000 hehtaaria. Samaan aikaan niittyä laskettiin olevan 2,67 kertaa niin paljon kuin peltoa ja noin hehtaari nautayksikköä kohti. Pääosa talvirehusta korjattiin siis luonnonniityiltä vielä 1800-luvun lopulle asti (Soininen 1975).

Niittyjen hoidon kerrotaan olleen keuhkoa. Viranomaisten mukaan "Savon niityt ovat kauttaaltaan luonnontilassa, suuri osa veden ja sammalen vaivaamia mättäikköjä ja pajukot niissä aina vireästi versomassa" ja paikoin "näлкиintynyt karja päästetään liian varhain kevättureita nurmikkoja sorkillansa survomaan" ja samoin myös uudelleen heinänteon jälkeen. Väitettiin, että heinillä saatiin hädintuskin hevonen selviämään talven yli (Wirilander 1960).

Kuva 4. Yleensä laajat, vähäkiviset niityt on raivattu pelloiksi. Harjun niitty Vehmersalmella on niitetty ja laidunnettu perinteisesti kymmeniä vuosia. Avaralla kukkaniityllä viihtyvät päivänkakkarat, aholeinikit, ketoneilikat ja ruusuruohot (Heli Ilaskari).

Niittymaat jaoteltiin nurmi-, tulva- ja suoniittyihin. Pohjois-Savossa tavalliset nurminiityt olivat kaskiviljelyn ja laiduntamisen seurauksena syntyneitä ahoja ja ketoja sekä nurmsettumaan jätettyjä peltoja, joita reunustivat kiviaidat tai täplittivät kivirauniot. Kuivimpia niittyjä eli ketoja oli Savossa vähän, ja niitä käytettiin lähinnä lampaiden ja vuohien laitumina (Linkola 1987).

Niittyjä saatiin myös järviä laskemalla. Näin tehtiin varsinkin 1860-luvulla Ylä-Savossa, jossa laakearantaisia järviä oli helppo laskea niittyalan kartuttamiseksi. Hankkeet nostivat silloin Kuopion läänin tilastojen kärkeen, sillä 40 prosenttia eli 84 niistä sijoittui lääniin, ja juuri Ylä-Savoon. Se oli ollut jo 1800-luvun alkupuolella Itä-Suomen merkittävin voivientialue, mutta tullut toimeen suhteellisen runsaiden luonnonniittyjen turvin. Saimaan kanava mahdollisti voikaupan lisäämisen ja aiheutti paineita rehuntuotannolle (Soininen 1975).

4.5 Perinteisestä maataloudesta nykypäivään

Perinteinen maatalous säilyi, kun tapa harjoittaa sitä kulki sukupolvien ajan perintönä isältä pojalle lähes muuttumattomana. Vähäisiä peltoja käytettiin viljan kasvattamiseen ja karjaa pidettiin lähinnä lannan vuoksi. Muutos alkoi, kun voimakasta väestönkasvua seurasivat katovuodet 1860-luvun alkupuolella. Peltoa oli suorastaan pakko raivata lisää. Muutos tapahtui kuitenkin vähitellen (Vihola 1991).

Peltoala kasvoi silloisen Kuopion läänin alueella 1700-luvun loppupuolelta 1800-luvun loppupuoliskolle yli nelinkertaiseksi. Virallisen tilaston mukaan Kuopion läänin peltopinta-alat olivat vuonna 1880 73370 ha, vuonna 1890 92000 ha ja vuonna 1900 118000 ha. Peltoa oli 0,29 hehtaaria henkeä kohti, mikä oli Oulun läänin jälkeen vähiten maassa. Itä-Suomessa peltoviljelyn arvioidaan lisääntyneen nopeammin kuin väkiluku. Pohjois-Savossa kehitys oli ripeintä ja pellonraivaus alkoi aikaisemmin ja oli voimakkaampaa kuin muualla Itä-Suomessa (Soininen 1975).

Kuva 5. Mäkikylien kivisillä moreenimailla on säilynyt vielä laidunniittyjä. Leppävirran Petromäen laitumet on tällainen maisemallisesti komea alue, joka on syntynyt sukupolvien työn tuloksena. Nykyisten niittyjen ongelma on kuitenkin usein rehevöityminen ja edustavinta lajistoa löytyy vain kivien ja kiviraunioiden kupeilta (Heli Ilaskari).

Uusi raivattu pelto otettiin rehuntuotantoon. Se vaikutti myös pellon ja niityn keskinäisiin suhteisiin. Kun vuonna 1880 koko maassa oli 800000 ha peltoa, oli luonnonniittyä tasan kaksi kertaa niin paljon. Vuonna 1910 suhde oli kääntynyt päinvastaiseksi: peltoa oli 1900000 ha ja niittyä 100000 ha. Parhaat luonnonniityt oli raivattu pelloiksi. Kaksi kolmasosaa maan peltoalasta tuotti rehua, eikä leipäomavaraisuutta enää ollut. Oli siirrytty leipäviljan tuotannosta karjatuotantoon. Pohjois-Savon maataloustuotanto painottui vahvasti karjatalouteen. Jo kirjanpito vuonna 1912-13 oli kirjanpito tiloilla kasvintuotannon osuus koko tuotannon arvosta maan alhaisin eli 13,8 %. Karjatalouden osuudeksi muodostui siten jopa 86,2 %, josta nautakarjatalouden osuus oli 69,6 % (Vihola 1991).

Vuonna 1969 Pohjois-Savossa oli peltoa noin 175000 ha ja luonnonniityksi luokiteltiin noin 8300 ha, joka tosin ei vastaa luonnontieteellistä niitykäsitettä, mutta kuvaa silti hyvin muutosta. Tiloja oli noin 23 000 kpl (Pohjois-Savon seutukaavaliitto 1975). Vuonna 1997 määrä oli pudonnut tästä puoleen eli 11500 tilaan. Tosin aktiivituloja arvioitiin olevan enää 6200, joista yli puolet oli lypsykarjatilaja ja yli kymmenesosa nautakarjatilaja. Ne tuottivat 12 % maan maidosta ja 10 % maan naudanlihasta. Keskimääräinen lehmäluku tilaa kohti oli 14 kappaletta. Viljelyksessä ja kesantona oli peltoa 129000 ha, josta nurmen ja rehuviljan osuus oli 91 %. Pohjois-Savon maatalous perustuu siis yhä vahvasti karjatalouteen, jonka sanaan olevan maan kehittyneintä (Pohjois-Savon TE-keskus 1997).

Perinnebiotooppien nykytila

5.1 Yleistä

Pohjois-Savon perinnebiotooppien tila on huono, kuten muuallakin maassamme. Hoidetuista kohteista vain harvalla oli enää edustavaa ja monimuotoista lajistoa. Kartoituksessa löytyi arvokkaita alueita yhteensä 191 kohdetta ja 1016,4 hehtaaria, joista valtakunnallisesti merkittäviksi luokiteltiin vain 7 kohdetta (taulukko 6) eli alle 4 prosenttia kohteista. Näistäkin yhteensä 70,1 hehtaarista kaksi kohdetta käsitti yli 50 hehtaaria eli yli kaksi kolmasosaa. Parhaiksi maakunnallisiksi (m+) luokiteltiin 11 kohdetta eli alle 6 prosenttia, ja yhteensä 72,8 hehtaaria. Kukin kohde luokiteltiin sen parhaan osa-alueen mukaan, joten todellinen arvokkain pinta-ala on huomattavasti vielä edellisiäkin lukuja pienempi.

Niitettyjä aloja löytyi hyvin vähän. Kahdentoista kohteen pinta-ala oli yhteensä 11,3 hehtaaria, mikä on vain 1,1 prosenttia kaikesta perinnebiotooppialasta (taulukko 1). Viikate oli käytössä 8 kohteella. Neljältä alalta korjattiin heinää koneellisesti karjalle, yleensä sorminiittokoneella. Seitsemää kohteista hoidettiin lähinnä pihaniittyinä, joskin näistä kahdelta niittorehu annettiin naapurin karjalle.

Vaikka 78 prosenttia kohteista ja 88,5 prosenttia pinta-alasta yhä laidunnettiin, ei nykyinen hoito enää vastannut perinteistä maankäyttöä (taulukko 1). Tyypilliseksi ongelmaksi osoittautui rehevöityminen, joka johtuu ravinnevertojen suuntautumisesta perinnebiotoopille, kun ne perinteisessä käytössä kulkevat sieltä pois. Syynä ovat paitsi perinnebiotoopin suoranaisten keinolannoitus, myös karjan oma lannoitusvaikutus, kun perinnebiotooppia laidunnetaan viljelylaitumen yhteydessä tai lisärehua annetaan perinnebiotoopin puolelle. Rehevöityminen ilmeni lajiston köyhtymisenä. Toisaalta ongelmana oli paikoin myös umpeenkasvu, joka johtui alilaidunnuksesta tai siitä, että osa kohteesta oli laiduntamatta taikka tarpeellisesti vesakon raivauksesta ei oltu huolehdittu.

Kuva 6. Noin 90 % Pohjois-Savon inventoiduista perinnebiotoopeista on laidunnettu. Leppävirran Niemelän hevoslaidun on entistä peltoa, jolla kasvillisuus on kaluttu matalaksi (Heli Ilaskari).

Vaikka laidunnettujen alojen tila perinnebiotooppina onkin huono, valtaosa Pohjois-Savon kohteista on kuitenkin säilynyt juuri karjatalouden ansiosta. Kunnittain tarkasteltuna kohteet painottuvatkin juuri karjatalouspitäjiin. Eniten kohteita eli 43 on Leppävirralla. Myös pinta-alaltaan määrä on suurin, noin 181 hehtaaria. Kakkoseksi yltää toinen maitotalouspitäjä Vieremä, jonka 30 kohdetta sijoittuvat noin 142 hehtaarille (taulukko 2).

Taulukko 1. Pohjois-Savon arvokkaiden perinnebiotooppien pinta-alat perinnemaisematyypeittäin (ha) ja osuus kaikista perinnebiotoopeista (%) sekä laidunnettujen ja niitettyjen alueiden pinta-alat (ha) ja prosenttiosuudet perinnemaisematiypin pinta-alasta.

Perinnemaisematiyppi	pinta-ala		osuus kaikista perinnebiotoopeista		laidunnettu		niitetty	
	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%
kallioketo	1,9	0,2	1,8	94,7	0	0		
muu keto	3,0	0,3	1,3	43,3	0,4	12,1		
rantaniitty	46,0	4,5	35,4	77	0,8	1,7		
muu niitty	127,4	12,5	96,8	76	5,1	4,1		
haka	153,1	15,1	144,9	94,6	0	0		
metsälaidun	610,8	60,1	567,9	93	0	0		
kaskimetsä	16,3	1,6	16,3	100	0	0		
muu	57,9	5,7	38	65,6	5	8,6		
YHTEENSÄ:	1016,4	100	902,4	88,5	11,3	1,1		

Taulukko 2. Pohjois-Savon arvokkaan perinnebiotoopit kunnittain.

KUNTA	PERINNEBIOTOoppiEN PINTA-ALA (ha)								
	ka	ke	ni	ra	ha	me	ks	mu	Yht.
Iisalmi	0	0	1,4	1,7	12,7	10,6	0	0	26,4
Juankoski	0	0	5,9	3,3	0	57,7	0	0	66,9
Kaavi	0	0	2	0	6	41,5	1,8	0	51,3
Karttula	0	0,2	0	0	5,2	1,7	0	0	7,1
Kiuruvesi	0	0	6,9	14	19,8	22,3	0	3,1	66,1
Kuopio	0	0,4	14,4	0,4	4,4	19,7	0	0,4	39,7
Lapinlahti	0	0	6,5	7,8	10	48,1	0	0	72,4
Leppävirta	0,2	1,3	24,7	1,3	23,7	107,4	0	22,8	181,4
Maaninka	0	0	4,3	5,4	2,7	4,2	0	1,5	18,1
Nilsjä	0	0	2,4	1,5	6,9	68,6	14,5	0,4	94,3
Pielavesi	0	0,1	1,9	0	0	0	0	3	5
Rautalampi	0	0,1	15,3	2	8,8	5,6	0	3,7	35,5
Siilinjärvi	0	0	1,1	0	3,9	100,8	0	18	123,8
Sonkajärvi	0	0	3,7	0	2,5	5,5	0	0	11,7
Suonenjoki	0	0	7,6	0	2,1	7,4	0	0	17,1
Tervo	0	0	2	0	1,6	5,5	0	0	9,1
Tuusniemi	0	0,1	10,5	0	5,7	13,3	0	0,4	30
Vehmersalmi	0	0,4	4,5	0	0,2	11,2	0	0	16,3
Vesanto	0	0	0	0	0	1	0	0,8	1,8
Vieremä	1,7	0,4	12,3	8,6	36,9	78,7	0	3,8	142,4
YHTEENSÄ:	1,9	3,0	127,4	46,0	153,1	610,8	16,3	57,9	1016,4

5.2 Perinnebiotooppityypit

5.2.1 Kalliokedot ja kedot

Kalliokedot eivät ole Pohjois-Savolle tyypillisiä. Perinnebiotoopeista niitä löytyi vain kahdelta Leppävirran ja kahdelta Vieremän kohteelta, yhteensä alle 2 hehtaaria (taulukko 2). Lajistoltaan mikään niistä ei ole erityisen edustava. Yhtä pientä entistä pihaketoa lukuunottamatta muita laidunnettiin.

Kuivia niittyjä eli ketoja löytyi yhteensä vain 3 hehtaaria, mikä on 0,3 prosenttia arvokkaiden perinnebiotooppien alasta. Näistäkin osa on kuivien ja tuoreiden niittyjen välimuotoja. Aivan pieniä ketomaisia laikkuja esimerkiksi kivien ja kiviraunioiden kupeilla tai pientareilla ei luokiteltu erikseen omaksi tyyppikseen. Ketoja löydettiin 13 kohteelta, joista kuusi sijoittui Leppävirralle ja muut seitsemän kukin eri kuntaan. Keskimääräinen ketoala kohteessa on noin 0,2 hehtaaria. Ketoalasta 1,3 hehtaaria (43,3 %) viidellä kohteella laidunnettiin ja 0,4 hehtaaria (12,1 %) kolmella kohteella niitettiin.

Edustavin kuivista niityistä on Mietttilän pihaketo Rautalammilla. Sillä valtalajeja ovat ahusolaheinä, huopakeltano, ketoneilikka ja lampaannata. Huomionarvoisia ovat aholeinikki, runsas ketonoidanlukko ja uhanalainen on suikeanoidanlukko.

Ketojen valtalajit vaihtelevat. Yleisimmin vallitsevat matalat heinät kuten nurmirölli, lampaannata ja tuoksusumake, sekä paikoin jäkki. Ruohoista yleisiä ovat ahomansikka, ahopukinjuuri, ahusolaheinä, huopakeltano ja muut keltanot, ketoneilikka, kissankello, peurankello, päivänkakkara, ruusuruoho, siankärsämö, särämäkuisma ja paikoin aholeinikki ja kissankello. Edustavimmilla aloilla kasvaa myös keto- ja ahonoidanlukkoa, ketosilmäruohoa, kissankäpälää ja pölkkynuohoa.

Kuva 7. Ketoneilikka on Pohjois-Savossa harvinaistunut kuivien niittyjen laji (Heli Ilaskari).

5.2.2 Tuoreet ja kosteat niityt

Tuoreita tai kosteita niittyjä löytyi Pohjois-Savosta eri puolilta maakuntaa (taulukko 2). Niitä on 90 kohteella noin 127 hehtaaria eli yli kymmenesosa perinnebiotooppialasta. Tämän niittytyypin alat ovat kohtalaisen kokoisia, keskimäärin 1,4 hehtaaria kohdetta kohti. Ne ovat usein kivisiä aloja viljelylaitumien, tai hakojen ja metsälaitumien yhteydessä. Näistä niittytyypeistä on laidunnettu 94,7 hehtaaria (75,6 %) 65 kohteella. Niitettyä alaa on 5,1 hehtaaria (4,1 %) seitsemällä kohteella.

Valtaosa Pohjois-Savon edustavimmista perinnebiotooppialoista tavattiin tuoreilta pienruohoniityiltä. Ainutlaatuisimpia ovat Iisalmen Lammasahon laitumet, Juankosken Mäkiharjun niitty ja Lapinlahden Länkimäen pihaniitty. Lammasaholla on harvinainen ja uhanalainen kasvillisuustyyppi, jäkkiniitty. Mäkiharjulla on edustava ja monipuolinen kasvillisuus. Siellä on viisi alueellisesti uhanalaista kasvilajia sekä lisäksi kymmenkunta huomionarvoista. Länkimäki on Suomen viimeisiä aitoja niittoniittyjä. Sieltä on laskettu jopa 40 kasvia neliömetriltä ja koko alueelta kahdeksan huomionarvoista.

Kuva 8. Yli kymmenesosa perinnebiotooppialasta on tuoreita tai kosteita niittyjä. Viikate on kuitenkin käytössä enää 7 kohteella. Leppävirran Vanhamäki on yksi niistä, ja sen seurauksena päivänkakkarat vielä kukoistavat (Heli Ilaskari).

Edustavia niittyaloja löytyi hyvin vähän. Suurimmalla osalla niityistä lajisto on köyhää ja kertoo usein typen runsaudesta. Laidunnus viljelylaitumien yhteydessä ja lisärehu ovat tavallisimpia syitä rehevöitymiseen. Valtaosa niityistä on heinävaltaisia. Valtalaji on useimmiten nurmilauha. Yleisiä ovat myös niittynurmikka, nurmirölli, koiranputki, niittyleinikki, siankärsämö, syysmaitiainen, valkopila ja voikukka. Edustavampien pienruohoisten alojen lajistoa ovat muun muassa jäkki, nurmitatar, kissankello, peurankello, pikkulaukku, päivänkakkara, ruusu-ruoho, aholeinikki, ahomansikka, ahopukinjuuri ja särmäkuisma. Vain kaikkein parhailla aloilla esiintyy aho- ja ketonoidanlukkoa ja kesämaitiaista. Lajisto on samantapaista kuin kedoilla, joiden ero tuoreeseen pienruohoniittyyn ei ole selvä. Suurruohoisemmilla aloilla kasvaa runsaana metsäkurjenpolvea sekä yleisinä myös ahomataraa, hiirenvirnaa ja niittynätkelmää. Kosteat niityt ovat yleensä pieniä aloja jonkun muun perinnebiotooppityypin yhteydessä. Nurmilauha on näilläkin valtalaji. Yleinen on myös mesiangervo.

5.2.3 Rantaniityt

Pohjois-Savon rantaniityt ovat lähinnä järvenrantaniittyjä. Varsinaisia tulvaniittyjä ei ole ja muutama pieni joenranta-ala liittyy yleensä järvenrantaniittyyn. Tämä niittytyyppi on tavallisin Ylä-Savon ja Maaningan järvien laakeilla rannoilla, ja

Kuva 9. Rantaniittyjä on eniten Ylä-Savon ja Maaningan laakeiden järvien rannoilla. Maaningan Pirttilahdessa hiehot ovat syöneet luh-tasara-, jokapaikansara-, nurmilauha- ja jousihivihvilävaltaisen kasvillisuuden matalaksi (Heli Ilaskari).

syntyi muun muassa 1800-luvulla järvien laskun seurauksena (Soininen 1975). Rantaniittyjä inventoitiin 27 kohteelta yhteensä 46,0 hehtaaria, joka on alle viisi prosenttia koko perinnebiotooppialasta (taulukko 2). Keskimääräinen pinta-ala on 1,7 hehtaaria. Pinta-alasta on vielä laidunnettu kolme neljäsosaa 23 kohteella. Yksi alle hehtaarin kohde oli niitetty. Valtaosa entisistä rantaniityistä on kasvanut umpeen ja usein pajukoitunut.

Erityisen edustavia rantaniittyjä ei löydetty. Parhaimpia aloja on Lapinlahden Yläpitkän laitumilla ja Maaningan Pirttilahden laitumilla. Yläpitkän vesijätöllä on edustavassa kasvillisuudessa valtalajina rantapalpakkoa. Pirttilahdessa tyypillistä kasvillisuutta edustavat luhtasara, jokapaikansara, jousivihvilä ja nurmilauha. Rantaniittyjen kasvillisuus vaihtelee kosteudesta riippuen vyöhykkeittäin. Yleisiä ovat edellä mainittujen lisäksi myös rönsyleinikki, viiltosara, kurjenjalka, luh-takastikka ja järviruoko. Kasvillisuudeltaan erikoisin on Rautalammin Sääksjärven rantaniitty, jolla on konnanlieko-hernesarayhdyskunta, pohjakerroksen valtalajina lettolierosammal. Harvinaisia ovat myös Juankosken Peltolan laidunsaa-ret rantaniittyineen.

5.2.4 Haat

Hakamaiksi luokiteltiin Pohjois-Savossa yhteensä 153,1 hehtaaria (15 %) 85 kohteelta. Niiden keskipinta-ala on 1,8 hehtaaria (taulukko 2). Hakamaat ovat eniten laidunnettuja perinnebiotooppeja Pohjois-Savossa. Laiduntamatta on vain noin kahdeksan hehtaaria eli viitisen prosenttia alasta.

Monet haat ovat metsittyviä niittyjä, reunametsiköitä tai valoisia haan ja metsälaitumen välimuotoja. Puustoisuudesta, valtapuusta ja kosteudesta riippuen aluskasvillisuudessa on sekä niitty- että metsälajistoa. Valtalaji on usein nurmilauha tai metsälauha. Huomionarvoisia lajeja ovat erityisesti jäkki ja nurmitatar edellä mainitun muun niitylajiston ohella sekä pussikämmekä.

Parhaita, joskaan ei todella edustavia aloja on Karttulan Riuttalan talonpoikaismuseon niityllä ja Sappilammen laitumilla, Kiuruveden Martikkalan laitumilla, Kuopion Mökinojan hevossaassa, Lapinlahden Yläpitkän laitumilla, Leppävirran Haasianlahden laitumilla, Melasen haassa, Rahulanniemen rantalaitumilla ja Multmäen haassa, Maaningan Tervarannan laitumilla, Rautalammin Riuttaniemen laitumilla, Vanhatalon laitumilla ja Hanhitaipaleen haassa, Sonkajärven Puolan laitumella, Suonenjoen Suurijärven laitumilla, Tuusniemen Kortekaarten hevossaassa ja Lähemäen niityillä sekä Vieremän Ryhälänmäen laitumilla ja Pellonpään haassa.

Kuva 10. Sonkajärven Puolan laitumella on hakamaan valoisilla niityaukoilla edustavaa ja uhanalaistakin kasvillisuutta, kuten ahonoidanlukko (Heli Ilaskari).

5.2.5 Metsälaitumet

Yli puolet (60 %) Pohjois-Savon perinnebiotooppialasta on metsälaitumia. Niiden pinta-ala on yhteensä 610,8 hehtaaria ja niitä inventoitiin 99 kohteelta (taulukko 2). Metsälaitumien keskimääräinen pinta-ala on 6 hehtaaria. Laidunnettua alasta on 552 hehtaaria (92,8 %). Metsälaitumille lasketaan yleensä nuori karja koko laidunkaudeksi.

Monet metsälaitumet ovat lähellä laidunnettuja metsiä eivätkä ne luonnonpiirteiltään tai metsänhoidoltaan paljoa eroa talousmetsistä. Laidunnuspaine on usein alhainen ja niittyaukkoja on vähän. Metsälaitumiksi ne on luokiteltu laidunnuksen näkymisen perusteella. Heiniä kuten nurmi- ja metsälauhaa on ollut kohdallisesti ja lehtipuiden taimia vähän. Paikoin on löytynyt metsälaitumille tyypillistä lajistoa, kuten jäkki ja nurmitatar. Edustavimmilla aloilla on lisäksi yhä vanhaa tai vanhahkoa puustoa, lahopuita ja suuria muurahaispesiä. Monet näistä ovat myös viehättävän puistomaisia.

Edustavimpia Pohjois-Savon metsälaitumista ovat Juankosken Peltolan laidunsaaret, Paavolan laitumet ja Saloharjun metsälaitumet, Lapinlahden Ylä-Puurulan metsälaitumet, Leppävirran Liukonpellon, Haasianlahden, Karvilan ja Männykön laitumet, Nilsian Lapskallion laitumet, Suonenjoen Suholan ja Suurijärven laitumet, Vehmersalmen Rantalan metsälaidun sekä Vieremän Juutilan metsälaidun ja Niemisenkosken laitumet.

Kuva 11. Yli puolet Pohjois-Savon perinnebiotoopeista on metsälaitumia. Suonenjoen Suoholan laitumilla on valoisa, järveen hiekkarantaisena rajautuva koivumetsälaidun. Runsas nurmitatar kertoo perinteisestä laidunnuksesta. Kuusentaimet voisi poistaa tai harventaa (Heli Ilaskari).

5.2.6 Kaskimetsät

Pohjois-Savon metsälaitumilla on paljon kaskeamisen merkkejä kiviraunioineen ja nauriskuoppineen. Koska kaskien polttamisesta on kulunut vähintään lähes sata vuotta, ei metsiä ole luokiteltu enää kaskimetsiksi. Kaavin Hyvärilän laitumilla (1,8 hehtaarin alalla) on poltettu Suomen ehkä viimeiset kasket 1960-luvulla. Nilsian Heiskalan kaskikoivikossa (14,5 ha) on myös tyypillistä kaskimetsän lajistoa,

kuten metsäkastikka, metsäkurjenpolvi, isot saniaiset ja orvokit, jotka viittaavat muutaman kymmenen vuoden takaiseen kaskeamiseen. Viimeiset kasket tällä Kinahmin selänteellä kerrotaan poltetun 1961.

5.3 Uhanalaiset ja huomionarvoiset lajit

Perinnemaisemien raju väheneminen on heijastunut suoraan niittyajastoon, joka on huolestuttavasti köyhtynyt. Uhanalaisista lajeista on kaikilta kohteilta kartoitettu vain putkilokasvit. (Muutamat muut yksittäiset havainnot esimerkiksi jäkälästä, sammalista, perhosista ja linnuista on mainittu tosin aluekuvauksen yhteydessä.) Esiintymiä löydettiin vain vähän.

Valtakunnallisesti uhanalaisia lajeja tavattiin vain kolme (taulukko 3). Suikeanoidanlukko, ahosilmäruoho ja hirvenkello ovat silmälläpidettäviä lajeja. Kaksi ensin mainittua kasvoivat Rautalammilla eri kohteilla. Hirvenkello ja toinen ahosilmäruoho löytyivät Leppävirralta, samalta kohteelta.

Taulukko 3. Valtakunnallisesti uhanalaisten putkilokasvien esiintymät inventoiduilla perinnebiotoopeilla. Uhanalaisuusluokat: St = silmälläpidettävä, Sh = silmällä pidettävä, harvinainen.

	esiintymiä
<i>Botrychium lanceolatum</i> , suikeanoidanlukko, St	1
<i>Campanula cervicaria</i> , hirvenkello, St	1
<i>Euphrasia rostkoviana</i> subsp. <i>fennica</i> , ahosilmäruoho, St	2

Myös alueellisesti uhanalaisia lajeja löytyi vähän, vain 11 lajia ja 31 eri esiintymää (taulukko 4). Näistäkin useimmat olivat hajaantuneina eri kohteisiin.

Taulukko 4. Alueellisesti uhanalaisten putkilokasvien esiintymät inventoiduilla perinnebiotoopeilla. Uhanalaisuusluokat: E = erittäin uhanalainen, V = vaarantunut, St = silmälläpidettävä, taantunut, Sh = silmälläpidettävä, harvinainen.

	esiintymiä
<i>Asplenium viride</i> , viherraunioinen, V	1
<i>Botrychium multifidum</i> , ahonoidanlukko, St	4
<i>Centaurea scabiosa</i> , ketokaunokki, V	1
<i>Eleocharis quinqueflora</i> , jouhiliikka, V	1
<i>Epipactis helleborine</i> , lehtoneidonvaippa, V	3
<i>Leontodon hispidus</i> , kesämaitiainen, V	6
<i>Listera ovata</i> , soikkokaksikko, St	1
<i>Picris hieracioides</i> , keltanokitkerö, V	3
<i>Satureja vulgaris</i> , mäkiminttu, V	2
<i>Selaginella selaginoides</i> , mähkä, V	1
<i>Trollius europaeus</i> , kullero, V	8

Eniten uhanalaisia kasveja löytyi Juankosken Mäkiharjun niityltä (5 alueellista) ja Kaavin Hyvärilän laitumilta (3 alueellista). Se oli odotettua, sillä Mäkiharju sijaitsee kalkkidolomiittialueella ja Hyvärilä ultraemäksisen serpentiinikallion tuntumassa. Leppävirran Liukonpellon laitumia (2 valtakunnallista + 1 alueellinen), Männykön laitumia (2 alueellista) ja Rautalammin Miettilän pihaketoa ja hakaa (1 valtakunnallinen + 1 alueellinen) lukuun ottamatta muilla kohteilla kas-

voi vain yksi uhanalainen laji kullakin. Eniten näitä kasvupaikkoja oli Leppävirral-
la. Muutkin esiintymät painottuivat maakunnan eteläisimpiin osiin muutamien
yläsavolaisten kulleron kasvupaikkojen lisäksi.

Huomionarvoisiksi luokiteltuja putkilokasveja tavattiin ainoastaan 37 lajia
ja yhteensä 461 esiintymää (taulukko 5). Yleensä kohteilla oli vain yksi tai muuta-
ma huomionarvoinen laji kullakin. Inventointiohjeessa esitettyjen lisäksi luettiin
huomionarvoisiksi myös jäkki, ketoneilikka, keto-orvokki, kissankello, kissankä-
pälä, kurjenkello, nurmikaunokki, punakoiso ja valkoailakki.

Taulukko 5. Huomionarvoisten lajien esiintyminen arvokkailla perinnebiotoopeilla.

	kohteita
<i>Antennaria dioica</i> , kissankäpälä	20
<i>Arabis glabra</i> , pölkkyruoho	7
<i>Arenaria serpyllifolia</i> , mäkiarho	2
<i>Artemisia absinthium</i> , mali	3
<i>Bidens radiata</i> , säderusokki	4
<i>Bistorta vivipara</i> , nurmitatar	111
<i>Botrychium lunaria</i> , ketonoidanlukko	10
<i>Campanula persicifolia</i> , kurjenkello	4
<i>Campanula rotundifolia</i> , kissankello	53
<i>Carex flava</i> , keltasara	2
<i>Centaurea phrygia</i> , nurmikaunokki	14
<i>Coeloglossum viride</i> , pussikämmekkä	20
<i>Dianthus deltooides</i> , ketoneilikka	45
<i>Erodium cicutarium</i> , peltokurjennokka	2
<i>Galium verum</i> , keltamatara	2
<i>Geum urbanum</i> , kyläkellukka	1
<i>Gymnadenia conopsea</i> , kirkiruoho	7
<i>Luzula sudetica</i> , sykeröpiippo	2
<i>Lychnis viscaria</i> , mäkitervakko	2
<i>Lycopodiella inundata</i> , konnanlieko	1
<i>Nardus stricta</i> , jäkki	59
<i>Parnassia palustris</i> , vilukko	1
<i>Plantago lanceolata</i> , heinäratamo	1
<i>Potentilla intermedia</i> , huhtahanhikki	1
<i>Potentilla thuringiaca</i> , saksanhanhikki	1
<i>Ranunculus polyanthemos</i> , aholeinikki	49
<i>Rosa acicularis</i> , karjalanruusu	1
<i>Sedum telephium</i> , isomaksaruoho	2
<i>Silene latifolia</i> , valkoailakki	2
<i>Solanum dulcamara</i> , punakoiso	1
<i>Trifolium aureum</i> , kelta-apila	2
<i>Trifolium spadiceum</i> , musta-apila	11
<i>Valeriana sambucifolia</i> , lehtovirmajuuri	7
<i>Veronica longifolia</i> , rantatädyke	8
<i>Viola rupestris</i> , hieteorvokki	1
<i>Viola selkirkii</i> , kaiheorvokki	1
<i>Viola tricolor</i> , keto-orvokki	1

6

Perinnemaisemien säilyttäminen ja hoito

6.1 Hoidon tarve ja tavoitteet

Viljelytapojen muutokset ja toisaalta karjanpidon väheneminen ovat heijastuneet rajuina maaseudun maisemaan. Siellä missä tuotanto on tehostunut, sukupolvien työn myötä syntynyt pienipiirteinen maisema on vaihtunut laajoiksi viljelyaukeiksi. Rehuntuotanto on siirtynyt viljelynurmille ja perinteiset niityt ja haat ovat jääneet kasvamaan umpeen. Jäljelle jääneet alueet ovat usein vain osa isoa nurmilaidunta. Sieltä ravinteita kulkeutuu karjan mukana perinnebiotoopille, kun niitä perinteisen karjatalouden aikana kulkeutui perinnebiotoopilta pois. Vähäiset niityt rehevöityvät myös suoranaisten keinolannoituksen tai lisärehunannon vuoksi.

Maamme niittyala oli laajimmillaan 1800-luvun puolivälissä. Silloin niittyä oli arviolta kaksi kertaa enemmän kuin peltoa. Vielä 1950-luvulle asti oli tavallista, että karja laidunsi luonnonlaitumilla ja heinää korjattiin luonnonniityiltä. 1800-luvun lopusta on niittyala romahtanut alle prosenttiin. Perinnebiotooppien häviämisen myötä katoaa myös niiden eliöstö. Kulttuuriympäristöjen lajeista 363 on uhanalaista. Näistä jopa kolme neljäsosaa esiintyy juuri perinnebiotoopeilla (Pykälä & Alanen 1996).

Maaseutu ympäristön monimuotoisuus on olennainen osa maamme luonnon monimuotoisuutta. Sitä ei voida säilyttää, ellei edelleen huolehdi niittyjen ja hakamaiden perinteisiin tukeutuvasta hoidosta sekä kunnosteta jo käytöstä poistuneita alueita. Samalla säilyy tieto ja osaaminen vanhoista ja perinteisistä maankäyttötavoista sekä vaalitaan maaseudun kaunista ja tasapainoista kulttuurimaisemaa.

Kuva 12. Leppävirran Männyköän laitumet on edustava ja monipuolinen vanhojen metsälaidunten ja niittyjen muodostama kokonaisuus (Heli Ilaskari).

Pohjois-Savolle on esitetty tavoitteeksi, että vähintään 3000 hehtaaria perinnebiotooppeja hoidettaisiin (Alanen & Pykälä 1996). Kiireisimmin hoitoa kaipaavat varsinkin valtakunnalliset ja parhaat maakunnalliset kohteet, joilla on eniten uhanalaista lajistoa. Arvokkaiden perinnebiotooppien hoito ei silti riitä luonnon monimuotoisuuden säilyttämiseksi. Lisäksi tarvitaan kunnostettavia kohteita. Niitä voisivat olla arvokkaisiin kohteisiin liittyvät tai niiden lähellä olevat alueet sekä maisema-aluetyöryhmän esittämällä arvokkailla maisema-alueilla sijaitsevat kohteet. Kunnostettava kohde voi olla esimerkiksi metsitetty niitty.

6.2 Hoidon toteuttaminen

6.2.1 Hoito- ja kunnostusmenetelmät

Perinnebiotooppien hoidon tärkeimmät menetelmät ovat niitto ja laidunnus. Nuoren puuston ja puiden taimien poisto niityiltä sekä puuston harvennus hakamailla on ajoittain tarpeen. Myös niittyjen kulutus on hyvä hoitotapa yhdistettynä niittoon tai laidunnukseen.

Keskeistä hoidossa on estää rehevöityminen. Monilajiset kasvi- ja eläinyhteisöt säilyvät perinnebiotoopilla vain, jos maan ravinteiden (typpi ja fosfori) määrä säilyy suhteellisen alhaisena. Se edellyttää säännöllistä, vuosittaista niittoa tai laidunnusta. Lisäksi niittorehu on korjattava pois, sillä niittykasvit eivät viihdy liian ravinteisessä maassa ja lajimäärä laskee voikukan, koiranputken ja kookkaiden heinien vallatessa alaa. Vastaavasti laidunnettaessa eläinmäärä ja laidunkausi on suhteutettava laitumen luontaiseen tuottoon niin, ettei lisäravinteita tarvita.

Niitto ja laidunnus vaikuttavat kasvillisuuteen eri tavoin. Niittämällä poistuu enemmän ravinteita kuin laiduntamalla. Laiduntavat eläimet puolestaan valikoivat kasviyksilöitä ja -lajeja, tallaavat kasvillisuutta, rikkovat sorkkillaan tai kavioillaan maanpintaa ja lannoittavat ulosteillaan. Niitosta ja laidunnuksesta hyötyvät kasvilajit, jotka vaativat valoa ja kestävät heikosti kilpailua. Laidunnus hyödyttää erityisesti yksivuotisia kasvilajeja, joiden siemenet itävät vain paljaassa maanpinnassa tai lajeja, jotka eivät kelpaa eläimille.

Viikate on hyvä väline pienten alojen niittoon. Isommille aloille soveltuu niittokone, joka katkaisee korret ja varret leikkaamalla. Katkaisu murskaamalla altistaa kasvin kasvitaudeille. Murskaavateräiset välineet, kuten siimaleikkuri, soveltuvat vain alkukunnostuksessa hävitettäviin kasvustoihin. Yleensä on hyvää niittää loppukesällä, jotta siemenet ehtivät tuleentua. Niittorehun voi jättää pariksi päiväksi maahan varistamaan siemeniä ennen pois korjaamista. Niitetty alue on hyvä myös jälkilaiduntaa, kuten perinteisesti oli tapana.

Laidunnus voidaan yleensä aloittaa kesäkuun alkupuolella, kun eläimille on riittävästi syötävää. Laidunkierrolla huolehditaan ravinnon riittävydestä. Perinnebiotooppi aidataan erilleen viljelylaitumista eikä sinne anneta lisärehua. Laiduneläinten laji ja määrä vaikuttavat tulokseen. Ensisijainen suositus kullekin kohteelle on mahdollisimman perinteinen laidunnustapa, joka on kehittänyt ja sopeuttanut sen kasvillisuuden. Usein se on ollut nautojen, hevosten ja lampaiden yhteislaidunnus. Nauta viihtyy erityyppisillä alueilla ja jättää syömättä vain myrkylliset tai hyvin piikkikkäät lajit. Hevonen ja lammas ovat valikoivampia ja kaluavat kasvillisuuden matalammaksi. Eläinmäärä riippuu laitumen tuottokyvystä, joka vaihtelee myös vuosittain sääolojen mukaan. Suositukset vaihtelevat yhdestä hiehosta noin kolmeen täysikasvuiseen nautaan tai hevoseen hehtaarille ja vastaavasti kahdesta kymmeneen lampaaseen hehtaarille (Partanen & Heikkilä 1993, Pälkä 1993, Heikkilä ym. 1996).

Käytöstä poistunut perinnebiotooppi kannattaa kunnostaa, jos niittykasvillisuutta on vielä jäljellä. Alkukunnostukseen kuluu aikaa keskimäärin 2-5 vuotta. Ylimääräiset puut ja pensaat raivataan. Jos niitä on paljon, ajoitetaan raivaus useammalle vuodelle, etteivät poistettujen puiden ja pensaiden juuristosta vapautuvat ravinteet aiheuta rehevöitymistä. Raivaus voidaan tehdä laajentamalla vähitellen niittyaukkoja, joilta kasvillisuus leviää muuallekin. Raivaustähteet poistetaan, tai poltetaan hävitettävän kasvuston kohdalla. Raivatun alueen säännöllisestä vuotuisesta niitosta tai laidunnuksesta huolehditaan rehevöitymisen kurissa pitämiseksi.

Kuva 13. Keskeistä hoidossa on ravinteiden suunta. Esimerkiksi lisärehun antamisesta johtuen laitumelle tulee usein enemmän ravinteita kuin sieltä poistuu. Niittykasvit ovat sopeutuneet tulemaan toimeen niukoilla ravinnevaroilla. Ravinteiden lisääntyessä lajimäärä laskee (Heli Ilaskari).

6.2.2 Maatalouden ympäristötuen erityistuki viljelijöille

Kiitos yksittäisten viljelijöiden ja muutamien muiden maaseudun asukkaiden, että edes rippeet perinnemaisemasta on säilynyt. Heidän ansiostaan viimeisiä niittyjä ei ole metsitetty, raivattu pelloksi tai jätetty hoidotta.

Vuodesta 1995 lähtien on viljelijöillä ollut mahdollisuus saada maatalouden ympäristötuen erityistukea perinnebiotooppien hoitoon. Erityistuki lienee jossain määrin hidastanut Pohjois-Savon perinnebiotooppien määrän vähentymistä. Nykymuotoinen erityistuki ei kuitenkaan ole riittänyt ratkaisemaan keskeisiä ongelmia. Tukea saa enimmillään noin 2 000 markkaa hehtaarille, mikä ei kata runsaasti työtä vaativien kohteiden hoito- ja kunnostuskuluja. Lisäksi erityistuen saaminen edellyttää, että maanomistajalla on pelto- tai puutarhaviljelyä vähintään kolme hehtaaria ja että hän sitoutuu perustuen ehtoihin. Tukea ei saa alle puolen hehtaarin kohteisiin, eikä viljelijä saa olla yli 65-vuotias. Sitä vanhempi saa tukea vain

sitoutumalla perustuen ehtoihin, vaikkei kyseistä tukea saakaan. Useat arvokkaat pienialaiset kohteet, joita hoidetaan lähinnä harrastuksen vuoksi tai oman pihapiirin yhteydessä, jäävät täysin vaille tukea.

Perinnebiotooppien hoitotukea on vuosina 1995-98 myönnetty 315 hakijalle yhteensä 1961 hehtaarille. Arvokkaista perinnebiotoopeista tukea saa hieman yli puolet eli 100 kohdetta yhteensä 515,5 hehtaarilla. Tuen hakeminen on riippunut paljon paikallisten maaseutuviranomaisten aktiivisuudesta. Haettu ja myönnetty tuki on keskittynyt voimakkaasti Ylä-Savoon ja osin Koillis-Savoon (Pohjois-Savon TE-keskus 1998).

Kuva 14. Kiitos yksittäisten viljelijöiden, että edes rippeet perinnemaisemista on säilynyt. Juankosken Säyneisissä on laaja metsälaidun, jolla laidunnus on jatkunut ainakin 1900-luvun alusta asti. Alueen monimuotoisuutta lisää rannan kapea niittykaistale. Juankoski, Saloharju (Heli Ilaskari).

6.2.3 Muut hoitohankkeet

Pohjois-Savon ympäristökeskus on vuodesta 1995 lähtien osallistunut muutamien kohteiden peruskunnostukseen. Rautalammin Hanhitaipaleella on kunnostettu kiviaitaa, raivattu vesakkoa, niitetty rehevempiä kohtia ja rakennettu riukuaitaa. Lampaat jatkavat alueen hoitoa laiduntaen.

Lapinlahden Väisälänmäen valtakunnallisesti arvokkaalla maisema-alueella on yhteishankkeena kunnan, kyläläisten ja metsäkeskuksen kanssa avattu maisemaa raivauksin, rakennettu satoja metrejä riukuaitaa ja palautettu vanhaa hakamaata laidunkäyttöön. Hakamaan hoitoa on jatkanut noin 60 lampaan katras.

Vuosina 1998 ja 1999 Pohjois-Savon ympäristökeskus on kunnostanut Tuusniemen Paimensaaren saarilaitumia vanhoine rakennuksineen. Lampaat ovat jatkaneet laidunten hoitoa molempina kesinä.

7

Arvokkaat perinnebiotoopit

Pohjois-Savosta löydettiin 191 arvokasta perinnebiotooppia yhteensä 1016,4 hehtaarilta. (kartta 1 ja taulukko 6). Valtakunnallisesti arvokkaita on 7 kohdetta 70,1 hehtaarilla, maakunnallisesti arvokkaita on 56 kohdetta 346,8 hehtaarilla ja paikallisesti arvokkaita 128 kohdetta 598,7 hehtaarilla.

Taulukko 6. Kohteiden lukumäärä ja pinta-ala kunnittain ja arvoluokittain.

KUNTA	ARVOLUOKKA													
	V		M+		M		M-		P+		P		P-	
	kpl	ha	kpl	ha	kpl	ha	kpl	ha	kpl	ha	kpl	ha	kpl	ha
Iisalmi	1	5,1	0	0	0	0	0	0	2	8,3	4	10,1	2	2,9
Juankoski	2	12,1	1	7,4	1	17	1	27,6	0	0	1	2,8	0	0
Kaavi	1	25,4	0	0	0	0	1	15,2	1	10,7	0	0	0	0
Karttula	0	0	0	0	0	0	2	3,6	1	1,5	1	2	0	0
Kiuruvesi	0	0	1	12,5	0	0	1	6,7	6	25,6	5	18,6	2	2,7
Kuopio	0	0	0	0	1	2	1	2,2	4	14	3	11,5	1	10
Lapinlahti	1	1	0	0	2	4,6	2	12,9	1	10,6	3	43,3	0	0
Leppävirta	1	23,7	3	31,5	4	11,6	6	23,2	11	22,6	8	32,6	10	36,2
Maaninka	0	0	0	0	3	9,6	1	2,5	1	4,5	0	0	1	1,5
Nilsjä	0	0	0	0	2	53,5	0	0	2	31,7	1	9,1	0	0
Pielavesi	0	0	0	0	1	1,2	0	0	1	0,1	0	0	2	3,7
Rautalampi	0	0	1	0,3	3	19,2	3	7,4	2	2,2	3	3,9	1	2,5
Sillinjärvi	0	0	0	0	0	0	0	0	3	119,8	1	1,5	1	2,5
Sonkajärvi	1	2,8	0	0	0	0	0	0	1	2,9	1	5,5	1	0,5
Suonenjoki	0	0	0	0	2	9,1	0	0	2	3,6	2	4,4	0	0
Tervo	0	0	0	0	0	0	1	7,9	0	0	0	0	1	1,2
Tuusniemi	0	0	1	2,5	1	6,5	0	0	4	18,8	2	1,1	2	1,1
Vehmersalmi	0	0	2	3,1	1	7,8	1	4,6	1	0,8	0	0	0	0
Vesanto	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
Vieremä	0	0	2	15,5	2	9,2	2	8,9	13	71,1	5	21,9	6	15,8
YHTEENSÄ:	7	70,1	11	72,8	23	151,3	22	122,7	56	348,8	40	168,3	31	81,6

Kohteet esitellään kunnittain arvoluokan mukaisessa järjestyksessä. Valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaista kohteista on esitetty myös rajaukset peruskartalla.

Maisemamaakunta on maisema-alueityöryhmän mietinnön (Haapanen & Heikkilä 1992) mukainen. Kohteet on jaettu seitsemään arvoluokkaan seuraavasti: v = valtakunnallinen, m+, m ja m- maakunnallisia ja p+, p ja p- paikallisia. Perinnemaisematyypit on lueteltu koon mukaan, suurin ensin. Monimuotoisuuden kannalta merkittävimmät perinnemaisematyypit on lihavoitu. Mikäli rajauksen sisällä on perinnebiotoopin lisäksi muita biotooppeja, esimerkiksi entistä peltoa,

se on mainittu sulkeissa sanalla "muu". Metsätyypeistä käytetään seuraavia lyhenteitä: OMT = lehtomainen kangas, MT = tuore kangas ja VT = kuivahko kangas.

Aluekuvaukset

IISALMI, Lammasahon laitumet

Peruskarttalehti: 332311

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 70585: 4928 akp:aki: 70581: 4926

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järviseu tu

Pinta-ala (ha): 5,1

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: v

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): ainutlaatuisuus, erikoisuus, edustava kasvillisuus, lajirunsaus, useita huomionarvoisia lajeja, koko, harvinaisuus, uhanalainen kasvillisuustyyp pi: jäkkiniitty

Perinnemaisematyypit: metsälaidun, niitty, haka

Alueen kuvaus:

Parikymmentä kilometriä Iisalmesta länsiluoteeseen, Iisalmen ja Kiuruveden puolivälissä, Lammasahon kylässä on hiehojen laidun, jolla laidunnus on jatkunut yhtäjaksoisesti aina viime vuosisadalta asti. Alue on entinen lampaiden yhteislaidun. Sen jälkeen suomenkarja laidunsi siellä 1920-luvulta lähtien viitisenkymmentä vuotta. Laitumella on vieläkin runsaasti jäkkiä, jota niitettiin ja kuivattiin haasioilla arviolta vielä 1950-luvun alkupuolelle asti.

Alueen pohjoisin osa, jota kutsutaan Kumpumäen haaksi, on noin 1,2 hehtaaria, runsaasti katajaa kasvavaa, erittäin edustavaa tuoretta pienruohoniittyä. Erikoisen kasvillisuuden valtalajeja ovat nurmirölli ja jäkki, joka kasvaa paikoin mattomaisina kasvustoina. Alue on Suomen laajimpia ja parhaiten säilyneitä jäkkiniittyjä. Tämä Savossa ja koko Suomessa aiemmin luonteenomainen niittytyyp pi on nykyisin lähes täysin kadonnut. Muita selviä valtalajeja ei ole, vaan kasvillisuus

on monipuolista ja matalaa. Kesällä 1996 laskettiin satunnaiselta ruudulta putkilo-kasvien lajimääräksi 32 lajia neliometrillä. Huomionarvoisia kasveja ovat myös kissankäpälä, nurmitatar ja pussikämmeikka. Paikoin on ketomaisia kohtia ja pienialaisesti myös harvinaista kangasketomaista kasvillisuutta.

Sähkölinjan alla olevasta pitkänomaisesta, tasaisesta ja kosteammasta Heikkilän haaksi kutsutusta haasta sekä sen molemmiin puolin sijaitsevilta metsälaitumilta löytyy myös vastaavaa tyyppillistä lajistoa, vaikkakaan ei yhtä edustavana. Huomionarvoisia ovat jakki ja sykeröpiippo. Koko alue on aidattu yhteen ja sillä laiduntavat hiehot. Hieman rehevöitymistä on havaittavissa vain länsilaidalla tien varren lepikon tuntumassa ja veräjän seutuvilla.

Hoitotarve:

Laiduntamisen jatkamista ja lepikon kurissa pitämistä nykyiseen tapaan suositellaan. Koivujen alut on tarpeen poistaa jäkkinäyttyä.

IISALMI, Leipämäen haka

Peruskarttalehti: 334101

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 70471: 5085 akp:aki: 70467: 5079

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järviseu

Pinta-ala (ha): 7,5

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p+

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): maisemallinen arvo, koko

Perinnemaisematyypit: haka

Alueen kuvaus:

Kymmenkunta kilometriä Iisalmesta lounaaseen, Pielavedelle johtavan tien maisemassa on ympäröiviin peltoihin ja laitumiin sekä paikoin metsään rajautuva lihanautojen laidun. Sen laidunnushistoria ulottuu 1930-luvun alkuun, jolloin se oli lypsykarjan laidun. Kesällä 1996 siellä laidunsivat sonni ja emolehmät vasikoineen, yhteensä 37 eläintä. Laidunnuspaine on suuri pinta-alaan nähden ja rehevöityminen nähtävissä. Alueella on kaksi karjan juomapaikkana toimivaa lähdeä, kiviraunioita ja hirsilato.

Muutamaa kumpareta lukuun ottamatta tasainen havu- ja lehtipuuha on kuusivaltainen. Muutamissa saarekkeissa kasvaa rauduskoivua. Avoimemmilla niittyaukoilla kasvaa katajaa, joka on osin karjan vahingoittamaa. Kenttäkerros on lähinnä tuoretta, lauhavaltaista niittyä. Kasvillisuus kertoo rehevöitymisestä, vaikka joukossa on myös tyyppillistä niittylajistoa kuten ketosilmäruohoa, pikkulaukkua ja päivänkakkaraa.

Hoitotarve:

Laidunkiertoa on tarpeen muuttaa niin, ettei alue rehevöityisi. Leppää on hyvä aika ajoin harventaa.

IISALMI, Vaskon rantaniitty

Peruskarttalehti: 334101

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 70468: 5026 akp:aki: 70467: 5025

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järvisseutu

Pinta-ala (ha): 0,8

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p+

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): pitkäaikainen niitto

Perinnemaisematyytit: rantaniitty

Alueen kuvaus:

Noin kaksikymmentä kilometriä Iisalmesta länsilounaaseen, Haapajärven tuntumassa sijaitsee tasainen ojitettu rantaniitty, jolla on hirsilato. Niitty ei kuitenkaan enää ulotu rantaan, vaan näkymän järvelle katkaisevat koivikko ja pajukko. Aluetta on laidunnettu yli 60 vuotta, ja se on aiemmin ollut osa isompaa laidunluetta. Sitä on aikoinaan myös niitetty viikatteella. Rantaniittyä on niitetty vuosikymmeniä niittokoneella ja niiton jälkeen heinäkuulta syyskuulle siellä laiduntavat mulit, mutta viljelylaitumien yhteydessä.

Suursararantaniityn valtalajeina ovat viiltosara, jokapaikansara, kurjenjalca ja luhtakastikka. Huomionarvoinen kasvi on säderusokki. Ojassa kasvaa kurjenmiekkää. Koivujen ja pajujen välissä on myös muutama halava. Ladon seinällä kasvaa huomionarvoinen keltanokijäkälä (*Cyphelium tigillare*).

Hoitotarve:

Niittoa on hyvä jatkaa nykyisellä tavalla. Niittyä olisi tarpeen jälkilaiduntaa erillään viljelylaitumesta. Pajukon ja koivujen raivaus avaisi näkymän järvelle ja niitty saataisiin samalla palautettua rantaan asti.

IISALMI, Hanhiniemen rantalaidun

Peruskarttalehti: 334107

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 70472: 5216 akp:aki: 70470: 5213

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järvisseutu

Pinta-ala (ha): 1,5

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p

Perinnemaisematyytit: rantaniitty, haka

Alueen kuvaus:

Iisalmen kaupungista toistakymmentä kilometriä kaakkoon, lähellä kunnan rajaa, Niemisenjärven etelärannalla peltoihin ja vesistöön rajautuu maisemallisesti melko viehättävä hiehojen laidun, jolla on ollut lypsykarjaa jo 1930-luvun alussa. Sitä laidunnetaan kolmessa lohossa.

Yli puolet laitumesta on osin kivistäkin rantaniittyä, jolla kasvavat runsaina viiltosarat ja paikoin kurjenjalat. Muu osa laitumesta on kallioisesta kiviseen vaihtelevaa hakamaista haavikkoa ja koivikkoa, jossa kataja viihtyy runsaana. Aluskasvillisuuden valtalaji on nurmilauha. Lähellä kylätietä on aivan pieni ala päässyt pajukoitumaan tiheäksi.

Hoitotarve:

Laidunnusta suositellaan jatkettavaksi entiseen tapaan. Hakamaan kaunis ja iäkäs puusto on säilyttämisen arvoinen. Raivaustarvetta on vain pajukossa.

IISALMI, Niskalan haat

Peruskarttalehti: 332312

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 70621: 4992 akp:aki: 70617: 4986

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järviseu tu

Pinta-ala (ha): 4,3

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p

Perinnemaisematyypit: haka, metsälaidun

Alueen kuvaus:

Iisalmesta noin 25 kilometriä luoteeseen, Ylä-Haajaisjärven vesijätön maisemassa, sen koillisrannalla ovat kylätiehen, ympäröiviin peltoihin ja laitumiin rajautuvat lypsykarjan laitumet. Alue on ollut noin viisikymmentä vuotta sitten peltona, josta muistona näkyy vielä sarkaojien jäänteitä. Laitumet ovat suhteellisen tasaisia, paikoin hieman länteen viettäviä, tuoreita ja osin kosteita, kivisiä hakamaita. Niillä on lähteitä. Rautalahden kylätien länsipuolen haka-alueella on vanha hirsinen puimala, kiviraunio entisen pajan paikalla ja maakuoppia.

Kylätien itäpuolen kuusivaltaisessa haassa laiduntavat hiehot. Valtalajeina ovat lauhat ja mesiangervo, kuten kylätien länsipuolenkin laitumella, joka on lehtipuuvaltainen haka ja parinkymmenen lypsylehmän laidun. Huomionarvoisia kasveja ovat jakki, musta-apila ja nurmitatar.

Hoitotarve:

Laidunnus erillään viljelylaitumista on sopivaa perinnebiotoopin hoitoa. Vesakoitumisen estämiseksi kannattaa lepikkoa ja pajukkoa raivata ainakin itäpuolen haka-alueella.

IISALMI, Salomaan myllyhaka

Peruskarttalehti: 333203

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 70329: 5040 akp:aki: 70328: 5040

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järviseu tu

Pinta-ala (ha): 0,8

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p

Perinnemaisematyypit: haka

Alueen kuvaus:

Pörsänmäen kylällä, Iisalmesta kolmisenkymmentä kilometriä etelälounaaseen Pielaveden suuntaan on korkealla mäellä, vanhan kylätien varressa avoimiin peltoihin rajautuva myllyhaka. Alueella on jäännökset viime vuosisadan alussa rakennetusta tuulimyllystä, jonka mallin mukaan on viereen rakennettu uusi tuulimylly. Alueella on myös vanha, mutta hyväkuntoinen hirsinen pajaraken nus ja viljelyhistoriasta kertovia kiviaitoja.

Lähinnä haan pohjoisosassa on harmaaleppien, koivujen ja pihlajien luonnehtimaa lehtipuustoa, joukossa myös komeita rauduskoivuja ja monihaaraisia, vanhoja pihlajia. Valtalajina on nurmilauha. Huomionarvoinen kasvi on aholeinikki. Tuulimyllyn ympärillä laiduntaa kymmenkunta vasikkaa. Loput alueesta on aidattu osaksi lypsykarjan viljeltyjä laitumia, joille karja myös tätä kautta kulkee.

Hoitotarve:

Suosittelavaa olisi laiduntaa hakaa erillään viljelylaitumista, jottei se rehevöityisi. Vanha lehtipuusto kannattaa säästää.

IISALMI, Säisän metsälaidun

Peruskarttalehti: 332312

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 70628: 4988 akp:aki: 70621: 4985

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järviseu

Pinta-ala (ha): 3,5

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p

Perinnemaisematyypit: metsälaidun

Alueen kuvaus:

Iisalimesta noin 25 kilometriä luoteeseen, Ylä-Haajaisjärven vesijätön pohjoispuolella sijaitsee kylätien kahta puolta viljelylaitumen yhteyteen aidattu kuusivaltainen lypsykarjan metsälaidun, jota kerrotaan laidunnetun 1890-luvun alusta lähtien. Vain eteläisimmän kärjen kiviraunioiden reunustama osa on lehtipuuvaltaista, ja siellä maisemaa elävöittää muun muassa komea, vanha pihlaja. Pohjoisosan metsälaitumen niittyaukoilla kasvaa katajaa. Tätä kylätien länsipuolista osaa laiduntaa parikymmentä lypsylehmää osana viljeltyä laidunta. Kylätien itäpuoli on nuoren karjan laitumena. Siellä on kolme hirsilatoa. Koko alue on suhteellisen tasaista, tuoretta kangasta (MT). Aluskasvillisuuden valtalajeina ovat nurmi- ja metsälauha. Huomionarvoisia kasveja ovat kissankello ja nurmitatar.

Hoitotarve:

Laiduntamalla metsälaidunta omana laidunlohkonaan, erillään viljelylaitumista, vältettäisiin sen rehevöityminen. Puustoa voi varovasti ja vähitellen harventaa niittyaukkojen ympäriltä.

IISALMI, Kotimäen laidun

Peruskarttalehti: 331412

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 70396: 4986 akp:aki: 70393: 4985

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järviseu

Pinta-ala (ha): 1,6

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p-

Perinnemaisematyypit: metsälaidun

Alueen kuvaus:

Iisalmen kaupunkialueelta liki kymmenen kilometriä lounaaseen on kymmenisen lihamullin osin alilaidunnettu ja umpeenkasvun vaivaama laidun, ilmeisesti osana muita laidunaloja. Karjalle annetaan lisärehua. Suurin osa on avointa, osaksi 1990-luvun puolivälin hakkuusta johtuen. Entisen metsikön alat puskevat maitohorsmaa ja sananjalkaa isoina laikkuina. Niiden vaiheilla ovat myös koivun ja harmaaleppän taimet työntymässä ylös. Tavallisin valtalaji on metsälauha. Siellä täällä on pieniä ja suorastaan edustavia niitty laikkuja, joilla viihtyvät jäkki, kissankello ja nurmitatar. Ne kertovat aikaisemmasta perinteisestä laidunnuksesta.

Hoitotarve:

Lisärehua alueelle ei tulisi antaa. Aitaamalla ja lohkoina syöttämällä laidunnuspaineen voisi tasata sopivaksi. Jollei karja saa pidettyä taimettumista kurissa, on koi-vua ja harmaaleppää paikoin tarpeen raivata.

IISALMI, Suontauksen laitumet

Peruskarttalehti: 334106

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 70642: 5138 akp:aki: 70638: 5137

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järviseu tu

Pinta-ala (ha): 1,3

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p-

Perinnemaisematyypit: metsälaidun, haka

Alueen kuvaus:

Iisalimesta kymmenisen kilometriä pohjoiseen, Vieremälle johtavan maantien lounaispuolella on hevoshaka ja koillispuolella lehmihaka. Koko aluetta on laidunnettu jatkuvasti ainakin vuosisadan alusta lähtien. Vuodesta 1982 hevoshakana palvellut alue on aiemmin ollut vasikkahaka. Sen eteläosa on leppävaltainen ja pohjoisosa kuusivaltainen. Aluskasvillisuus on lähinnä nurmi- ja metsälauhavaltaista. Tiheimmässä kuusikossa maaperä on liki paljas. Edustavinta kasvillisuutta, muun muassa nurmitatarta ja kissankelloa, on pienellä alalla hevoshaan veräjän tuntumassa. Haassa laidunsi kesällä 1996 kaksi hevosta. Lehmihakaa laidunnetaan vain loppukesänä viljeltyjen laidunten osana. Harvahkon sekametsän aluskasvillisuus on lauhojen valtaamaa.

Hoitotarve:

Hevoshassa olisi tarpeen vähentää laidunnuspainetta sekä poistaa varovasti ja vähitellen leppää ja kuusta. Lehmihassa on laidunnuspainetta puolestaan varaa lisätä esimerkiksi laiduntamalla aluetta erillään viljelylaitumesta jo alkukesästä.

JUANKOSKI, Mäkiharjun niitty

Peruskarttalehti: 333407

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 70120: 5689 akp:aki: 70119: 5688

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järviseu tu (lähellä Vaara-Karjalan rajaa)

Pinta-ala (ha): 0,3

Maanomistaja: valtio

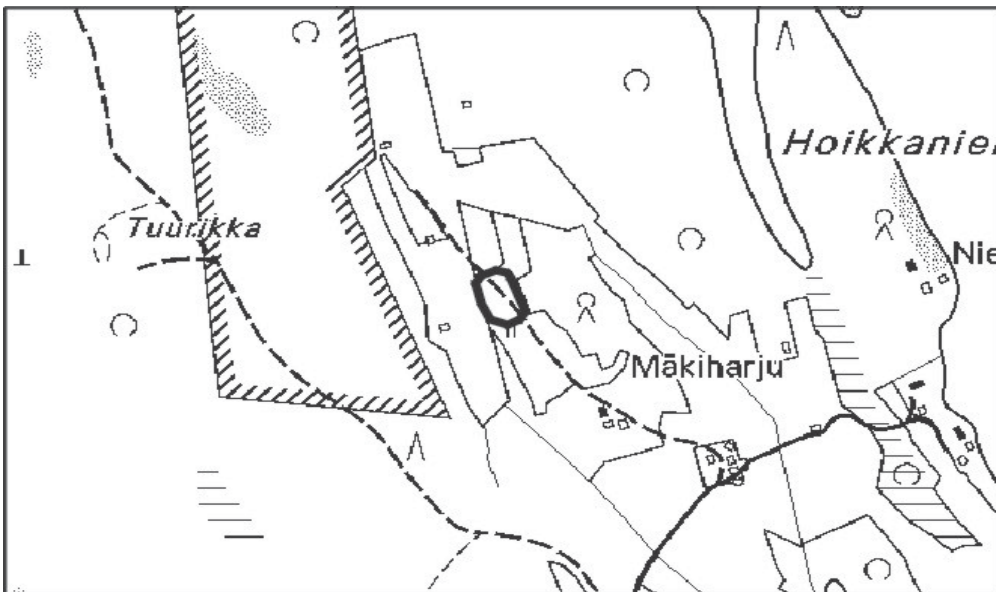
Arvoluokka: v

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): ainutlaatuisuus, harvinaisuus, edustavuus, useita huomionarvoisia lajeja, uhanalaisia lajeja: ahonoidanlukko (aSt), keltanokitkerö (aV), kesämaitiainen (aV), lehtoneidonvaippa (aV), soikkokaksikko (aV).
Perinnemaisematyypit: niitty

Alueen kuvaus:

Säyneisen ja Ala-Siikajärven länsipuolella ja aivan ainutlaatuisen, lehtokasvillisuudestaan tunnetun Huosiaisniemen eteläpuolella, on loivassa luoteeseen viettävässä rinteessä viehättävä ja suojaisa niitty. Sen poikkeuksellisen merkittävään ketokasvillisuuteen vaikuttaa sijainti kalkkidolomiittialueella. Kasvilajistossa esiintyvät muun muassa kirkiruoho, huhtahanhikki, aho- ja ketonoidanlukko, kesämaitiainen, mäkiarho, keltanokitkerö, lehtoneidonvaippa, soikkokaksikko, aholeinikki, jäkki, hietarvokki, nurmitatar, peurankello, kurjenkello ja vuohenkello. Kesämaitiainen on paikoin jopa valtalaji. Kirkiruohoa on runsaasti. Pienellä kalkkikalliopaljastumalla kasvava pohjankultajakälä (*Gloplaca jungermanniae*) on hyvin harvinainen Lapin eteläpuolella. Kalkkipitoisella irtolohkareella kasvaa harvinainen ruskokesijäkälä (*Leptogium gelatinosum*).

Maankäytön historia ei ole tarkkaan tiedossa. Aluetta on laidunnettu 1980-luvun puoliväliin asti. Sen jälkeen niittyä ilmeisesti niitettiin parina kesänä, kunnes se hankittiin valtiolle luonnonsuojelualueeksi. Vuodesta 1992 lähtien sitä on niitetty vuosittain noin hehtaarin ala viikattein ja traktorivetoisella niittokoneella, sekä haravoitu. Pohjoisin kuivahko rinne, osin ketomainen tuore niitty, onkin saatu säilymään edustavana. Niityn kasvillisuuden rakenne on niittoniityille ominainen. Tuore pienruohoniitty on osin erittäin edustava ja hyvin runsaslajinen. Neliometriltä on löydetty parhaimmillaan 41 kasvilajia, mikä on korkein luku Savosta. Osa alueesta ei ole niin runsaslajista, vaan lienee ollut aikoinaan viljeltyä. Vain laitteet ovat hivenen umpeenkasvaneita. Vesakko yrittää työntyä reunoilta niityn puolelle, sitkeimmin varsinkin kaakkoisnurkalla haapa. Muualla on hajanaisesti harmaalepän, koivun, männyn, kuusen, haavan ja pajun taimia. Katajaa on paikoin. Vesakkoa on raivattu 1993 ja 1994. Silloin on poistettu myös raivausta ja niittoa vaikeuttavia kiviä. Varsinaisella niityllä puustoa edustaa vain yksi erillinen mänty ja pienen saarekkeen koivut.

Suunnitelmissa on niittää alue kahdesti kesässä. Myös osittaista laidunnusta on harkittu. Harvinaisille ja uhanalaisille lajeille suunnitellaan erityishoitoa.

Niityn etelä- ja kaakkoispuolella on hoitamaton ja rehevöitynyt entinen laidun, luultavasti entinen pelto, joka on melko niukkalajinen. Runsaita ovat koiranheinä ja puna-apila. Reunoilla on parempaa niitylajistoa. Tästäkin osasta on säännöllisesti hoidettuna mahdollista vähitellen kehittää arvokas perinnebiotooppi.

Hoitotarve:

Säännöllisestä hoidosta tulee ehdottomasti huolehtia. Niitty tulee niittää kerran kesässä. Eteläosan kunnostettava alue voitaisiin niittää kaksi kertaa kesässä. Niityn jälkilaidunnus on suositeltavaa. Puun taimet poistetaan tarvittaessa.

JUANKOSKI, Peltolan laidunsaaret

Peruskarttalehti: 333410

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 70122: 5707 akp:aki: 70113: 5702

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järviseuutu (Vaara-Karjalan rajoilla)

Pinta-ala (ha): 11,1

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: v

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): maisemallinen arvo, koko, edustavuus, ainutlaatuiset ja harvinaiset laidunsaaret, huomionarvoisia kasvilajeja

Perinnemaisematyypit: metsälaidun, rantaniitty, niitty

Alueen kuvaus:

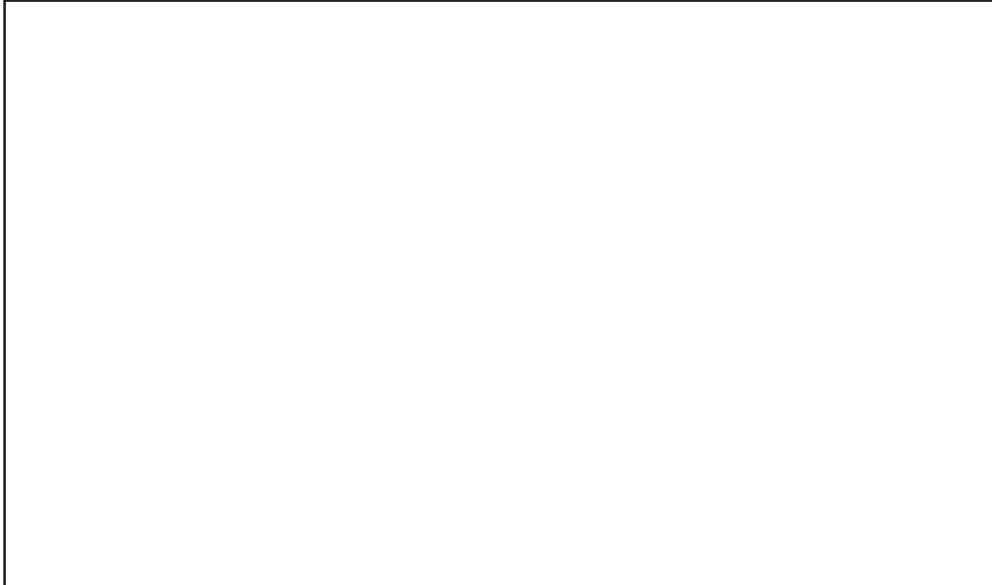
Ala-Siikajärvessä, Säyneisen kylän länsipuolella, on kaksi ainutlaatuista, idyllisen ja tasapainoisen kaunista laidunsaarta, Tuohisaari ja Niittysaari, joiden perinnemaisema on 1800-luvulta asti jatkuneen laidunnuksen muovaama. Saaret ovat nuoren karjan laitumia, joille viitisentoista eläintä kuljetetaan keväisin lautalla. Laidunnuspaineen tasaamiseksi hiehot ja vasikat siirretään välillä saarelta toiselle. Hoito onkin kohdistunut tasaisesti ja onnistuneesti eri puolille saaria. Lisärehua ei ole kivennäisiä lukuun ottamatta tarvinnut antaa. Keskellä isompaa Tuohisaarta on pelto, jossa karja on vasta laidunkauden lopussa. Sen eteläpuolella on kasvialajistoltaan hieman yksipuolinen ja reheväkö niitty, jota on välillä viljelty. Muuten metsälaitumet ja rantaniityt ovat lähes kauttaaltaan edustavia.

Maisema vaihtelee tulva- ja rantaniityistä kallioisiin mäenkumpareisiin. Saaret ovat osa kalkkidolomiittialuetta, johon kuuluu Huosiaisniemi, yksi maamme arvokkaimmista lehtokasvillisuuden suojelukohteista. (Sen välittömään vaikutuspiiriin kuuluu edellä kuvattu Mäkiharjun keto.) Kasvillisuus on monipuolista ja valtalajit vaihtelevat pienilläkin aloilla. Yksityiskohtaisempi inventointi saattaisi tuoda esiin muitakin huomionarvoisia lajeja kuin jäkki, kissankäpälä, nurmitatar ja pussikämme.

Ranta- ja tulvaniityillä kasvaa muutamia kituliaita koivuja ja mäntyjä. Metsälaitumella valtapuu on mänty, joukossa hieman kuusta. Katajaa on monin paikoin, samoin metsäruusua ja paatsamaa.

Hoitotarve:

Perinteisesti jatkunutta laidunnusta, joka on säilyttänyt nämä ainutlaatuiset laidunsaaret, kannustetaan jatkettavaksi. Laidunniityn hoit tuli kuitenkin muuttaa vähemmän rehevöittäväksi. Metsää, varsinkin Tuohisaaren eteläkärjessä, olisi varaa varovasti harventaa. Vähäistä vesakkoa pidetään kurissa entiseen tapaan.

JUANKOSKI, Paavolan laitumet

Peruskarttalehti: 431103, 431106

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 70050: 4302 akp:aki: 70044: 4290

Maisemamaakunta: Vaara-Karjala (Pohjois-Savon järvisuudun rajoilla)

Pinta-ala (ha): 7,4

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: m+

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): koko, harvinaisuus, edustavuus, pitkä laidunperinne, useita huomionarvoisia lajeja, mattomaiset jäkkikasvustot, uhanalainen laji: kesämaitiainen (aV)

Perinnemaisematyypit: metsälaidun, niitty

Alueen kuvaus:

Losomäessä, Juankosken kirkonkylästä viitisentoista kilometriä koilliseen, on lähellä entisen Pohjois-Karjalan läänin rajaa kahden erillisen metsälaitumen ja kehityksessä olevan pihaniityn muodostama harvinainen, edustava ja hyvin hoidettu laidunkokonaisuus, jota 1920-luvulta lähtien on muun muassa lypsykarja laiduntanut. Noin kilometrin mittainen kiviaita ja kivirauniot lisäävät perinteistä ilmettä.

Tilakeskuksen luoteispuolella sijaitsee liki kymmenen lehmän metsälaidun (osa-alue 1) (3,2 ha). Sen pohjoispuolen erikoisuutena ovat muutamat pienialaiset, mutta mattomaiset jäkkikasvustot, jollaisia enää äärimmäisen harvoin Pohjois-Savossa tapaa. Samoilla tienoin kasvivilajisto on muutenkin edustava ja monipuolinen. Metsälaidun on vaihtelevaa: pohjoisosissa paikoin kuivahkoa, paikoin tuoretta ja lehtomaista, keskiosissa kosteaa ja soistunutta ja eteläosissa saniaisten luonnehtimaa kosteahkoa kuusimetsälaidunta, jonka halki virtaa puro. Laidun on

ollut alunperin avoimempi. Metsä on yhä suurimmaksi osaksi melko valoisaa ja ruohoista, joskin osaksi hieman ylitihedää kuusikkoa. Valtapuu on kuusi, mutta myös mäntyä ja harmaaleppää on kohtalaisesti sekä paikoin koivua. Puuntaimia on nousut hieman. Siellä täällä on katajaa. Aluskasvillisuuden valtalajit vaihtelevat, metsä- ja nurmilauha yleisimpinä, sekä paikoin jäkki.

Itäkaakkoon tilakeskuksesta, reilun kilometrin päässä, sijaitsee harvinaisen kaunis ja valoisa, suorastaan puistomainen leppä- ja koivumetsälaidun (osa-alue 2, noin 3,5 ha), jolla on useita pieniä niittyaukkoja ja jolle oman ilmeensä antavat kaskiajoista kertovat kivirauniot ja kiviaita. Alue on ollut laitumena 1920-luvulta lähtien ja viime vuosina siellä on pidetty vajaata kymmentä hiehoa. Laidunnuspaine on sopiva. Puustoa on harvennettu varovasti ja metsän valoisuutta lisäten. Laidun on rinteessä, joka on ylälaidoiltaan kuivahkoa ja vaihettuu vähitellen alas koillis- ja pohjoislaitaan edetessä kosteaksi, mikä johtuu muun muassa siellä virtailevasta lähteestä. Aluskasvillisuus vaihtelee, mutta runsaimpia ovat nurmi- ja metsälauha. Paikoin on paljon kieloa. Huomionarvoisia kasveja ovat ainakin jäkki, keltasara ja nurmitatar.

Vanhan autiotalon entinen pihapiiri (osa-alue 3) (0,7 ha) on ollut joitakin vuosia käyttämättä. Se on hankittu lisälaitumeksi, jolta on raivattu pois vesakkoa ja annettu nuoren karjan laidunnaa. Laidoille ja sinne tänne on jätetty hieman kuusta, mäntyä ja koivua. Tuoreen niityn kasvillisuutta hallitsevat nurmilauha, metsälauha, nurmipuntarpää ja paikoin maitohorsma. Erityisen arvon alueelle antaa uhanalainen kesämaitiaiskasvusto. Laidunalueen hoitaminen on aloitettu onnistuneesti ja vastaavalla tavalla jatkaen sillä on hyvää potentiaalia kehittyä muiltakin osin.

Hoitotarve:

Kaikkien laidunalueiden hoito on ollut poikkeuksellisen hyvää. Laidunnuspaine on onnistuttu jakamaan tasaisesti ja laidunnusta suositellaankin jatkettavaksi entiseen tapaan. Myös metsälaidunten harventaminen, varsinkin osa-alueella 2 on ollut onnistunutta. Pohjoisimmalta metsälaitumelta on hieman varaa vähitellen harventaa kuusia ja kuusentaimia. Vesakko on saatu hyvin pysymään kurissa ja tarvittaessa sitäkin raivataan entiseen tapaan.

JUANKOSKI, Juhalan laidunniemi

Peruskarttalehti: 333312

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 70044: 5717 akp:aki: 70039: 5712

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järviseu tu

Pinta-ala (ha): 17,0

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: m

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): maisemallinen arvo, kulttuurihistoriallinen arvo, koko

Perinnemaisematyypit: metsälaidun, niitty

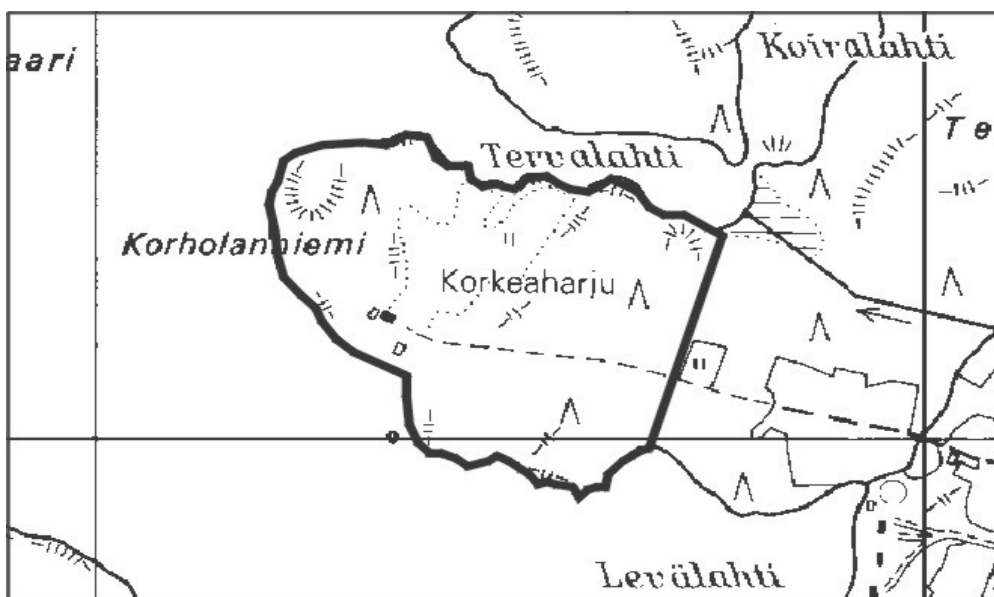
Alueen kuvaus:

Juankosken kirkonkylästä kymmenkunta kilometriä koilliseen, Viitaniemen kylän länsilaidalla on Vuotjärveen työnnyvä kaunis ja paikoin kalliorantainen Korholanniemi, joka on ollut laitumena kymmeniä vuosia. Laidunnuksessa on ollut muutamana vuoden katkos, mutta kesällä 1997 sinne päästettiin jälleen nuori karja, kymmenkunta eläintä, laiduntamaan. Niemessä, niittyalueen etelälaidalla, on yhä jäljellä seudun ensimmäisistä viljelmistä muistuttava vanha asuinrakennus ja savusauna. Alueella on myös entinen tervanpolttopaikka.

Niemen poikki kulkeva alueen keskiosa on tuoretta heinäniittyä, jolla valtalajina on nurmilauha. Kaakkoisreunalla on vähäistä pajukoitumista. Niityllä on runsaasti päivänkakkaraa ja katajaa ja sitä elävöittävät maakivet. Niemen kärki lännessä sekä itäinen osa ovat karua, mäntyvaltaista metsälaidunta, jossa aluskasvillisuuden valtalajeja ovat lauhat ja kastikat. Koko alueella huomionarvoisia kasveja ovat ainakin jäkki ja nurmitatar.

Hoitotarve:

Laidunnuksen uudelleen aloittaminen on tarpeen perinnemaiseman säilymistä kannalta. Vähäistä pajukoitumista niityllä kannattaa pitää kurissa.

JUANKOSKI, Saloharjun metsälaitumet

Peruskarttalehti: 333 410

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 70132: 5719 akp:aki: 70124: 5711

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järviseu tu (Vaara-Karjalan rajoilla)

Pinta-ala (ha): 27,6

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: m-

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): koko, pitkä laidunperinne, edustavuus, huomionarvoisia lajeja

Perinnemaisematyypit: metsälaidun

Alueen kuvaus:

Säyneisten taajamasta nelisen kilometriä länteen, Ala-Siikajärven rannalla, on poikkeuksellisen laaja, pääosin kuusivaltainen ja osin mäntyvaltainen sekametsälaidun, jossa pitkään jatkuneen laidunnuksen jäljet näkyvät hyvin eri puolilla aluetta. Laidunnus on jatkunut ainakin 1900-luvun alkupuolelta asti. Tilalla on lypsykarjaa ja viime vuosien laidunnuspaine on ollut hyvä. Siellä täällä on viehättäviä niitty- ja ketoaukkoja, joilla on edustavaakin lajistoa. Monimuotoisuutta lisää rannan kapea niittykaistale. Metsä on kauttaaltaan valoisa, ruohoinen ja osin lehtomainenkin lehdokkeineen, talvikkeineen ja pussikämmeköineen.

Metsälaitumen valoisuutta on pidetty yllä siistein harvennuksin. Kuusentaimia on jossain määrin. Kataja viihtyy eri puolilla. Aluskasvillisuuden valtalajit vaihtelevat, runsaimpana kuitenkin mustikka ja oravanmarja. Huomionarvoisia kasveja ovat jäkki, nurmitatar ja pussikämmekä.

Hoitotarve:

Laidunnus on osoittautunut perinnemaisemaa hyvin säilyttäväksi. Myös tähänastinen metsänhoito on ollut perinnemaiseman kannalta onnistunutta. Kuusentaimia olisi varaa poistaa.

JUANKOSKI, Lähteenmäen laitumet

Peruskarttalehti: 431103

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 70049: 4299 akp:aki: 70047: 4295

Maisemamaakunta: Vaara-Karjala (Pohjois-Savon järvisuuden rajoilla)

Pinta-ala (ha): 2,8

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): huomionarvoisia lajeja

Perinnemaisematyypit: metsälaidun

Alueen kuvaus:

Juankoskelta koilliseen, lähellä entistä lääninrajaa on monessa lohossa sijaitseva, pieneltä osin hakamainen metsälaidun, joka on yhteydessä viljeltyyn laitumeen. Lajistossa on jäänteitä, jotka kertovat aikoinaan pitkään jatkuneesta perinteisestä laidunnuksesta, mutta viime vuosien alilaidunnus ja umpeenkasvu ovat johtaneet taantumiseen. Paikoin alue on ylilaidunnuttakin, sillä lypsykarja viihtyy viljeltyjen alojen ohella vain lähinnä tilakeskusta olevalla pienellä loholla.

Puusto on vaihtelevaa sekapuustoa, jossa leppä on vallannut alaa. Siellä täällä on vanhoja puuyksilöitä, muun muassa myös pihlajaa. Vanhimpia mäntyjä on harvennettu. Isoilla aloilla vesakko tekee alueen vaikeakulkuiseksi. Aluskasvillisuuden valtalajeina vaihtelevat lauhat. Paikoin tapaa huomionarvoisia lajeista vielä jäkkiä, nurmitartta ja keltasaraa.

Hoitotarve:

Laidunnuspainetta olisi mahdollista tasata ja estää metsälaitumen rehevöityminen aitaamalla se omaksi laidunlohkokseen, erilleen viljelylaitumista. Perinnemaiseman palauttamiseksi tarvittaisiin myös vähittäistä, useille vuosille jaettua leppävesakon raivausta. Vanhat puuyksilöt tulisi säästää.

KAAVI, Hyvärilän laitumet

Peruskarttalehti: 431107 ja 431108

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 69898: 5911 akp:aki: 69891: 5903

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järvisuutu

Pinta-ala (ha): 25,4

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: v

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): vanhojen maankäyttötapojen jatkuvuus, koko, ainutlaatuisuus, erikoisuus, kulttuurihistoriallinen arvo, uhanalaiset kasvit: ketokaunokki (aV), mähkä (aV), viherraunioinen (aV)

Perinnemaisematyypit: metsälaidun, (muu), haka, niitty, kaskimetsä

Alueen kuvaus:

Kaavin kirkonkylästä länteen ja Sivakkavaaran kyläkeskuksen koillispuolella Niinivaarassa, Juukaan johtavan kantatien varrella, on ainutlaatuinen perinteisen ympäristön ja luonnonarvojen muodostama kokonaisuus. Alueella poltettiin Suomen ehkä viimeiset kasket 1960-luvulla. Lauttavuoren ultraemäksisen

serpentiinikallion (luonnonsuojelualue) pohjoispuolella on laakealla mäellä Hyvärilan vanha tilakeskus, jota ympäröivät pellot ja vielä 1950-luvulla sekä pienellä alalla jopa 1960-luvulla kasketut laidunmetsät perinteisine kivi- ja pisteaitoineen sekä tuohikattoisine latoineen. 1950- ja 1960-luvuilla tilalla oli 50-päinen lypsykarja ja lampaita. Kesällä 1995 laitumilla käyskenteli vielä suomenkarjaa. Tilan pääraennus on peräisin viime vuosisadalta, aitta 1840-luvulta ja navetta vuodelta 1938.

Pihapiirin pohjoispuolella on lievästi lannoitettu tuore heinäniitty ja entinen pelto (osa-alue 1). Sillä laiduntaa itä- ja eteläsuomalainen lypsykarja. Niityn, joka on noin neljännes alueesta, valtalajeja ovat siankärsämö, metsäkurjenpolvi, nurmilauha, särmäkuisma sekä timotei ja entisen pellon ovat vallanneet puna-apila, valkoapila ja niittyurmikka. Luoteiskulmassa kasvaa uhanalainen Pohjois-Savossa vaarantunut ketokaunokki. Huomionarvoinen on ketoneilikka.

Pihapiirin itäpuolella on nuoren suomenkarjan lievästi lannoitettu entinen pelto ja tuore niitty (osa-alue 2). Niitty on noin viidennes alasta. Navetan takana kasvaa muutama maisemassa selvästi erottuva rauduskoivu. Valtalajeja ovat timotei ja nurmilauha sekä muokatulla osalla lisäksi valkoapila ja nurmikat ja muokkaamattomalla osalla nurmirölli, jotka vievät alaa niittykasveilta.

Pohjoisimpana on tiehen ja peltoon rajautuva entinen kaskialue ja vielä muutama vuosi sitten laidunnettu metsälaidun (osa-alue 4), jolle on istutettu kuusta 1980-luvun alussa. Eteläpuolen harmaaleppävaltainen puusto vaihettuu pohjoiseen päin kuusen, rauduskoivun ja männyn muodostamaksi sekametsäksi. Harmaalepikon alla hallitsee vadelma. Pohjoisemmassa on melko runsaasti katajaa ja pihlajantaimia sekä joitakin kuusentaimia. Aluskasvillisuuden valtalajeja ovat käenkaali, mustikka, puna-ailakki, metsäimarre ja nurmilauha.

Luoteis- ja länsilaita on maastonmuodoiltaan vaihtelevaa, vanhojen kaskiraunioiden elävöittämää metsälaidunta (osa-alue 5), jossa kymmenen lypsylehmän suomenkarja laiduntaa. Alueella on hakamaisia osia, lettomainen korpisuo, vähäisiä suolaikkuja sekä pieni avo- ja harvennushakkuuala. Itäosan katajainen tuore niitty on istutettu kuuselle 1980-luvun alussa. Noin puolet osa-alueesta on kuusen, männyn ja koivun vaihdellen hallitsemaa kangasta, noin neljännes on mäntyhakaa ja loput harmaaleppähakaa ja koivuhakaa. Uhanalaisista kasveista osa-alueella esiintyvät itälaidalla kallionkolossa viherraunioinen ja lounaislaidalla mähkä.

Itäisin laita (osa-alue 6) on kolmen suomenkarjaa olevan hiehon laidunmet-
sää, joka rajautuu idässä suohon ja pohjoisessa lampeen. Lakiosiltaan metsälaidun
on mäntyvaltaista, notkot kuusivaltaista kangasta, ja paikoin on tiheähköjä
harmaalepikoita. Kasvillisuudessa vallitsee enimmäkseen mustikka. Vielä 1960-lu-
vulla alueella poltettiin pieniä nauriskaskia. Eteläisin laita (osa-alue 7) on haka-
metsää, jossa on niittymäisiä osia.

Pääosaltaan viljellyillä pelloilla kasvaa kiviaidan vieressä uhanalainen keto-
kaunokki ja huomionarvoinen kasvi peltokurjennokka.

Hoitotarve:

Tilanpito oli kesällä 1995 loppumassa. Vaihtoehtoiset tavat alueen hoidon edelleen
järjestämiseksi tulisi kiireesti selvittää.

KAAVI, Kärkkälän metsälaitumet

Peruskarttalehti: 422203

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 69789: 5800 akp:aki: 69781: 5794

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järviseu tu

Pinta-ala (ha): 15,2

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: m-

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+) koko, kaskeamisen jälkiä, maisemallinen
arvo

Perinnemaisematyypit: metsälaidun

Alueen kuvaus:

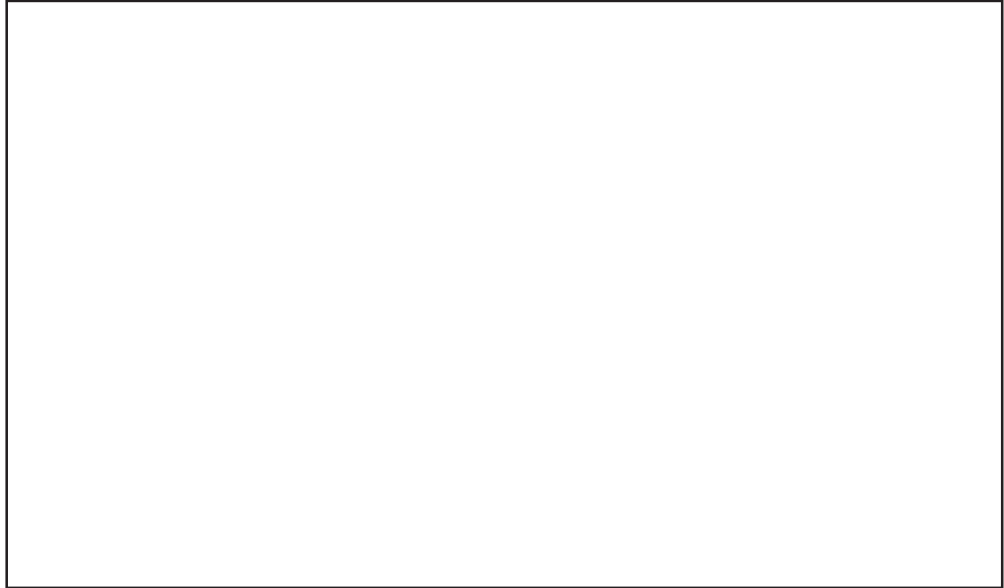
Toistakymmentä kilometriä Kaavin kirkonkylästä kaakkoon on Kaavinjärven kaak-
koisrannalla, laivareitin varrella, maisemallisesti erittäin viehättävä mäntyvaltai-
nen ja kallioinen rantametsälaidun ja sen takana tilakeskuksen ympärillä kaunis ja
valoisa koivumetsälaidun, jossa lukuisat sammaloituneet kivirauniot kertovat vielä
1920-luvulla tapahtuneesta kaskeamisesta.

Koivumetsälaitumella (osa-alue 1) on pidetty kaskeamisen jälkeen kahta
hevosta, lampaita ja ajoittain sikojakin. Nykyisin se on parin vasikan laidun, jonne
loppukesäksi siirretään nelisen hiehoa mäntymetsälaitumelta. Puusto on pääosin
valoisaa ja kautta alueen tasaisesti jakaantunutta nuorehkoa koivikko. Joukossa
on myös vanhoja lahokoivuja. Paikoin on hieman pihlajaa, harmaaleppää, kuusta
ja muutamia järeämpiä mäntyjä. Pensaskerrostosta on lähinnä reuna-alueilla ja kata-
jaa valoisimmilla ja kuivimmilla paikoilla. Avoiminta on pieni kallioalue luoteis-
kulmassa. Aluskasvillisuudessa pitävät valtaa heinät. Runsaimpia ovat kastikat,
muun muassa entisille kaskimaille tyypillinen valtalaji metsäkastikka. Muutenkin
lajisto viestii kaskeamisesta, jonka muistona ovat lukuisat, huolellisesti kasatut
kivirauniot. Paikoin kiinnittävät huomiota jäkki ja nurmikaunokki.

Rantametsälaidun (osa-alue 2) on suurelta osin aika karu, kivikkoinen ja
kallioinen. Lehtipuut ja pensaat saavat männyltä sijaa vain paikoin kapealla
rantakaistaleella, jossa kasvaa seudulla harvinaista tervaleppää sekä harmaa-
leppää, koivua ja paatsamaa, ja lisäksi koilliskulman koivuvaltaisella lämpä-
reellä. Katajaa on runsaasti. Kenttäkerroksessa viihtyvät parhaiten mustikat,
puolukat ja kanervat. Runsaimmin syötävää on niittyaukolla, jossa nelisen hiehoa
viihtyy parhaiten alku- ja keskikesän. Lypsykarja on laiduntanut alueella 1800-
luvulta lähtien. Puustoa on harvennettu vain hieman polttopuiksi ja kerran omiin
rakennustarpeisiin.

Hoitotarve:

Laidunnuksen jatkuminen turvaa alueen säilymisen. Harmaaleppää on ajoittain varaa harventaa. Vanha puusto tulisi säästää.

KAAVI, Alatalon metsälaitumet

Peruskarttalehti: 431106

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 70032: 4338 akp:aki: 70022: 4331

Maisemamaakunta: Vaara-Karjala

Pinta-ala (ha): 10,7

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p+

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+) koko

Perinnemaisematyypit: metsälaidun, haka

Alueen kuvaus:

Kaavin kunnan koilliskolkassa, lähellä läänin rajaa ja Rautavaaran kunnan rajaan rajautuen ovat Alatalon lypsykarjan metsälaitumet ja haat. Niiden laidunnushistoria ulottuu vuoteen 1940. Muistona vanhasta laidunperinteestä on vielä jäljellä, kiviaitaa, huomattavan paljon riukuaitaa ja vanhoja latoja. Metsää on aika ajoin harvennettu tai sinne on tehty pieniä aukkoja, viimeksi eteläisimpään kärkeen 1995 laajahko aukko. Laidun ulottuu rantaan idässä ja etelässä.

Laaja alue vaihtelee kuivista ja paikoin kallioisista rinteistä alaviin ja kosteisiin soisiin painanteisiin. Pohjoisin osa on kuusivaltaista metsälaidunta pienine niittyaukkoineen. Itäisin osa on karuin ja kallioisin. Ylä-Kortelammen rannassa on koivikko. Muu alue on puulajisuhteiltaan vaihtelevaa sekametsää niittyaukkoineen ja katajineen. Aluskasvillisuudessa ovat runsaita nurmilauha ja nurmirölli. Huomionarvoisia kasveja ovat jäkki ja nurmitatar.

Hoitotarve:

Laidunnus soveltuu alueen hoidoksi. Metsän käsittelyssä ei suositella aukkohakkuuta, vaan sitä tulisi tarvittaessa vain varovasti harventaa.

KARTTULA, Riuttalan talonpoikaimuseon niitty

Peruskarttalehti: 333101

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 69871: 5060 akp:aki: 69870: 5059

Maisemamaakunta: Keski-Suomen järviseu tu

Pinta-ala (ha): 0,5

Maanomistaja: säätiö

Arvoluokka: m-

Perinnemaisematyytit: haka, keto, niitty

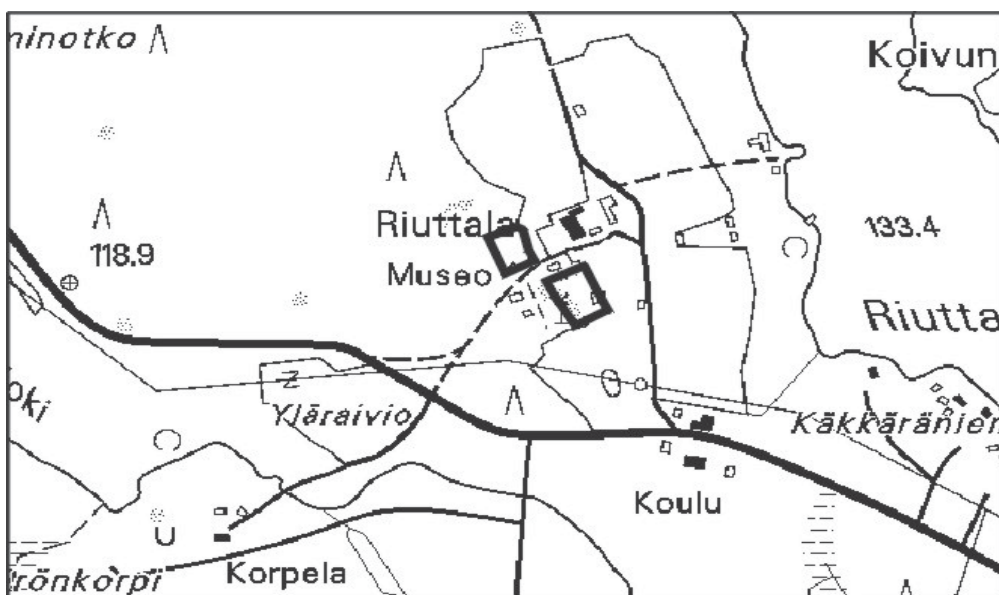
Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): kulttuurihistoriallinen arvo, huomionarvoisia kasvilajeja, uhanalainen laji: kullero (aV).

Alueen kuvaus:

Viitisenkymmentä kilometriä Kuopiosta länteen on 1600-luvun puolivälistä peräisin oleva Riuttalan tila, joka nykyään esittäytyy laajana ja matkailijoiden suosimana talonpoikaimuseona. Osa perinteistä miljöötä ovat pihapiiriin liittyvät haka ja ketomainen alue.

Pajan, kellarin ja aittojen väliin sijoittuu kivinen, valoisa ja viehättävä rinnehaka (osa-alue 1) (n. 0,3 ha), jonka avoimmalla itälaidalla on niittyaukkoa ja kiviaitaa. Puusto on länttä kohti tihenevää sekapuustoa, muun muassa kuusta, mäntyä, koivua, pihlajaa, raitaa ja tuomea. Alla viihtyy kataja. Monilajisella tuoreella niityllä ei ole selvää valtalajia. Huomiota kiinnittää runsas aholeinikki. Lajisto kertoo pitkään jatkuneesta perinteisestä käytöstä. Viimeiset vuodet vuoteen 1996 asti haassa laidunsi hevonen.

Tuulimyllyn ympärillä sijaitsevalla mäennyppylällä (osa-alue 2) (n. 0,2 ha) on karuutensa ansiosta, sekä ajoittaisen raivaamisen, tallaamisen ja osittaisen niiton vuoksi säilynyt kohtalaisesti niittykasvillisuutta. Puustoa edustaa lähinnä etelälaidan komea, yksittäinen kuusi. Pieniä eri puiden taimia on siellä täällä katajan ohella. Vesakkoa on raivattu reippaammin pari vuotta sitten, ja ilmeisesti se on

osasyynä alarinteiden melkoiseen rehevöitymiseen. Horsma ja lupiini ovat vallanneet reunoilla alaa. Muualla valtalaji on paikoin metsälauha. Huomionarvoisia kasveja ovat aholeinikki, nurmitatar ja siellä täällä kasvava kullero.

Hoitotarve:

Perinnemaiseman säilymiseksi haan laidunnus tulisi uudelleen aloittaa tai niittää sitä. Tuulimyllyn mäki tulisi niittää 1-2 kertaa kesässä. Se pitäisi pienet puuntaimetkin kurissa.

KARTTULA, Sappilammen laitumet

Peruskarttalehti: 333101

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 69856: 5072 akp:aki: 69853: 5070

Maisemamaakunta: Keski-Suomen järvisuutu

Pinta-ala (ha): 3,1

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: m-

Perinnemaisematyypit: metsälaidun, haka

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): edustava kasvillisuus, useita huomionarvoisia kasvilajeja

Alueen kuvaus:

Riuttalan talomuseosta pari kilometriä kaakkoon sijaitsevat kolmessa lohossa kiviset ja vaihtelevat haka- ja metsälaidunalueet. Monipuolinen ja edustava kasvillisuus kertoo ainakin vuosisadan alusta asti jatkuneesta laidunnuksesta. Viime vuosien alilaidunnuksesta ja umpeenkasvusta johtuen on taantumista kuitenkin tapahtunut. Kesällä 1997 laidunsi osalla alaa 4 lehmää. Tilalla on lampaita, jotka inventointikesänä olivat Riuttalan talomuseon pihapiirissä.

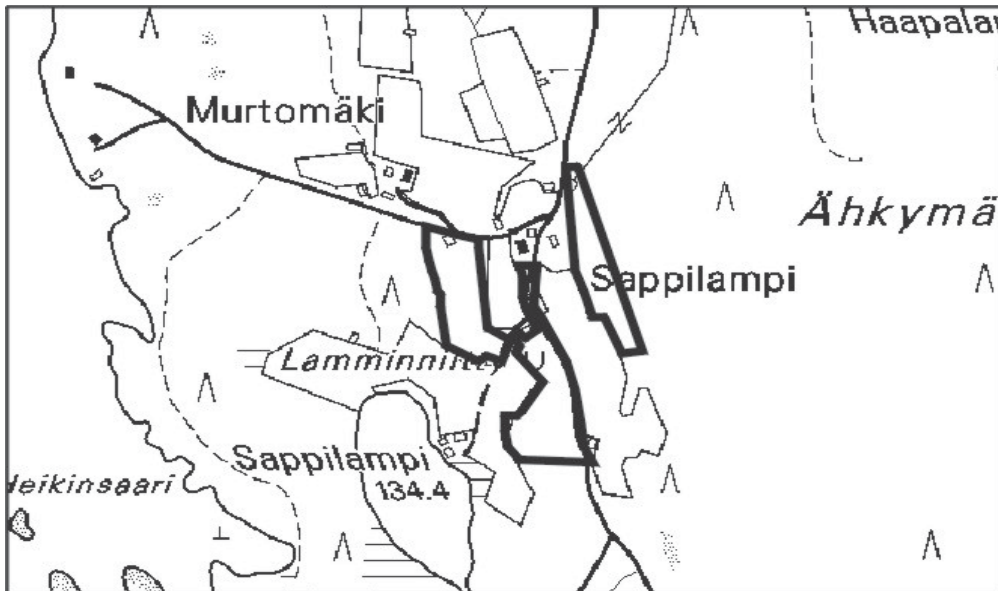
Osa-alue 1 (noin 0,6 ha) koostuu kahden lohkon hakamaisista osista, jotka ovat aikaisemmin olleet avoimempia niittyjä. Edustavin on osittaisesta umpeenkasvusta ja alilaidunnuksesta huolimatta eteläisimmän lohkon keski- ja pohjoispää, joka on kuivahkoa länteen viettävää rinnettä. Selvää valtalajia ei ole, vaan tyyppillistä on vaihteleva monilajisuus. Huomiota kiinnittävät poikkeuksellisen runsas aholeinikki, paikoin runsas jäkki, kissankäpälä ja nurmitatar. Puustoa luonnehtivat kuusi, harmaaleppä, mänty ja koivu, joista kolmen ensin mainitun taimet ovat vallanneet alaa. Itälaidalla tien varressa on komea koivuvyö. Katajaa kasvaa kohtalaisesti.

Osa-alue 2 (noin 0,2 ha) on kuusivaltainen metsälaidun etelälohkon etelälaidalla ja länsilohkon länsilaidalla sekä keskiosassa. Valtaosa on jokseenkin valoisaa ja ruohoista. Valtalaji on paikoin mustikka. Huomionarvoisia ovat aholeinikki, jäkki ja nurmitatar. Laidunnuksen jäljet näkyvät koko alalla.

Osa-alue 3 (noin 0,5 ha) on kuusi- ja harmaaleppävaltainen metsälaidun. Sen pohjoisosassa on niittyaukkoja, jotka johtuen sijainnista navetan alapuolella ovat rehevöityneet. Eteläosa on ilmeeltään perinteisempi karjapolkuineen ja kiviraunioineen. Aluskasvillisuutta hallitsee nurmilauha, joskin paikoin on jäkki pitänyt puoliaan.

Hoitotarve:

Perinnemaiseman säilymiseksi pitäisi koko aluetta säännöllisesti laiduntaa ja estää umpeenkasvu varsinkin etelälohkolla raivaamalla vähitellen kuusen, lepän ja männyn taimia. Vanhat ja maisemallisesti kauniit puut varsinkin tienvarressa säästetään.

KARTTULA, Simolan hevoshaka

Peruskarttalehti: 324203

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 69706: 5033 akp:aki: 69704: 5032

Maisemamaakunta: Keski-Suomen järvisuotu

Pinta-ala (ha): 1,5

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p+

Perinnemaisematyypit: haka

Alueen kuvaus:

Soinlahden kylässä kymmenisen kilometriä Karttulan kirkonkylästä kaakkoon on Simolan hevoshaka. Alue on ollut vuosikymmeniä lypsykarjan laitumena, ja yli viisikymmentä vuotta sitten siellä laidunsivat myös lampaat. Kesällä 1993 haka oli kahden nuoren hevosen laidun.

Haka on melko avoin, ja vain eteläkulmassa kasvaa harvakseltaan lehtipuita ja katajaa. Tieltä lounaaseen viettävä rinne vaihtuu tasaisesti tuoreesta heinäniitystä, jonka valtalajeina ovat nurmirölli, valkoapila, kumina ja siankärsämö kosteaksi heinäniityksi valtalajeinaan nurmilauha, jänönsara ja niittyleinikki. Luoteen puoleisessa alalaidassa on pieni rahkainen suo. Siellä valtalajeina ovat tähtisara, järvikorte ja kurjenjalka. Kaakkoiskulman avoin osa on ollut kauan sitten peltona ja sitä on lannoitettu muutamia vuosia sitten, mikä näkyy rehevöitymisenä. Koko alueella huomionarvoisia kasveja ovat ketoneilikka ja nurmitatar.

Hoitotarve:

Laidunnusta on suositeltavaa jatkaa, ja välttää alueen rehevöitymistä.

KARTTULA, Kipolan haka

Peruskarttalehti: 324202

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 69677: 5098 akp:aki: 69676: 5096

Maisemamaakunta: Keski-Suomen järviseu tu

Pinta-ala (ha): 2,0

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p

Perinnemaisematyytit: haka

Alueen kuvaus:

Keskellä Koskenkylän ehyttä maatalousmaisemaa, Karttulan kirkolta vajaan parikymmentä kilometriä kaakkoon on Kipolan kuusihaka, jossa lypsykarja on laiduntanut useita kymmeniä vuosia. Eteläosaltaan avoin ja pohjoispuoleltaan kuusikko kasvava hyvin kivinen ja loivasti kumpuileva haka on neljäntoista lehman yölaidun, mikä näkyy rehevöitymisensä. Tuoreen heinäisen haan valtalajeja ovat nurmilauha, valkoapila, nurmirölli ja poimulehdet. Huomionarvoinen kasvi on nurmitatar.

Hoitotarve:

Perinnebiotoopille olisi eduksi, jos rehevöitymistä saisi vähennettyä, esimerkiksi antamalla karjan laiduntaa alueella päivisin.

KIURUVESI, Paloniemen rantalaitumet

Peruskarttalehti: 332407

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 70706: 4867 akp:aki: 70700: 4859

Maisemamaakunta: Suomenselkä (Pohjois-Savon järviseu du n rajalla)

Pinta-ala (ha): 12,5

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: m+

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): koko, monipuolisuus, edustavuus, harvinaisuus, huomionarvoisia lajeja

Perinnemaisematyytit: rantaniitty, metsälaidun, haka, niitty

Alueen kuvaus:

Kymmenkunta kilometriä Kiuruveden kaupunkikeskuksesta koilliseen on luonnoltaan arvokkaan Luupuveden pohjoisrannalla harvinaisen monipuolinen, idyllisen kaunis, hyvin hoidettu ja vaihteleva rantaniittyjen, niittyjen, hakojen ja metsälaidunten laaja kokonaisuus, jolla toistakymmentä lypsylehmää ja viitisentoista hiehoa ja vasikkaa laiduntaa vaihdellen usealta lohkolta toiselle. Laidunnus on alkanut jo ainakin 1800-luvun lopussa ja jatkunut lampaiden ja hevosten osalta 1950-luvulle asti. Rantaluhdat on niitetty viikatteella vielä 1960-luvulla. Tila on entinen sotilastorppa. Niemi on palanut 1800-luvun lopulla, josta se on saanut nimekseen Paloniemi. Laidunalueilla on useita hirsirakennuksia, pohjoisessa Niittyniemessä muun muassa savusauna, nykyisin verkkovajana palveleva entinen kahden lehman navetta ja vanha ahjopaja, jossa kyläläisten viikatteet yhä taataan. Perinteet ja niiden hyvä vaaliminen huokuvat eri puolilta tilaa.

Rantaniityt kiertelevät pitkänä ja kapeana vyönä laidunalueen päästä päähän. Valtalajeja ovat nurmilauha ja viiltosara. Kolmesta avoimesta niitystä edustavin on pohjoisen Niittyniemen tuore niitty. Niittyä kulotetaan vuosittain keväisin. Nurmitatar ja jäkki kasvavat siellä runsaina ja paikoin valtalajeina. Myös kissankelloa on laajoina, taivaansinisinä laikkuina. Hoidosta huolimatta niitylle on nousemassa paikoin muun muassa pieniä koivun taimia. Laajat ja polveilevat alueet ovat kauniin puistomaista, valoisaa, kivikkoista, katajaista ja helppokulkuista, suurimmaksi osaksi hakamaista koivikko. Aluskasvillisuudessa ovat runsaina lauhat ja kastikat. Lajistossa on lehtomaisia piirteitä. Lähinnä itäisimmällä laidalla on varsinaista sekametsälaidunta, jossa kasvaa suuria koivuja. Nuoressa puustossa on hieman harventamisenkin varaa.

Hoitotarve:

Ainutlaatuisen kokonaisuuden hoitoa suositellaan jatkettavaksi laidunten ja kullottaen. Niityltä olisi tarpeen poistaa puiden taimet. Metsälaitumien valoisuutta pidetään yllä nuorempaa rankapuuta tarvittaessa poistamalla. Suuret ja maisemallisesti komeat puut säilytetään.

KIURUVESI, Martikkalan laitumet

Peruskarttalehti: 332303

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 70642: 4697 akp:aki: 70637: 4690

Maisemamaakunta: Suomenselkä

Pinta-ala (ha): 6,7

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: m-

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): edustavuus, huomionarvoisia lajeja

Perinnemaisematyyppi: haka, metsälaidun, niitty

Alueen kuvaus:

Kiuruveden keskustasta 12 kilometriä länteen, Pyhäsalmele johtavan tien varressa ovat Martikkalan laitumet, joilla on laidunnettu kymmeniä vuosia. Laidunmaat koostuvat useasta erillisestä hakamaatilkusta, jotka ovat sijoittuneet nauhamaisesti tien

molemmin puolin. Lehtipuuvaltaiset kivikkoiset hakamaat ja kukkaniityt suomenhevosineen, lehmineen ja vanhoine piharakennuksineen elävöittävät tienvarsimaisemaa tehokarjatalouden leimaamassa maitotalouspitäjässä. Silmää viehättävät erityisesti tienvarren kaunis laidunkoivikko, pellonreunojen kivirauniot, ajan harmaannuttamat ladot, savusauna ympäristöineen sekä iäkkäät pihlajat ja petäjät.

Pohjoisimman kivikkoisen savusaunahaan (osa-alue 1) itäosassa kasvaa valtalajeina metsäkurjenpolvea, ojakellukkaa, niittyhumalaa ja nurmilauhaa sekä huomionarvoisina kasveina nurmitatarta ja lehtovirmajuurta. Länsipään aluskasvillisuutta luonnehtivat suo-orvokki, metsäimarre ja paikoin nokkonen. Koivuvaltaisen haan länsilaidalla on muutama kookas kuusi ja mänty sekä savusaunan tienoilla iäkkäitä pihlajia ja mäntyjä. Monin paikoin ovat harmaalepän vesat valanneet alaa.

Savusaunan kaakkoispuolen maantiehen rajautuva haka (osa-alue 2) on nurmilauhavaltainen, mutta varsinkin reunoilla ovat runsaita myös metsäkurjenpolvi, ojakellukka, niittyleinikki ja päivänkakkara. Huomionarvoinen on nurmitatar. Tämän rauduskoivua, mutta myös paikoin pihlajaa ja raitaa kasvavan haan niittyala on suurin.

Maisemallisesti viehättävintä, myöskin maantiehen rajautuvaa pientä, hie-man ylilaidunnettua ydinaluetta (osa-alue 3) leimaavat pellonreunan suuret kivet, iäkkäät koivut ja katajan paljous. Runsaas nurmitatar kertoo pitkään jatkuneesta perinteisestä laidunnuksesta. Valtalajeja ovat myös nurmilauha, punanata ja niittyleinikki. Kaikilla näillä tien koillispuolen hakamailla aina Aittolammen rantaan ulottuvalle laitumelle asti laiduntaa tilan koko parikymmenpäinen lypsykarja sekä suomenhevonen. Karja pääsee samalla myös viljellylle laitumelle, mikä aiheuttaa rehevöitymistä luonnonlaitumien puolella.

Tien lounaispuolen sekametsähaan (osa-alue 4) aluskasvillisuutta hallitsevat nurmilauha ja leinikit. Harmaaleppävesakko on päässyt valtaamaan alaa. Kesällä 1995 alueella laidunsi 16 hiehoa ja vasikkaa, mutta siellä riittäisi syötävää pidemmällekin laiduntamisajalle.

Hoitotarve:

Rehevöitymistä on tarpeen varoa, esimerkiksi aitaamalla maantien koillispuolinen alue erilleen viljellyistä laitumista. Keskeisen ydinalueen laidunnuspaine saisi olla hieman alhaisempi. Sensijaan hieholaitumen laidunnuspainetta olisi varaa lisätä. Ainakin pohjoisimman osan ja hieholaitumen vesakoita olisi tarpeen raivata.

KIURUVESI, Jaakkolan laitumet

Peruskarttalehti: 332308

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 70559: 4804 akp:aki: 70555: 4801

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järviseu tu

Pinta-ala (ha): 5,4

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p+

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): huomionarvoisia lajeja

Perinnemaisematyypit: haka, metsälaidun, niitty

Alueen kuvaus:

Kiuruveden keskustasta seitsemän kilometriä etelään on hakamaan, metsälaitumen ja niityn muodostama kokonaisuus, jota on laidunnettu ainakin 1800-luvulta lähtien. Se on ollut alunperin osana yhteislaidunta, jolla on ollut kymmeniä lehmiä. 1960-luvulla laitumella oli vielä lampaita ja hevosia. 1990-luvulla niityllä on laiduntanut viitisentoista vasikkaa ja muulla alalla lohko kerrallaan noin 25 lypsylehmää sekä mullit.

Maasto on kumpuilevaa ja pääosin tuoretta, mutta vaihtelee kuivahkosta paikoin kosteaan. Aluskasvillisuutta hallitsevat lähinnä heinät, yleisimpänä nurmilauha. Haan kuivemmilla aloilla on jopa jäkki pienillä aloilla valtalaji. Muita huomionarvoisia kasveja ovat nurmitatar, kissankello sekä Ylä-Savossa harvoin tavattava peurankello. Varsinkin haassa ja metsälaitumen avoimemmilla reunoilla on melko monipuolista niitylajistoa.

Vasikoiden niitty, joka on noin neljännes koko laitumesta, on kivistä ja sekapuustoista saareketta lukuun ottamatta avoin. Noin kolmannes alueesta on pääosin mäntyvaltaista metsälaidunta. Siellä on niittyaukkoja ja varsinkin laiteet ovat avoimempia ja lehtipuuvaltaisempia. Monin paikoin on kiviraunioita ja paikoin myös kalliota. Viehättävä ja valoisa mäntyvaltainen hakamaa niittyaukkoineen on edustavinta osaa alueesta. Puustoisuus lisääntyy länttä kohti. Lepikkoa on hie man ja sitä on ajoittain vähän raivattu. Kiviä ja katajaa on runsaasti.

Hoitotarve:

Laidunnuksen jatkaminen turvaa perinnebiotoopin säilymisen. Vähäistä ja ajoittaista lepikon raivaustarvetta on edelleen haan metsäisemmässä osassa.

KIURUVESI, Jokelan laitumet

Peruskarttalehti: 332306

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 70695: 4745 akp:aki: 70679: 4738

Maisemamaakunta: Suomenselkä

Pinta-ala (ha): 8,6

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p+

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): erikoisuus

Perinnemaisematyytit: haka, rantaniitty, metsälaidun

Alueen kuvaus:

Kiuruveden keskustasta liki kymmenen kilometriä luoteeseen on erikoinen, noin kilometrin mittainen, peltoon rajautuva joenrantapenger, siitä luoteeseen jatkuva, samoin noin kilometrin pituinen ja peltoon rajautuva Osmanki-järven rantaniitty ja niiden rajoilla, tilakeskuksen yhteydessä, pieni metsälaidun.

Pöyhönjoen rantaa on niitetty 1900-luvun alkupuolella ennen kuin 1955 joen ruoppauksen yhteydessä tehtiin pengeri. Siellä laidunsi myös suomenkarja. Kesällä 1997 pengeri oli viidentoista lehmän ja viiden hiehon laidunhaka osana muita laidunalueita. Penkereellä kasvaa kaunista ja valoisaa koivikkoa, joukossa myös raitoja ja joitakin harmaaleppiä, kuusia ja mäntyjä. Aivan rantaviivalla on pajukkoa, josta osa on raivattu 1993 ja edelleen 1996. Koivuhaan aluskasvillisuudessa on lähinnä tuoreen niityn lajistoa, valtalajeina nurmilauha ja paikoin metsäkurjenpolvi. Rantatöyräällä viihtyvät vielä saukot. Joen suussa on riippusilta ja pato.

Suurin osa laidunalueesta on rantaniittyä, josta alle kolmasosa on täysin avointa ja loput pajukoitunutta. Joukossa on kauniita koivuja ja suuria raitoja. Tulva käy keväisin rantaniityllä. Aluskasvillisuus vaihtelee nurmilauhasta suursaroihin ja vihvilöihin. Nykyisin rantaniitty on saman karjan käytössä kuin rantapengerkin ja osana viljeltyjä laitumia. Se on paikoin alilaidunnettu.

Tilakeskuksen pihapiiriin rajautuu kuusivaltainen metsälaidun, joka on karjalle lähinnä suojaava metsikkö. Aluskasvillisuudessa on melko vähän syötävää. Vain kivisessä koillisnurkkauksessa on niittyaukko, jolla on rehevöitymisen jälkiä. Runsaimpana kasvaa nurmilauha. Metsässä viihtyvät saniaiset, muun muassa hiirenporras. Puusto on noin 120-vuotiaista. Siitä on harvennettu vain muutamia runkoja. Itälaidalla on hirsilato.

Hoitotarve:

Perinnebiotoopeille olisi eduksi, jos niitä laidunnettaisiin erillään viljelylaitumista. Aitaamalla ne erilleen myös laidunnuspaine olisi helpompi tasata koko alueelle. Rannalta olisi reilusti varaa raivata pajukkoa. Ainakin muutamien aukkojen raivaaminen olisi paikallaan isompien puiden esille saamiseksi ja näkymien avaamiseksi järvelle. Rantapengerin raivaustähteet voisi siistiä pois.

KIURUVESI, Korkeakankaan laitumet

Peruskarttalehti: 332309

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 70636: 4826 akp:aki: 70621: 4812

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järviselä (Suomenselän rajalla)

Pinta-ala (ha): 5,0

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p+

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): maisemallinen arvo, huomionarvoisia kasvilajeja, uhanalainen laji: kullero (aV)

Perinnemaisematyypit: niitty, haka, muu

Alueen kuvaus:

Kiuruveden kaupunkitaajaman pohjoispuolella ovat tilakeskuksen yhteydessä sijaitsevat lehmien ja hevosten laidun, sekä pohjois-koillisessa, kaupungin rantamaisemassa, asuntoalueen ja vesistön väliin rajautuva haapahaka.

Näistä viimeksi mainittu rantahaka on edustavin. Se käsittää yli puolet laidunalueesta. Kauniissa, hyvin kivisessä haavikossa viihtyvät runsaina uhanalainen kullero, metsäruusua ja kataja. Huomionarvoisia kasveja ovat myös nurmitatar ja rantatädyke. Tuore niittymäinen kasvillisuus on kohtalaisen edustava, valtalajina enimmäkseen nurmilauha. Keskipaiheilla on avoimempi kohta. Ylärinteen kalliopaljastuman tienoilla kasvaa pihlajaa ja tuomea. Aluetta on aikoinaan niitetty. Sen jälkeen, ainakin 1960-luvun alusta lähtien, se on ollut nuoren karjan ja ajoittain myös hevosten laitumena. Kesällä 1997 sillä laidunsivat neljä lehmää ja sonni. Puita oli keväällä hieman harvennettu. Alueella on verkkovaja ja lato.

Muu laidun on kahtena erillisenä lohkona. Molempia on vielä 1970-luvulle asti niitetty viikatteella. Niiden arvellaan olleen lampaiden, lypsykarjan ja hevosten laitumena jopa 1600-luvulta asti. Näistä itäinen on nykyään kahden suomenhevosen laidun. Se on paikoin aivan matalaksi kaluttu. Laitteilla on mäntyä ja katajaa kasvava pieni suojametsikkö, jonka tienoilla niittykasvillisuus on edustavinta päivänsäköineen ja paikoin jopa valtalajina esiintyvine pikkulaukkuineen. Huomionarvoisia ovat nurmitatar ja kissankello. Runsaimpana kasvaa nurmilauha. Alueella on vanha perunakuoppa. Toinen lohko on tusinan lehmän syyslaidun, joka on alilaidunnettu. Osalla alaa pitää valtaa nurmipuntarpää ja osalla maitohorsma. Paikoin on jäänteitä annetusta rehusta. Laitumella on latoja, ja pohjoislaudalla pieni metsikkö sekä sievä lato.

Hoitotarve:

Perinnebiotoopille ei tulisi antaa lisärehua. Hevoslaitumen laidunnuspainetta voisi hieman vähentää. Lehmien laitumella laidunnuspainetta olisi reilusti varaa lisätä. Jos sitä laidunnetaan vain loppukesästä, se tulisi niittää keskikesällä ja korjata niittorehu pois.

KIURUVESI, Saarelan rantalaitumet

Peruskarttalehti: 332307

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 70412: 4841 akp:aki: 70403: 4835

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järviseu tu

Pinta-ala (ha): 2,8

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p+

Perinnemaisematyypit: metsälaidun, niitty

Alueen kuvaus:

Parikymmentä kilometriä Kiuruveden kaupungin keskustasta etelään on maisemallisesti vaihteleva ja viehättävä Suikaisenniemi, jonka kapealle kaulalle sijoittuvat pääosin sekapuustoa kasvavat rantalaitumet. Kesällä 1997 laitumilla oli 18 lypsylehmää ja 10 eläintä nuorkarjaa.

Pohjoisimpana, välittömästi tilakeskuksen koillispuolella, on loivasti vesistöön viettävä metsälaidunrinne, jolla kasvaa suuria ja kauniita maisemakoivuja. Itärantaa etelään edettäessä on kappale tuoretta niittyä ja sitten jälleen suuria koivuja, osin myös lahopuina. Paikoin on lepikkoa. Edelleen eteläänpäin laidun jatkuu vesistön ja tilakeskukseen johtavan tien väliin rajautuvana, mäntyä, leppää ja runsaasti katajaa kasvavana, kuivahkona, osin kallioisena ja matalaksi syötynä kumpareena. Myös länsirannalla on tien ja rannan välissä mäntyvaltainen ja runsaasti katajaa kasvava korkea kumpare. Nämä kaikki ovat kesän ajan lehmien laitumena.

Nuorkarja viettää koko laidunkauden pitkällä ja kapealla sekapuustoa kasvavalla kaistaleella, joka ulottuu edelleen niemen itärantaa etelään, aina sen tyveen asti. Laitumen kenttäkerros on paikoin kulunut. Vastaavasti niemen länsirannan eteläisimpään pohjukkaan ulottuva mäntyä ja koivua kasvava kaistale on lehmien syyslaidun, josta valtaosa on ollut viitisen vuotta laiduntamatta. Laidunnus jatkuu harvennuksen jälkeen.

Aluskasvillisuudessa on kautta koko alueen runsaimpana nurmilauha. Rehevöitymisen merkkejä on paikoin peltojen alapuolella. Reuna-alueilla on paikoin työntymässä harmaalepän vesakkoa.

Hoitotarve:

Koko alue suositellaan laidunnettavaksi niin, että laidunnuspaine ulottuu tasaisesti kaikkialle ja ravinteiden kulkeutumista rantalaitumen puolelle vältetään. Lepikkoa pidetään kurissa tarpeen mukaan.

KIURUVESI, Vanhapihan rantalaitumet

Peruskarttalehti: 332307

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 70424: 4845 akp:aki: 70416: 4842

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järviseu tu

Pinta-ala (ha): 2,4

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p+

Perinnemaisematyypit: metsälaidun, niitty

Alueen kuvaus:

Kiuruveden kaupunkitaajamasta parikymmentä kilometriä etelään on Sulkavanjärveen työntyvä Hyvölänniemi, jonka rantoja lypsykarja on laiduntanut ainakin 1950-luvulta lähtien. Niemen kärki on ollut hevoshakana 1930-luvulta 1970-luvulle asti. Kesällä 1997 alueella laidunsi kymmenkunta hiehoa, joukossa myös suomenkarjaa, ja puolenkymmentä vasikkaa.

Laidunalue on kaunista ja valoisa niemimaisemaa. Laajahko niemen kärki on kuivinta. Sitä luonnehtivat komeat männyt ja isot muurahaispesät. Muualla laidun jatkuu kapeahkona vyöhykkeenä. Sielläkin on kauniita, varttuneita puita. Eniten on väljää koivikkoa, mutta joukossa on myös haapoja, pihlajia, raitoja, tuomia ja hieman harmaaleppää. Paikoin on avoimempaa ja kosteampaa niittyä. Metsälaitumen aluskasvillisuudessa kasvaa runsaimpana muun muassa metsälauha ja avoimemmilla aloilla nurmilauha ja karheanurmikka sekä kosteimmilla rantakaistaleilla viiltosara. Lajistossa on paikoin merkkejä rehevöitymisestä, joka johtunee osaksi lisärehusta ja osaksi ravinteiden valumisesta yläpuolisilta pelloilta. Kohtalaisen

lajiston joukosta löytyy muun muassa kissankello. Tasapainoiseen rantamaisemaan antavat lisänsä muutamit vanhat hirsirakennukset. Itäisimmässä kolkassa on kotitarvekäytössä oleva hiekkakuoppa, jossa törmäpääskyt pesivät.

Hoitotarve:

Laidunnusta on hyvä jatkaa, mutta välttämättä lisärehun antoa ja rehevöittävää laidunkiertoa. Kauniit maisemapuut ja muu vanha lehtipuusto ovat säilyttämisen arvoisia. Tarvittaessa niiden liepeiltä on hyvä raivata vesakkoa.

KIURUVESI, Väättälän rantalaidun

Peruskarttalehti: 332307

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 70415: 4841 akp:aki: 70412: 4838

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järviseu

Pinta-ala (ha): 1,4

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p+

Perinnemaisematyypit: rantaniitty, haka

Alueen kuvaus:

Kiuruveden kaupunkikeskuksesta parikymmentä kilometriä etelään on Sulkavanjärveen kuroutuva kaunis Suikaisenniemi, jossa karja on laiduntanut aina 1800-luvun alusta alkaen. 1960-luvulle asti rannoilta niitettiin myös heinää. Nykyään niemen kärkeä, aivan ulointa nokkaa lukuun ottamatta, laiduntaa toistakymmentä lehmää. Tilakeskuksen luoteispuolen ranta on vasikoiden laidun. Sillä on hirsilaito.

Niemen länsipuoli on suhteellisen tasaista ja alavaa. Muun muassa osaa jokapaikan-, luhta- ja viiltosaraa kasvavasta rantaniitystä huuhtoo keväisin tulva. Eteläosan vasikkalaidun on avoin. Pohjoisosassa kasvaa harmaaleppää, kuusta, rauduskoivua ja pajuja. Niemen itäpuolella korkeuserot ovat suuremmat, paikoin jyrkän kallioisetkin. Koivikon aluskasvillisuus on nurmilauhavaltaista. Kasvillisuus kielii paikoin ravinteiden kulkeutumisesta yläpuolen viljelyiltä alueilta ja karjan mukana.

Hoitotarve:

Perinnemaiseman arvot turvaa ei-rehevöittävä laidunnus omana laidunlohkonaan, erillään viljelylaitumista. Vesakkoa poistetaan tarpeen vaatiessa.

KIURUVESI, Jouhtenisen haka

Peruskarttalehti: 332306

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 70689: 4755 akp:aki: 70687: 4753

Maisemamaakunta: Suomenselkä

Pinta-ala (ha): 1,0

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p

Perinnemaisematyypit: haka

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): useita huomionarvoisia lajeja, uhanalainen kullero (aV)

Alueen kuvaus:

Kiuruveden kaupunkikeskuksen luoteispuolella on hyvin kivinen ja rehevä, tuoreesta osin kosteaan vaihteleva vasikoiden rinnehaka. Erikoisuutena on kautta alueen poikkeuksellisen runsas kataja. Puustoa, pääosin kuusta ja joukossa hie- man mäntyä, koivua, pihlajaa ja harmaaleppää, on enimmäkseen pohjoisreunalla. Näiden liepeillä on myös taimikkoa ja varsinkin pajukkoa valtaamassa alaa. Kasvillisuus on yllättävän rehevää ja osin rehevöitynyttä, muun muassa lisärehusta johtuen. Valtalajeja ovat nurmilauha, kumina, niittyleinikki ja valkoapila. Joukos- sa on kuitenkin edustavaa niitylajistoa, kuten melko runsaana kasvava uhanalai- nen kullero. Huomionarvoisia ovat lisäksi jäkki, kissankello, nurmitatar ja pussi- kämmekkä. Pohjoislaidalla kivien välissä on lähde.

Hoitotarve:

Lisärehun antoa perinnebiotoopille on tarpeen välttää. Ainakin pajukoitumista alu- een pohjoisosassa on hyvä pitää kurissa.

KIURUVESI, Kytölän rantalaidun

Peruskarttalehti: 332404

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 70791: 4737 akp:aki: 70778: 4731

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järviseu- tu

Pinta-ala (ha): 8

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p

Perinnemaisematyypit: rantaniitty

Alueen kuvaus:

Kiuruveden kaupungista parikymmentä kilometriä luoteeseen on Näläntöjärven lounaisrannalla rantaniitty. Aluetta on niitetty vuosisadan alkupuolella ja lisäksi laidunnettu 1930-luvulta lähtien. Viimeksi se palveli hieholaitumena vuoteen 1983 asti, jollaiseksi sitä on alettu uudelleen kunnostaa kesällä 1996 pajukkoa raivaamalla. Kesällä 1997 alkavat hiehot jälleen laiduntaa. Pellon ja rantaniityn välissä on harmaaleppien, koivujen, kuusien sekä muutamien mäntyjen, pihlajien ja haapo- jen muodostama vyö. Aluskasvillisuus on nurmilauha- ja mesiangervovaltaista. Huomionarvoisena kasvina entisestä laidunnuksesta kertoo vielä nurmitatar.

Hoitotarve:

Kunnostusta kannattaa jatkaa suunnitelmien mukaan, eli raivata vähitellen pajuk- koa ja lepikkoa, sekä aloittaa laidunnus uudelleen.

KIURUVESI, Lassilan laitumet

Peruskarttalehti: 332808

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 70559: 4889 akp:aki: 70556: 4885

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järviseu- tu

Pinta-ala (ha): 5,5

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): maisemallinen arvo
Perinnemaisematyytit: metsälaidun, (muu)

Alueen kuvaus:

Kiuruveden kaupungista kymmenkunta kilometriä kaakkoon on Honkarannan kylässä Kiuruveden rantaan ulottuva koivikkoinen metsälaidun ja hevosten laiduntama lannoitettu ja muokattu niittyloidun. Valtaosaa koivikkolaitumesta laiduntavat mullit ja vasikat. Alikasvoksena on harmaaleppää, paikoin tiheinä puskoina. Pohjoispäässä kasvaa mäntyä ja koko osa-alueella katajaa. Valtalajit ovat nurmilauha, puna-ailakki ja metsäkurjenpolvi. Pienempi itäpuolinen koivumetsälaitumen osa on hevosten laidun. Vallitsevana puuna on rauduskoivu, jonka joukossa kasvaa paikoin kuusta ja mäntyä, sekä alikasvoksena harmaaleppää. Reunoilla on suuria, vanhoja tuomia. Myös haapaa ja katajaa on runsaasti. Valtalajeja ovat metsälauha, metsäkurjenpolvi ja oravanmarja. Hevoset laiduntavat myös alueen itäosan avoimella ja tuoreella lannoitetulla heinäniityllä, valtalajeinaan nurmilauha, timotei ja niittynurmikka. Niittyä reunustavat haavat, tuomet, pihlajat ja koivut.

Hoitotarve:

Lannoituksen ja osittaisen muokkauksen lopettaminen niityllä on tarpeen. Pensoittumista on paikoin hyvä pitää kurissa.

KIURUVESI, Laukkalan laitumet

Peruskarttalehti: 332304

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 70443: 4791 akp:aki: 70440: 4787

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järviseu

Pinta-ala (ha): 3,2

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p

Perinnemaisematyytit: metsälaidun, niitty, rantaniitty

Alueen kuvaus:

Kiuruveden kaupungin etelälaidalla, aivan Rytlyn kyläkeskuksen länsipuolella, sijaitsee kaksi lypsylaitumien yhteydessä. Molempia on kerrotaan laidunnetun peräti kolmesataa vuotta.

Itärinteessä sijaitsee 15-20 lypsylehmän laidun (osa-alue 1). Pienialaisella ja erittäin kivisellä tuoreella niityllä kasvaa runsaasti katajaa, joukossa pylväsmäisiäkin. Hieman harmaaleppää, tuomea ja pihlajaa kasvaa ylärinteellä sekä viljellyn laitumen ja niityn rajalla. Niitylajisto on kohtalaista, joukossa muun muassa jäkki ja nurmitatar. Valtalaji on nurmilauha. Jossain määrin näkyy rehevöitymistä.

Osa-alue 2 on yli parikymmenpäisen nuoren karjan metsälaidun, joka rajautuu pieneltä osin viiltosaravaltaisena rantaniitynä lampeen. Laidunnuksessa on ollut katko 1990-1996. Pohjoisosan havupuuvältaista metsää on harvennettu 1996-97 valoisuuden ja ruohoisuuden lisäämiseksi. Lounaaseen työntyy kapea, rehevä ja kosteahko koivikko, joka rajautuu lammesta laskevaan ojaan. Kaakkoon kuroutuva osa on paikoin hieman avoimempaa ja heinäisempää. Siellä on riihi. Reuna-alueilla työntyy harmaaleppä taimia ja pajukkoa. Myös lepikkoa on raivattu. Aluskasvillisuudessa on runsain nurmilauha, ja rannalla on saraikkoo. Huomionarvoinen on kissankello. Paikoin on kiviä ja kiviraunioita. Niiden liepeitä suosivat katajat. Lammella viihtyvät joutsenet ja sorsalinnut.

Hoitotarve:

Perinnebiotooppien laidunnusta suositellaan erillään viljellyistä laitumista. Osaluokkaan 2 lepikeko vaatii edelleen kurissa pitämistä. Havupuiden harvennus on tehty onnistuneesti, mutta isommat hakkuutähteet olisi hyvä korjata pois.

KIURUVESI, Pellonpään rantalaitumet

Peruskarttalehti: 332404

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 70765: 4757 akp:aki: 70761: 4750

Maisemamaakunta: Suomenselkä

Pinta-ala (ha): 0,9

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p

Perinnemaisematyypit: rantaniitty, niitty, haka

Alueen kuvaus:

Remeskylässä, Kiuruveden pohjoispuolella on Näläntöjärven etelärannan lahdesa, kahdessa lohossa sijaitseva, maisemallisesti viehättävä, kapea rantalaidun. 1900-luvun alkupuolella sitä on niitetty karjan rehuksi, ja 1945 lähtien se on ollut lypsykarjan laitumena. Kesällä 1997 luoteispuolen loholla laidunsi kymmenkunta lehmää ja nelisen hiehoa, ilmeisesti viljelylaitumien yhteydessä. Kaakkoinen lohko oli laiduntamatta.

Alle puolet alueesta on avointa rantaniittyä, jossa valtalajeja ovat etenkin viiltosara, sekä myös kurjenjalka ja paikoin vehka. Luoteislohkolla siitä nousee kaunispuustoinen koivuhaka. Puustoisempi ja pajukkoisempi kaakkoislohko on entistä rantatien ympäristöä. Komeita puita on rantapenkereellä ja harvakseltaan myös ranta-alueella. Huomion kiinnittävät muun muassa parisataa vuotta vanha mänty ja komeat koivut. Tämä rantaniityltä loivasti kohoava alue on nurmilauhavaltaista, osin niittyä ja osin hakamaista. Huomionarvoisia kasveja ovat nurmitar ja kissankello. Lahdella viihtyvät vesilinnut, muun muassa telkät, ja muuttoaikoina laulujoutsenet.

Hoitotarve:

Laidunnus erillään viljelylaitumista on suositeltavaa. Muutoin luoteislohkon hoitoa voidaan jatkaa entiseen tapaan. Kaakkoislohkoa on tarpeen laiduntaa tai vaihtoehtoisesti niittää. Siellä on myös vähäistä, varsinkin pajukon harvennustarvetta. Komeat maisemapuut ovat ehdottomasti säilyttämisen arvoisia.

KIURUVESI, Majaan laidun

Peruskarttalehti: 332405

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 70847: 4743 akp:aki: 70845: 4741

Maisemamaakunta: Suomenselkä

Pinta-ala (ha): 1,1

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p-

Perinnemaisematyypit: haka

Alueen kuvaus:

Kiuruveden pohjoislaidalla, lähellä lääninrajaa, on etelään viettävässä rinteessä pieni peltoihin rajautuva hakamainen alue, jota on laidunnettu tiettävästi 1800-luvulta asti. Kesällä 1997 haassa laidunsi omilla lohkoillaan hevonen, 22 lehmää ja liki parikymmentä lammasta. Puustoisin läntisin lohko on hevosen laidun. Pienellä pohjoislohkolla laiduntavat lampaat ja muulla alalla lehmät. Näillä puita on saarekkeina ja reunoilla. Valtapuita ovat komeat koivut, mutta myös mäntyä on kohtalaisesti. Maisemaa hallitsee ylinnä mäellä kasvava noin 30-metrinen kuusi. Kataja viihtyy eri puolilla, varsinkin runsaiden kivien ja kiviraunioiden kupeilla.

Haka vaihtelee tuoreesta paikoin kosteaan. Kasvilajisto ei ole erityisen monipuolista, vaikka kohtalaista niittylajistoa löytyykin. Joukossa kasvaa kissankello. Valtaa pitävät nurmilauha ja niittyleinikki. Monin paikoin näkyvä rehevöityminen johtuu ainakin lisärehusta, sillä alle hehtaarin ala ei riitä ruokkimaan karjaa.

Oman perinteisen leimansa antavat mäellä hirsinen aitta ja riihi. Sieltä avautuvat avarat näköalat.

Hoitotarve:

Alueen hoito perinnemaisemana edellyttäisi lisärehusta ja lannasta muodostuvan ravinnevirran ehkäisemistä.

KIURUVESI, Yläpihan metsälaidun

Peruskarttalehti: 332303

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 70700: 4681 akp:aki: 70698: 4679

Maisemamaakunta: Suomenselkä

Pinta-ala (ha): 1,6

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p-

Perinnemaisematyypit: metsälaidun, niitty

Alueen kuvaus:

Kiuruveden länsilaitamalla on maantien varressa pieni karjapolkujen halkoma metsälaidun ja sen pohjoiskulmalla pienialainen niitty. Molemmat ovat kivisiä. Nykyisin niillä laiduntaa koko laidunkauden muutama hieho, joukossa suomenkarjaa.

Metsälaidun on melko tiheä ja kuusivaltainen. Joukossa on mäntyä sekä muutama komea haapa, muun muassa tikan pesäpuuksi kelvannut kelohaapa. Aluskasvillisuus on melko niukkaa ja yksipuolista. Sammaleisten alojen välissä on runsaimmin metsälauhaa. Niityllä, niittykasvillisuuden joukossa pitävät valtaa valkopila ja nurmilauha. Syksymmällä joudutaan antamaan lisärehua.

Hoitotarve:

Metsälaidunta kannattaisi varovasti ja vähitellen harventaa muun muassa kuusia poistamalla ja lehtipuita, kuten isoja haapoja, säilyttäen. Näin valoisuus ja ruohoisuus lisääntyisi eikä lisärehua tarvitsisi antaa.

KUOPIO, Mökinojan hevoshaka

Peruskarttalehti: 324208

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 69664: 5292 akp:aki: 69660: 5290

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järviseu tu

Pinta-ala (ha): 2

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: m

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): huomionarvoiset lajit

Perinnemaisematyypit: haka

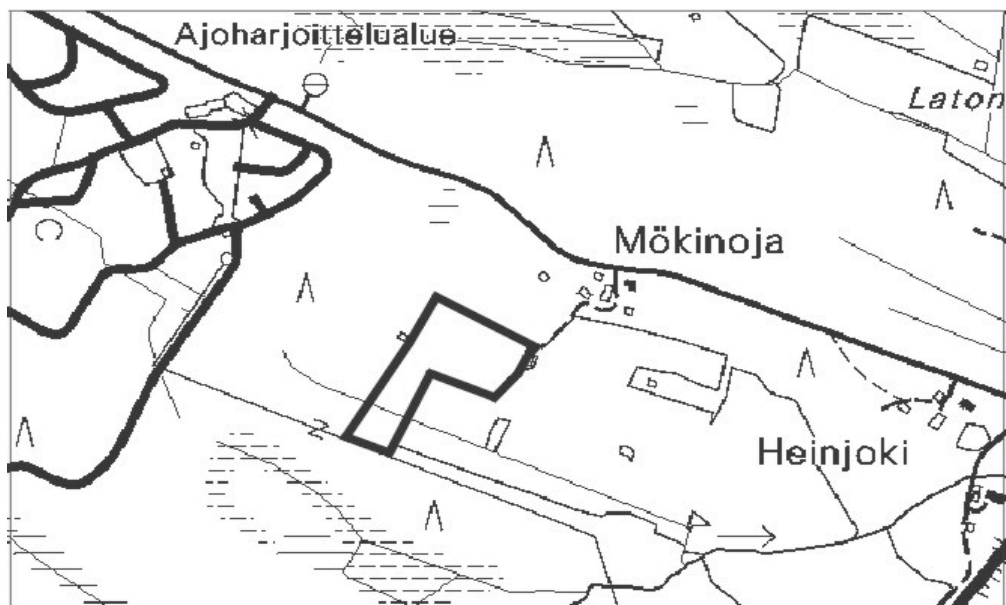
Alueen kuvaus:

Kuopion keskustasta viisitoista kilometriä etelään on suomenhevosten laidunta-ma haka, joka näkyy peltojen yli viitostieltä. Alue oli vuosina 1948-71 lypsykarjan laidun. Siitä lähtien sillä on laiduntanut vähintään yksi hevonen. Aivan alkuvai-heessa tällä asutustilalla aluetta viljeltiin, mistä ovat muistona muun muassa jäljet vanhoista ojista. Yli neljäkymmentä vuotta se ollut luonnonlaitumena, jolta on aika ajoin hieman raivattu puustoa umpeenkasvun estämiseksi. Haka on pienmai-semaltaan vaihteleva ja monimuotoinen mosaiikkimaisten, kivisten ja katajaisten niitty-laikkujen vuorotellussa lähinnä koivujen, harmaaleppien ja kuusten muo-dostamien saarekkeiden ja nauhamaisten vöiden kanssa.

Tuoreempaa osaa laitumesta vallitsevat poimulehdet ja niittyleinikki. Haan alavammassa ja kosteammassa lounaisnurkassa, jonka halki virtaa vähäinen puro, ovat myös vuohenputki ja maitohorsma vallanneet alaa. Pienellä kumpareella, vanhan ladon edustalla, ovat valtalajeja poimulehdet ja paikoin niittyleinikit sekä pikkulaukut. Huomionarvoisia kasveja ovat karvaskallioinen, nurmitatar ja pussi-kämmekkä. Lisäksi enää pihapiirissä kasvava rantatädyke on alunperin siirretty haasta.

Hoitotarve:

Laidunnusta kannattaa jatkaa parin kolmen hevosen laitumena. Vesakkoa on hyvä edelleen aika ajoin raivata. Myös kuusia olisi jonkun verran varaa poistaa.

KUOPIO, Kokonniemen laitumet

Peruskarttalehti: 333104

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 69897: 5190 akp:aki: 69894: 5185

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järviseu tu

Pinta-ala (ha): 2,2

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: m-

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): maisemallinen arvo, kulttuurihistoriallinen arvo

Perinnemaisematyypit: metsälaidun, haka, niitty

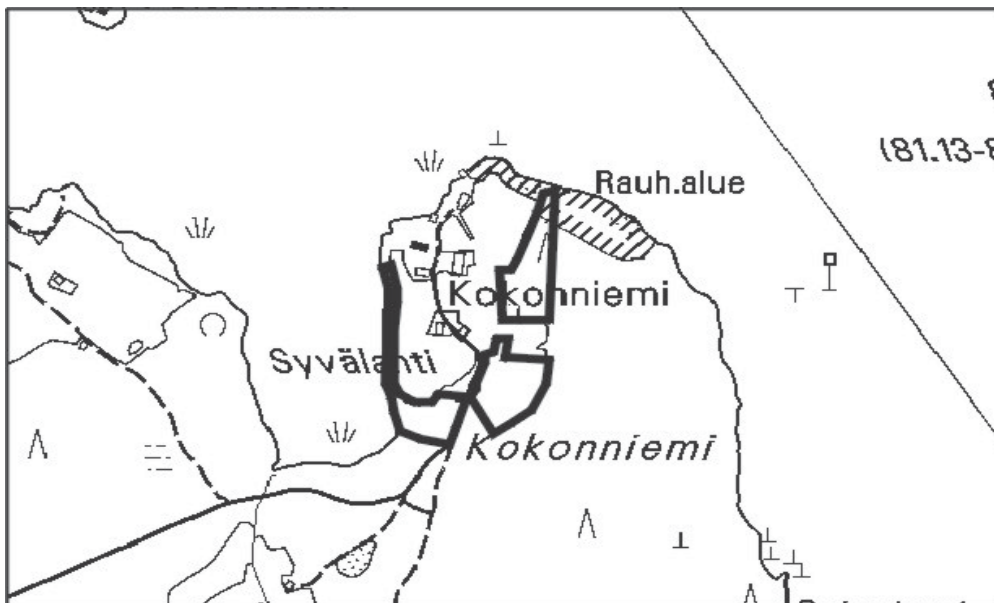
Alueen kuvaus:

Kuopion luoteispuolella Hirvilahden kylässä, Kallaveteen pistävässä maisemallisesti vaikuttavassa Kokonniemessä sijaitsee vanha karjatila laitumineen ja kauniine, vanhoine rakennuksineen. Alueella on muinainen pieksupetäjä. Kuopion museolla on vanhoja keräyksiä useista harvinaisista kasveista alueelta. Muun muassa 1930-luvulla on tavattu uhanalaiset saunio- ja suikeanoidanlukko. Perinnebiotoopit ovat viljelylaitumien yhteydessä.

Koilliskulman metsälaidun (osa-alue 1) on pääosin lehtomaista havu- ja lehtipuukangasta valtalajeinaan metsäimarre, käenkaali, mustikka, oravanmarja ja kangasmaitikka, sekä avoimilta osiltaan rehevöitynyttä tuoretta niittyä, jolla valitsevat niittyleinikki, metsäkurjenpolvi, niittyhumala ja valkoapila. Alue on hevoslaidun.

Hevonen laiduntaa myös kaakkoiskulman mäntyä ja muutamia kuusia kasvavassa haassa (osa-alue 2). Rehevöityneessä, tuoreessa kasvillisuudessa esiintyvät runsaimpina muun muassa nurmilauha, koiranputki, poimulehti ja metsäkurjenpolvi.

Lounais- ja länsilaidan metsälaitumella ja siihen liittyvällä pienellä niittyalalla (osa-alue 3) laiduntavat lehmät. Sammaloituneiden kiviraunioiden elävöittävä metsä on lehtipuulehtoa ja paikoin tiheää lepikkoa. Valtalajeina ovat nurmilauha, mesiangervo, metsäkurjenpolvi ja käenkaali. Alue on ylilaidunnettu, voimakkaasti

tallattu ja paikoin paljas. Ladon vieressä olevaa kuivempaa ketomaista alaa hallitsevat poimulehti, lampaannata, valkoapila ja metsälauha. Huomionarvoinen kasvi on nurmitatar.

Hoitotarve:

Perinnebiotooppeja tulisi laiduntaa erillään viljelylaitumista, etteivät ne enää rehevöidy. Paikoin olisi lepikoitumista tarpeen pitää kurissa.

KUOPIO, Kojoen niitty

Peruskarttalehti: 324207

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 69572: 5291 akp:aki: 69569: 5288

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järvisseutu

Pinta-ala: 1,5

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p+

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): huomionarvoiset lajit

Perinnemaisematyypit: niitty

Alueen kuvaus:

Kuopion keskustasta parikymmentä kilometriä etelään on vanhan maantienpohjan varressa, metsän keskellä tasainen ja tuore entinen niitty, jota puut ja pensaat alkavat hoidon puutteessa vallata. Melko edustavassa, monilajisessa ja matalassa aluskasvillisuudessa ovat runsaimpia nurmirölli, särmäkuisma, metsäkurjenpolvi, rätvänä ja nurmilauha. Huomionarvoisia kasveja ovat jäkki, ketoneilikka, kissankello ja nurmikaunokki.

Hoitotarve:

Umpeenkasvu ja heinittyminen saadaan estettyä niittämällä tai laiduntamalla, ja poistamalla puiden taimia.

KUOPIO, Nurmisaaren laitumet

Peruskarttalehti: 324212

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 69704: 5372 akp:aki: 69702: 5368

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järvisseutu

Pinta-ala: 3

Maanomistaja:

Arvoluokka: p+

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): huomionarvoisia lajeja

Perinnemaisematyypit: metsälaidun, niitty

Alueen kuvaus:

Kuopion keskustasta eteläkaakkoon, Jynkäniemen edustalla on Kallavedessä ohuen kannaksen mantereeseen yhdistämä Nurmisaari, jolla on kiviraunioiden reunustama heinäinen mäkiniitty ja hevosten laiduntama metsälaidun. Muutampia koivuja ja katajaa kasvavalla pääosin tuoreella niityllä vallitsevat nurmipuntarpää, timotei, koiranheinä ja metsäkurjenpolvi, sekä hieman kuivemmalla laikulla poimulehti, nurmirölli, lampaannata ja ahomansikka. Huomionarvoisia kasveja

ovat aholeinikki, ketoneilikka, kissankello ja nurmikaunokki. Metsälaidun on tuoretta havu- ja lehtipuukangasta, mutta monin paikoin on myös tuoretta niittyä, jonka ruohoisinta osaa vallitsevat mesiangervo, ojakellukka ja metsäkurjenpolvi, ja heinävaltaista osaa nurmipuntarpää, niittynurmikka, poimulehti, niittyleinikki ja niittysuolaheinä. Puustoa luonnehtivat enimmäkseen koivut, harmaalepät ja männyt. Huomiota kiinnittää yksinäinen, nelimetrisen pylväskataja.

Hoitotarve:

Myös niittyaluetta tulisi laiduntaa tai niittää.

KUOPIO, Savolanmäen keto

Peruskarttalehti: 324207

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 69598: 5287 akp:aki: 69597: 5285

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järviseu tu

Pinta-ala (ha): 0,5

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p+

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): maisemallinen arvo

Perinnemaisematyypit: keto, niitty

Alueen kuvaus:

Kuopion keskustasta 23 kilometriä etelään, korkean ja laajoja maisemia hallitsevan Vehmasmäen koillisrinteellä on vuonna 1975 loppuneen karjanpidon jäljiltä säilynyt lähes avoin keto. Pääosin pienruohokedon valtalajeja ovat nurmirölli, pukinjuuri, ahomansikka, tuoksusimake ja paikoin voikukka. Huomionarvoisia kasveja ovat ketoneilikka ja kissankello. Aluetta luonnehtivat myös peurankellot, ruusuruohot ja päivänkakkarat. Aika ajoin ketoa on laiduntanut hevonen.

Hoitotarve:

Laidunnusta suositellaan jatkettavaksi säännöllisesti vuosittain.

KUOPIO, Taipaleen metsälaidun

Peruskarttalehti: 324406

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 69775: 5559 akp:aki: 69770: 5555

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järviseu tu

Pinta-ala: 9

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p+

Perinnemaisematyypit: metsälaidun

Alueen kuvaus:

Riistaveden kirkolta noin kolme kilometriä lounaaseen on Taipaleen metsälaidun, jolla laidunnus on jatkunut yli sata vuotta. Laidun rajautuu luoteessa maantiehen, koillisessa peltoon, kaakkoiskulmassa pienen Särkijärven rantaan ja muualla metsään ja soihin.

Pohjoisempi osa (osa-alue 1) on kivinen ja kuivahko mäki, joka on lähinnä lehtomaista kangasta, valtapuina koivut ja paikoin harmaalepät. Valtalajeja ovat metsälauha, metsäimarre ja mustikka. Reunoilla on pieninä laikkuina tuoretta heinäniittyä valtalajinaan nurmilauha. Huomionarvoinen kasvi on pussikämmekä. Eteläpuoli (osa-alue 2) on enimmäkseen koivua kasvavaa lehtoa. Länsilaidalla on hakkuuaukko. Kesällä 1993 koko alueella laidunsivat lehmät.

Hoitotarve:

Laidunnus on sopiva hoitotapa. Metsänhoidossa tulisi aukkojen sijaan suosia varovaista harventamista. Paikoin olisi liikaa lepikoitumista tarpeen pitää kurissa.

KUOPIO, Konttilan niitty

Peruskarttalehti: 324212

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 69795: 5336 akp:aki: 69792: 5333

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järviseu tu

Pinta-ala (ha): 4

Maanomistaja: Kuopion kaupunki

Arvoluokka: p

Perinnemaisematyypit: niitty, (muu)

Alueen kuvaus:

Kuopion kaupunkialueella Puijonmäen pohjoisrinteessä, rehevän metsän keskellä vanhaa pihapiiriä ympäröi Konttilan niitty, joka on aikoinaan ollut peltoa. Pellot ovat vähitellen metsittymässä ja niillä kasvaa koivuja, harmaaleppää ja pajuja sekä jonkun verran mäntyä ja kuusta. Valtalajeja ovat nurmipuntarpää, maitohorsma, koiranheinä ja metsäkurjenpolvi. Aluetta halkoo puro, jonka varressa kasvaa vaikiintuneena uustulokkaana valtakunnallisesti erittäin uhanalainen isopukinjuuri. Huomionarvoisia kasveja ovat nurmitatar ja rantatädyke.

Hoitotarve:

Umpeenkasvua olisi tarpeen pitää kurissa niittämällä ja poistamalla nuori puusto ja puiden taimet.

KUOPIO, Ristolan laitumet

Peruskarttalehti: 333104

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 69871: 5130 akp:aki: 69868: 5128

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järviseu tu

Pinta-ala: 4

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p

Perinnemaisematyypit: metsälaidun, haka

Alueen kuvaus:

Kuopion kaupungista luoteeseen, Niemisjärven kylässä, sijaitsee kylää halkovan paikallistien länsipuolella kuivahko, kivinen, katajainen ja paikoin lepikkoinen laidunhaka. Tien itäpuolella on idässä Niemisjärven rantaan rajautuva koivujen luonnehtima tuore metsälaidun. Vanha päärakennus on päällystetty päreillä. Kivisen laitumen ja pellon välissä on jäljellä pieni pätkä kiviaitaa.

Haan valtalajeja ovat nurmilauhat, valkoapila ja huomionarvoinen jäkki. Aluetta laiduntavat tehokkaasti lehmät. Koivuvaltaisella metsälaitumella lehmät eivät ole vuosittain. Sen alikasvoksena on jonkin verran harmaaleppää, kuusta ja mäntyä. Kenttäkerroksessa vallitsevat nurmilauha, niittynurmikka ja kangasmaitikka. Pienillä niittyaukoilla kasvaa valtalajeina nurmilauhaa, mesiangervoa, kalvassaraa ja metsäkortetta. Huomionarvoisia kasveja ovat jäkki ja nurmitatar.

Hoitotarve:

Laidunnuspainetta kannattaisi tasata enemmän myös metsälaitumen puolelle ja laiduntaa sitä vuosittain. Rantakoivikosta voisi poistaa ainakin kuusia.

KUOPIO, Saparosaarten lammaslaidun

Peruskarttalehti: 324210 ja 324401

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 69558: 5403 akp:aki: 69555: 5399

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järvisseutu

Pinta-ala: 3,5

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p

Perinnemaisematyypit: metsälaidun, rantaniitty, niitty

Alueen kuvaus:

Kuopion kaupungista eteläkaakkoon, pari kilometriä Puutossalmen lossilta Vehmersalmen suuntaan on Kallaveden Sotkanselän koillisrannalla Saparosaariksi kutsuttu yhden isomman ja kahden pienen saaren ryhmä, jota on perinteisesti käytetty laitumena. Saarilla laidunsi vuosittain pari lehmää 1960-luvulle asti. Vuosina 1986-87 saarilla oli muutamia kesälampaita, jotka palasivat sinne jälleen 1993. Laidunnuksen katkosten takia perinteisestä laidunsaarten kasvillisuudesta on enää vähän jäljellä. Rannoilla ja entisellä metsittyneellä peltotilkulla alkaa laidunnus maisemallisesti hieman näkyä.

Valtaosa saaresta on sekametsää (MT ja OMT). Valtalajina ovat mustikat, jotka eivät kesällä 1994 olleet kuuden lampaan katraalle juuri kelvanneet annetun lisärehun vuoksi. Keskellä saarta on pieni kuusten, koivujen ja pihlajien metsittämä peltolaikku, jota on viljelty yli 40 vuotta sitten. Nyt aluskasvillisuudessa pitävät valtaa heinät, muun muassa nurmirölli ja myös suo-ohdake, luhtamatara ja rätvänä. Sotkanselän syväväylälle, joka on samalla suosittu veneilyväylä, näkyvät suurimman saaren etelä-, länsi- ja pohjoisrannat, joille antavat oman leimansa tervalepät, matalaksi syöty rantasaraikko, suuret laakeat kivet ja sileät rantakalliot. Kesällä 1994 rantaruovikossa majaili härkälintu.

Hoitotarve:

Lisärehun annosta tulisi luopua. Varsinkin saaren sisäosan metsää kannattaisi vähitellen harventaa ja myös pensaikkoa raivata, jotta niittykasvillisuus valtaisi jälleen alaa, ja sen myötä lampaiden lisäruokinta kävisi tarpeettomaksi.

KUOPIO, Niuvan sairaalan laitumet

Peruskarttalehti: 324212

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 69795: 5324 akp:aki: 69787: 5320

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järviseu tu

Pinta-ala: 10

Maanomistaja: valtio

Arvoluokka: p-

Perinnemaisematyypit: niitty, metsälaidun

Alueen kuvaus:

Kuopion kaupunkialueella, Puijonmäen länsipuolella on Kallaveden rannalla Niuvanniemen maisemallisesti ja kulttuurihistoriallisesti merkittävä sairaalamiljö. Entisen kartanon, nykyisen mielisairaalan mailla on maatila, jonka laidunniityillä ja puistomaisilla metsälaitumilla kolmisenkymmentä lehmää vielä kesällä 1993 laidunsi.

Lounaiskulman metsälaidun on mustikkatyyppin mäntykangasta, jossa valitsevat mustikka, puolukka, metsäkastikka ja käenkaali. Pientä Sikolampea ympäröivät Rypysuon ja Julkulan lähioiden maisemaa elävöittävät avoimet ja osin lannoitetut niityt, joiden valtalajeja ovat nurmipuntarpää, timotei, valkoapila, luharölli, poimulehti ja koiranheinä. Huomionarvoinen kasvi on säderusokki.

Hoitotarve:

Niittyaluetta kannattaisi hoitaa niittämällä ja pitämällä maisema avoimena.

LAPINLAHTI, Länkimäen pihaniityt

Peruskarttalehti: 333212

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 70375: 5337 akp:aki: 70373: 5335

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järviseu tu

Pinta-ala (ha): 1,0

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: v

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): Ainutlaatuisuus, aito niittoniitty, edustava kasvillisuus, useita huomionarvoisia lajeja, harvinaisuus, kulttuurihistoriallinen arvo

Perinnemaisematyypit: niitty

Alueen kuvaus:

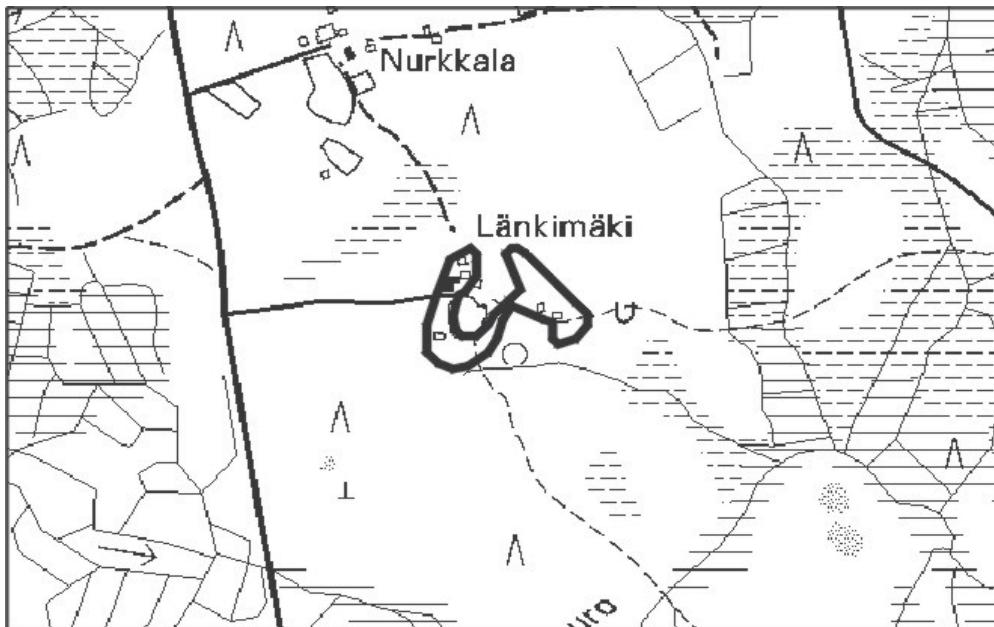
Pällikkään kylässä, parikymmentä kilometriä Lapinlahden kirkonkylästä itäkoilliseen on noin hehtaarin alalla ainakin 1910-luvulta asti yhtäjaksoisesti viikatteella niitettyjen pihaniittyjen rypäs. Alue on Suomen viimeisiä aitoja niittoniittyjä.

Tuoreet pienruohoniityt niitetään kerran kesässä heinäkuun puolivälistä alkaen. Niitoniitylle tyypillisellä alueella ei ole selviä valtalajeja. Vain rehevin tuore suuruohoniitty niitetään useammin rehevöitymisen estämiseksi. Aluetta on myös toisinaan laidunnettu, ja karja on kulkenut pihaniittyjen kautta navetalle. Vanhat hirsiset piharakennukset, kauniit maisemapihlajat ja pihakoivut, kivirauniot sekä perinteisen niityn kasvi- ja hyönteislajisto muodostavat Pohjois-Savon oloissa niin perinnemaisemana kuin kulttuurihistoriallisestikin ainutlaatuisen, poikkeuksellisen monipuolisen ja edustavan kokonaisuuden.

Lounaisimmalla saunan ympärillä olevalla niityllä (osa-alue 1) on kaikkein hienoin niitykasvillisuus. Alue on osin tuoretta pienruohoniittyä, osin kedon ja tuoreen niityn väliltä. Tältä alueelta on laskettu jopa 40 kasvia neliömetriltä. Runsaimpia ovat päivänkakkara, huomionarvoiset jäkki ja nurmitatar, pikkulaukku, poimulehdet, niittyhumala, keltanot ja metsäapila. Huomionarvoisia kasveja ovat lisäksi aholeinikki, kissankäpälä ja melko runsas kirkiruoho. Koillisella osa-alueella 2 talon takana on myös hienoa pienruohoniittyä valtalajeinaan tuoksusimake, metsälauha, niittyhumala, huomionarvoinen nurmitatar ja reunalla kielo. Huomionarvoisia ovat lisäksi jäkki, kirkiruoho ja pussikämmekkä. Pohjoisimman osa-alueen 3 runsaimpia ovat päivänkakkara, nurmitatar, poimulehti, niittyhumala, metsäapila, rohtotädyke, paimenmatara ja erilaiset kellokasvit. Aholeinikki, kirkiruoho ja kissankello ovat huomionarvoisia. Kaakkoiskulmassa riihen takana (osa-alue 4) ovat runsaimpina päivänkakkara, nurmitatar, rohtotädyke, rätvänä ja tuoksusimake. Huomionarvoinen kasvi on aholeinikki. Rehevintä osa-aluetta 5 kahden edellisen välissä hallitsevat metsäkurjenpolvi, ojakellukka, kielo, mesimarja ja paikoin maitohorsma. Huomionarvoinen on ketonoidanlukko.

Hoitotarve:

Hoitoa suositellaan jatkettavaksi entiseen tapaan, jolla on kiitettävästi onnistuttu säilyttämään tämä ainutlaatuinen perinnemaisema.

LAPINLAHTI, Ala-Puurulan laitumet

Peruskarttalehti: 333205

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 70266: 5123 akp:aki: 70263: 5121

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järviseu tu

Pinta-ala (ha): 1,5

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: m

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): maisemallinen arvo, kulttuurihistoriallinen arvo

Perinnemaisematyypit: niitty, haka

Alueen kuvaus:

Lapinlahden kirkonkylältä kymmenisen kilometriä länteen, Akkalansaaren lossin takana on Väisälänmäen valtakunnallisesti arvokas maisemakokonaisuus, jonka korkeassa mäkimaisemassa, kylänraitin koillispuolella sijaitsevat Ala-Puurulan laitumet rinteessä, perinteisen vanhojen rakennusten rajaaman neliömäisen pihapiirin yläpuolella. Alueelta aukeavat huikeat näköalat ja selkeällä säällä erottuu kymmenien kilometrien päässä Puijon torni.

Karjan laidunnus loppui 1994. Pihapiirin pohjoispuolen Paja-ahoksi kutsutussa haassa on ollut paja, jonka rauniolla kasvaa kuusia. Alue on osin tiheän pajukon valtaama, joskin siellä täällä on vielä laikkuina niittykasvillisuutta. Länteen viettävän rinteän alalaidassa on kostea painanne, joka saa vetensä ylärinteen entisen metsälaitumen lähteestä. Pihapiirin luoteispuolella on avoin tuore ja paikoin kuivahko niitty, jonka länsireunalla on katajaa ja muutamia käkkyräisiä mäntyjä kasvava mäennyppylä. Niitty on rehevöitymässä laidunnuksen loputtua. Valtalaji on nurmilauha ja keskellä leviää muuta kasvillisuutta tukahduttava pietaryrttikasvusto. Kasvilajistossa on kuitenkin vielä kohtalaisen edustavaa perinteistä lajistoa, joista huomionarvoisia ovat aholeinikki ja nurmitatar, jota on vielä runsaasti. Runsaasti kasvaa lisäksi pikkulaukkua ja tyypillisiä ovat myös Pohjois-Savossa harvinaistuneet ketosilmäruoho ja kissankello sekä haan pohjoislaidan lehtopähkämö.

Hoitotarve:

Perinnemaiseman säilymisen ja palautumisen turvaksi laidunnuksen uudelleen aloittaminen tai niityllä vaihtoehtoisesti niitto ja niittotähteen pois korjaaminen. Pajahan pensaikko kaipaisi raivaamista.

LAPINLAHTI, Ylä-Puurulan metsälaitumet

Peruskarttalehti: 333205

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 70264: 5122 akp:aki: 70261: 5116

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järvisetu

Pinta-ala (ha): 3,1

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: m

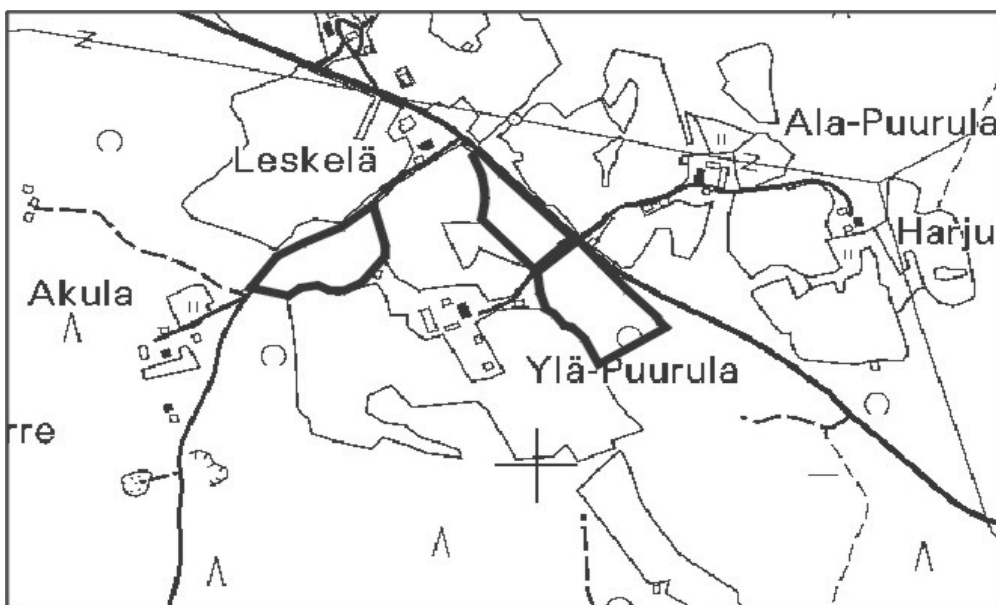
Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): maisemallinen arvo

Perinnemaisematyypit: metsälaidun

Alueen kuvaus:

Väisälänmäen valtakunnallisesti arvokkaalla maisemakokonaisuudella, korkeassa mäkimaisemassa, kylänraitin lounaispuolella sijaitsevat Ylä-Puurulan metsälaitumet. Ne ovat entisiä lehtipuuvaltaisia lypsykarjan laidunhakoja, jotka kesällä 1994 olivat laidunnuksen loputtua pusikoitumassa umpeen.

Läntisimmän Ukonnurmeksi kutsutun melko tasaisen ja tuoreen alueen (osa-alue 1) sekä kylän läpi kulkevaan tiehen rajautuvan Alangoksi kutsutun, tuoreesta alaosassa paikoin kosteaksi vaihtuvan rinteeseen (osa-alue 2) puusto on koivuvaltaista, mutta joukossa on myös harmaaleppää, pihlajaa ja raitaa sekä muutamia kuusia ja mäntyjä. Näiden puiden taimet alkavat vallata alaa, varsinkin pihlaja. Vattua on paikoin tiheinä kasvustoina, samoin aluskasvillisuuden valtalajina mesiangervoa. Siellä täällä on katajaa. Huomionarvoinen kasvi on pussikämmekä. Ukonnurmi on ollut 1950-luvulle asti luonnonniittynä, jolla lypsykarja heinänteon jälkeen laidunsi. Alanko oli perinteisesti vasikoiden laidun. Laidunnus loppui 1980-luvun alkupuolella.

Kaakkoisin kylänraitin varressa oleva entinen metsälaidun (osa-alue 3) on paikoin mesiangervo- ja vattutiheikön valtaama. Kohtalaisen iäkästä lehtipuuvältaista puustoa hallitsevat koivu ja harmaaleppä. Joukossa on muutama poikkeuksellisen kookas haapa. Paikoin on katajaa. Huomionarvoinen kasvi on pussikämmeikka.

Hoitotarve:

Maisemallisesti merkittävän perinnemaiseman pelastamiseksi pensaikkoja tulisi vähitellen raivata, nuorempaa puustoa hieman harventaa säilyttäen kuitenkin vanha lehtipuusto sekä aloittaa alueen laiduntaminen uudelleen.

LAPINLAHTI, Harjun rantalaidun

Peruskarttalehti: 333206

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 70338: 5120 akp:aki: 70335: 5118

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järviseu tu

Pinta-ala (ha): 2,2

Maanomistaja: yksityinen

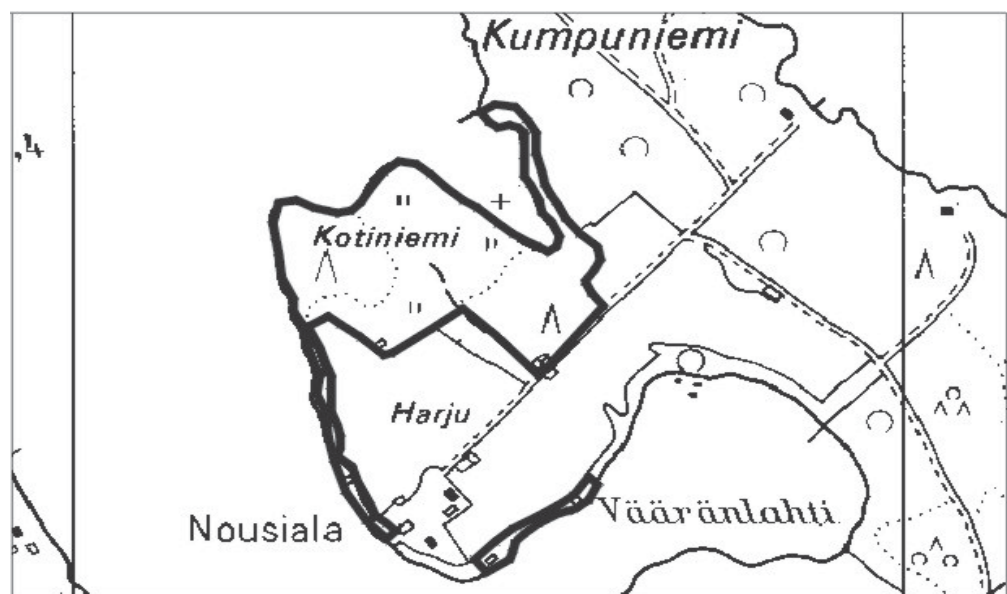
Arvoluokka: m-

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): maisemallinen arvo, erikoisuus, huomionarvoisia kasvilajeja

Perinnemaisematyypit: niitty, haka

Alueen kuvaus:

Martikkalan kylässä, Lapinlahden kirkonkylän luoteispuolella on Koivuselän luoteisrannalla niityistä ja hakamaisista osista koostuva, maisemallisesti erittäin idyllinen ja viehättävä laidun, jota 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa yritettiin tehdä pelloksi. Sitä varten rakennettiin koko rannan pituudelle rakennettu valtaisa kiviäita, joka on leveä kuin vanha kärrytie. Laitumelle on silti riittänyt runsaasti kiviä ja kiviraunioita.

Entisiin sarkaojiin ja kiviaidan kupeeseen on kasvanut jo isoiksi varttuneita puita, valtapuuna kuusi, mutta joukossa myös mäntyä, koivua, harmaaleppää ja pihlajaa. Erikoisuus on ainakin parisataa vuotta vanha, valtava mänty ja muutama muukin vanhempi puu. Rannan tuntumassa ja kiviraunioiden liepeillä viihtyy runsaana kataja. Laitumen laiteille on alkanut nousta pihlajan ja harmaalepän taimia. Lepikkoa on välillä raivattukin. Aluskasvillisuus on melko monipuolista tuoreen niityn lajistoa. Nurmilauha on tavallisin valtalaji, avoimemmilla alueilla myös nurmirölli. Huomionarvoisia ovat jäkki, kissankello ja nurmitatar.

Nykyisin alueella laiduntaa kesäkuulta lokakuulle nuori karja, yhteensä 10-15 eläintä, joille ilmeisesti annetaan lisärehua. 1930-luvun alusta lähtien laiduntajina on ollut vaihdellen lehmiä, lampaita ja hevosia.

Hoitotarve:

Laidunnusta suositellaan jatkettavaksi niin, ettei perinnebiotooppi rehevöidy. Lepikkoa on varaa edelleen harventaa. Myös rantapuustoa voi harventaa nuorempia puita poistamalla. Samalla komea kiviaita näkyisi vesistöönkin. Suuret ja vanhat puut ovat ehdottomasti säilyttämisen arvoisia.

LAPINLAHTI, Yläpitkän laitumet

Peruskarttalehti: 333207

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 70144: 5292 akp:aki: 70134: 5288

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järviseu tu

Pinta-ala (ha): 10,7

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: m-

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): monipuolisuus, maisemallinen arvo, koko, kulttuurihistoriallinen arvo, uhanalainen laji: viitasammal (aV)

Perinnemaisematyypit: rantaniitty, haka, niitty

Alueen kuvaus:

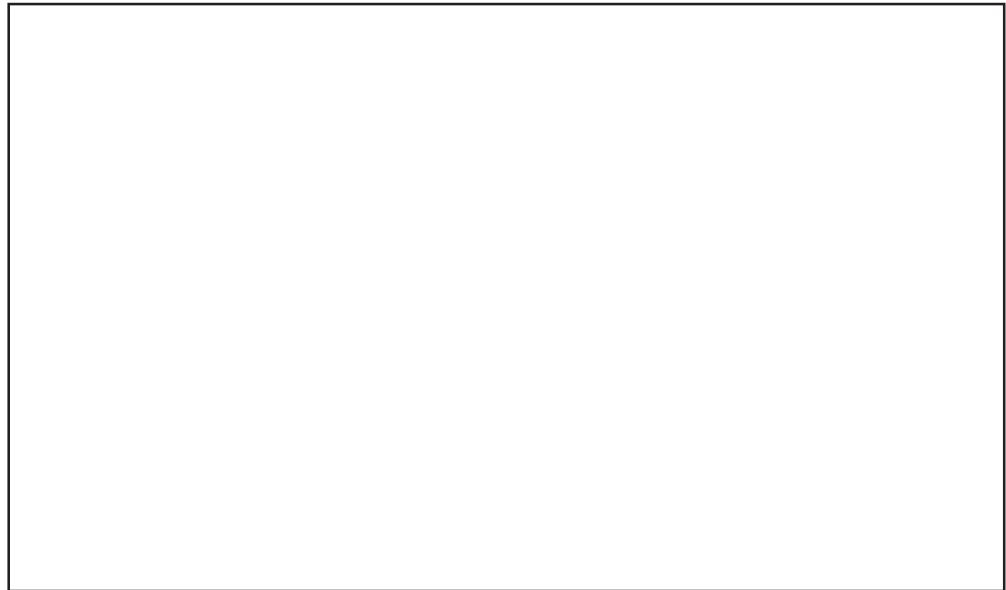
Lapinlahden ja Siilinjärven kirkonkylien puolivälissä, Ala-Pitkän kylän itälaidalla on näyttävä ja monipuolinen kivisten hakojen ja tulvaniityn muodostama kokonaisuus. Alue on ollut karjan laitumena 1800-luvulta lähtien. Kesällä 1994 siellä laidunsi parikymmentä lehmää sekä nuorkarja osana viljeltyjä laitumia, mikä näytti vaikuttavan selvästi rehevöittävästi. Alueen etelälaitaa sivuavan maantien sillalta avautuu avara näkymä tulvaniitylle ja hakamaille. Maiseman kiinnekohtia ovat kivirauniot, vanhahkot puut ja puumaiset katajat.

Eteläisemmässä harmaaleppien kehystämässä haassa (osa-alue 1) kasvaa koivua, mäntyä ja kuusta, sekä kaskiajoista kertovilla kiviraunioilla pihlajaa, haapaa, raitoja ja tuomia. Siellä on myös runsaasti katajia, joista jotkut ovat puumaisia. Kasvillisuus on pääosin rehevöitynyttä. Pienialaisesti on melko edustavia laikkuja. Valtalajeja ovat metsäkurjenpolvi, poimulehti, niittyhumala, pukinjuuri ja aho-orvokki, sekä paikoin piharatamo, valkoapila ja rönsyleinikki. Huomionarvoisia kasveja ovat aholeinikki, kissankello ja nurmitatar. Alueella on vanha nauriskuoppa.

Pohjoisella haka-alueella (osa-alue 2) harmaalepät reunustavat avoimempaa tuoretta niittyä. Aluetta on kunnostettu raivaamalla pois kuusen taimikkoa ja muuta puustoa. Raunioilla kasvaa pihlajia ja siellä täällä katajia. Niitty oli peltona 1940-luvulle asti. Vanhan viljelyn jäljet näkyvät yhä kasvillisuudessa yllättävän jyrkkäräjaisena. Vain kivien ja kiviraunioiden ympäristössä on melko

edustavaa niittykasvillisuutta. Aluskasvillisuutta hallitsevat etenkin nurmilauha ja osin nurmirölli, punanata, niittyleinikki, metsäkurjenpolvi ja poimulehdet. Huomionarvoisia ovat nurmitatar, aholeinikki ja runsas kissankello. Länsilaidalla on sammaloitunutta kiviaitaa ja lähde. Välittömästi haan itäpuolella on kivikautinen asuinpaikka, jolta on tehty esinelöytöjä.

Vuonna 1868 kuivatetun Yläpitkänjärven vesijättö on rantaniittyä (osa-alue 3). Niityltä on tehty luonnonheinää viimeksi noin 1960. Alue on ollut jonkin aikaa laiduntamatta ja otettu uudelleen laidunkäyttöön. Matalaksi syödyssä edustavassa kasvillisuudessa on jokivarressa valtalajina rantapalpakko, ja sen yläpuolisella vyöhykkeellä rönsyrölli. Aivan rannassa on pikkuvesitähntävaltaisia kuvioita. Rantaniityllä on muutama kiiltolehtipaju, joista ainakin yhden rungolla kasvaa Poh-

jois-Savossa uhanalaista viitasammalta (*Leskea polycarpa*). Vesijätön keskellä virtaa joki, jossa on paljon lumpeita, ulpukkaa ja siimapalpakkoa. Joki on joutsenten perinteinen muutonaikainen levähdyspaikka. Lisäksi alueella on kurkia, kahlaajista muun muassa valkoviklo, runsaasti vesilintuja kuten lapasorsa, kalatiiroja sekä törmäpääskyjä. Joella asuu myös vakituisesti uhanalainen saukko.

Hoitotarve:

Luonnonlaitumien aitaaminen erilleen viljellystä laitumesta olisi tarpeen, jotta rehevöityminen loppuisi. Laidunnuspainetta voisi vähentää eteläisemmässä haassa ja lisätä pohjoisemmassa haassa. Hakamaiden puuston raivaus on toteutettu hyvin, mutta vieläkin on vähitellen varaa raivata hieman lisää.

LAPINLAHTI, Roivaalan laitumet

Peruskarttalehti: 333205

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 70271: 5122 akp:aki: 70315: 5117

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järviseu tu

Pinta-ala (ha): 10,6

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p+

Perinnemaisematyypit: metsälaidun, haka

Alueen kuvaus:

Väisälänmäen valtakunnallisesti arvokkaalla maisemakokonaisuudella, mäen ylimmällä rinteellä, on metsälaitumen ja hakamaisten laidunalueiden muodostama kokonaisuus.

Koillisosan entinen katajainen, kuivahko laidunniitty istutettiin 1980-luvun puolivälissä kuuselle. Sitä on kuitenkin laidunnettu vuosittain. Avoimia alueita on mosaiikkimaisesti eri puolilla, ja niillä esiintyy yhä tyyppillistä ja paikoin edusta-vaakin keto- ja niittylajistoa. Huomionarvoinen on kissankäpälä. Ylhäältä avautuvat vaikuttavat näkymät Onkivedelle. Eteläosassa on rehevä, entinen laidunniitty, joka istutettiin koivulle 1990. Vadelma ja harmaaleppä valtaavat nyt alaa. Alue on maisemallisesti tärkeä, koska se näkyy kylänraitille. Myös täällä tavataan kissankäpälää. Länsi- ja pohjoislaita on varttunutta ja hieman harvennettua kuu-sikkaa, jossa karja edelleen laiduntaa. Kaskiaikojen muistona on naurishautoja ja kiviraunioita. Metsälaitumen kautta kulkee karjakuja viljellylle laitumelle.

Hoitotarve:

Puustolle istutetut laidunalueet olisivat edukseen avoimina, kuten ne perinteisesti ovat olleet. Koko alueelle suositellaan laidunnusta.

LAPINLAHTI, Lehtimäen niitty

Peruskarttalehti: 333207

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 70112: 5249 akp:aki: 70111: 5248

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järviseu

Pinta-ala (ha): 1,1

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p

Perinnemaisematyypit: niitty

Alueen kuvaus:

Pari kilometriä Alapitkän kyläkeskuksesta länteen on korkean Lehtimäen laella kivinen, tuore ja nurmilauhavaltainen lypsykarjan niitty. Sille antavat oman perin-teisen ilmeensä kivirauniot ja -aidat. Niiden lähellä ja niityn laiteilla kasvaa komeita vanhoja puita, muun muassa pihlajia ja raitoja. Paikoin viihtyy kataja. Aluskas-villisuudessa on merkkejä rehevöitymisestä, joskin niittylajistoa löytyy kohtalai-sen monipuolisesti, joukossa muun muassa jäkki.

Hoitotarve:

Laidunnusta suositellaan jatkettavaksi välttämättä rehevöitymistä siten, ettei ravin-teita kulkeudu niitylle esimerkiksi lannan tai lisärehun muodossa enempää kuin sieltä poistuu.

LAPINLAHTI, Räsälän rantalaidun

Peruskarttalehti: 333207

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 70119: 5281 akp:aki: 70116: 5278

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järviseu

Pinta-ala (ha): 1,2

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: **p**
Perinnemaisematyypit: **haka, niitty, rantaniitty**

Alueen kuvaus:

Ala-Pitkän rannalla, välittömästi Alapitkän kyläkeskuksen koillispuolella, sijaitsee viehättävä, kapeahko, puistomainen rantalaidun. 1800-luvulta 1970-luvulle se on ollut lypsykarjan, sitten sikojen ja 1990-luvulla lampaiden laidun. Satakunta lammasta laiduntaa siellä kesäkuulta lokakuulle viljelylaitumen yhteydessä.

Keskiosa on avoimempaa, ja molemmissa päissä on lehtipuuvältaista metsikköä, valtapuina harmaaleppä ja pajut, kuten raidat ja jokunen komea halava. Varsinkin kaakkoispää on kaunista, valoisaa ja puistomaista hakaa. Kosteus vaihtelee tuoreesta märkään ja aluskasvillisuuden valtalajit sen myötä nurmilauhasta rantakaistaleen viiltosaraan. Rehevöitymisestä on merkkejä.

Hoitotarve:

Aluskasvillisuutta rehevöittävien ravinteiden kulkeutumisesta rantalaitumen puolelle olisi tarpeen rajoittaa laiduntamalla aluetta erillään viljelylaitumista. Kauniit maisemapuut ovat säilyttämisen arvoisia. Vesakkoa voi tarpeen mukaan harventaa.

LAPINLAHTI, Viitasaaren saarilaidun

Peruskarttalehti: 333206
Yhtenäiskoordinaatit: **ykp:yki: 70329: 5133 akp:aki: 70316: 5128**
Maisemamaakunta: **Pohjois-Savon järviseu**
Pinta-ala (ha): **41**
Maanomistaja: **yksityinen**
Arvoluokka: **p**
Perinnemaisematyypit: **metsälaidun, rantaniitty**

Alueen kuvaus:

Lapinlahden kirkonkylän luoteispuolella Nerkoon kanavasta lounaaseen sijaitsee seudun viimeinen laidunsaari lähellä Väisälänmäen valtakunnallisesti arvokasta maisemakokonaisuutta. Koko Viitasaari kahta tilakeskusta ja niitä ympäröiviä peltoalueita lukuunottamatta on ollut laidunnettu. Kesällä 1994 saaren länsirannalla sijaitsevaa kylvönurmeen ilman aitaa rajautuvaa tulvaniittyä laidunsi seitsemän lehmää ja Viitalan tilan noin neljäkymmenen hehtaarin metsälaidunta kolme hiehoa. Karja, sekä aikoinaan lisäksi lampaat, hevoset ja siat, ovat laiduntaneet saarella vuodesta 1818 lähtien. Vesijättöä on myös niitetty. Oman leimansa alueelle antaa pihapiirin viime vuosisadalta peräisin oleva rakennuskanta.

Metsät ovat valtaosin noin 30-vuotiasta kuusikkoa (MT ja OMT). Kallioilla kasvaa kookkaita petäjiä ja runsaasti katajaa. Kosteimmat alueet on vallannut kuusi, koivu ja harmaaleppä (OMT, paikoin OMaT). Pohjoislaidalla huomiota kiinnittävät naavakuuset sekä koivupötkelöt ja isot lahokoivut. Niittyaukkoja ja perinteisen laidunnuksen myötä esiintyvää kasvillisuutta ei juuri ole jäljellä. Kapean rantaniityn kasvillisuutta luonnehtivat pysty- ja kelluskeiholehti, palleropalpakko, kilpukka, keltakurjenmiekka ja rantakukka.

Hoitotarve:

Rantaniittyä tulisi laiduntaa erillään kylvönurmesta. Metsälaitumen palauttaminen perinteiseksi edellyttäisi huomattavaa laidunnuspaineen lisäämistä. Nuorten kuusien harvennus olisi eduksi. Vanha puusto ja lahopuut kannattaa monimuotoisuuden vuoksi säästää.

LEPPÄVIRTA, Liukonpellon laitumet

Peruskarttalehti: 324309

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 69440: 5693 akp:aki: 69432: 5685

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järviseu

Pinta-ala (ha): 23,7

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: v

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): **laidunnuksen pitkä jatkuvuus, maisemallinen arvo, koko, harvinaisuus, useita huomionarvoisia lajeja, uhanalaisia lajeja: ahosilmäruoho (St), hirvenkello (St), lehtoneidonvaippa (aV)**

Perinnemaisematyytit: metsälaidun, (muu)

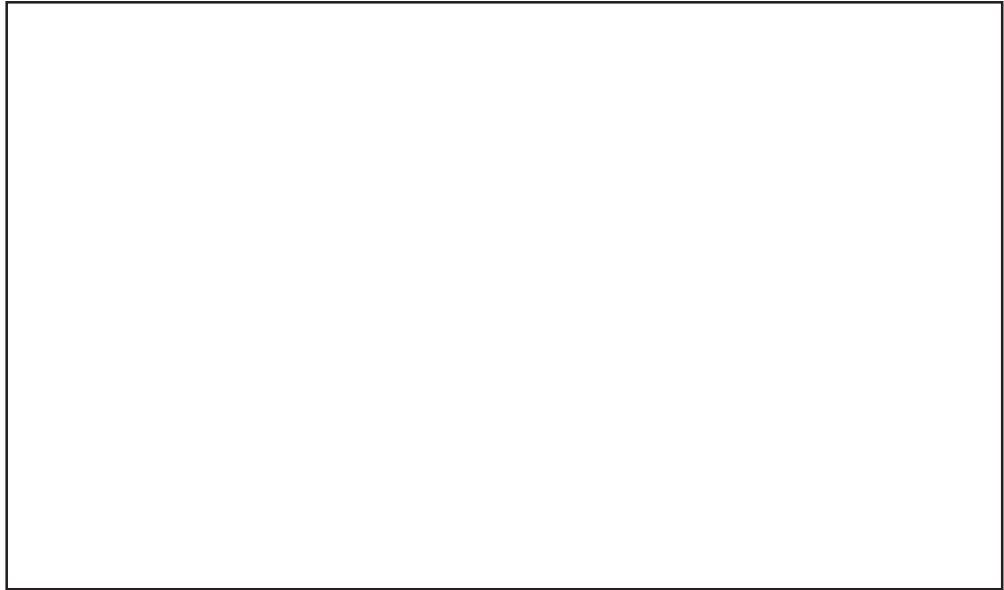
Alueen kuvaus:

Liukonpellon laaja luonnonlaidun sijaitsee kunnan itäkoilliskulmassa, Suvasveden rannalla. Runsaat puolet kuuluu Suvasveden rantojensuojeluohjelmaan ja suurin osa (14 ha) on suojeltu luonnonsuojelulain nojalla rantaluonnon ja -maiseman sekä osalla aluetta vanhan lehtimetsän suojelemiseksi. Alue on monipuolinen ja vaihteleva, mutta silti sopusuhtaisen kaunis ja eheä maisemakokonaisuus. Laaja lehtipuuvaltainen metsälaidun on puustoltaan edustava, suurelta osin koivuvaltaista, osin mäntyvaltaista. Valoisassa, lehtevässä ja helppokulkuisessa laidunmetsässä kiinnittävät huomiota suuret kolohaavat, rantapätäjä, pahkakoivut, pökkölöt ja maapuut. Rinteiltä avautuvat upeat näkymät Suvasvedelle, joka huuhtoalueen hiekkarantoja. Oman perinteisen sävynsä tälle ainutlaatuiselle kokonaisuudelle antavat vielä itäisen Saunaniemen vanhat tervahaudat.

Edustavin ja pääosa alueesta (osa-alue 1) on jo 1700-luvulta lähtien laidunnettua, valoisaa ja osin vanhaa rantasekametsää, jossa on tyypillinen heinä- ja ruohovaltainen aluskasvillisuus. Alueella on joitakin kolohaapoja. Haapojen rungoilla kasvaa huomionarvoinen samettikesijäkälä (*Leptogium saturninum*). Keskellä on entinen pelto, jonka viljely loppui 1980 (osa-alue 2), jolla ovat runsaita nurmilauha, sarat, niittyleinikki ja jousivihvilä. Huomionarvoisia ovat aholeinikki, lehtovirmajuuri ja musta-apila. Koko laajaa aluetta laiduntavat luomutilan reilut kymmenkunta lihamullia vuosittain yli viisi kuukautta. Laidunnuspaine vaikuttaa alhaiselta.

Metsälaitumesta kolme neljänestä on lehtomaista sekametsää, jonka puustossa vaihtelevat enimmäkseen koivu, mänty, kuusi ja haapa. Metsää on hieman harvennettu, mikä on lisännyt valoisuutta niittykasvillisuuden kannalta. Keskelle alueen eteläosaa on tehty tuore aukkohakkuu. Aluskasvillisuudessa ovat runsaimpia metsäkastikka, mustikka, nuokkuhelmikkä, lillukka, kangasmaitikka, metsäkorte, metsäimarre, kerrossammal ja metsän liekosammal sekä paikoin metsäkurjenpolvi ja kivikkoalvejuuri. Alueen halki virtaavan puron varsi on harmaaleppäsaniaiskorpea, jota hallitsevat hiirenporras, kotkansiihi ja lehtovirmajuuri sekä paikoin korpikaisla ja ratamosarpi. Pienehköllä, kuivemmalla ylispuuhakkuualalla viihtyvät erilaisten heinien ja pienruohojen joukossa muun muassa ahomansikka, kanerva, nurmipiippo ja huopakeltano. Rannassa on pienialaisella kapealla reu-

nuksella viilto- ja harmaasaran sekä nurmilauhan vallitsema alue. Oman värinsä antaa etelälaitaa rajaava, Saunaniemeen johtava kärrytie, jonka metsälaitumen puoleisella pientareella ovat valtalajeina muun muassa tuoksusimake, särmäkuisma ja harakankello. Ojan penkalla kasvaa pölkkynuoho. Koko metsälaitumella huomionarvoisia kasveja ovat aholeinikki, uhanalainen hirvenkello, ketoneilikka, Pohjois-Savossa uhanalainen lehtoneidonvaippa, lehtovirmajuuri, musta-apila, nurmitatar ja pussikämmekkä. Alueella on lisäksi tavattu ja myös pesinyt uhanalaisia nisäkäs- ja lintulajeja. Laitumen luona pellon reunaa pitkin kulkevan pikkutien pientareella kasvaa uhanalaista ahosilmäruohoa.

Hoitotarve:

Alueen hoitoa suositellaan jatkettavaksi siten, että sen ainutlaatuiset luonnonarvot ja samalla perinnemaisema säilyy. Laidunnuspainetta olisi hieman varaa lisätäkin. Metsänkäsittelyssä noudatetaan rauhoitusmääräyksen ohjeita. Aukkohakkuu ei sovellu perinnebiotoopille.

LEPPÄVIRTA, Haasianlahden laitumet

Peruskarttalehti: 324112

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 69443: 5319 akp:aki: 69436: 5309

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järviseu tu

Pinta-ala (ha): 9,9

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: m+

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): edustavuus, alueen laajuus, useita huomionarvoisia lajeja, uhanalainen laji: kesämaitiainen (aV)

Perinnemaisematyypit: metsälaidun, haka, niitty

Alueen kuvaus:

Oravikosken taajaman liepeillä, valtatie kahta puolta, sijaitsevat monimuotoiset laidunmaat, jotka vaihtelevat hyvin laidunnetuista metsälaitumista hakamaisiin osiin ja niittyaukkoihin. Maisema on paikoin sykähdyttävä järvimaisemineen, mäkinen, kallioineen ja lampeen putoavine kalliojyrkänteineen. Lajisto on monipuolista niin kasvillisuudeltaan kuin perhosiltaan. Vanhaa puustoa on monin paikoin.

Osa-alue 1 (noin 6,6 ha) on erittäin vaihteleva, monimuotoinen ja mielenkiintoinen metsälaidun-hakamaa-alue. Se on alun alkaen ollut Hackmanin tehdassuvun maita, joita on laidunnettu yhtäjaksoisesti 1800-luvulta asti. 1900-luvulla se siirtyi nykyiselle suvulle, jolloin siellä ovat laiduntaneet lypsykarja ja lampaat. Kesällä 1997 oli 8-9 emolehmää ja tusinan verran hiehoja. Laajan laidunalueen etelä-lounaisosassa on lehtomainen koivuvaltainen hakasaareke. Se on monilajinen, joskin runsaimpina kasvavat nurmi- ja metsälauha. Kesämaitiaista löytyi yksi yksilö saarekkeen pohjoislaidalta. Alue on hieman alilaidunnettu. Suurjännitelinjan alla sijaitsee kuivahko, jylhä, kivinen ja katajainen havu- ja lehtipuuhaka, jolla kasvaa myös pylvaskatajaa. Kuusentaimia on alkanut nousta. Metsälaitumet ovat ruohoisia ja laidunnuksen jäljet näkyvät selvästi. Puusto vaihtelee, runsaimpana kuusi. Oman mielenkiintoisen kokonaisuutensa muodostaa Löydönlammen ranta-alue hätkähdyttävän äkkijyrkkine kallioineen. Koko alueella huomionarvoisia lajeja ovat aholeinikki, ketosilmäruoho, kissankäpälä, nurmikaunokki, nurmitatar, kesämaitiainen ja ketokultasiipi.

Ahvenmäen tilan ympärillä sijaitsee valtatiehen 5 rajautuva niityistä, hakamaisista osista ja metsälaitumesta koostuva vaihteleva ja maisemiltaan paikoin erittäin viehättävä kokonaisuus (osa-alue 2) (noin 3,3 ha), jota on laidunnettu vuosikymmeniä. Etelälaidan kallionnyppylältä avautuvat järvinäköalat Oravilahdelle. Noin neljännes on valoisaa ja hakamaista koivumetsälaidunta laho- ja pahka-puineen, viidennes valoisaa mäntymetsälaidunta, toinen viidennes leppähakaa ja loppu puustoista, tasaista ja tuoretta niittyä, joka on alilaidunnettu. Alueella laiduntaa osan kesää sama karja kuin osa-alueella 1. Lajisto on monipuolista. Edustavimmillaan se on etelälaidalla. Huomiota kiinnittävät paikoin harvinaisen runsas aholeinikki, ketosilmäruoho, kissankäpälä, isomaksaruoho, nurmitatar ja tesma-perhonen.

Hoitotarve:

Lehtomaista saarekettä (osa-alueella 1) tulisi laiduntaa säännöllisesti vuosittain. Myös valtatievarren niityllä (osa-alueella 2) olisi laidunnuspainetta tarpeen lisätä tai hoitaa alaa niittämällä. Muualla laidunnuspaine on sopiva. Paikoin on vähäistä tarvetta pitää vesakoitumista kurissa. Suurjännitelinjan alta olisi varaa poistaa kuusentaimia. Vanha puusto on syytä kaikkialla säästää.

LEPPÄVIRTA, Karvilan laitumet

Peruskarttalehti: 324305

Yhtenäiskoordinaatit: **ykp:yki: 69388: 5580 akp:aki: 69384: 5576**

Maisemamaakunta: **Pohjois-Savon järviseu**

Pinta-ala (ha): **8,6**

Maanomistaja: **yksityinen**

Arvoluokka: **m+**

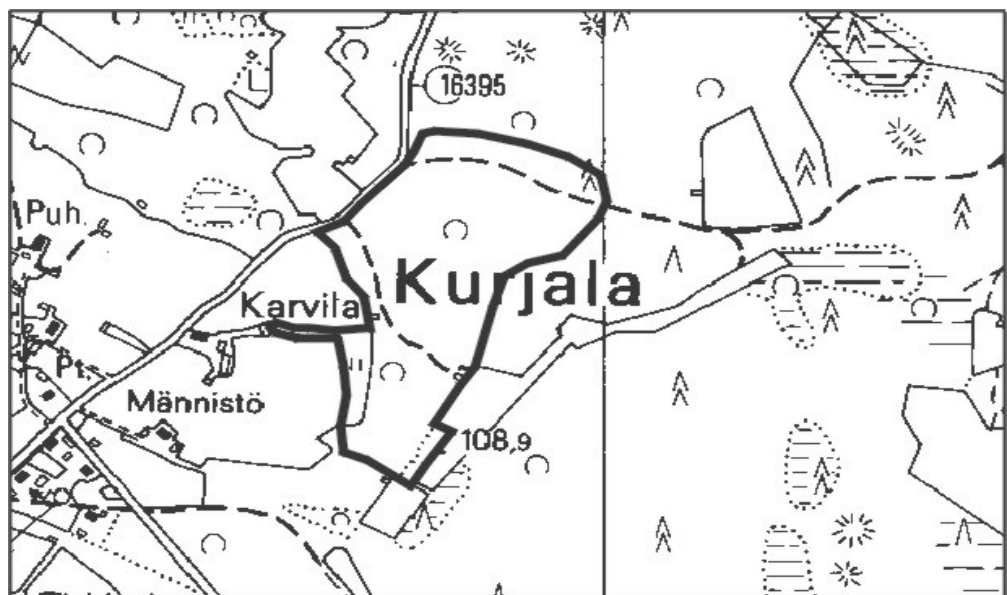
Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): **edustava metsälaidun, maisemallinen arvo, koko, edustavaa lajistoa**

Perinnemaisematyypit: **metsälaidun, niitty**

Alueen kuvaus:

Leppävirran kirkonkylästä itäkoilliseen, Kurjalan kylän keskustan länsilaidalla sijaitsevat Karvilan metsälaidun, niittyrinne ja karjakuja, jotka mainitaan olleen lypsykarjan laitumena yhtäjaksoisesti ainakin 1930-luvulta lähtien. Kesällä 1995 alueella laidunsi 14 lehmää.

Pääosa metsälaitumesta (osa-alue 1) on koivuvaltaista lehtoa tai lehtomaista kangasta. Peltoja ja niittyrinnettä kiertää harmaa- ja tervaleppävyöhyke. Reunaosissa kuusentaimet valtaavat jalansijaa. Siellä täällä on katajaa. Aluskasvillisuutta hallitsevat mustikat ja tuoreen niityn lajisto kuten niittyhumala, ahomansikka, särmäkuisma, suo-orvokki, mesiangervo, puna-ailakki, hiirenporras ja nuokkuhelmikkä. Huomionarvoisia kasveja ovat ketoneilikka ja nurmitatar. Mainittavia ovat myös kotkansiipi ja näsiä. Laidunnuspaine on sopiva.

Karjakuja ja jyrkän niittyrinteen (osa-alue 2) valtaosa ovat tuoretta pienruohoniittyä. Vain rinteiden ylälaita ja kiviraunioiden tienoot ovat kuivempia. Valtalajistoa ovat siankärsämö, niittyhumala, valkoapila, huopakeltano, poimulehti ja paikoin jopa huomionarvoinen ketoneilikka. Niittyrinteellä on viljelty 1930-luvulle asti ruista, ja se on ollut mukana kaskiviljelykierrossa. Niittyrinteessä on havaittavissa lievää rehevöitymistä, mikä saattaa aiheutua ravinteiden valumisesta yläpuoliselta pellolta.

Hoitotarve:

Laidunnus on perinnebiotoopeille sopiva hoitotapa. Reunaosissa on tarpeen pitää kurissa liikaa kuusettumista ja aika ajoin voi harventaa harmaaleppää länsilaidalla. Niittyrinteen rehevöitymistä vähentäisi väkilannoitteiden käytön vähentäminen siihen rajautuvan pellon alalaidalla.

LEPPÄVIRTA, Männykön laitumet

Peruskarttalehti: 324301

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 69253: 5410 akp:aki: 69242: 5406

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järvisuotu

Pinta-ala (ha): 13

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: m+

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): **Vanha puusto, edustavuus, monipuolisuus, koko, uhanalaiset lajit: raidanhyttelöjäkälä (aV), sormikesijäkälä (aSt)**

Perinnemaisematyypit: metsälaidun, (muu), niitty

Alueen kuvaus:

Leppävirran kirkonkylän eteläpuolella Takkulan kylän alueella sijaitsevat Männykön vanhat laitumet. Erilaisten metsälaidunten ja niittyjen muodostama monipuolinen ja laaja kokonaisuus on yksi Leppävirran karjatalouspitäjän edustavimmista. Karjanhoitoperinteet juontavat juurensa viime vuosisadan alusta. Alueella laidunsi lypsykarja: kahdeksan täysikasvuista ja kuusi hiehoa ja vasikkaa. Säilörehua ei tehdä. Maisema vaihtelee erilaisista entisistä ja nykyisistä laidunmetsistä niittyaukkoineen rantalaitumiin ja maisemaa elävöittävät kiviaidat, laakeat jäkäläiset kivet, perunakuopat, ladot ja kukkivat kärrytenien varret. Paikoin on upeaa vanhaa puustoa, jota ole hakattu pitkiin aikoihin.

Eteläisimmällä Hyväjärven rantaan, peltoon ja metsiin rajautuvalla kuusikko, lepikkoa ja sekametsää kasvavalla edustavalla metsälaitumella (osa-alue 1) on tuskin lainkaan pensaskerrostoa muutamia katajia lukuunottamatta. Lounaisosassa on edustava koivumetsälaidun, jossa on kohtalaisesti myös lahoppuustoa. Aluskasvillisuuden valtalajit vaihtelevat, joukossa muun muassa käenkaali, metsäalvejuuri, rönksyleinikki ja nurmitädyke. Rannalla kasvavat järviruoko, ratamosarpio, vehka, kurjenjalka, ranta-alpi, monitähkävilla, rentukka ja saroja. Huomionarvoinen laji on kissankäpälä. Varsinkin osa-alueen pohjoisempi puoli kestäisi suuremman laidunnuspaineen.

Pohjoisin alue (osa-alue 2) on valoisaa vanhojen koivujen ja haapojen hallitsemia metsälaidunten, jota reunustavat entiset pellot. Aluskasvillisuuden valtalajeja ovat muun muassa niittyleinikki, nurmitädyke ja erilaiset heinät kuten nurmilauha. Huomionarvoisia kasveja ovat aholeinikki, ketoneilikka, jäkki ja nurmitar.

Hyväjärven rannan ja tien väliin jää pieni, vanha laidunkoivikko (osa-alue 4), jossa on runsaasti sammaleisia kiviä ja aluskasvillisuuden valtalajeina käenkaali ja mustikka. Huomiota kiinnittää myös valkolehdokki.

Alueista merkittävin on valoisa ja lehtomainen entinen laidunmetsä (osa-alue 3), jossa on Savon oloissa poikkeuksellisen iäkästä ja hienoa, paikoin pystyyn lahoavaa lehtipuustoa: haapaa, pihlajaa, raitaa ja koivua. Osa-alueella on runsaasti valkolehdokkia ja isotalvikkia. Aluskasvillisuuden valtalajeja ovat muun muassa metsäkastikka, oravanmarja, käenkaali ja kielo. Lehtipuiden rungoilla kasvavat muun muassa Savossa uhanalaiset raidanhyytelöjäkälä (*Collema furfuraceum*) ja sormikesijäkälä (*Leptogium teretiusculum*) sekä huomionarvoiset raidankeuhköjäkälä (*Lobaria pulmonaria*), samettikesijäkälä (*Leptogium saturninum*), silomunuaisjäkälä (*Nephroma bellum*), nukkamunuaisjäkälä (*N. resupinatum*) ja jauhemunuaisjäkälä (*N. parile*).

Hoitotarve:

Nykyinen hoitotapa on jatkossakin suositeltava, mutta eteläisimmän osan laidun kestäisi suuremman laidunnuspaineen. Keskellä oleva lehtomainen entinen laidunmetsä hyötyisi laidunnuksen uudelleen aloittamisesta. Upea lehtimetsä tulisi säästää hakkuilta.

LEPPÄVIRTA, Kilpikosken metsälaidun

Peruskarttalehti: 324108

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 69349: 5237 akp:aki: 69347: 5235

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järvisseutu

Pinta-ala (ha): 2

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: m

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): **Erikoisuus, kulttuurihistoriallinen arvo, maisemallinen arvo, huomionarvoisia lajeja**

Perinnemaisematyypit: metsälaidun

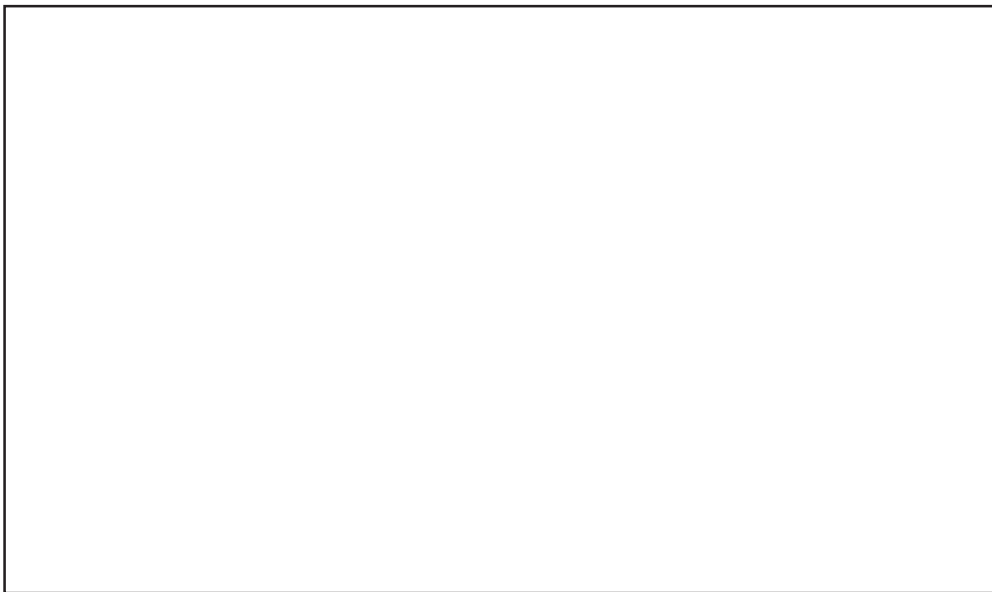
Alueen kuvaus:

Leppävirran kirkonkylältä reilut parikymmentä kilometriä länteen on Kuvansin ja Sorsaveden järviä yhdistävän, maisemallisesti vaikuttavan Kilpikosken itärannalla entinen metsälaidun, jolla ovat laiduntaneet hevoset ja lampaat vielä 1980-luvun alussa ja lypsykarja 1970-luvun alussa. Kilpikoski on ollut tärkeä uitto-, laiva- ja veneväylä, ja sitä pitkin on kulkenut Pähkinäsaaren rauhan raja. Koski on veneilijöiden suosima. Sorsaveden puoli kuuluu rantojensuojeluohjelmaan. Metsälaitumella on jäljellä kivisen kosken partaalla kunnostettu ja idyllinen vanha savusauna, iso hirsinen riihi, lato, aitan ja nuottakodan jäänteitä, pätkä vanhaa pisteaitaa ja nauriskuoppia. Ne muodostavat kosken ja metsälaitumen vanhojen mäntyjen sekä koivujen kanssa rauhallisen, tasapainoisen ja viehättävän kokonaisuuden. Entinen tilakeskus vanhoine rakennuksineen on laitumen koillispuolella taustanaan kuiva ja kallioinen rinne, jolla viihtyvät muun muassa keltamaksaruoho, ketoneilikka ja mali.

Metsälaitumen maasto vaihtuu pohjois- ja luoteisosan karummasta mäntykankaasta keskiosien lehtomaisten, tuorempien ruohoisten ja heinäisten alojen kautta lounaislaidan vähäiseen entiseen rantaniittyyn. Valtapuu on rauduskoivu ja paikoin mänty, kumpienkin joukossa useita komeita yksilöitä. Paikoin on harmaaleppää, lähinnä rannalla, ja haapaa sekä muutamia pihlajia ja raitoja. Pensaskerrosta on niukalti, vähäisiä katajia ja vadelmia lukuunottamatta. Aluskasvillisuudessa ovat kasvupaikasta riippuen runsaimpina metsäkastikka, metsäkurjenpolvi, nuokkuhelmikkä ja paikoin poimulehti, sekä ranta-alueella luhtasara, jouhisara ja järvikorte sekä paikoin keltakurjenmiekka. Heinittymisestä huolimatta oli kesällä 1994 jäljellä vielä kohtalaisesti tyyppillistä niittylajistoa, joukossa huomionarvoiset kasvit aholeinikki, kirkiruoho ja nurmitatar sekä Pohjois-Savossa vähentynyt valkolehdokki.

Hoitotarve:

Perinnemaiseman pelastamiseksi laidunnus tulisi mahdollisimman pian aloittaa uudelleen. Kulttuurimaisema vanhoine rakennuksineen, rakenteineen ja komeine puineen on säilyttämisen arvoinen.

LEPPÄVIRTA, Melasen haka

Peruskarttalehti: 324112

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 69484: 5321 akp:aki: 69479: 5317

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järviseu

Pinta-ala (ha): 4,5

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: m

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): **vanha puusto, harvinaisuus, maisemallinen arvo**

Perinnemaisematyypit: haka

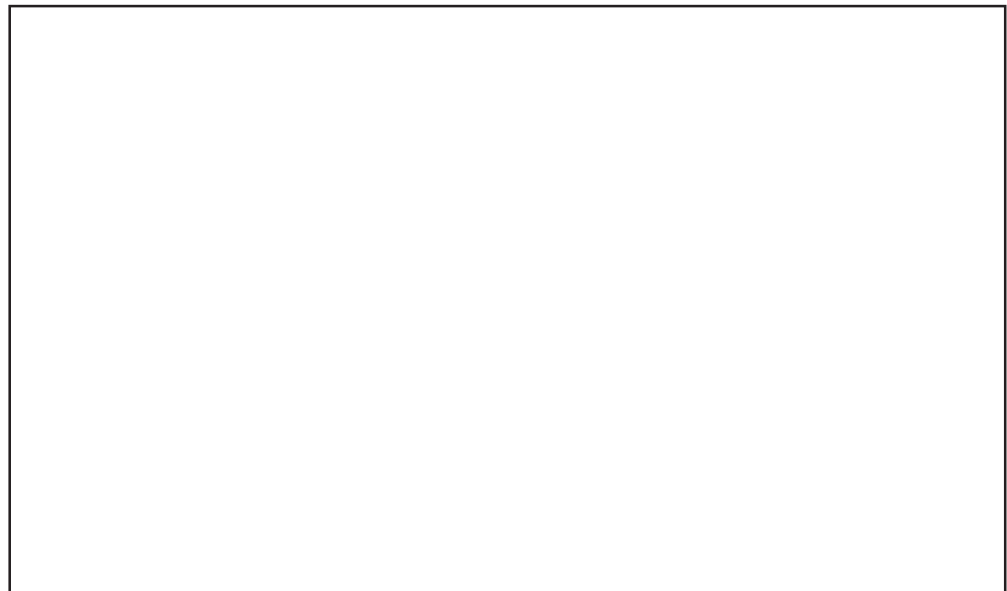
Alueen kuvaus:

Leppävirran kirkonkylän luoteispuolella, Paukarlahden kylässä on valtatie maaisemassa, Melasenlahden pohjukan itärannalla upea kalliomännikköhaka. Se on entistä sikojen laidunta. Nautakarjan ja hevosen laidunmetsässä yli kolmekymmentä eläintä kulkee osana muita laajoja, entisistä pelloista muotoutuneita laitumia.

Haalle ovat leimallisia jyhkeät kalliopetäjät ja katajat sekä kelot, kolopuut ja maapuut. Aluskasvillisuudessa vallitsevat mustikka ja lauhat. Ketokasvillisuutta on runsaasti, muun muassa ketoneilikka, kissankello ja kissankäpälä. Haan idylliä korostaa vanha punamullattu lato ja riihi.

Hoitotarve:

Laidunnus on sopiva hoitotapa. Vanha puusto tulisi säästää.

LEPPÄVIRTA, Rahulanniemen rantalaitumet

Peruskarttalehti: 324307 ja 324308

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 69302: 5606 akp:aki: 69297: 5601

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järviseu

Pinta-ala (ha): 4,2

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: m

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): maisemallinen arvo, monipuolisuus, huomionarvoisia lajeja

Perinnemaisematyyppit: metsälaidun, haka, rantaniitty, niitty

Alueen kuvaus:

Leppävirran kirkonkylältä vajaan kolmekymmentä kilometriä itään, Soinilansalmen kylässä on Suvasveden eteläisimpään lahdenpohjukkaan työntyvä kaunis Rahulanniemi, jonka rantoja karja on ainakin vuosisadan alusta lähtien laiduntanut. Peltojen, rantaniittyjen, hakamaiden ja metsälaitumien monipuolinen ja vaihteleva, maisemallisesti tasapainoinen tilkkutäkki ympäröi keskelle loivasti kumpuilevaa nientä sijoittunutta tilakeskusta. Laitumilla on kymmenkunta lypsylehmää ja lisäksi nuorkarja.

Rahulanniemen pohjoisin osa ja itäosa (osa-alue 1) käsittävät kapean luoteeseen pistävän Mansikkaniemen metsälaitumen, sen kaakkoispuolelle sijoittuvan kostean heinäniityn sekä itäisimmän kärjen hakaniemekkeen, jonka maisemaa hallitsee 150-vuotias petäjä. Karuhkon Mansikkaniemen valtapuu on mänty, mutta kosteammassa painanteissa ovat rauduskoivu ja harmaaleppäkin muutama kuusen ohella saaneet hieman jalansijaa. Metsäisen alan aluskasvillisuudessa on metsälauha runsain, mutta paikoin myös oravanmarja ja metsäkorte. Metsälaitumella laidunnuspaine on alhainen, mutta siihen liittyvällä nurmilauhan hallitsemalla avoimella ja kostealla heinäniityllä karjan laidunnus näkyy hyvin.

Kasvillisuudeltaan edustavin on etelärannan ja pellon välinen valoisa mäntyhaka (osa-alue 2). Varsinkin haan avoimemmalla ja ruohoisemmalla länsilaidalla on runsaasti nurmitatarta. Selvää valtalajia ei ole, vaan lajisto vaihtelee mosaiikkimaisesti paikasta toiseen. Toinen huomionarvoinen kasvi on aholeinikki.

Läntisin laita (osa-alue 3) on tulotiehen, rantaan ja peltoihin rajautuva moni-ilmeinen ja vaihteleva kokonaisuus. Eteläinen tien varsi on kivien, kallioisten kumpareiden ja niitty laikkujen täplittämä valoisa ja viehättävä mäntyhaka, jossa paikoin kasvaa myös koivua ja harmaaleppää. Aluskasvillisuus vaihtelee paikasta toiseen ja on pääosin tavallista tuoreen niityn lajistoa, joka lähinnä peltoa kielii lievästä rehevöitymisestä. Laidunnuspaine on sopiva. Pohjoisimman laidan karun

ja kallioisen metsän reunassa ja siitä tilakeskukseen päin olevalla pienellä ja kivi-
vahkolla peltosaarekkeella on laidunnuksesta muistona tyypillistä niittyajistoa.
Huomiota kiinnittää niitymaarianheinä, jota ei enää yleisenä Pohjois-Savossa ta-
paa. Osa-alueeseen liittyy myös pieni haan yhteydessä oleva ja tuskin lainkaan
laidunnettu rantaniitty, jota hallitsevat viiltosara ja luhtasara.

Hoitotarve:

Laidunnus turvaa perinnemaiseman säilymisen. Mahdollisen rehevöitymisen es-
tämiseksi kannattaa ravinteiden kulkeutumista viljeltyjen laidunten puolelta va-
roa. Vanhin puusto hakamailla ja metsälaitumilla kannattaa säästää.

LEPPÄVIRTA, Vanhamäen niitty

Peruskarttalehti: 324303

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 69421: 5455 akp:aki: 69420: 5452

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järviseu tu

Pinta-ala: 0,9

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: m

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): harvinaisuus, useita huomionarvoisia laje-
ja, uhanalainen laji: kullero (aV)

Perinnemaisematyypit: niitty, keto

Alueen kuvaus:

Leppävirran kirkonkylältä parikymmentä kilometriä koilliseen, Petromäen mäki-
kylän luoteislaidalla on varsin viehättävä, pihapiiriä polveillen myötäilevä, pieni-
piirteinen ja vaihteleva tuore ja paikoin kuiva niittyalue, jota täplittävät muutamat
harmaaleppä- sekä pihlajasaarekkeet ja -niemekkeet ja komeat, veistokselliset ki-
virauniot. Perinteisen neliömäisen pihapiirin hirsinen aitta, navetta ja lautavuoratu
päärakennus ovat 1800-luvulta. Aluetta rajaavat harmaalepikot ja lehtomaiset
lehtipuuvaltaiset metsiköt sekä etelässä pelto, jonka yli pihapiiristä ja niityn lai-
dalta avautuu näköala kymmenien kilometrien päässä sinisenä siintäville mäille
asti. Tila on kylän alkuperäisiä kantatiloja ja sen ympäristössä näkyvät kaskivilje-
lyn merkit. 1960-luvun lopulle asti niityllä ovat laiduntaneet tilan lypsykarja ja
työhevoseet. Vuodesta 1974 lähtien alue on yhden vuoden katkoa lukuunottamatta
niitetty vuosittain viikatteella. Kaikilla alueilla on lievää rehevöitymistä, mitä hei-
näkuun puolivälissä tapahtuva niitto ei riitä pitämään kurissa. Niittoperinteellä ei
enää lähivuosina näytä olevan jatkuvuutta. Niityn länsilaidalla on ollut tervan-
polttopaikka.

Kuivinta ja kasvillisuudeltaan edustavinta niittyä (osa-alue 1) on pienellä
alalla luoteis- ja pohjoislaidalla. Parin valossa muotoutuneen kauniin männyn ohella
on muutama pihlajasaareke. Paikoin kasvaa katajaa ja joitakin harmaaleppän taimia.
Valtalajeja ovat nurmilauha sekä paikoin poimulehti, särmäkuisma, siankärsämö
ja metsäkurjenpolvi. Runsaita ovat myös päivänkakkara, peurankello ja ruusuruo-
ho. Huomionarvoisia kasveja ovat aholeinikki, jäkki, kissankäpäle ja nurmikau-
nokki.

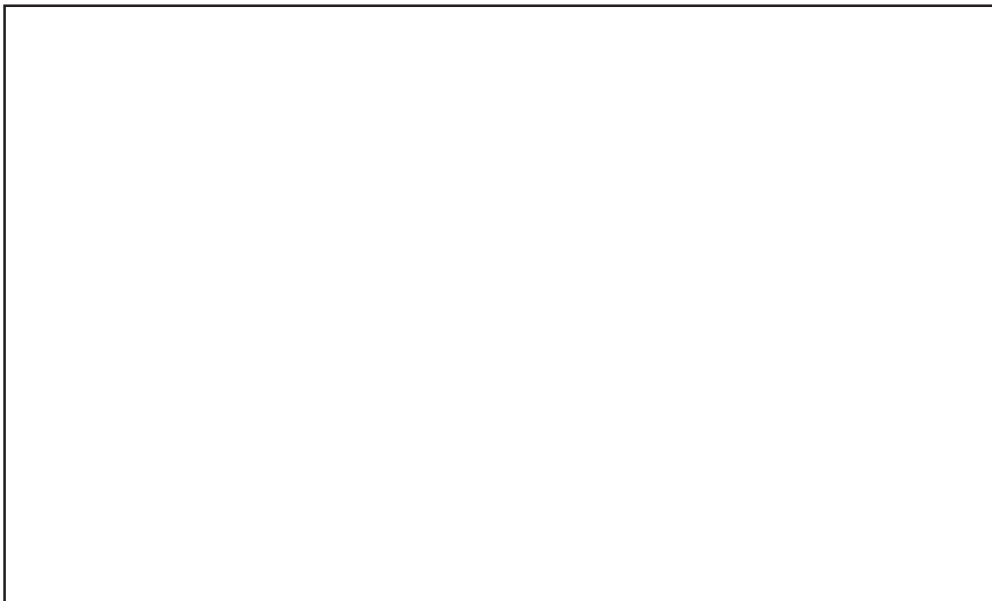
Edellisen osa-alueen välissä ja länsipuolella on tuoretta niittyä (osa-alue 2), jonka kiviraunioiden kupeissa kasvaa muutama valossa pyöreäksi muotoutunut pihlajasaareke. Siellä täällä on katajaa ja muutamia harmaalepän vesoja. Runsaimpana kasvavat poimulehti, nurmipuntarpää, särmäkuisma ja siankärsämö, sekä entisen navetan tauksen rehevämmässä kohdassa valkoapila ja voikukka. Huomionarvoisia kasveja ovat ketoneilikka ja nurmikaunokki.

Kasvillisuudeltaan ja kosteudeltaan mosaiikkimaisesti vaihtelevaa eteläistä niittyalaa (osa-alue 3) täplittävät varsinkin länsilaidalla pihlaja- ja harmaaleppäsaarekkeet sekä itälaidalla lähellä tietä näyttävät kivirauniot ja kahden savusaunan rauniot. Aivan länsilaita rajautuu haavikkoon. Aluskasvillisuudessa pitävät valtaa poimulehti, nurmipuntarpää ja nurmilauha sekä paikoin tuoksusimake ja rönsyleinikki. Huomionarvoisia kasveja ovat aholeinikki, ketoneilikka ja uhanalainen kullero. Huomiota kiinnittävät myös paikoin runsas päivänkakkara, peurankello ja ruusuruoho.

Idässä on ympäröivän metsikön jo lähes sulkema, varjoisa niitty (osa-alue 4), jolla kasvaa koivua, kuusta, pihlajaa ja harmaaleppää. Harmaalepän vesat ovat vallanneet alaa. Siellä täällä viihtyvät katajat. Aluskasvillisuutta hallitsevat poimulehti ja nurmilauha. Huomionarvoisista kasveista on vielä jäljellä jokunen ketoneilikka ja kyläkellukka.

Hoitotarve:

Umpeenkasvun estämiseksi alue pitäisi niittää kerran tai mielellään kaksi kertaa kesässä, taikka vaihtoehtoisesti laiduntaa. Tarvittaessa harmaaleppien vesomista on pidettävä myös muuten kurissa.

LEPPÄVIRTA, Jussilan hakasaarekkeet

Peruskarttalehti: 324112

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 69484: 5331 akp:aki: 69478: 5319

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järvisoutu

Pinta-ala (ha): 2,2

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: m-

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): **huomionarvoisia lajeja**
Perinnemaisematyyppit: haka

Alueen kuvaus:

Leppävirran kirkonkylän luoteispuolella, Paukarlahden kylässä on Jussilan tilan laajojen, entisistä pelloista muotoutuneiden laidunten keskellä kuusi kallioista saareketta, joilla nautakarja laiduntaa osana muita laitumia.

Huomiota herättävät lukuisat komeat maisemapuut, kuten jykeväoksaiset männyt. Aluskasvillisuudessa vallitsevat heinät ja niittykukat kuten kissan- ja peurankello. Kuivilla kalliokoilla on monimuotoinen ketokasvillisuus, joukossa muun muassa ketoneilikka ja kalliokohokki. mainittavia ovat myös valkoailakki ja pusikämmekä. Lintulajisto on monipuolista ja alueella on tavattu useita harvinaisia ja uhanalaisiakin lajeja, kuten ruisräökkä. Oman värinsä saarekkeille antavat useat ladot, joiden alustat ovat mäyrien ja kettujen suosimia pesäpaikkoja.

Hoitotarve:

Laiduntamista kannattaa jatkaa perinnemaiseman turvaamiseksi. Komeat puut ovat säilyttämisen arvoisia.

LEPPÄVIRTA, Kaipolanmäen laitumet

Peruskarttalehti: 324303

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 69421: 5426 akp:aki: 69414: 5422

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järviseu

Pinta-ala (ha): 7

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: m-

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+) **koko, kulttuurihistoriallinen arvo, useita huomionarvoisia lajeja**

Perinnemaisematyyppit: **metsälaidun, haka, niitty**

Alueen kuvaus:

Leppävirran kirkonkylältä parikymmentä kilometriä pohjoiseen on Kaipolanmäen kulttuurihistoriallisesti merkittävän sotilasvirkatalon ympäristössä metsien ja peltojen kanssa vuorotteleva erilaisten luonnonlaitumien mosaiikki. Asutun ja osin kunnostetun, komean sotilasvirkatalon pihapiirissä ovat vanhat hirsiset aitat ja kauempana laitumien yhteydessä hirsinen riihi ja sauna sekä eteläisessä haassa autiotalo. Siellä täällä on kiviraunioita ja jokunen kiviaidan pätkä. Alueella laiduntaa parinkymmenen lehmän lypsykarjan lisäksi nuorkarja. Itse tilakeskus on alueen eteläpuolella, Koirusveden rannalla.

Pihapiirin itälaitaan ja hirsiaittaan rajautuu avoin tuore heinäniitty (osa-alue 1), jota elävöittää muutama kataja. Vähäisehkö lannoitus näkyy rehevöitymisinä, ja valtalajina on nurmilauha. Niittylajistoa on kuitenkin kohtalaisesti, ja huomionarvoisia ovat aholeinikki (runsas), ketoneilikka ja peltokurjennokka.

Eteläisimpänä on autiotalon pihapiirissä kiviraunioiden täplittämä haka (osa-alue 2), jolla kasvaa harmaaleppää ja kuusta lähinnä itälaidalla ja rakennusten liepeillä. Paikoin on muutamia koivuja, pihlajia ja katajaa. Vähäisestä lannoituksesta hieman rehevöityneen tuoreen heinäniityn valtalaji on nurmilauha. Perinteistä lajistoa on kuitenkin kohtalaisen paljon, ja huomionarvoisia ovat aholeinikki ja kissankello. Vajaan parinkymmenen eläimen nuorkarja laiduntaa alueella.

Itälaidalla on vanhan hirsisen riihen kupeella tiehen rajautuva kuivahko rinne (osa-alue 3), jota on laidunnettu muutaman vuoden välein. Lähinnä tienvarressa on muutamia kaunismuotoisia koivuja ja pihlajia sekä jokunen mänty, kuusi ja harmaaleppä. Paikoin on katajaa ja hieman puiden taimia. Laidunnuksen vähäisyys on aiheuttanut rehevöitymistä, ja valtakasveja ovat koiranheinä ja paimenmatara. Paikoin on nurmikohokki runsas. Huomionarvoisia ovat aholeinikki, ketoneilikka ja nurmikaunokki.

Kuivasta mäntykankaasta tuoreisiin harmaalepikoihin ja koivikoihin vaihtelevat metsälaitumet (osa-alue 4) sijaitsevat pihapiirin koillis- ja kaakkoispuolella. Aluskasvillisuudessa on muutamia paikoin vallalla vattu ja mesiangervo. Pie-nillä niittyaukoilla kasvaa peurankelloa, pukinjuurta, päivänkakkaraa ja ruusu-ruohoa sekä huomionarvoisena aholeinikkiä.

Koilliskulmassa on pieni, muutaman kuusen, männyn ja pihlajan seurakseen saanut rehevä koivikko (osa-alue 5), jota ei muutamaan vuoteen ole laidunnettu. Vattu ja mesiangervo ovat vallanneet alaa sekä paikoin maitohorsma ja metsäkorte. Paikoin löytyy vielä niittykasveja kuten peurankelloa, pukinjuurta ja ruusu-ruohoa.

Hoitotarve:

Alueen arvon säilyttäminen edellyttää lannoituksen lopettamista ja kaikkien alueiden säännöllistä laiduntamista.

LEPPÄVIRTA, Kiviahon laitumet

Peruskarttalehti: 324109

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 69415: 5267 akp:aki: 69413: 5261

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järviseu-tu

Pinta-ala (ha): 3,5

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: m-

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): huomionarvoisia lajeja

Perinnemaisematyypit: metsälaidun, niitty

Alueen kuvaus:

Leppävirran kirkonkylän luoteispuolella, Kotajärven Pohjoislahden rannalla, sijaitsevat kylätien ja rannan välissä Kiviahon tilan kiviset rinnelaitumet, jotka ovat olleet lypsykarjan laitumena.

Tilakeskuksen lounaispuolella tien rajautuu kivinen, tuore niitty (osa-alue 1), joka on ollut mukana kaskiviljelykierrrossa. Sittemmin se on ollut peltona, jolla on viljelty ruista vielä ainakin 1940-luvulla. Itälaidalla on harvakseltaan nuoria kuusia, mäntyjä, koivuja, pihlajia ja tuomia sekä harmaaleppiä, jonka vesat ovat alkaneet hieman vallata alaa. Siellä täällä on katajaa, näsiää ja ruusuja. Puna-ailakki ja metsäkurjenpolvi kasvavat runsaina, samoin huomionarvoinen aholeinikki. Paikoin on myös nurmikaunokkia. Laidunnuspaine on alhainen.

Parin hehtaarin rantaan rajautuvan rehevän ja kivisen laidunlepikeikon (osa-alue 2) valtapuu on harmaaleppä, jonka joukossa on isoja koivuja sekä muutamia mäntyjä ja kuusia. Rantaa hallitsevat tervalepät ja isot pihlajat. Karja on pitänyt rantaa ja pellon laitaa lukuun ottamatta vesakkoa hyvin kurissa. Aluskasvillisuutta hallitsevat metsäalvejuuri sekä hiirenporras ja runsaita ovat myös muun muassa puna-ailakki ja metsäkurjenpolvi sekä maariankämmeikä ja huomionarvoinen karjalanruusu. Paikoin kasvavat aholeinikki ja nurmitatar. Alueella laiduntavat seitsemän lehmää ja nuorkarja.

Päärakennuksen eteläseinustalla on pieni tuore niitty (osa-alue 3), jolta avautuu laaja ja vaikuttava näköala yli Kotajärven aina kaukana sinisenä siintäville mäille. Korkeassa ja rehevöityneessä kasvillisuudessa valtalajeja ovat nurmipuntarpää, puna-ailakki, niittynätkelmä, paimenmatara sekä leinikit, muun muassa aholeinikki, ja poimulehdet.

Itäisimpänä tien varressa on laidunkoivikko, josta laidunnus on muutama vuosi sitten loppunut. Ylärinteellä kallion tienoolla on vielä niittylajistoa kuten aholeinikkiä ja ruusuruohoa, mutta ladon ympäriltä ja alarinteeltä niittykasvillisuus on alkanut tukehtua alaa valtaavan pensaikon alle. Kalliolla on kaunismuotoisia katajia.

Rantalepikeikon ydinalueita lukuunottamatta on aluskasvillisuus rehevöitynyt. Jo laidunnuksessa olevilla alueilla on laidunnuspainetta varaa lisätä ja itäisellä metsälaitumella se suositellaan aloitettavaksi uudelleen. Kaikilla laidunalueilla on tar-

LEPPÄVIRTA, Multmäen haka

Peruskarttalehti: 324308

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 69324: 5703 akp:aki: 69321: 5699

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järviseutu

Pinta-ala (ha): 5

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: m-

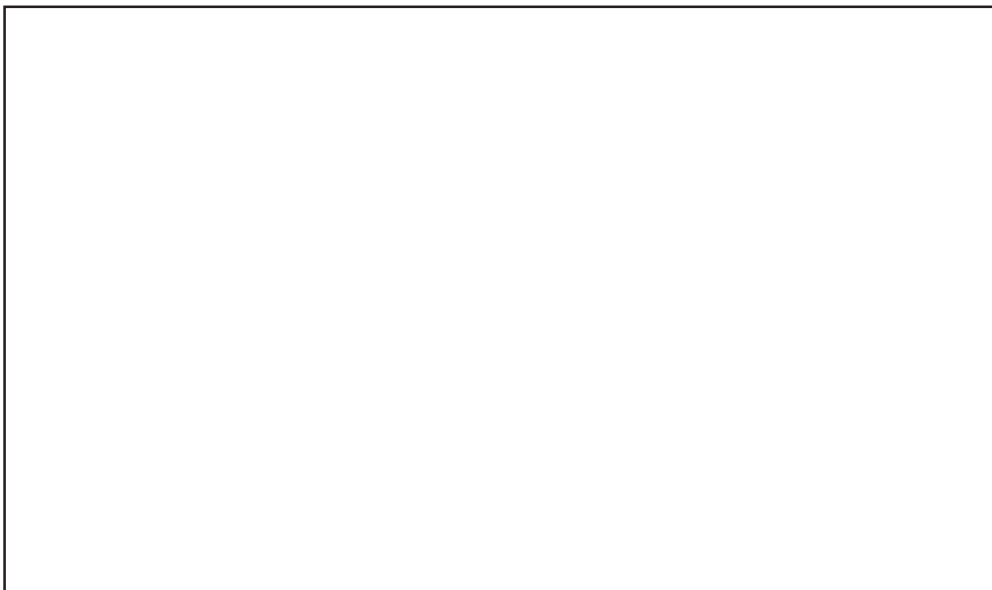
Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): koko, huomionarvoisia lajeja

Perinnemaisematyypit: haka, metsälaidun, niitty, (muu)

Alueen kuvaus:

Varkaudesta 35 kilometriä koilliseen Huovilansalmen kylällä on kylätiehen, peltoon, metsään ja lampeen rajautuva, viehättävä, mosaiikkimaisten niittyaukkojen kirjoma ja laidoiltaan metsäinen lypsykarjan hakamaa, jolla karja on säännöllisesti laiduntanut ainakin toista sataa vuotta. Kylätieltä avautuvat miellyttävät näkymät hakamaan yli alas lammelle ja yläpuoliselle haalle, jonka laitaa kulkee tie tilan pihaan. Kesällä 1996 alempi haka oli kuuden lehmän ja nuoren karjan laitumena ja ylempi, kasvillisuudeltaan yhä edustava haka oli ollut muutaman vuoden laiduntamatta. Alueen halki virtaa kaksi puroa, ja se on pääosin tuoretta, lampeen loivasti viettävää rinnettä, joka rannempana on kosteaa ja paikoin jopa märkää. Pientä ja kosteaa lammen rannalla olevaa niittyalaa on 1970-luvulla yritetty huonolla tuloksella viljellä. Haan itälaidalla, lammen koillisrannalla, on vanha savusauna.

Niittyaukkuja ympäröivät puusaarekkeet ja valoisat metsiköt, joissa kuusen ohella kasvaa harmaaleppää ja jonkin verran myös koivuja, mäntyä, pihlajaa ja tuomea, sekä samoissa suhteissa niiden taimia. Harmaaleppiä oli kesällä 1996 harvennettu. Paikoin on katajaa. Koko alueella on valtalajina nurmilauha ja paikoin poimulehti. Lajistossa näkyy paikoin rehevöityminen, varsinkin aivan pohjoisimmalla niittyalalla, missä lajisto on yksipuolisempaa. Mutta monin paikoin on myös kohtalaisen monipuolista ja edustavaakin lajistoa kuten peurankello ja ruusuruoho sekä huomionarvoiset aholeinikki ja nurmitatar.

Hoitotarve:

Laidunnusta on tarpeen tarkistaa siten, että varsinkin pohjoispuolen rehevöityminen loppuisi. Läntisen, lähinnä tilakeskusta olevan haan laidunnus tulisi aloittaa uudelleen. Umpeenkasvun estämiseksi on puustoa on tarpeen edelleenkin aika ajoin raivata, kuten harmaalepän osalta on tehty. Myös kuusentaimia ja nuoria kuusia on hyvä poistaa.

LEPPÄVIRTA, Niemelän hevoslaidun

Peruskarttalehti: 324110

Yhtenäiskoordinaatit: **ykp:yki: 69222: 5385 akp:aki: 69219: 5382**

Maisemamaakunta: **Pohjois-Savon järviseu**

Pinta-ala (ha): **4**

Maanomistaja: **yksityinen**

Arvoluokka: **m-**

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): **erikoisuus, huomionarvoisia lajeja**

Perinnemaisematyypit: (**muu**), rantaniitty, **haka**

Alueen kuvaus:

Leppävirran lounaiskulmassa Osmajärven lounaisrannalla on Niemelän hevoslaidun, jota on laidunnettu ja niitetty toista sataa vuotta. Tilalla ei käytetä väkilaannoitteita tai torjunta-aineita. Aukeita ja kivisiä suomenhevosten ja parin hiehon laiduntamia niittyjä reunustavat valoisat koivikot ja koivua sekä mäntyä kasvavat sekametsät.

Valtaosa laitumista on entistä peltoa (osa-alue 1), jolla kasvavat runsaina nurmilauha, nurmirölli, valkoapila ja rönsyleinikki sekä osin valtalajeina nurmirölli, poimulehti, valkoapila, siankärsämö ja paikoin runsas pikkulaukku. Pienellä länsilaidan lehtomaisella mänty- ja koivuhaalla ovat runsaita käenkaali, oravanmarja mustikka, nurmitädyke ja kielo. Huomionarvoisia kasveja ovat nurmitatar ja ran-

tatädyke. Kasvillisuus on läntisimmässä osassa aivan matalaksi syöty. Muilla osilla laidunnuspainetta olisi varaa lisätäkin. Kirkiruoho on siirretty pihapiiriin, pois laitumelta.

Kaakkoisosan rantaniityllä (osa-alue 2) valtaa pitävät muiden muassa nurmipuntarpää, rönsyleinikki, nurmipiippo, harmaasara ja jänönsara, sekä kosteamalla rannalla jokapaikan-, luhta-, viilto-, harmaa- ja kalvassara sekä rentukka ja jousivihvilä. Huomionarvoisia kasveja ovat musta-apila ja nurmitatar.

Hoitotarve:

Perinnebiotooppien laidunnus tulisi muuttaa ei-rehevöittäväksi.

LEPPÄVIRTA, Pulkisen niitty

Peruskarttalehti: 324110 ja 324301

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 69296: 5401 akp:aki: 69295: 5399

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järviseu

Pinta-ala (ha): 1,5

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: m-

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): huomionarvoisia lajeja, maisemallinen arvo

Perinnemaisematyypit: niitty, (muu)

Alueen kuvaus:

Aivan Leppävirran kirkonkylän lounaispuolella, Nikkilänmäen museotien varressa on valtatielle näkyvä kivinen ja aurinkoinen etelään viettävä, kukkaloistollaan huomiota kiinnittävä tuore niitty, jolla on yhä edustavaa niitylajistoa huolimatta laidunnuksen päättymisestä 1980-luvun lopussa. Kivirauniot kertovat entisestä kaskiviljelystä, jonka jälkeen alueella laidunsi lypsykarja 1970-luvun lopulle asti. Muutamana vuonna osalla alaa viljeltiin kauraa, ja alue jätettiin sitten yhden hevosien laitumeksi vuosikymmenen taitteeseen asti.

Hoidon päätyttyä on niityn umpeenkasvu alkanut. Harmaaleppää, haapaa ja koivua taimineen on lähinnä reunoilla ja niityn keskellä myös männyn ja kuusen taimia. Kuivemmalla ylärinteellä ovat runsaimpina nurmirölli, tuoksusimake, metsälauha ja keltanot. Paikoin ovat runsaita myös paimenmatara, ahomansikka, ruusuuruoho, särmäkuisma ja hiirenvirna. Alalaidalla ja läsirinteessä valtalajeja ovat koiranheinä, särmäkuisma, niittynätkelmä, hiirenvirna, puna-ailakki ja huomionarvoinen saksanhanhikki. Eteläisimmän rinteen ovat vallanneet maitohorsma ja sananjalka. Huomionarvoisia kasveja ovat aholeinikki, keltamatara, runsas ketoneilikka, kissankello ja rantatädyke. Harvinaisista perhosista niityllä viihtyvät niitvihersiipi, pikkumorsiusyökkönen ja ruosteyökkönen.

Hoitotarve:

Niityn pelastamiseksi sen hoito tulisi aloittaa uudelleen joko niittämällä tai laiduntamalla. Niittyä valtaavat puuntaimet tulisi poistaa ja harmaaleppikkoa harventaa, jolloin myös näkymät avautuisivat museotielle ja valtatielle.

LEPPÄVIRTA, Anttilan niitty

Peruskarttalehti: 324110

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 69298: 5400 akp:aki: 69296: 5398

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järviseu tu

Pinta-ala (ha): 2,7

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p+

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): useita huomionarvoisia lajeja

Perinnemaisematyypit: niitty

Alueen kuvaus:

Leppävirran kirkonkylän länsipuolella, Nikkilänmäen museotien varressa tiehen, pihapiireihin ja metsään rajautuu ravinteinen, kuivahko mäkinniitty, jolta hoito on loppunut. Muutamia harmaaleppiä ja pihlajia kasvaa yläreunassa pitkin kivirauniota sekä alalaidassa museotien varressa. Paikoin on katajaa sekä jokunen kuusen-, pihlajan- ja vaahterantaimi. Runsaimmin kasvaa koiranheinää, nurmirölliä, sarjakeltanoa, tuoksusimaketta, paimenmataraa ja ruusuuruohoa. Huomionarvoisia kasveja ovat aholeinikki, ketoneilikka, kissankello ja pölkkyuruoho.

Hoitotarve:

Tarpeellisia hoitotapoja olisivat niitto tai laidunnus sekä puiden taimien poisto.

LEPPÄVIRTA, Hautakankaan pihaketo

Peruskarttalehti: 324305

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 69345: 5571 akp:aki: 69344: 5570

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järviseu tu

Pinta-ala (ha): 0,2

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p+

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): edustavuus

Perinnemaisematyypit: keto

Alueen kuvaus:

Leppävirran kirkonkylän itäpuolella, Kurjalan kylältä nelisen kilometriä etelään on kuivassa rinteessä pienialainen viehättävä pihaketo, jota rajaavat jo osin romahtaneet hirsimökki ja savusauna, vanha lato, vinttikaivo ja hieman etäämmällä riihi sekä pellot ja metsä.

Kedon laidalla on muutama iso, monirunkoinen koivu ja pari pienempää kuusta. Peltoa kohti vähitellen rehevöityvällä alarinteellä ovat vadelmat runsastumassa. Kasvillisuudessa ei ole selvää valtalajia, mutta runsaita ovat varsinkin poimulehti ja huomionarvoiset aholeinikki ja ketoneilikka sekä paikoin myös tuokusimake, punanata, ahomansikka, ruusuruoho, niittynätkelmä, päivänkakkara ja pukinjuuri. Huomionarvoinen on myös nurmikaunokki. Oman värinsä antaa harakankellon valkoinen muoto.

Hoitotarve:

Aluetta tulisi niittää tai laiduntaa rehevöitymisen estämiseksi sekä poistaa kuusenalut.

LEPPÄVIRTA, Hietapellon laitumet

Peruskarttalehti: 324305

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 69370: 5590 akp:aki: 69367: 5587

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järviseu tu

Pinta-ala (ha): 1,0

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p+

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): uhanalainen laji: kullero (aV)

Perinnemaisematyypit: haka, niitty

Alueen kuvaus:

Kolarinpellossa, Kurjalan kyläkeskuksesta pari kilometriä kaakkoon on kylätien koillispuolen kiviraunioiden laikuttamat kaksi hakaa ja lounaispuolen niitty, joilla nuori karja laidunaa. Pohjoisimmassa mäntyhaassa on muutamia harmaaleppäryhmiä ja laidalla iäkkäitä pihlajia. Aluskasvillisuudessa ovat runsaimpina poimulehti, metsäkurjenpolvi ja ojakellukka. Huomionarvoisia ovat nurmikaunokki ja kullero, joka on Pohjois-Savossa uhanalainen. Laitumella vuorottelevat puolenkymmentä mullia ja hiehoa. Itäisin on viiden hiehon paikoin jopa mullokselle yli-laiduntama harmaaleppähaka, jossa on runsaana metsäalvejuurta ja paikoin puna-ailakkia, metsäkurjenpolvea ja nurmitädykettä. Hiehojen laiduntamaa puutonta tuoretta niittyä vallitsevat siankärsämö, poimulehti, paimenmatara, särmäkuisma, päivänkakkara ja niittyleinikki. Huopakeltano on paikoin runsas. Huomionarvoisia ovat ketoneilikka ja nurmikaunokki.

Hoitotarve:

Alueen laidunnus on tarpeen muuttaa ei-rehevöittäväksi ja samalla alentaa laidunuspainetta.

LEPPÄVIRTA, Kaidanpään pihaniitty

Peruskarttalehti: 324111

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 69336: 5370 akp:aki: 69335: 5369

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järviseu tu

Pinta-ala (ha): 0,5

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p+

Perinnemaisematyytit: metsälaidun, niitty

Alueen kuvaus:

Pari kilometriä Leppävirran kirkonkylästä luoteeseen, lähellä valtatieä on Kaidanlammen kaakkoisrannalla pieni, runsaana kukkiva pihaniitty ja entinen metsälaidun. Lehmät ja lampaat laidunsivat alueella 1960-luvun alkuun asti. Vuodesta 1974 lähtien niitty on niitetty kerran kesässä viikatteella. Niityn reunalla on vanha hirsisauna.

Tuoreella pienruohoniityllä on muutama koivu, pihlaja ja mänty sekä laidalla harmaaleppää, katajia ja vadelmaa. Niityn pienellä ja edustavimmalla, noin viiden aarin ydinalueella ovat valtalajeina ruusu ruoho, päivänkakkara, huomionarvoinen kissankello, paimenmatara, pukinjuuri, nurmipiippo, nurmirölli, lauhat ja peurankello. Niityn rehevämpää alaosa hallitsevat muun muassa vuohenputki, mesiangervo ja huopaohdake. Pienen alan on vallannut lupiini. Huomionarvoisia kasveja kissankellon ohella ovat ketoneilikka, nurmikaunokki, nurmitatar ja rantatädyke. Kuusta, mäntyä ja koivua kasvavalla lehtomaisella entisellä metsälaitumella (OMT) ovat aluskasvillisuudessa runsaimpina metsäkastikka, lillukka, kultapiisku, metsämitikka ja metsäkurjenpolvi.

Hoitotarve:

Pihaniityn ydinalueen niittämistä entiseen tapaan suositellaan. Rehevämpi alaosa hyötyisi kahdestakin niittokerrasta kesässä. Lupiinit olisi tarpeen hävittää, etteivät ne vähitellen levittäydy koko niitylle. Metsälaitumen perinnemaisema-arvon palauttaminen edellyttäisi laiduntamisen uudelleen aloittamista.

LEPPÄVIRTA, Kivelän laitumet

Peruskarttalehti: 324304

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 69214: 5594 akp:aki: 69212: 5592

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järviseu tu

Pinta-ala (ha): 2,2

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p+

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): useita huomionarvoisia lajeja

Perinnemaisematyytit: metsälaidun, keto

Alueen kuvaus:

Varkaudesta viitisentoista kilometriä Joensuuntietä koilliseen on osin suurjännitelinjan alla keto ja metsälaidun. Alueella ovat laiduntaneet lypsykarja, hevoset ja siat ainakin vuosisadan alusta lähtien 1960-luvulle asti, ja siitä lähtien se on ollut nuoren karjan laidun. Kesällä 1996 laajalla alueella laidunsi kuusi hiehoa, ja laidunnuspaine oli hieman alhainen.

Kivien sekä komeiden, usein jopa puumaisten, katajien luonnehtiman kuvian niityn valtalaji on lampaannata ja paikoin mosaiikkimaisesti vaihdellen huopakeltano, niittyleinikki, pukinjuuri ja huomionarvoinen aholeinikki. Huomionarvoisia ovat myös kissankello, kissankäpälä ja pölkkyruoho. Kylätien ja aidan varteen on annettu lisärehua, mikä näkyy karun alueen rehevöitymisenä ja niiltä osin muun muassa voikukan leviämisenä. Muutama harmaalepänvesa on alkanut valata alaa. Kuusivaltaiselta metsälaitumelta löytyvät huomionarvoiset aholeinikki ja kissankäpälä. Metsälaitumen ja kylätien väliin on perinteiseen malliin rakennettu uusi pisteaita.

Hoitotarve:

Kedon säilyttämiseksi lisäruokinnasta tulisi luopua ja poistaa harmaalepän vesat. Laidunnuspainetta olisi varaa lisätä.

LEPPÄVIRTA, Lievolan laitumet

Peruskarttalehti: 324303

Yhtenäiskoordinaatit: **ykp:yki: 69425: 5414 akp:aki: 69422: 5411**

Maisemamaakunta: **Pohjois-Savon järviseutu**

Pinta-ala (ha): 4

Maanomistaja: **yksityinen**

Arvoluokka: **p+**

Perinnemaisematyypit: **niitty, metsälaidun**

Alueen kuvaus:

Leppävuiran kirkonkylältä 25 kilometriä pohjoiseen Koirusveden Yytönselälle työntyy Niittyniemi, joka on noin kymmenen hiehon laidun. Se on ollut tiettävästi ainakin viime vuosisadalta tähän päivään asti lypsykarjan laidun ja 1960-luvulle asti siellä on ollut myös lampaita.

Metsälaidun käsittää varttunutta koivikkoa sekä pohjoislaidalla ja rannalla lepikkoa. Rannalla on myös vanhoja, monirunkoisia koivuja ja käkkyräisiä mäntyjä. Harvakseltaan on katajaa ja muutamia puuntaimia. Aluskasvillisuudessa ovat runsaimpina nurmilauha ja oravanmarja. Metsälaitumen pohjoispuolella on tuore ja vähäisehköstä lannoittamisesta hieman rehevöitynyt laidunniitty, jolla valtaa pitävät nurmilauha, siankärsämö ja valkoapila. Huomionarvoisia kasveja ovat ketoneilikka ja seudulla harvinaisen runsas kissankello. Koilliskulman mäennyppylällä kasvaa muutamia komeita, vanhoja koivuja ja mäntyjä sekä hieman harmaaleppää ja paikoin katajaa.

Hoitotarve:

Rehevöittävä ja niittylajistoa köyhdyttävä laidunniityn lannoitus tulisi lopettaa.

LEPPÄVIRTA, Nikkilänmäen entinen laidun

Peruskarttalehti: 324111

Yhtenäiskoordinaatit: **ykp:yki: 69313: 5396 akp:aki: 69310: 5394**

Maisemamaakunta: **Pohjois-Savon järviseutu**

Pinta-ala (ha): 1,6

Maanomistaja: **yksityinen**

Arvoluokka: **p+**

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): **uhanalaiset ja huomionarvoiset lajit, uhanalainen laji: mäkiminttu (aV)**

Perinnemaisematyypit: **metsälaidun**

Alueen kuvaus:

Aivan Leppävuiran kirkonkylän ja viitostien länsipuolella, Nikkilänmäen länsirinteessä on peltojen välissä pienipiirteinen ja vaihteleva pääosin haapaa, tuomea ja lehtokuusamaa kasvava lehtoalue, jolla on laidunnettu 1960-luvun puoliväliin asti. Alue on ollut ainakin 1700- ja 1800-luvuilla mukana kaskikierrossa ja laidunnuksen ohella siellä viljeltiin ruista. Kaskiperinteestä on muistona poikkeuksellisen hyvin säilynyt, sammaloitunut, 80 metriä pitkä, metrin levyinen ja puolitoista metriä korkea kiviaita. Rinteen kallioisuudesta ja kivikkoisuudesta johtuen on hakamaiden lajistoa yhä säilynyt. Huomionarvoisia ovat kaiheorvokki, kelta-apila, Pohjois-Savossa uhanalainen mäkiminttu, nurmikaunokki ja pölkkyruoho. Huomiota kiinnittävät myös kolohaavat, komeat kalliopetäjät, pystyssä olevat ja kaatuneet kelot, vanhat koivut, tuomet, raidat ja pihlajat sekä puro ja lähde. Paikoin on kuusentaimia.

Hoitotarve:

Vanha puusto tulisi säilyttää ja kuusentaimet poistaa. Alueen hoito perinnemaisemana edellyttäisi laidunnuksen uudelleen aloittamista.

LEPPÄVIRTA, Pajaharjun laitumet

Peruskarttalehti: 324302

Yhtenäiskoordinaatit: **ykp:yki: 69377: 5470 akp:aki: 69374: 5468**

Maisemamaakunta: **Pohjois-Savon järviseu**

Pinta-ala (ha): **2,6**

Maanomistaja: **yksityinen**

Arvoluokka: **p+**

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): **kulttuurihistoriallinen arvo**

Perinnemaisematyypit: **niitty, haka**

Alueen kuvaus:

Leppävuiran kirkonkylästä viitisentoista kilometriä koilliseen ja Konnuslahden kyläkeskuksesta 1,5 kilometriä itään, on kylätien varressa, vanhan pihapiirin ympärillä vaihteleva niittyjen ja hakamaan muodostama kokonaisuus. Pihapiirissä on useita käytössä olevia hirsirakennuksia, joihin on sijoitettu kotimuseo. Niityllä on tuulimylly ja sen lähellä peruskarttaankin merkitty kappalaisen pappilan historiallinen asuinpaikka. Alueella on viljelty ja laidunnettu satoja vuosia. Varsinaisen lypsykarjatalouden loputtua 1989, on lehmää ja muutamia lampaita pidetty harastuksen vuoksi.

Osa-alue 1 (0,6 ha) on nykyisin lampaiden laidun. Tuoreen rinneniityn laajempaa pohjoispuolta laidunnetaan alapuolella sijaitsevan peltolaitumen yhteydessä, jonka lähellä näkyy hienoista rehevöitymistä. Ylärinteellä ja kiviraunioiden ympärillä lajisto on monipuolisin. Valtalaji on nurmilauha ja huomiota kiinnittää eri puolilla viihtyvä ketoneilikka sekä muutamat kauniit maisemakoivut.

Osa-alue 2 (noin 1 ha) on pohjoisosiltaan laidunnettu ja eteläosiltaan joitakin vuosia laiduntamaton, peltolaitumen yhteydessä oleva yhden lehmän tuore niitty, jolla on varsinkin keski- ja eteläosissa erilaisia puita siellä täällä. Perinteistä leimaa luovat harmaantuneet kivirauniot, ja tuulimylly erillisessä saarekkeessa.

Kohtalaisen monipuolinen kasvilajisto viestii vielä perinteisestä maankäytöstä. Ongelmana on kuitenkin alilaidunnus ja koko eteläisellä puoliskolla heinittyminen. Nurmilauha on valtalaji. Edustavinta on ylärinne itälaidalla sekä kiviraunioiden ympäristöt. Huomionarvoisia ovat ketoneilikka ja aholeinikki.

Osa-alue 3 (noin 1 ha) on viehättävä entinen hiehoahaka, jossa laiduntaminen on loppunut 1990. Avoimemmilla ja kuivemmilla niittyaukoilla on yhä tyyppillistä, monilajista ja jopa edustavaa kasvillisuutta. Huomionarvoisia ovat aholeinikki, ketoneilikka ja musta-apila. Lounaisosassa on pieni, kaunis sekapuustoa kasvava metsäsaareke. Itälaidalla on muutama erityisen järeä maisemamänty. Koillisosassa on entisen lypsytarhan paikka.

Hoitotarve:

Perinnemaiseman säilymiseksi tulisi koko aluetta laiduntaa erillään viljellystä alasta. Laidunnuspainetta tarvittaisiin ainakin yksi eläinyksikkö hehtaaria kohden. Vesakkoa on tarpeen raivata siellä, missä laidunnus ei pidä sitä kurissa. Vanhat puut ja suuret maisemapuut säilytetään.

LEPPÄVIRTA, Pekkalan pihaketo ja entiset laitumet

Peruskarttalehti: 324110

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 69298: 5396 akp:aki: 69297: 5394

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järviseu

Pinta-ala (ha): 2

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p+

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): **maisemallinen arvo, kulttuurihistoriallinen arvo, uhanalainen laji: mäkiminttu (aV)** Perinnemaisematyypit: **metsälaidun, niitty, kallioketo**

Alueen kuvaus:

Välittömästi Leppävirran kirkonkylän lounaispuolella, Nikkilänmäen kylällä, vanhan valtatie eli nykyisen museotien varressa on lehtomainen entinen laidunmetsä ja entisen majatalon pihaketo. Oman leimansa alueelle antavat pihapiirin vanhat rakennukset, muun muassa vuodelta 1870 oleva peruskorjattu päärakennus. Muinaisesta kestäkievarista on jäljellä vähäiset rauniot. Mäen laelta aukeavat huikeat näköalat.

Pihapiirissä on pienialainen kallioketo valtalajeinaan huomionarvoiset isomaksaruoho ja mäkiarho sekä tuoretta heinäniittyä valtalajeinaan niittynurmikka, timotei ja nurmipuntarpää, jotka viittaavat mahdolliseen entiseen peltokäyttöön. Huomionarvoinen kasvi on myös ketoneilikka. Alueella kasvaa muutama tuomi ja pihlaja sekä vaahteran taimia ja katajaa.

Vanhasta laidunmetsästä on karja ollut pois jo 1960-luvun alkupuolelta lähtien. Tuoreen lehtipuulehdon, jonka valtapuu on rauduskoivu, aluskasvillisuudessa valtalajeja ovat kielo, käenkaali, nuokkuhelmikkä ja koiranheinä. Vajaa kolmannes osa-alueesta on aluskasvillisuudeltaan tuoretta niittyä, valtalajeinaan nurmirölli, nurmitädyke, paimenmatara ja särmäkuisma. Alueella on myös Pohjois-Savossa harvinaistunutta lehtopähkämöä. Vähäisten pensaiden joukossa on paat samaa ja koiranheittä. Huomionarvoisia kasveja ovat heinäratamo ja ketoneilikka. Uhanalainen kasvi on Pohjois-Savossa vaarantunut mäkiminttu.

Hoitotarve:

Alueen hoitaminen ainakin parhaita alueita niittämällä tai laiduntamalla ja ainakin niittymäisten alueiden puustoa varovasti harventamalla turvaisi harvinaisten ja vaatelioiden kasvilajien säilymistä.

LEPPÄVIRTA, Petromäen laitumet

Peruskarttalehti: 324303

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 69425: 5458 akp:aki: 69419: 5455

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järvisuutu

Pinta-ala (ha): 5,3

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p+

Perinnemaisematyypit: metsälaidun, haka

Alueen kuvaus:

Petromäen kylällä, parikymmentä kilometriä Leppävirran kirkonkylältä koilliseen on vanhan kylänraitin varrella avarassa mäkimaisemassa lukuisten vanhojen ja harmaantuneiden kiviraunioiden täplittämä, maisemallisesti komea haka- ja niittyalue, jolta aukeaa avara näköala, sekä vanhojen, paksurunkoisten puiden ja valtavien muurahaispesien ja kiviraunioiden sekä komeiden maakivien luonnehtima metsälaidun, joka rajautuu pohjoisessa ja luoteessa lammen rantaan. Alue on ollut vuosikymmeniä lypsykarjan laitumena.

Eteläosistaan suhteellisen avoimessa haassa kasvaa muutama pihlajaryhmä, kauniita mäntyjä ja kuusi sekä pohjoisosassa iäkästä harmaalepikkaa, jossa on muutamia vanhoja, monihaarisia pihlajia. Vuotuinen lannoitus on rehevöittänyt aluetta, ja nurmilauha sekä voikukka ja paikoin koiranputki ovat vallanneet alaa. Lähinnä vain kiviraunioilla on parempaa niittylajistoa. Lepikossa on runsaasti puna-ailakkia. Huomionarvoinen on nurmitatar. Alueella laiduntaa toistakymmentä lehmää.

Hieman alilaidunnetulla tuoreella metsälaitumella viettävät hiehot kesänsä. Suojaa tarjoavat vanhat naavakuuset, komeat männyt ja vanhat pahkakoihut. Kuusentaimet ja nuoret kuuset ovat vallanneet alaa, vaikka aluetta on aika ajoin harvennettu. Huomionarvoisia kasveja ovat nurmitatar ja etenkin kuivahkolla lammenrantarinteellä runsaana kasvava jäkki.

Hoitotarve:

Lannoituksen lopettaminen olisi tarpeen. Metsälaitumen laidunnuspainetta olisi varaa lisätä ja kuusentaimia sekä nuoria kuusia edelleen harventaa. Vanha puusto ja lahoppuusto tulisi säästää.

LEPPÄVIRTA, Ryktuvan keto

Peruskarttalehti: 324303

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 69415: 5452 akp:aki: 69414: 5451

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järvisuutu

Pinta-ala (ha): 0,5

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p+

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): **edustava kasvillisuus, huomionarvoisia lajeja**

Perinnemaisematyypit: **keto, haka**

Alueen kuvaus:

Petromäen kylällä, Leppävirran kirkonkylältä parikymmentä kilometriä koilliseen on vanhan kylänraitin varressa aution hirsimökin ja entisen savutuvan raunion ympärillä pihapiiri, joka on kymmeniä vuosia ollut lypsykarjan laitumena. Kesällä 1994 siellä laidunsi vielä kymmenkunta lehmää ennen karjanpidon loppumista. Keskellä pihapiiriä on muhkea kiviraunio ja pohjoislaidalla maakellarin raunio holvikaarineen.

Valtaosaltaan avointa ja kuivaa niittyä reunustaa pohjoisessa ja lounaiskulmassa harmaalepikko. Itälaidalla on komea valossa muotoutunut mänty ja paikoin on pihlajaa ja muutama iso koivu. Aluskasvillisuuden valtalajeja ovat laikuittain nurmirölli, siankärsämö, särmäkuisma, valkoapila, päivänkakkara ja kevättaskuruoho sekä huomionarvoiset aholeinikki ja ketoneilikka. Huomionarvoisia ovat myös pölkkyruoho ja maakellarin kupeessa kasvava valkoailakki.

Hoitotarve:

Perinnemaiseman pelastamiseksi hoito tulisi aloittaa uudelleen joko niittäen tai laiduntaen.

LEPPÄVIRTA, Halla-ahon metsälaidun

Peruskarttalehti: 324210

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 69509: 5314 akp:aki: 69507: 5311

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järvisetu

Pinta-ala (ha): 1,7

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p

Perinnemaisematyypit: **metsälaidun**

Alueen kuvaus:

Paukarlahden kyläkeskuksen pohjoisosassa on pieni nautakarjan laiduntama metsälaidun, jota luonnehtii iäkäs kuusimetsä. Joukossa on myös kookkaita mäntyjä, koivuja, harmaaleppää ja katajaa sekä siellä täällä leppä- ja koivupötkelöitä. Metsänpohja on paikoin sammalien ja paikoin heinien peitossa. Niittykasvillisuutta, kuten kissankelloa ja ruusuruohoa, on lähinnä lehmipolkujen varsilla, tienvarren niittykaistaleella ja vanhan hirsirakennuksen edustalla. Huomionarvoinen on myös lehtovirmajuuri.

Hoitotarve:

Laidunnus on sopiva hoitotapa. Vanha puusto on säilyttämisen arvoinen.

LEPPÄVIRTA, Hirvolan laitumet

Peruskarttalehti: 323403

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 69175: 5439 akp:aki: 69172: 5436

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järviseu tu

Pinta-ala (ha): 2,3

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p

Perinnemaisematyypit: metsälaidun, keto, (muu)

Alueen kuvaus:

Varkauden kaupungin luoteispuolella, aivan Leppävirran kunnan etelärajalla on maantien länsipuolella pienialainen keto ja itäpuolella entinen metsälaidun.

Entisen maantien ketomaisella pohjalla ja 1970-luvun puolivälissä peltona olleella alueella on laiduntanut hevonen, poni ja välillä myös muutama lammas. Aivan tienlaiteet ovat laiduntamatta. Paikoitellen on ryhminä nuoria koivuja ja muutama nuori kuusi, mänty ja harmaaleppä. Valtalajeja ovat siankärsämö, nurmirölli ja valkoapila. Huomionarvoisia ovat ketoneilikka, kissankello ja musta-apila. Pääosin kostealla, varttunutta koivikkoa kasvavalla metsälaitumella on lypsykarjan laidunnus loppunut 1970-luvun alussa, ja laidunnuksen jäljet ovat lähes hävinneet. Virkistyskäytössä olevalla rannalla on tallauksen ansiosta säilynyt niitty-lajistoa kuten huomionarvoinen nurmitatar. Rannalla kasvaa tervaleppää ja muutama näyttävä koivuvanhus. Maantienvarsi kasvaa tiheää vesakkoa, mikä sulkee näkymän järvelle.

Hoitotarve:

Keto suositellaan laidunnettavaksi teihin asti. Vähäinen nuoren puuston poistaminen sieltä olisi eduksi. Metsälaitumen kunnostaminen edellyttäisi laidunnuksen uudelleen aloittamista, ja vähäistä, ainakin nuorimman puuston harventamista. Vanhat puut ovat säilyttämisen arvoisia. Tienvarren vesakko kaipaa raivaamista.

LEPPÄVIRTA, Marttilan haka

Peruskarttalehti: 324110

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 69267: 5357 akp:aki: 69266: 5355

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järviseu tu

Pinta-ala (ha): 0,9

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p

Perinnemaisematyypit: haka

Alueen kuvaus:

Aivan Sorsakosken taajaman itäpuolella on kulttuurihistoriallisesti arvokkaan tilakeskuksen yhteydessä kallioinen haka, jonka erityispiirre ovat vanhat ja vankkarunkoiset maisemamännyt. Oman ilmeensä haalle antavat katajat. Se on ollut 1800-luvulta lähtien lypsykarjan pihahakana osana laajoja metsälaitumia. Viimeisinä vuosina se oli muutaman lihamullin laidun, kunnes laidunnus loppui 1996. Jo kesällä 1997 näkyivät umpeenkasvun ja rehevöitymisen merkit. Kasvillisuudessa pitävät valtaa paikoin nurmipuntarpää ja paikoin valkoapila. Huomionarvoinen on jäkki.

Lisäksi pihapiirissä on aivan pieni kallioketo, jolla kasvaa runsaana ketoneilikka.

Hoitotarve:

Haan sijainti näyttävällä paikalla kulttuurimaisemassa ja kylätien varrella puoltai-
si sen hoidon jatkamista laiduntamalla.

LEPPÄVIRTA, Mustialan metsälaidun

Peruskarttalehti: 324302

Yhtenäiskoordinaatit: **ykp:yki: 69339: 5500 akp:aki: 69336: 5498**

Maisemamaakunta: **Pohjois-Savon järviseu**

Pinta-ala (ha): **3,8**

Maanomistaja: **yksityinen**

Arvoluokka: **p**

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: **(+): maisemallinen arvo**

Perinnemaisematyypit: **metsälaidun**

Alueen kuvaus:

Leppävirran kirkonkylästä noin viisitoista kilometriä itään, keskellä Mustinmäen kylää, joka on valtakunnallisesti arvokas Mustinmäen-Tahvanalan maisemakokonaisuu-
s, on kylänraitilta pellon yli alas länteen näkyvä valoisa ja rehevä koivuval-
tainen metsälaidunrinne. Aluetta on kaskettu 1920-luvulle asti, minkä jälkeen se
on ollut hevosten ja vasikoiden haka. Koivut istutettiin 1970-luvun lopussa ja nii-
den vartuttua on kymmenkunta hiehoa laiduntanut vuosittain alueella. Pohjoislai-
dalla on runsasvetinen lähde, josta lähtee puro. Länsilaidalla alarinteessä on hirsii-
sen ladon raunio. Itälaidalla pellon reunassa on vanhaa kiviaitaa.

Pääosin tuoreessa aluskasvillisuudessa ovat runsaimpina metsälauha, met-
säkurjenpolvi ja paikoin pukinjuuri. Niittyajajia, kuten peurankelloa, pukinjuur-
ta ja ruusuruohoa on pienillä niittyaukoilla. Edustavinta kasvillisuus on ladon rau-
nion tienoilla, jossa kasvaa muun muassa Pohjois-Savossa harvemmin tavattava
kurjenkello. Huomionarvoinen kasvi on aholeinikki. Keskelle aluetta on suunnit-
teltu noin hehtaarin aukkoa ja muokkausta.

Hoitotarve:

Laidunnus soveltuu alueen hoidoksi. Aika ajoin voi puustoa varovasti harventaa ja
pitää näin yllä pieniä, ruohoisia niittyaukkoja. Aukkohakkuuta ja maanpinnan kä-
sittelyä ei suositella.

LEPPÄVIRTA, Paukajoen varren laidun

Peruskarttalehti: 324210

Yhtenäiskoordinaatit: **ykp:yki: 69508: 5317 akp:aki: 69504: 5310**

Maisemamaakunta: **Pohjois-Savon järviseu**

Pinta-ala (ha): **8,5**

Maanomistaja: **yksityinen**

Arvoluokka: **p**

Perinnemaisematyypit: **haka, niitty**

Alueen kuvaus:

Paukarlahden kyläkeskuksen pohjoisosassa, Paukajoen koillisrannalla, on nautakarjan laaja, tuore laidun. Osa on avoimempaa niittyä ja osa harmaaleppää puskevaa metsikköä, jossa on muutama komea haapa ja kolopuita. Huomionarvoinen on lehtovirmajuuri. Edustavin lajisto on tilustien kuivalla penkalla, jossa viihtyy muun muassa ketoneilikka. Niittyperhosista esiintyy harvinaistunut mansikkakirjosiipi.

Hoitotarve:

Laidunnusta tulisi jatkaa ja lepikkoa harventaa säästäten isot haavat ja kolopuut.

LEPPÄVIRTA, Rantalan laitumet

Peruskarttalehti: 324110

Yhtenäiskoordinaatit: **ykp:yki: 69261: 5363 akp:aki: 69256: 5360**

Maisemamaakunta: **Pohjois-Savon järviseu**

Pinta-ala (ha): 7,5

Maanomistaja: **yksityinen**

Arvoluokka: **p**

Perinnemaisematyypit: **metsälaidun, niitty, rantaniitty, keto**

Alueen kuvaus:

Leppävuiran kirkonkylän lounaispuolella Sorsakosken Mökkikylässä on pääosin metsäinen laidun, jolla nuorikarja laiduntaa. Kuusivaltaisella metsälaitumella on siellä täällä niitylaikkuja ja kalliopaljastumia, joiden tienoilla viihtyvät männyt ja katajat sekä huopakeltanot, päivänkakkarat ja tädykkeet. Laidunnus ulottuu metsän puolelle vain vähän. Karja on viihtynyt muun muassa lisärehun vuoksi avoimella alueella lännessä, jossa laidun rajautuu erilaisten sarojen hallitsemana rantaniittynä Pyylampeen. Väliin jää leveähkö kaistale tuoretta niittyä, jonka rehevöitynyttä alalaitaa hallitsevat nurmilauha, niittyleinikki sekä valkoapila ja ylälaitaa päivänkakkara, niittyleinikki, huopakeltano ja tuoksusimake. Paikoin on runsaasti pikkulaukkua. Huomionarvoisia ovat ketoneilikka ja nurmitatar. Niitty on ollut mahdollisesti aikoinaan peltoa, ja sitä on myös ennen niitetty. Laitumen eteläpuolella on tienvarressa pienialainen umpeenkasvava keto tyyppillisine lajeineen.

Hoitotarve:

Lisärehun antoa tulisi välttää, jottei perinnebiotooppi enää rehevöityisi. Laidun-kuusikon varovainen harventaminen antaisi lisätilaa niittykasveille.

LEPPÄVIRTA, Reinikkalanlammen metsälaidun

Peruskarttalehti: 324210

Yhtenäiskoordinaatit: **ykp:yki: 69508: 5329 akp:aki: 69500: 5324**

Maisemamaakunta: **Pohjois-Savon järviseu**

Pinta-ala (ha): 7,5

Maanomistaja: **yksityinen**

Arvoluokka: **p**

Perinnemaisematyypit: **metsälaidun**

Alueen kuvaus:

Paukarlahden kyläkeskuksen pohjoisosassa, Reinikkalanlammen länsipuolella, on laajahko ja valoisa, entisiä rantalaitumia kiertävä koivikkovyö, jossa on runsaasti kolopuita ja pötkelöitä. Rehevän aluskasvillisuuden valtalajeina ovat metsä-, suo- ja lehtokorte, mesiangervo, metsäimarre, metsänalvejuuri ja hiirenporras, sekä lännessä kuusimetsän vaihtumisvyöhykkeessä mustikka, oravanmarja ja käenkaali. Pohjoisosan peltoon rajautuvaa aluetta on vielä jokin aika siten laidunnettu, mikä näkyy niittykukkien runsautena lehmipolkujen varrella.

Hoitotarve:

Metsälaidunnuksen jatkaminen turvaisi perinnemaiseman säilymistä. Kolopuut ja pötkelöt tulisi säästää.

LEPPÄVIRTA, Tuomalan niitty

Peruskarttalehti: 324302

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 69349: 5476 akp:aki: 69347: 5475

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järvisuutu

Pinta-ala (ha): 0,4

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p

Perinnemaisematyypit: niitty, (muu)

Alueen kuvaus:

Tahvanalassa, Leppävirran kirkonkylältä reilut kymmenen kilometriä itäkoilliseen, on Mustinmäen-Tahvanalan valtakunnallisesti arvokkaalla maisemakokonaisuudella tuore rinneniitty, joka ei ainakaan muutamaan vuoteen ole ollut käytössä. Kohtalaisessa kunnossa olevat aidat kertovat laidunnuksesta. Vanhalla peruskartalla (1974) alue on merkitty pelloksi. Niityn kaakkoisnurkassa on lato ja kauempana kaakkoispuolella, mäen päällä näyttävä vanhojen hirsisten rakennusten muodostama pihapiiri, josta avautuu huikea ja avara näköala.

Niitty on sieltä täältä kuusettumassa ja lepikoitumassa. Puiden taimia on noussut ympäri aluetta. Aluskasvillisuutta hallitsevat nurmirölli ja nurmilauha. Niittylajistoa on jäljellä etenkin kiviraunioiden kupeilla, muun muassa peurankello ja ruusuruoho sekä huomionarvoiset ketoneilikka ja kissankello.

Hoitotarve:

Niitto tai laidunnus on suositeltavaa aloittaa uudelleen. Lepät ja kuuset olisi tarpeen raivata, mutta kiviraunioiden pihlajat voisi säästää.

LEPPÄVIRTA, Ala-Pulkkilan laidun

Peruskarttalehti: 324306

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 69454: 5550 akp:aki: 69453: 5549

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järvisuutu

Pinta-ala (ha): 1

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p-

Perinnemaisematyypit: haka, (muu)

Alueen kuvaus:

Leppämäen kylällä, Leppävirran kirkonkylän koillispuolella, on maantien kahtia jakama pieni haka, joka on ollut vuosikymmeniä lypsykarjan, ja aikoinaan myös hevosten ja lampaiden laidun. Kesällä 1993 siellä laidunsi viisi hiehoa.

Tien pohjoispuolella, lähinnä tilakeskusta oleva hieman kivinen ja ojitettu laidun on länsipuoleltaan avointa ja itäpuoleltaan harvahkoa koivikkoa, josta kesällä 1993 raivattiin lepikkoa. Tuoreen kasvillisuuden rehevöitymisestä kertovat runsaat niittynurmikka, valkoapila, poimulehti, piharatamo ja niittyhumala. Huomionarvoinen on nurmitatar. Aluetta on viimeksi muokattu 1963, jolloin siltä tehtiin heinää. Tien eteläpuolinen laidun on entinen pelto, jolla vallitsevat poimulehti, voikukka, valkoapila, nokkonen ja mesiangervo. Aluetta on muokattu viimeksi 1980-luvun lopussa, ja aika ajoin sitä on niitetty.

Hoitotarve:

Alue säilyy perinnebiotooppina, jos sitä laidunnetaan niin, että ravinteiden määrää saadaan vähennettyä.

LEPPÄVIRTA, Hiismäen kallioketo

Peruskarttalehti: 324306

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 69454: 5570 akp:aki: 69454: 5570

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järviseu

Pinta-ala (ha): 0,1

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p-

Perinnemaisematyypit: kallioketo

Alueen kuvaus:

Hiisimäessä, reilut neljäkymmentä kilometriä Leppävirran kirkonkylältä koilliseen, on järvelle avautuvassa rinteessä pienialainen polkuihin rajautuva pihaketo, jonka kalliopaljastuman reunoilla kasvavat muun muassa huomionarvoiset keltamatara ja ketoneilikka. Kesällä 1994 aluetta laidunsi neljä lammasta siirrettävässä kehikossa.

Hoitotarve:

Lyhytaikainen lammaslaidunnus vuosittain on sopiva hoitotapa.

LEPPÄVIRTA, Koivurannan haka

Peruskarttalehti: 324112

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 69475: 5327 akp:aki: 69470: 5323

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järviseu

Pinta-ala (ha): 8,9

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p-

Perinnemaisematyypit: haka, metsälaidun, (muu)

Alueen kuvaus:

Paukarlahden kylässä, kapean Melasenlahden mutkassa on nautakarjan laitumena entinen rantapeltö ja -metsikkö. Pellon rehevän kasvillisuuden sekaan mahtuu jokunen niittykasvi kuten peuran- ja kissankello. Rantametsikkö on heinäpohjaista, lehtevää ja valoisaa sekametsää, jonka aluskasvillisuutena on laidunniityn ja lehtometsän lajeja. Alue vaihettuu ilman selvää rajaa Melasen rantaluhdaksi. Metsäsaarekkeessa on lato, jonka alla on mäyrän pesä. Alueella viihtyvät myös pöllöt ja pyrstötiainen.

Hoitotarve:

Laidunnuspainetta on varaa lisätä.

LEPPÄVIRTA, Kuivastenniemen entinen metsälaidun

Peruskarttalehti: 324112

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 69483: 5334 akp:aki: 69481: 5329

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järvisetu

Pinta-ala (ha): 4,0

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p-

Perinnemaisematyypit: metsälaidun

Alueen kuvaus:

Paukarlahden kylässä on valoisa koivikko, jota on ennen laidunnettu ja aikoinaan myös kaskettu. Koivujen joukossa on iäkkäitä haapoja, pötkelöitä, kolopuita ja kääpäisiä maapuita. Kasvillisuus on hyvää tuoreen, lehtomaisen metsän lajistoa.

Hoitotarve:

Suosittelavaa olisi aloittaa laidunnus uudelleen, sekä säästää vanha lehtipuusto ja lahoppuusto.

LEPPÄVIRTA, Kurkimäen peltoniitty

Peruskarttalehti: 324306

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 69408: 5543 akp:aki: 69406: 5542

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järvisetu

Pinta-ala (ha): 1

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p-

Perinnemaisematyypit: (muu)

Alueen kuvaus:

Leppävuiran kirkonkylältä noin 25 kilometriä koilliseen, Särkijärven kylältä Mikolanpellon ja Puponmäen kyliin johtavan kylätien kahta puolta on pieni entinen pelto, jota viljeltiin 1977 asti ja sen jälkeen laidunnettiin 1990 asti. Hoidon loputtua on osin ketomainen alue vähitellen alkanut heinittyä ja kasvaa reunoilta umpeen. Maisemaa hallitsee tienvarren komea kuusi. Koillislaidan koivikosta ovat taimet

alkaneet levittäytyä kedolle. Eteläosassa on harmaalepikkoa. Valtalajit ovat nurmilauha ja punanata. Huomionarvoisia kasveja ovat kelta-apila, ketoneilikka ja nurmikaunokki.

Hoitotarve:

Niittykasvillisuuden elvyttämiseksi niitto tai laidunnus tulisi aloittaa uudelleen ja taimet poistaa.

LEPPÄVIRTA, Mäkelän metsälaidun

Peruskarttalehti: 324305

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 69348: 5502 akp:aki: 69341: 5498

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järviseu

Pinta-ala (ha): 8,3

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p-

Perinnemaisematyypit: metsälaidun, niitty

Alueen kuvaus:

Leppävirran kirkonkylältä viitisentoista kilometriä itään on Mustinmäen kylällä, joka on valtakunnallisesti arvokas Mustinmäen-Tahvanalan maisemakokonaisuus, pääosin metsäinen laidunalue, jonka itälaidalla, pellon reunassa, on pieni tuore rinneniitty. Alue näkyy hyvin kylänraitin pohjoispäästä, ja sen yli avautuu upea ja avara näköala savolaisiin mäkimaisemiin. Metsälaitumen reunassa on kasvanut harmaaleppävyö ja myös keskemällä on viihtynyt harmaaleppä varttuneiden kuusien joukossa. Kesällä 1996 vanhin puusto hakattiin ja alueelle syntyi laaja aukko. Etelälaidalla kasvaa 1980-luvun puolivälissä istutettu kuusikko. Luoteislaidalla polveilee kotkansiipien varjostama puro. Alue on ollut perinteisesti lypsykarjan ja aikoinaan myös lampaiden laidun. Viime vuosina siellä on ollut kymmenkunta hiehoa.

Ennen hakkuita inventoidulla metsälaitumella kasvoi perinteistä lajistoa ja muun muassa huomionarvoinen kissankello. Osin nuorten kuusten valtaamalla ja paikoin melkoisesti rehevöityneellä niityllä pitää aluskasvillisuudessa valtaa nurmilauha ja paikoin koiranputki. Huomionarvoisista kasveista ovat jäljellä aholeinikki ja nurmitatar.

Hoitotarve:

Koko alueen laidunnusta suositellaan jatkettavaksi, mutta laidunkiertoa olisi tarpeen muuttaa niin, ettei alue enää rehevöityisi. Niittyaukolta olisi hyvä harventaa nuoria kuusia. Laaja aukkohakkuu ei sovellu perinnebiotoopin hoidoksi.

LEPPÄVIRTA, Niittylän metsälaidun

Peruskarttalehti: 324305

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 69334: 5580 akp:aki: 69331: 5576

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järviseu

Pinta-ala (ha): 3,4

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p-

Perinnemaisematyypit: metsälaidun

Alueen kuvaus:

Leppävirran kirkolta vajaat kolmekymmentä kilometriä itään sijaitsevat varttunutta kuusikkoa kasvavat kaksi metsälaidunsaarekettä. Kesällä 1996 siellä laidunsiivat parikymmentä emolehmiä ja sonni osana viljeltyjä laitumia. Keskellä varttunutta kuusikkoa on vain vähän aluskasvillisuutta. Valoisammilla reunoilla on hie-
man niittyajistoa, joukossa jokunen nurmitatar.

Hoitotarve:

Ravinteiden kulkeutumisesta viljelyiltä laitumilta ison karjan mukana tulee välttää aitaamalla alue erikseen viljelylaitumista. Kuusien harventaminen vähitellen antaisi niittykasvillisuudelle mahdollisuuden elpyä.

LEPPÄVIRTA, Nurkkalan niitty

Peruskarttalehti: 324302

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 69389: 5451 akp:aki: 69386: 5449

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järvisuotu

Pinta-ala (ha): 3

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p-

Perinnemaisematyypit: (muu)

Alueen kuvaus:

Konnuslahden kyläkeskuksen pohjoispuolella, maantien varrella on tuore heinäniitty, joka vaikuttaa entiseltä pellolta. Vielä 1980-luvun lopulle asti siellä laidunsi enimmillään puolenkymmentä hevosta, ja aikoinaan myös lypsykarja. Alue on hoidon loputtua rehevöitynyt ja heinittynyt. Huomionarvoinen laji on ketoneilikka. Erikoisuutena on peurankellon valkoinen muoto.

Hoitotarve:

Niityn kunnostaminen edellyttäisi hoidon uudelleen aloittamista joko niittäen tai laiduntaen.

LEPPÄVIRTA, Vanhasuon niitty

Peruskarttalehti: 324210

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 69512: 5315 akp:aki: 69509: 5314

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järvisuotu

Pinta-ala (ha): 1,4

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p-

Perinnemaisematyypit: (muu)

Alueen kuvaus:

Paukarlahden kyläkeskuksen pohjoisosassa, edustavan vanhan ja naavaisen korpikuusikon keskellä on aikoinaan pelto- ja niittymaaksi raivattu korpisuo, joka on jäänyt metsittymään. Ladoista on jäljellä vähäiset rippeet. Ojanvarret ovat pensoituneet ja niitylle on kehittynyt rehevä kostean niityn kasvillisuus. Huomionarvoisia kasveja ovat lehtovirmajuuri ja rantatädyke.

Hoitotarve:

Niitto aika ajoin olisi tarpeen.

LEPPÄVIRTA, Ylätalon laidun

Peruskarttalehti: 324305

Yhtenäiskoordinaatit: **ykp:yki: 69380: 5588 akp:aki: 69378: 5587**

Maisemamaakunta: **Pohjois-Savon järviseu**

Pinta-ala (ha): 2

Maanomistaja: **yksityinen**

Arvoluokka: **p-**

Perinnemaisematyypit: **metsälaidun, (muu)**

Alueen kuvaus:

Leppävirran kirkonkylältä itään, Kurjalan kyläkeskuksen kaakkoispuolella, on Haalanmäen komeassa mäkimaisemassa metsälaidunrinne, joka koostuu kahdesta kiviraunioiden täplittämästä niittylaikusta ja ympäröivästä kuusimetsästä (OMT). Tuoreen kuusikankaan aluskasvillisuudessa ovat runsaimpia mustikka, oravanmarja, käenkaali ja metsäimarre. Tuoreella heinäniityllä, joka on ilmeisesti entinen pelto, vallitsee nurmilauha, valkoapila, nurmirölli ja nokkonen. Keväisin annettava lannoitus näkyy lajistossa, joskin niittylajistoa on vielä kiviraunioiden luona ja pientareilla. Huomionarvoinen on kissankello. Vuosikymmenet lypsykarjan laitumena palvellut alue on nykyään vasikoiden laidun.

Hoitotarve:

Lannoituksen lopettaminen olisi tarpeen niittylajiston säilymiselle.

MAANINKA, Pirttilahden laitumet

Peruskarttalehti: 333105

Yhtenäiskoordinaatit: **ykp:yki: 69995: 5159 akp:aki: 69993: 5154**

Maisemamaakunta: **Pohjois-Savon järviseu**

Pinta-ala (ha): 3,0

Maanomistaja: **yksityinen**

Arvoluokka: **m**

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: **(+): harvinaisuus, edustavuus**

Perinnemaisematyypit: **haka, rantaniitty, metsälaidun**

Alueen kuvaus:

Maaningan kirkonkylästä kaakkoon, Tavinsalmella, Suuren Ruokoveden rannalla Pirttilahdessa sijaitsevat osin ainakin 1800-luvulta peräisin olevat maisemallisesti viehättävät laidunmaat, jotka rannalla oleva tilakeskus jakaa kahteen osaan.

Edustavin on länsipuolen sinänsä tyypillinen avoin rantaniitty (osa-alue 1), jollaista enää harvoin tapaa edes Ylä-Savossa. Runsaita ovat luhtasara, jokapainkansara, nurmilauha ja jouhivihvilä. Kesällä 1996 niityllä laidunsi seitsemän hiehoa, jotka olivat syöneet kasvillisuuden matalaksi. Toinen, kasvillisuudeltaan samantapainen puoli niitystä oli tilapäisesti laiduntamatta leveän ojan yli johtavan sillan puuttuessa.

Rantaniityn yhteydessä, sen pohjoispuolella on kuusivaltainen, paikoin pienten niittyaukkojen täplittämä metsälaidunkumpare (osa-alue 2), jolla kasvaa jonkin verran koivua ja siellä täällä katajaa, mäntyä ja harmaaleppää. Edustavin on rantaniittyyn rajautuva valoisa ja kuivahko reuna, joskin kohtalaista lajistoa on muuallakin. Huomionarvoinen on nurmitatar.

Tilakeskuksen itäpuolella on rantaan, metsään, peltoon ja pihapiiriin rajautuva maisemallisesti vaihteleva ja viehättävä havu- ja lehtipuuhaika (osa-alue 3). Ranta on avoimempaa, yhden komean maisemamännyn hallitsemaa. Kolmion kärjeksi kapeneva yläreuna on valoisien niittyaukkojen laikuttamaa. Tilakeskuksen puolella maastoa on käsitelty ja tuotu lisärehua, mikä näkyy rehevöitymisinä. Valtapuu on kuusi ja runsaita ovat myös mänty ja koivu. Paikoin on harmaaleppää ja rannalla tervaleppää. Siellä täällä on katajaa. Melko yksipuolisessa aluskasvillisuudessa ovat runsaimpia nurmilauha ja paikoin valkoapila.

Hoitotarve:

Koko rantaniitty suositellaan laidunnettavaksi. Haan lajistolle olisi eduksi, ettei sinne siirrettäisi ravinteita muun muassa lisärehun muodossa. Puustoa voi tarvittaessa poistaa valoisien niittyaukkojen säilyttämiseksi.

MAANINKA, Teeriniemen metsälaidun

Peruskarttalehti: 333103

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 70048: 5042 akp:aki: 70046: 5039

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järviseu

Pinta-ala (ha): 2,1

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: m

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): edustavuus, vanha puusto, maisemallinen arvo

Perinnemaisematyypit: metsälaidun

Alueen kuvaus:

Maaningan kirkonkylän länsipuolella on Varpasen järveen työntyvä leveä Teeriniemi, jolla on maakunnan oloissa poikkeuksellisen vanhan ja jyrkän puuston elävöittävä, maisemallisesti sopusuhtainen ja eheä, valoisa metsälaidun. Laidun rajautuu maantiehen, tilalle johtavaan tiehen, peltoon, pieneltä osin järveen sekä komean ja hyvinhoidetun tilakeskuksen pihapiiriin vanhoine, hirsisine rakennuksineen. Maantien laita koillisessa on vanhan maantien pohjaa. Aluetta on laidunnettu tilan alkutaipaleelta asti. Se on ollut perinteisesti lypsykarjan ja hevosten laidun, ja kesällä 1996 laidunnuksesta vastasi tilan vajaan kymmenen eläimen nuorkarja.

Vanhassa, komeassa männikössä on etelälaidan näyttävin yksilö rauhoitettu. Paikoin on vanhoja koivuja ja muutaman kuusen joukosta erottuu pihapiirin laiteilla yksi ylitse muiden. Lännessä rannan tuntumassa on mukavasti laidunnettu harmaalepikko, jota on aika ajoin pidetty vähäisin vesomisin kurissa. Kataja viihtyy siellä täällä koko alueella. Maantien laidalla on pientä pensoittumista. Aluskasvillisuus vaihtelee paikasta toiseen ja runsaimpina ovat lauhat ja mustikka sekä paikoin oravanmarja ja käenkaali. Puusto jättää tilaa valoisille niittyaukoille, joilla on kohtalaista, perinteistä lajistoa. Huomionarvoinen on nurmitatar. Valoisalla etelä- ja lounaislaidalla on kurjenkelloa, jota ei Pohjois-Savossa kovin usein tapaa. Tältä reunalta karjalla on vapaa pääsy pienialaiselle viljellylle laitumelle ja siitä johtuen aivan metsälaitumen reunalla on havaittavissa hyvin vähäisiä rehevöitymisen jälkiä.

Hoitotarve:

Alueen pääosin varsin onnistunutta hoitoa voi parantaa laiduntamalla sitä erikseen viljellystä laidunlohkosta. Maantien varren pensaikkooa voisi harventaa näkymien avaamiseksi näyttävälle metsälaitumelle.

MAANINKA, Tervarannan laitumet

Peruskarttalehti: 333106

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 70010: 5200 akp:aki: 70007: 5197

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järvisetu

Pinta-ala (ha): 4,5

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: m

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): edustavuus, maisemallinen arvo

Perinnemaisematyypit: niitty, rantaniitty, haka

Alueen kuvaus:

Maaningan kirkonkylän kaakkoispuolella, Kinnulanlahden kylällä, on maisemallisesti harvinaisen tasapainoinen ja näyttävä niemilaidun, jonka osin tulvan alla käyvään rantaniittyyn tuovat vaihtelua puustoiset kumpareet. Edustavin niistä on etelä-kaakko -niemenkärjessä. Sille antavat oman leimansa iäkkäät, vänkkyrärunkoiset tervalepät, joissa on useita telkänpönttöjä. Varsinkin näillä tienoin on kuivemmillä aloilla runsaasti nurmitatarta.

Laidunnus on jatkunut perinteisenä ilmeisesti jo 1800-luvulta asti. 1990-luvulla siellä on laiduntanut 6-12 hiehoa. Laidunnuspaine on ollut sopiva. Laidunta ei ole koskaan lannoitettu, eikä valtaosalla alueesta näy rehevöitymistä. Vain aivan ylärinteellä, välittömästi pellon alapuolella, on kasvilajisto yksipuolisempaa ja ravinteisuudesta kertovaa, mikä johtune ravinnevalumista pellon puolelta. Täällä kosteahkolla heinäniityllä hallitsevat nurmilauha ja jokapaikansara, ja hakamaisilla alueilla lähinnä nurmilauha. Rantaniityllä valtalajit vaihtelevat vyöhykkeittäin. Paikoin on jokapaikansaraa ja jousivihvilää, paikoin viiltosaraa ja

luhtakastikkaa ja paikoin järviruokoa. Tervaleppien lisäksi kasvaa siellä täällä mäntyä ja hieman koivua, jotka ovat karjalle suojana ja joilla on myös maisemallista merkitystä. Kumpareilla viihtyy kataja.

Alue on ehdolla Natura 2000 -kohteeksi muun muassa linnustonsa vuoksi. Se on lintuharrastajien suosima kohde. Se vetää myös puoleensa läheisen majoi-
tuspaikan soutuveneilijöitä.

Hoitotarve:

Laidunnus on sopiva hoitotapa. Ravinteiden huuhtoutumista yläpuoliselta pellolta tulisi varoa. Puut, varsinkin komeat tervalepät, ovat ehdottomasti säilyttämisen arvoisia.

MAANINKA, Tavinjärven lammaslaidun

Peruskarttalehti: 333106

Yhtenäiskoordinaatit: **ykp:yki: 70018: 5145 akp:aki: 70016: 5143**

Maisemamaakunta: **Pohjois-Savon järvisoutu**

Pinta-ala (ha): **2,5**

Maanomistaja: **yksityinen**

Arvoluokka: **m-**

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): **harvinaisuus, edustavaa kasvilajistoa, huomionarvoisia kasvilajeja**

Perinnemaisematyypit: **(muu), niitty**

Alueen kuvaus:

Maaningan kirkonkylän kaakkoispuolella, Tavinsalmen Tavinjärvellä, sijaitsee erikoinen runsaskatajainen niitty (osa-alue 1). Jäkki on paikoin valtalaji. Myös nurmitatarta on runsaasti, varsinkin pohjoislaidalla ja erityisesti vanhan kärrytien pohjalla. Osa katajista on pylväs- tai puumaisia. Katajaniitty on hyvin kivinen ja sillä on kiviraunioita. Sitä ympäröi etelä- ja itäpuolella entinen pelto (osa-alue 2), jolla kasvaa laikkuina kohtalaista lajistoa vallitsevan nurmilauhan seassa. Leppää

kasvavat avo-ojat ovat muistona yli 20 vuotta sitten päättyneestä viljelystä. Etelä-laidalla on kuusentaimikko alkanut vallata alaa. Jäkki on levinnyt paikoin entiselle pellollekin.

Koko alue oli lypsykarjan laidun aina 1990 asti. Emolehmiä pidettiin viitisen vuotta, jolloin osa katajista alkoi kuivua. 1995 lähtien laiduntamisen ovat hoitaneet yli puolensataa lammasta.

Hoitotarve:

Laidunnuspaine vaikuttaa sopivalta. Niittäminen hillitsisi paikoin tiheäksi pääsystä nurmilauhakasvustoa.

MAANINKA, Patajärven rantalaidun

Peruskarttalehti: 333201

Yhtenäiskoordinaatit: **ykp:yki: 70162: 5092 akp:aki: 70158: 5085**

Maisemamaakunta: **Pohjois-Savon järviseu**

Pinta-ala (ha): **4,5**

Maanomistaja: **yksityinen**

Arvoluokka: **p+**

Perinnemaisematyypit: **rantaniitty, metsälaidun**

Alueen kuvaus:

Maaningan kirkonkylän luoteispuolella, Tuovilanlahdessa, on Patajärven lounaisrannalla, peltojen alalaidassa, ylilaidunnettu rantaniitty ja metsälaidun, joilla laiduntaa yleensä kymmenkunnan, mutta aika ajoin reilusti yli sadan eläimen liha-
karja. Rantaniitty on syntynyt osin järvenlaskun seurauksena, ja se on ollut käytössä 1960-luvulta lähtien. Metsälaitumella on laidunnettu tiittävästi jo 1800-luvulta lähtien. Alue on osa Patalahden ja -järven lintuvettä.

Rantaniitty vaihettuu tarkoin syödystä luhtasara- ja vihvilävaltaisesta kasvillisuudesta järviruokokasvustoksi avovettä kohti. Itälaidalla on kuivempi kumpare, jota elävöittäneet katajat karja on lähes hävittänyt. Sen lajistossa on edelleen huomionarvoisista kasveista hieman jäkkiä ja melko runsaasti nurmitarta. Rehevöityneellä kuusi- ja koivuvaltaisella metsälaitumella on aluskasvillisuuden valtalaji nurmilauha. Laitumen länsipuolella on leveän ojan erottama, reunoilta osin pajukon valtaama rantaluhta.

Hoitotarve:

Laidunnuspainetta olisi vähennettävä, jolloin myös ravinteiden kulkeutuminen karjan mukana vähenisi. Laidunnuspainetta voisi myös tasata länsipuolen rantaluhdalle.

MAANINKA, Kalkkisalmen niitty

Peruskarttalehti: 333106

Yhtenäiskoordinaatit: **ykp:yki: 70015: 5112 akp:aki: 70014: 5110**

Maisemamaakunta: **Pohjois-Savon järviseu**

Pinta-ala (ha): **1,5**

Maanomistaja: **yksityinen**

Arvoluokka: **p-**

Perinnemaisematyypit: **niitty, rantaniitty**

Alueen kuvaus:

Pulkonkoskella, Suuren Ruokoveden luoteisosassa on Kalkkisalmen pohjoisrantaan laskeutuva avoin ranni, jota on laidunnettu 1950-luvulta 1990-luvun alkupuoleen asti. Alue on osin tuoretta nurmilauhavaltaista niittyä, osin kostea mesiangervon hallitsemaa niittyä sekä osin viitakastikan, viiltosaran ja luhtasaran valtaamaa rantaniittyä. Sinne tänne on ilmaantunut männyn ja kuusentaimia. Pohjoislaidalla on hirsinen lato. Kallioperä on suonigneissia ja seudulla on kalkkia, mutta kasvillisuudessa ei ole havaittavissa kalkkivaikutusta.

Hoitotarve:

Alueen hoitaminen perinnemaisemana edellyttäisi laidunnuksen uudelleen aloittamista ja samalla alkaneen umpeenkasvun estämistä.

NILSIÄ, Heiskalan kaskikoivikko

Peruskarttalehti: 333303

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 70082: 5498 akp:aki: 70078: 5493

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järvisuoto

Pinta-ala (ha): 14,5

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: m

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): harvinaisuus, edustavuus, koko, maisemallinen arvo

Perinnemaisematyypit: kaskimetsä

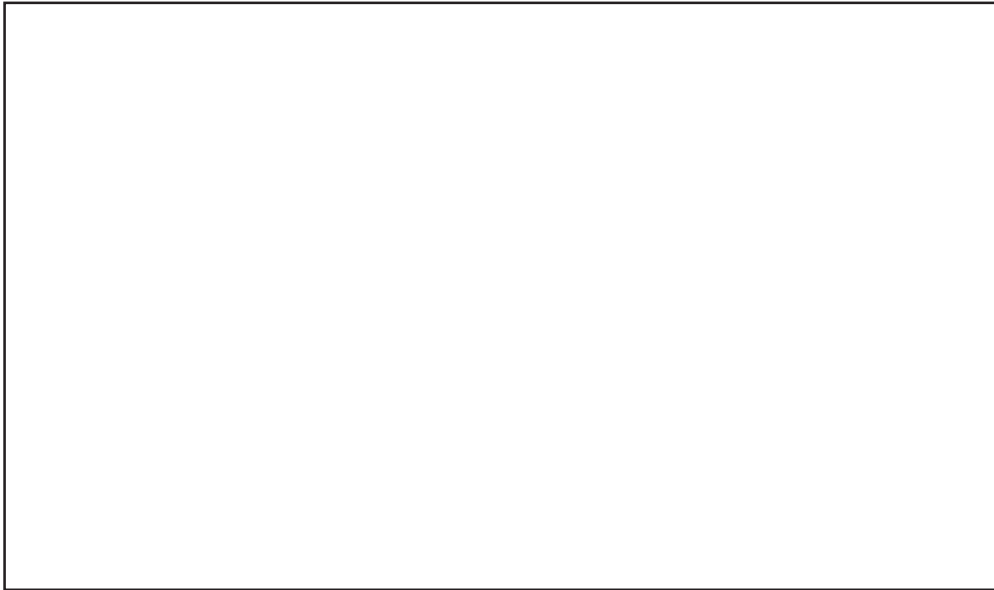
Alueen kuvaus:

Kymmenisen kilometriä Nilsiästä lounaaseen on Kinahmin maakunnallisesti arvokkaalla maisemakokonaisuudella, keskellä Kinahmin selänteen länsirinnettä, lännessä maantiehen ja muualla metsiin rajautuva, valoisa ja viehättävä, koivuvaltainen tuore metsälaidun, jota on kaskettu vielä ainakin 1900-luvun alkukymmeninä. Viimeiset kasket Kinahmin alueella on poltettu eri tietolähteiden perusteella 1950-luvulla (ks. Tujulin 1967) tai jopa 1961. Aluetta on aikoinaan vuoroin viljelty ja vuoroin laidunnettu. Ympäri aluetta on muistona kiviraunioita ja -aitoja. Laidunushistoria ulottuu 1850-luvulta tähän päivään, aluksi satakunta vuotta suomenkarjan laitumena. Kesällä 1996 laidunsi kymmenkunta hiehoa, joiden polut kulkevat ristiin rastiin niittyaukkojen luonnehtimaa laidunta. Alueen keskellä on lähde, josta on putkitettu vesi tien toisella puolella sijaitsevaan tilakeskukseen.

Koivu on valtapuu, mutta varsinkin reunoilla on saarekkeina myös kuusta sekä jonkin verran mäntyä, harmaaleppää ja pihlajaa. Paikoin on katajaa. Aluskasvillisuus on tyyppillistä kaskimetsän lajistoa, jossa vallitsee metsäkastikka ja runsaina ovat myös metsäkurjenpolvi, isot saniaiset ja orvokit. Huomiota kiinnittää ruohojen lajirunsaus ja nurmitatar.

Hoitotarve:

Laidunnus on sopiva hoitotapa.

NILSIÄ, Lapskallion laitumet

Peruskarttalehti: 333408, 333409

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 70304: 5618 akp:aki: 70293: 5600

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järvisetu

Pinta-ala (ha): 39

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: m

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): harvinaisuus, edustavuus, koko

Perinnemaisematyypit: metsälaidun, niitty, rantaniitty

Alueen kuvaus:

Nilsian kunnan pohjoisrajalla, Nurmesjärven etelärannalla, on poikkeuksellisen laaja ja vaihteleva, kahdessa osassa sijaitseva laidunalue, jolla laidunnuksen jäljet laajuudesta huolimatta ovat selvästi nähtävissä. Alue on maisemallisesti harvinaisen tasapainoinen ja sopusuhtainen, niin järvimaisemassa kuin valoisan ja puistomaisen metsälaitumen pienmaisemassakin. Oma tarinaansa perinteestä kertovat eri puolilla aluetta vanhat ja komeat maisemapuut sekä kivirauniot ja -palteet. Vanha tilakeskus hyvin hoidettuine rakennuksineen ja pihapiireineen on osa viehättävää kokonaisuutta. Suurimmalla osalla laitumia on laidunnus jatkunut perinteisesti ainakin 1920-luvulta lähtien, ilmeisesti kauemminkin.

Lähellä tilakeskusta jää pellon ja järven väliin poikkeuksellisen viehättävä, kapea ja valoisa rantametsälaidun (osa-alue 1, noin 1,3 ha), jolle antavat oman vahvan leimansa vanhat ja järeät maisemamännyt, -koivut ja -haavat, sekä samaloitunut kivipalle, joka on muodostunut pellolta aikoinaan raivatuista kivistä. Laidunta syötetään lypsykarjalle lohkoittain viljellyn laitumen yhteydessä. Se on aiheuttanut hienoista rehevöitymistä, mutta lajisto on silti tyypillinen ja monipuolinen. Huomionarvoinen laji on nurmitatar. Valtalajeja ovat metsälauha ja nurmilauha. Puustoa luonnehtivat edellä mainittujen lisäksi muutamat harmaalepät ja jokunen yksittäinen kuusi, tuomi ja pihlaja. Laidunnus pitää taimettumisen kurissa. Katajaa on kohtalaisesti.

Tilakeskukseen vievän tien kahta puolta, keskellä peltoja, sijaitsevat parikymmenpäisen nuorkarjan avoimet, lauhavaltaiset, tuoreet laidunniityt (osa-alue 2, noin 2 ha). Lannoitus keväisin on köyhdyttänyt lajistoa. Huomionarvoinen kasvi on jäkki. Runsaine kivineen ja kiviraunioineen niityt ovat maisemallisesti olennainen osa perinnemaisemaa.

Osa-alue 3 (noin 27 ha) on kaksiosainen, poikkeuksellisen laaja, valoisa, vaihteleva ja moni-ilmeinen metsälaidun, joka on paikoin karun kallioinen ja paikoin lehtomainen, varsinkin reuna-alueilla, missä se saa jo hakamaan piirteitä. Pienmaisemana metsälaidun on hyvin viehättävä, helppokulkuinen ja yleisilmeeltään suorastaan puustomainen. Valoisuutta ja sopivaa ruohoisuutta on pidetty yllä harventamalla nuorempia rankoja siististi polttopuiksi. Laidunnuksen jäljet näkyvät yllättävän hyvin eripuolilla metsälaidunta. Puusto on varttunutta sekametsää, jouskossa runsaasti lahopuita, pötkelöitä ja pahkakoivuja. Puuntaimia on vähän ja katajaa siellä täällä. Eripuolilla laidunta kiinnittävät huomiota jäkki, nurmitatar ja pussikämmekkä. Aluskasvillisuuden valtalajit vaihtelevat, mutta runsaimpia ovat paikoin metsälauha ja paikoin mustikka.

Osa-alue 4 (noin 0,8 ha) on maisemallisesti kaunis rantaniitty, joka vaihettuu hakamaisen vyöhykkeen kautta koivuvaltaiseksi metsälaitumen reunaksi. Siellä kasvaa myös jokunen mänty ja kuusi. Rantaniityllä valtalajit vaihtelevat vyöhykkeittäin. Paikoin on järvikortetta ja paikoin saroja, muun muassa viilto- ja luhtasaraa.

Hoitotarve:

Kokonaisuutena ottaen pitkään jatkunut laidunnus on hyvin säilyttänyt arvokasta perinnemaisemaa. Laidunnuspaineen riittävydestä koko laajalle alueelle on kuitenkin huolehdittava. Rehevöitymisen estämiseksi ja lajiston vuoksi olisi niityjen lannoituksesta kuitenkin hyvä luopua. Metsänhoitoa suositellaan jatkettavaksi entiseen tapaan. Vain itäisen metsälaitumen itälaidalla on vielä harvennusvaraa. Paikoin myös tienvarsien vesakoiden raivaus avaisi näkymiä metsälaitumelle.

NILSIÄ, Metsäharjun laitumet

Peruskarttalehti: 333407

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 70163: 5677 akp:aki: 70155: 5671

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järvisuotu

Pinta-ala (ha): 23,1

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p+

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): maisemallinen arvo

Perinnemaisematyytit: metsälaidun, haka, rantaniitty, (muu)

Alueen kuvaus:

Nilsian kirkonkylästä itäkoilliseen, Ala-Siikajärven ja Valkeisen välisellä harjukanaksella on Pisan valtakunnallisesti arvokkaalla maisemanähtävyydellä, maisemiltaan ainutlaatuisen komean Pisan ja Kypäräisenvuoren välissä, Metsäharjun laaja mäntymetsälaidun, vasikkahaka ja niitty, jotka ovat kaikki alilaidunnettuja. Alueita on kaskettu ja sen jälkeen yhtäjaksoisesti laidunnettu.

Valkeisen ja tien väliin sijoittuvalla kallioisella ja kuivalla metsälaitumella on valtapuuna mänty ja runsaasti katajaa. Mustikka- ja lauhavaltaisessa aluskasvillisuudessa ei kymmenkunnan hiehon laidunnus juuri näy. Kaskikaudelta on muistona kiviraunioita. Ala-Siikajärven rannan eteläosiltaan koivuvaltaisessa vasikkahaassa kasvaa tasaisesti ja harvakseltaan kookkaita mäntyjä ja katajaa, muutamia isoja haapoja sekä reunoilla harmaaleppää, pihlajaa ja tuomea. Vesakko on vallannut alaa alarinteellä ja kivikoissa. Niittymäinen aluskasvillisuus vaihtelee tuoreesta kuivaan, valtalajeinaan poimulehti, metsäkurjenpolvi, särmäkuisma, keltanot ja niittyhumala. Huomionarvoisia ovat nurmitatar ja kalliokohokki. Rehevöitymisestä kielivät paikoin runsas nokkonen ja vasikoiden katoksen ympärillä voikukka. Vasikat laiduntavat myös haan itäpuolella olevassa Niittysaarella, jolla on nuorta koivikkoa ja rannalla pajukkoa. Osa saaresta on avointa nurmipuntarpään, nurmilauhan ja punanadan hallitsemää entistä peltoa. Rantaniityllä on valtalaji muun muassa luhtasara.

Hoitotarve:

Olisi eduksi lisätä kaikkien alueiden laidunnuspainetta ja välttää vasikkahaan rehevöitymistä. Vasikkahaassa ja Niittysaarella olisi tarpeen raivata vesakkoa.

NILSIÄ, Niininiemen laitumet

Peruskarttalehti: 333305

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 69996: 5539 akp:aki: 69991: 5534

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järvisuotu

Pinta-ala (ha): 8,6

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p+

Perinnemaisematyytit: haka, metsälaidun

Alueen kuvaus:

Nilsin kirkonkylän eteläpuolella, osin Ylä-Pieksän rannalla, rehevällä, lehtomaisella kankaalla ovat Niininiemen haat ja metsälaitumet, joilla karja on kulkenut jopa 1700-luvulta lähtien. Laidunnetut alueet ovat osa kylätieltä avautuvaa avointa pelto- ja järvimaisemaa.

Luoteessa kylätiehen ja tilalle johtavaan tiehen rajautuvan osan laidunnus on loppunut 1989, jolloin sinne on istutettu rauduskoivua ja lehtikuusta. Niittylajistoa on yhä jäljellä. Sen eteläpuolella, myöskin teihin ja peltoon rajautuen, on reheväkö, lahopököiden, vanhojen kivi- ja riukuaitojen sekä kahden lähteen luonnehtima kuusivaltainen metsälaidun ja hakamaa, jolla kasvaa myös katajaa. Tämä reilun puolenkymmenen hiehon laiduntama osa niittyaukkoineen on edustavinta. Kaakossa on kallioiden ja komeiden mäntyjen elävöittävä metsälaidun, jolla kasvaa myös karsikkopetäjä. Alueelta on aikoinaan louhittu kiveä rautatielle. Pohjoislaidan maisemallisesti viehättävillä, valoisilla lehtipuuvaltaisilla hakamailla on useita vanhoja hirsirakennuksia. Kesällä 1996 siellä laidunsi kuusi lehmää osana viljeltyjä laitumia. Paikoin näkyy rehevöityminen. Eri puolilla aluetta on monipuolista, tyypillistä ja hyvää niittylajistoa, joista huomionarvoisia ovat jäkki, nurmitatar ja pussikämmekkä.

Hoitotarve:

Perinnebiotooppeja olisi tarpeen laiduntaa omina laidunlohkoinaan erillään viljelylaitumista. Tarvittaessa turvataan niittykasvien edellytyksiä pitämällä yllä niittyaukkoja ja riittävää valoisuutta vesomalla tai varovasti puustoa harventamalla.

NILSIÄ, Petron metsälaidun

Peruskarttalehti: 333303

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 70098: 5493 akp:aki: 70095: 5489

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järvisuutu

Pinta-ala (ha): 9,1

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p

Perinnemaisematyypit: metsälaidun, (muu)

Alueen kuvaus:

Nilsin kirkonkylän länsipuolella, Kinahmin maakunnallisesti arvokkaalla maisemakokonaisuudella, Kinahmin komean selänteen luoteislaidalla on kuusivaltainen metsälaidun, jota kymmenkunta hiehoa on aika ajoin laiduntanut. Laidunnuspaine on alhainen. Osa kuusikosta on varttunutta ja aluskasvillisuudeltaan vähäistä, osa on istutettua. Pienten niittylaikkujen ja soistuneiden aukkojen reunoilla sekä länsilaidalla on koivua ja harmaaleppää, paikoin vesakoina. Keskellä itäosaa on reheväkö entinen pelto, jonne on kylvetty heinänsiemen 1970-luvun puolivälissä. Länsilaidan niittylajisto on edustavinta. Huomionarvoinen on nurmitatar. Monin paikoin on entisaikojen viljelystä kertovia kiviraunioita ja kiviaidan patkka.

Hoitotarve:

Laidunnuspainetta on tarpeen lisätä ja laiduntaa koko alaa säännöllisesti. Kuusikkoa voi vähitellen ja varovasti harventaa, jotta niittykasvillisuus elpyisi. Vesakkoa on tarpeen raivata varsinkin länsilaidalla.

PIELAVESI, Kontumäen laitumet

Peruskarttalehti: 332310

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 70434: 4915 akp:aki: 70430: 4913

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järvisseutu

Pinta-ala (ha): 1,2

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: m

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): edustavuus, harvinaisuus, huomionarvoisia lajeja

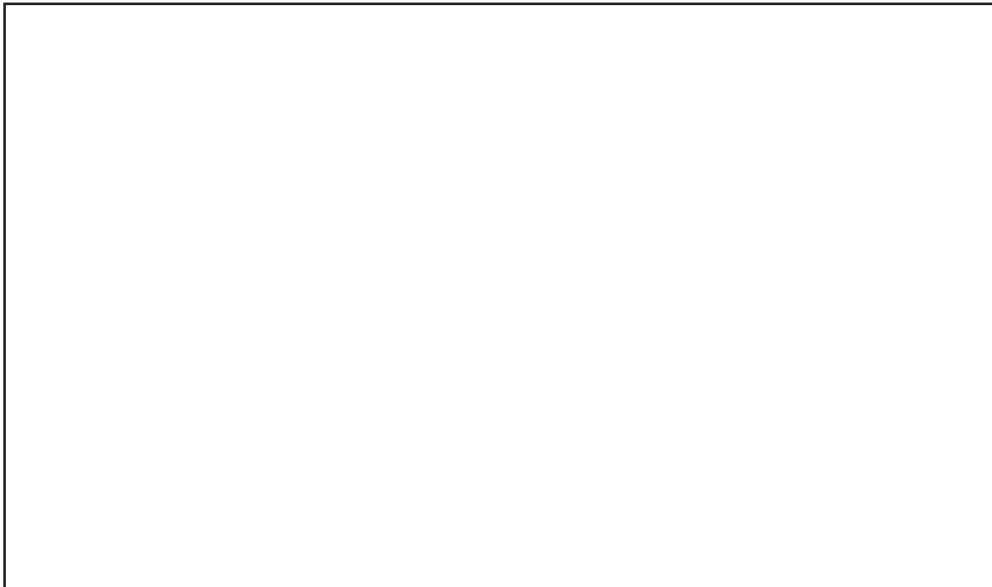
Perinnemaisematyypit: niitty

Alueen kuvaus:

Pielaveden kirkonkylältä nelisenkymmentä kilometriä pohjoiseen, liki kunnan rajaa Pieni-Sulkavalla on pihapiirin vanhojen rakennusten ympärillä kivinen tuore niitty, jota niitettiin pitkään viikatteella. Aluetta laidunsi tai jälkilaidunsi myös puolenkymmentä lehmää kymmeniä vuosia aina 1992 asti. Loppukesällä 1993 sitä hoidettiin vielä niittämällä. Muutamien yksittäisten puiden joukosta erottuvat kauniit pihlajat. Kasvilajisto on tyypillistä, monilajista, hyvin ruohovaltaista ja koko kesän kukkivaa. Nurmiheiniä ja typensuosijalajeja esiintyy vähän. Runsaimpina kasvavat tuoksusimake, päivänkakkara, nurmilauha, niittyhumala, nurmirölli, nurmipiippo, syysmaitainen, ahomansikka ja pukinjuuri. Myös silmäruohoa on kohdallisen paljon. Huomionarvoisia ovat aholeinikki, jäkki ja kissankello.

Hoitotarve:

Hoidon jatkamista nykyiseen tapaan niittämällä suositellaan. Jälkilaidunnus olisi toki eduksi.

PIELAVESI, Niittysen pihaketo

Peruskarttalehti: 331410

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 70119: 4938 akp:aki: 70117: 4937

Maisemamaakunta: Keski-Suomen järvisuutu

Pinta-ala (ha): 0,1

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p+

Perinnemaisematyypit: keto, (muu)

Alueen kuvaus:

Reilut viisi kilometriä Pielaveden kirkonkylältä kaakkoon on vaihtelevassa ja pie-nipiirteisessä maisemassa, kesäasunnon pihapiiriin, rehevän Niittysenlammen rantaan ja Autiojokeen rajautuva pääosin kuiva kukkaniitty ja valoisa, entinen rantalaidunleppikko, jolla karjan laidunnus on loppunut 1980-luvun puolivälissä. 1990-luvun alusta lähtien ketoa on niitetty viikatteella.

Nummimainen keto on parimetrisellä hiekkapatjalla. Siellä täällä on männy- ja pihlajan taimia. Kasvillisuus on tyypillistä ja matalaa, joskaan ei kovin monilajista. Valtalajeja ovat kanerva, huopakeltano, karvaskallioinen, ahomansikka, tuoksusimake ja keltanot. Huomionarvoisia ovat kissankello ja rantatädyke. Joentörmän entisellä laidunleppikolla ovat valtalajeja lauhat, metsäkastikka, koiranputki, metsäimarre ja lehtokorte. Huomionarvoisia ovat kissankello ja nurmitatar. Harvahkon harmaaleppikon lisäksi on jokivarressa muutama kookas haapa ja vadelmaa, sekä lammen rannassa pajua.

Hoitotarve:

Kedon niitto nykyiseen tapaan suositellaan. Taimettuminen on tarpeen pitää kurissa. Entisen laidunleppikon paras hoitomuoto olisi laidunnuksen uudelleen aloittaminen ja tarpeen vaatiessa vesakon vähäinen raivaaminen.

PIELAVESI, Löytynmyllyn niitty

Peruskarttalehti: 333201

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 70165: 5016 akp:aki: 70165: 5016

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järvisuutu

Pinta-ala (ha): 0,2

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p-

Perinnemaisematyypit: niitty

Alueen kuvaus:

Tuovilanlahdessa, Pielaveden kirkonkylältä itään, on pihapiirissä pienialainen, osin ketomainen tuore niitty, joka on joutunut lähinnä pysäköintipaikaksi. Alue on entisen myllyn ja sahan liepeillä ollut kyläniitty. Keskellä on nuori mänty ja reunoilta ovat koivun taimet ja pajut alkaneet vallata alaa. Runsaimpina kasvavat nurmirölli, valkoapila, timotei, syysmaitiainen ja hietakastikka. Huomionarvoisia ovat kissankello ja Pohjois-Savossa harvemmin tavattava ahdekaunokki.

Hoitotarve:

Alueen hoitaminen perinteisenä pihaniittynä edellyttäisi pensoittumisen kurissa pitämistä ja niittämistä.

PIELAVESI, Piekkälänniemen niitty

Peruskarttalehti: 331408

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 70265: 4839 akp:aki: 70261: 4836

Maisemamaakunta: Keski-Suomen järvisseutu

Pinta-ala (ha): 3,5

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p-

Perinnemaisematyypit: (muu), niitty

Alueen kuvaus:

Vaaraslahden Piekkälänniemessä, parikymmentä kilometriä Pielaveden kirkonkylältä pohjoiseen, Pielavesi-järven koillisosassa, on maisemallisesti viehättävä, mutta lajistoltaan yksipuolinen, kumpuileva lypsykarjan laidun. Muutaman rantakoivun ohella on jokunen maisemamänty ja -pihlaja sekä katajaa. Valtaosa on avointa laidunnurmea, jolla vallitsevat timotei, valkoapila ja voikukka. Osa on nurmilauhaniittyä, jolla ovat runsaita myös rönsyleinikki ja rantapuntarpää. Pienessä rantaluikkayhdyskunnassa ovat runsaita myös vesitatar ja järvikorte.

Hoitotarve:

Laidunnuksen muuttaminen ei-rehevöittäväksi olisi tarpeen.

RAUTALAMPI, Miетtilän pihaketo ja haka

Peruskarttalehti: 322312

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 69407: 4929 akp:aki: 69405: 4928

Maisemamaakunta: Keski-Suomen järvisseutu

Pinta-ala (ha): 0,3

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: m+

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): edustavuus, useita huomionarvoisia kasveja, uhanalaiset lajit: suikeanoidanlukko (St), ahonoidanlukko (aSt)

Perinnemaisematyypit: keto, haka, niitty

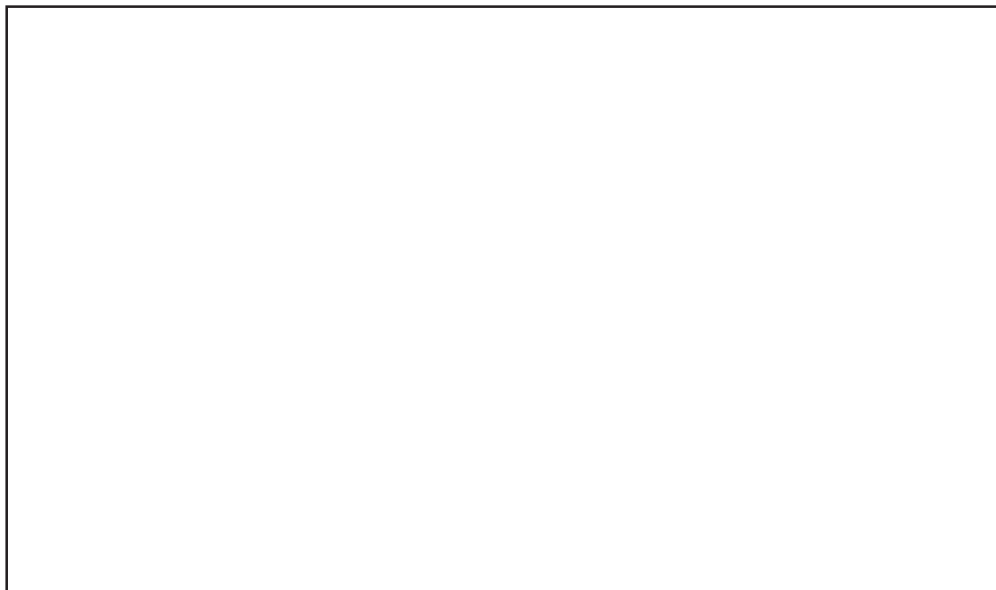
Alueen kuvaus:

Rautalammin kirkonkylältä vajaan kymmenen kilometriä etelään, Hoikankylällä on pienialainen, avoin pihaketo (osa-alue 1). Sitä on hoidettu niittämällä, lajistosta päätellen pitkäänkin. Kuivassa ja hiekkaisessa maaperässä viihtyy valtakunnallisesti uhanalainen suikeanoidanlukko. Huomionarvoisia kasveja ovat runsas ketonoidanlukko, ahonoidanlukko ja yhtenä valtalajina ketoneilikka. Muita valtalajeja ovat huopakeltano, lampaannata ja ahosuolaheinä. Hieman tuoreemmalla laikulla ovat runsaimpia kumina, nurmitädyke ja hietakastikka. Pihatien laidalla kasvaa muutama mänty, koivu ja pihlaja. Näiden taimia on tien ja ojan laidalla.

Kedon kaakkoispuolella on pikkuinen ja osin kuivahko haka (osa-alue 2), joka on ollut karjan yölaidun ja läpikulkupaikka 1992 asti. Itä- ja eteläkulmassa kasvaa mäntyjä sekä jokunen kuusi ja harmaaleppä. Eteläosasta on kaadettu harmaaleppikko. Aluskasvillisuus on tuoretta ja ylälaidaltaan myös kuivaa niittyä valtalajeinaan tuoksusimake, nurmitädyke, niittyleinikki ja niittynurmikka. Lehmi-
polun varrella kasvaa huomionarvoinen ketonoidanlukko ja tienvarressa alueellisesti uhanalainen ahonoidanlukko.

Hoitotarve:

Osa-alueella 1. suositellaan niiton jatkamista entiseen tapaan. Tarvittaessa tulisi poistaa puiden taimet. Ellei osa-alueen 2. hoitaminen laiduntamalla ole enää mahdollista, sitä olisi tarpeen pitää avoimena niittämällä ja poistamalla tarvittaessa puiden taimet.

RAUTALAMPI, Laakkolan niitty

Peruskarttalehti: 322309

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 69463: 4887 akp:aki: 69459: 4886

Maisemamaakunta: Keski-Suomen järvisetu

Pinta-ala (ha): 2,2

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: m

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): huomionarvoisia lajeja, uhanalainen laji: **ahosilmäruoho (St)**

Perinnemaisematyypit: niitty

Alueen kuvaus:

Muutama kilometri Rautalammin kirkonkylältä länteen on Hankaveden pohjoisrannalla osana viljelymaisemaa tuore niitty, jota ei muutamaan vuoteen ole hoidettu. Inventointitiedot ovat puutteelliset. Huomionarvoisia kasveja ovat musta-apila, nurmitatar ja Pohjois-Savossa voimakkaasti harvinaistunut kirkiruoho. Itälaidalla, tien varressa on merkittävä esiintymä valtakunnallisesti uhanalaista aho-silmäruohoa.

Hoitotarve:

Säännöllinen niitto on tarpeen perinnemaiseman pelastamiseksi. Ahosilmäruoho-
esiintymän hoito niittämällä on erityisen kiireellistä aloittaa.

RAUTALAMPI, Riuttaniemen laidun

Peruskarttalehti: 322308

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 69303: 4816 akp:aki: 69300: 4809

Maisemamaakunta: Keski-Suomen järviseu tu

Pinta-ala (ha): 7,5

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: m

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): edustavuus, maisemallinen arvo, useita huomionarvoisia lajeja, koko

Perinnemaisematyypit: haka, niitty, metsälaidun

Alueen kuvaus:

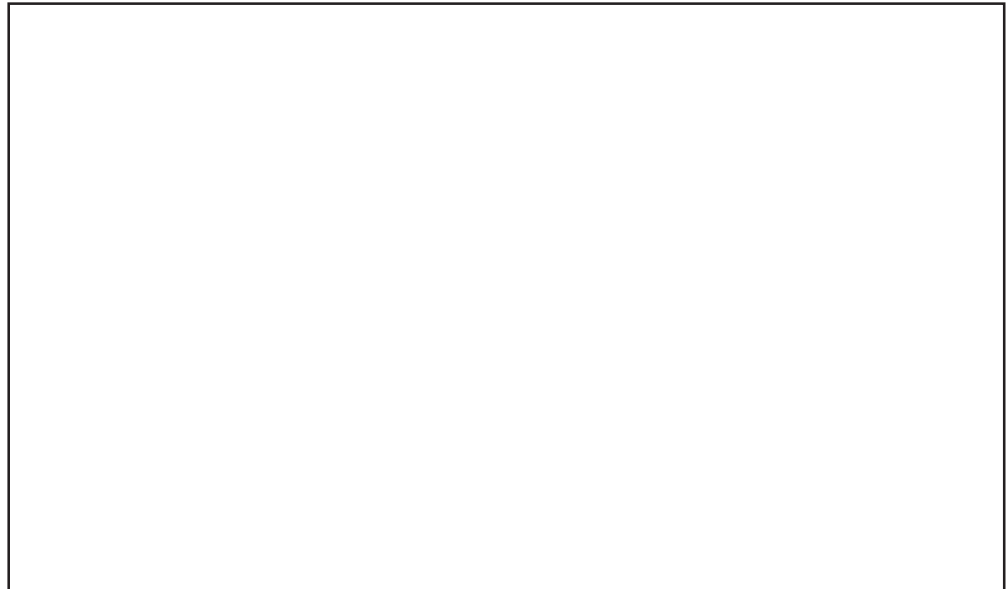
Rautalammin kunnan lounaisosassa, Vahvasen-järven Riuttaniemessä on järvimaisemassa viehättävä ja vaihteleva, vanhojen puiden, katajien, kiviraunioiden ja kalliopaljastumien elävöittävä tuore hakamaa, rinneniitty ja metsälaidun, jota on aikanaan kaskettu ja vuodesta 1924 lähtien laidunnettu.

Puustoa on ylärinteellä ja rannalla. Valtapuu on harmaaleppä, jonka taimet ovat ajoittaisesta raivaamisesta huolimatta sitkeästi levittäytyneet alueen keskivaiheille. Rannalla on tervaleppää. Mäntyjen, kuusien ja koivujen joukossa on joi-
takakin vanhoja, paksurunkoisia yksilöitä. Kataja antaa oman värinsä kalliopaljastu-
mien ja kiviraunioiden kupeilla. Ainoa selvä valtalaji koko alueella on nurmilauha. Paikoin on poimulehti runsas ja itäisimmällä laidalla nurmipuntarpää. Muuten la-
jisto on monipuolista ja paikoin edustavaa. Huomionarvoisia kasveja ovat aholei-
nikki, ketoneilikka, ketonoidanlukko, kissankäpälä, musta-apila, nurmitatar ja
pölkkyruoho. Runsaasti on myös ruusuruohoa ja peurankelloa. Kesällä 1996 alu-
eella laidunsi puolenkymmentä hiehoa. Laidunnuspaine oli itä- ja keskivaiheilla

alhainen eikä itäisintä osaa oltu vähään aikaan laidunnettu. Kaakkoisosan metsittänyt laidun on ollut pidempään laiduntamatta. Jäljellä on kuitenkin yhä hyvää lajistoa, kuten runsaasti aholeinikkiä.

Hoitotarve:

Laidunnus on sopiva hoitotapa, mutta laidunnuspainetta kannattaisi lisätä keski-osassa, sekä aloittaa uudelleen itäosassa. Lepikkoa olisi edelleen raivattava umpeenkasvun estämiseksi. Vanhat puut ovat säilyttämisen arvoisia.

RAUTALAMPI, Vanhatalon laitumet

Peruskarttalehti: 322407

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 69510: 4823 akp:aki: 69504: 4817

Maisemamaakunta: Keski-Suomen järvisseutu

Pinta-ala (ha): 9,5

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: m

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): huomionarvoisia kasveja, monipuolisuus, koko

Perinnemaisematyypit: haka, niitty, metsälaidun

Alueen kuvaus:

Kymmenisen kilometriä Rautalammin kirkonkylältä länsiluoteeseen on peltoihin, metsiin ja lampeen rajautuva, vaihteleva ja monimuotoinen niittyjen, hakamaiden ja metsälaitumien tilkkutäkki. Eri puolilla on yksittäisiä vanhoja puita.

Eteläisimpänä on laaja avoimesta ja kosteahkosta niitystä hakamaisten alueiden kautta metsälaitumeksi vaihettava laidunalue (osa-alue 1), jolla on toistakymmentä hiehoa. Lypsykarja on laiduntanut alueella tiittävästi ainakin 1940-luvulta lähtien. Keski-osassa hakamaalla on vanhoja savihautoja. Itälaitaa ja eteläisiä osia kiertää lauhavaltainen, etelässä puron varteen rajautuva niittyvyö. Puustoiset osat ovat varttunutta sekametsää ja sähkölinjan alla harmaalepikkoa, jota on raivattu neljän vuoden välein. Puronvarressa on pajukkoa ja järeitä haapoja. Niityn ja

haan välissä on komea haapa ja pylväskatajia. Melko monipuolisessa lajistossa ovat huomionarvoisia pussikämmekkä ja eri puolilla laidunta yleisesti kasvava nurmitatar. Huomiota kiinnittää myös runsas mesimarja.

Pohjoisimpana on lampeen viettävä, avoin, tuoreesta kosteaan vaihteleva, nykyisin vasikoiden laiduntama niittyrinne (osa-alue 2), jonka lajisto kertoo rehevöitymisestä. Runsaimpia ovat nurmilauha, kumina, niittynurmikka ja valkoapila. Tämän 1960-luvun puolivälistä lehmien ja lampaiden laiduntaman alueen alalaita on ollut ennen peltoa.

Keskellä peltoja on pohjoislaidaltaan pihapiiriin rajautuva paria komeaa koivua ja koillisosan muutamia harmaaleppiä ja raitaa lukuunottamatta avoin, kivinen ja tuoreesta kosteaan vaihteleva laidunniitty (osa-alue 3). Valtaa pitää nurmilauha. Aluetta kerrotaan laidunnetun ja niitetyn 1700-luvulta lähtien. Vanhalla peruskartalla se on niittyä. Kesällä 1996 siellä laidunsi 16 lehmää osana viljeltyjen laitumien kiertoa. Rehevöityminen yksipuolistaa lajistoa.

Pellon ja Kurkilammen väliin jäävä haka (osa-alue 4) on kuivahko, valoisa ja metsäinen kumpare, jota luonnehtivat vankkarunkoiset männyt, koivut ja haavat sekä siellä täällä katajat. Runsas on muun muassa lehtonurmikka ja huomionarvoinen on aholeinikki. Haka on ollut vuosikymmeniä ja on edelleen vasikoiden laitumena.

Hoitotarve:

Perinnebiotoopit säilyvät muuttamalla laidunnusta siten, etteivät ne rehevöidy. Perinnebiotooppeja on tarpeen laiduntaa erillään viljelylaitumista. Osa-alueella 1 on tarpeen pitää vesakoitumista kurissa entiseen tapaan.

RAUTALAMPI, Hanhitaipaleen haka

Peruskarttalehti: 322309

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 69408: 4870 akp:aki: 69406: 4486

Maisemamaakunta: Keski-Suomen järvisuutu

Pinta-ala (ha): 2,4

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: m-

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): **maisemallinen arvo, useita huomionarvoisia lajeja, uhanalainen laji: kesämaitiainen (aV)**

Perinnemaisematyypit: haka

Alueen kuvaus:

Hanhitaipaleella, Rautalammin kirkonkylän etelä-lounaispuolella, on 1970-luvun puolivälissä käytöstä poistunut laidunalue, jota Pohjois-Savon ympäristökeskus on 1995 lähtien kunnostanut ja samalla seurannut perinteisen kasvillisuuden palautumista. Kesällä 1996 ovat lampaat aloittaneet laidunnuksen. Alueella on 1600-luvulla ollut asuinpaikka, josta on vielä kivijalan jäänteet jäljellä. Nykyinen 1800-luvulta peräisin oleva tilakeskus rakennuksineen on alueen eteläpuolella, heti sitä rajaavan tien takana. Yhdessä tämä kivinen ja katajainen laidunrinne sekä vanha tilakeskus muodostavat järvimaisemaan liittyen ilmeeltään perinteisen ja näyttävän kokonaisuuden.

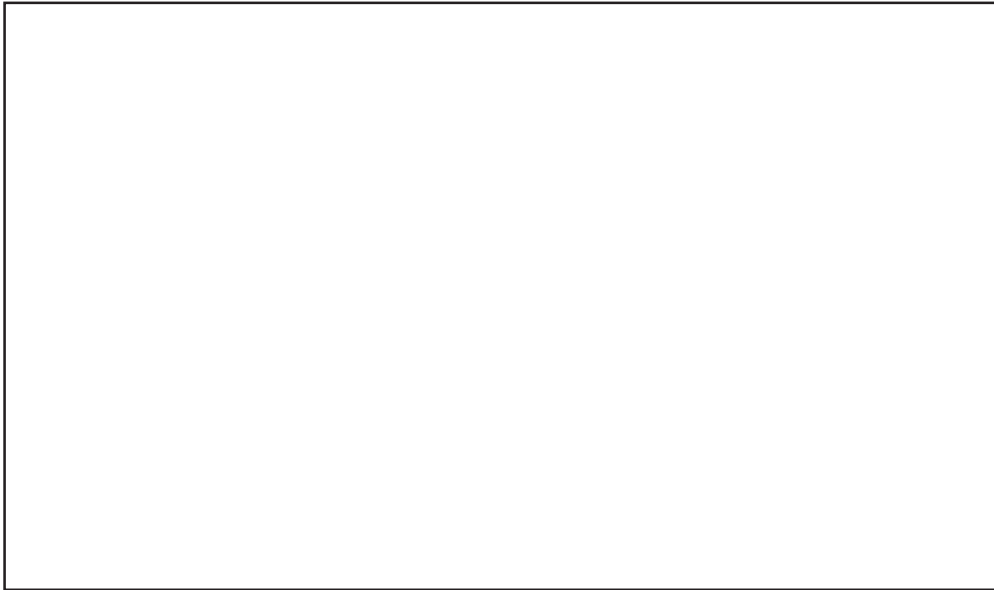
Koillisin kulma (osa-alue 1) loivasti viettävällä itärinteellä on pääosin lehtomaista, harvennettua koivikkoa, jolla on muutamia kiviraunioita ja lohkareita. Vanhan laidunnuksen jälkeä on jäljellä. Siitä länteenpäin on vadelma- ja maitohorsmaltaista kasvustoa (osa-alue 3 ja osa-alueen 2 itälohko).

Alueen edustava keskiosa (osa-alue 4) on loivasti viettävää rinnettä, jolla Hanhitaipaleen ensimmäinen talo on sijainnut. Siellä on myös käytössä oleva maa-kellari. Osa-alueella kasvaa iäkkäitä koivuja sekä muutamia mäntyjä ja pihlajia. Tunnusomaista ovat puumaiset katajat. Paisterinne on ketomainen valtalajeinaan lampaannata, ahopukinjuuri, huopakeltano, nurmirölli ja ahomansikka. Tuoreemalla ja heinittyneellä osalla vallitsevat nurmirölli, niittypuntarpää, metsäkurjenpolvi, särmäkuisma, ahomansikka, punanata ja paikoin juolavehna. Edustavinta kasvustoa ovat kesämaitiainen, aholeinikki, ketoneilikka, kissankello, mali, peurankello, pölkkyruoho ja ruusuruoho.

Maisemassa erottuu selvästi leveä lounaaseen viettävä rinne (osa-alueen 2 länsilohko), jonka yläosasta on kaadettu harmaalepikko ja alaosassa on katajaa kasvava vanha laidun sekä maitohorsmikko. Harvakseltaan kasvaa koivua, mäntyä ja pihlajaa. Edustavinta kasvustoa ovat ketoneilikka, peurankello ja ruusuruoho. Alueen pohjoispuolella on kiviaidan erottama kapea, valoisa, tuore ja lehtomainen lehtipuumetsikkö, jossa kasvaa harvakseltaan isoja haapoja, mäntyjä ja koivuja. Monilajinen pensaskerros on tiheä. Joukossa on muun muassa lehtokuu-samaa. Aluskasvillisuudessa ovat runsaita mustikka, metsälauha, metsäkastikka, käenkaali ja sananjalka.

Hoitotarve:

Sopiva hoitotapa on laidunnuksen jatkaminen ja tarvittaessa vesakon raivaaminen.

RAUTALAMPI, Kylmälammen niitty

Peruskarttalehti: 322308

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 69371: 4852 akp:aki: 69367: 4849

Maisemamaakunta: Keski-Suomen järvisetu

Pinta-ala (ha): 3

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: m-

Perinnemaisematyypit: niitty

Alueen kuvaus:

Savonjoella, Rautalammin kirkonkylästä vajaan parikymmentä kilometriä lounaaseen on metsän keskellä, syrjäisen Kylmälammen ympärillä kahdeksan pientä alaista polkujen yhdistämää niittypalstaa, joista kolme pohjoisinta oli kesällä

1993 hevosen laitumena. Hevonen on laiduntanut myös eteläosassa. Alueita on ainakin osin viljely 1900-luvun alkupuoliskolla ja niitä on aikoinaan välillä niitetty karjan laidunnuksen ohella.

Kaakossa on monisakarainen vanha pelto, jonka ojat kasvavat pajua. Huomionarvoinen lehtovirmajuuri on paikoin valtalaji mesiangervon, nurmirönnin ja niittyleinikin ohella. Pienellä pikkulaukkua kasvavalla alalla näkyy hevosen laidunnus. Etelässä on pieni ketorinne. Se vaihettuu tuoreeksi ja paikoin kosteaksi niityksi, jota ovat myös lounainen, läntinen ja keskellä sijaitseva niittylohko. Niiläkin on paikoin runsaasti pikkulaukkua. Koillisella, lehtipuuvyön ympäröimällä, melko avoimella ja heinittyneellä, lajistoltaan aika yksipuolisella niittyaukealla kasvaa huomionarvoinen kirkiruoho. Niityn länsilaidalla on lato, jonka takana mäennyppylällä lajisto on hieman monipuolisempaa. Erikoisuus on paimen- ja keltamataran risteymä ja huomionarvoinen vilukko. Puut taimineen ovat alkanet levittäytyä reunoilta ja ojista niityille.

Hoitotarve:

Koko aluetta tulisi laiduntaa tai niittää, ja estää umpeenkasvu myös vesakkoa aika ajoin raivaamalla.

RAUTALAMPI, Sääksjärven rantaniitty

Peruskarttalehti: 322407

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 69524: 4853 akp:aki: 69521: 4849

Maisemamaakunta: Keski-Suomen järvisuutu

Pinta-ala (ha): 2

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: m-

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): erikoisuus, edustavuus, huomionarvoisia lajeja, uhanalainen laji: jouhiluikka (aV)

Perinnemaisematyypit: rantaniitty

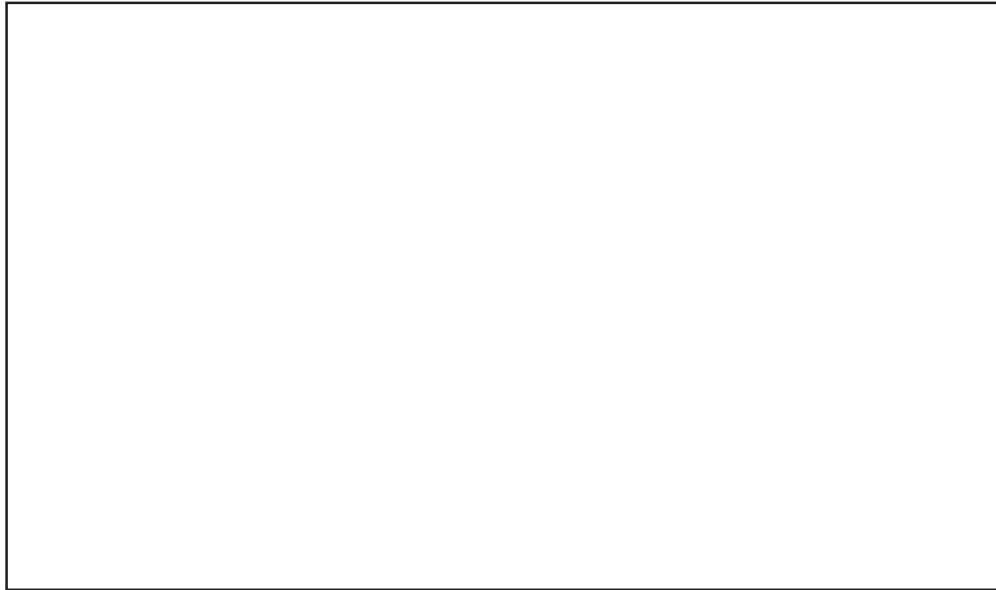
Alueen kuvaus:

Kymmenkunta kilometriä Rautalammin keskustasta luoteeseen on Liimattalan harjujaksolla, Sääksjärven kaakkoisrannalla rantaniitty, joka on vielä 1980-luvun alussa ollut hevoslaidun ja aikaisemmin myös karjan laidun. Reunalla ja osin rannan suuntaisina vyöhykkeinä kasvaa koivua ja jonkin verran harmaaleppää ja mäntyä sekä hieman tervaleppää, kuusta ja korpipaatsamaa. Monin paikoin ovat pajut vallanneet alaa.

Valtaosalla aluetta ovat runsaimpina jokapaikansara, jouhisara, nurmirölli, kurjenjalka ja järvikorte. Rannalla on edustavaa jokapaikansararantaniittyä. Erikoisin on noin viidesosa alueesta, jolla on hyvin edustava konnanlieko-hernesarayhdyskunta. Sen pohjakerroksen valtalaji on lettolierosammal (*Scorpidium scorpioides*). Konnanlieko on huomionarvoinen kasvi. Pieni ala on järviruo'on valtaamaa. Huomionarvoisia ovat myös säderusokki, jäkki ja alueellisesti uhanalainen jouhiluikka. Lisäksi kasvaa punakoiso, jota tavataan harvemmin Pohjois-Savossa.

Hoitotarve:

Pusikoitumista olisi tarpeen pitää kurissa. Laidunnus aika ajoin olisi eduksi.

RAUTALAMPI, Hyötykallion niitty

Peruskarttalehti: 322308

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 69360: 4850 akp:aki: 69359: 4848

Maisemamaakunta: Keski-Suomen järviseu tu

Pinta-ala (ha): 0,7

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p+

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): uhanalainen kasvi: keltanokitkerö (aV)

Perinnemaisematyypit: (muu), niitty

Alueen kuvaus:

Savonjoella, Rautalammin kirkonkylästä vajaan parikymmentä kilometriä lounaaseen on pienellä mäenkumpareella lähes avoin, hieman vesakoitunut niitty, osin entinen pelto, jolta on aikanaan tehty heinää. Paikoin on valtalajina keltanokitkerö, joita kesällä 1993 oli vielä satoja yksilöitä. Runsaita ovat myös nurmirölli, timotei, nurmipuntarpää, valkoapila ja pukinjuuri, sekä paikoin mesiangervo, maitohorsma, luhtakastikka ja korpikaisla. Huomionarvoinen on nurmikaunokki.

Hoitotarve:

Keltanokitkerön ja niityn säilyttämiseksi aluetta tulisi ainakin aika ajoin niittää sekä estää vesakoituminen.

RAUTALAMPI, Keurulan laitumet

Peruskarttalehti: 322308

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 69325:4871 akp:aki: 69323: 4870

Maisemamaakunta: Keski-Suomen järviseu tu

Pinta-ala (ha): 1,5

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p+

Perinnemaisematyypit: niitty, metsälaidun

Alueen kuvaus:

Myhinpäässä, vajaat parikymmentä kilometriä Rautalammin kirkonkylältä Konnekosken kautta etelään on laakealla mäellä pienmaisemiltaan vaihteleva ja viehättävä katajien, pienten mäntyjen ja pihlajien luonnehtima entinen pihalaidun. Hevososen, lampaiden ja lypsykarjan 1900-luvun alkupuolelta laiduntama alue oli viimeksi vuoteen 1994 asti nuoren karjan laidun.

Keskellä on katajaa, pihlajaa ja mäntyä kasvava kuivahko nurmirölli- ja tuoksusimakevaltainen heinäniitty, johon liittyy pieni tuoksusimakkeen valtaama kallioniitty ja kuivahkon kankaan laikku, jolla ovat runsaina puolukka ja metsälauha. Pienehkön karjan ruokinta-alueen on vallannut nokkonen ja juolavehna. Huomionarvoinen on ketoneilikka.

Luoteiskulmassa on pienialainen tuore niitty, jonka etelälaidalla on vadelma runsastunut. Runsaimpia ovat nurmilauha, siankärsämö ja särmäkuisma, sekä osalla alaa metsäkurjenpolvi ja mesiangervo. Itälaidalla on kapea muutamien kiviraunioiden elävöittävä harmaaleppä-tuomivaltainen metsälaidun, joka rajautuu idässä kiviaitaan ja sen takana peltoon. Aluskasvillisuus on niukkaa ja epäyhdenäistä. Runsaimpia ovat metsäimarre ja puna-ailakki sekä paikoin mustikka ja käenkaali.

Hoitotarve:

Perinnemaiseman säilyttäminen edellyttäisi laidunnuksen uudelleen aloittamista tai niityllä vaihtoehtoisesti niittämistä.

RAUTALAMPI, Koipiniemen niitty

Peruskarttalehti: 322404

Yhtenäiskoordinaatit: **ykp:yki: 69590:4765 akp:aki: 69588: 4763**

Maisemamaakunta: **Keski-Suomen järviseuutu**

Pinta-ala (ha): **1,3**

Maanomistaja: **yksityinen**

Arvoluokka: **p**

Perinnemaisematyypit: **niitty, (muu)**

Alueen kuvaus:

Koipiniemessä, Rautalammin kirkonkylältä kaksikymmentäviisi kilometriä luoteeseen on tasainen ja tuore heinäniitty, jolla viitisentoista hiehoa on laiduntanut 1980-luvun puolivälistä lähtien muutaman viikon loppukesällä. Laidunnuspaine vaikuttaa silti liian alhaiselta. Niitty on rehevöitynyt ja varsinkin kasvillisuutensa puolesta edustavimmalla ja vielä kohtalaisella pohjoispuoliskolla on harmaaleppä alkanut vallata alaa. Muuten puita, muun muassa muutama mänty, kuusi ja harmaaleppä, kasvaa lähinnä laidoilla ja niittyä halkovassa vanhassa avo-ojassa. Aivan länsilaita on ollut 1980-luvun alussa muutaman vuoden peltona, mikä näkyy rehevämpänä ja yksipuolisempänä kasvillisuutena. Alue on ollut käytössä tietävästi jo 1700-luvulta asti. Sitä on kaskettu, niitetty ja laidunnettu. Valtalajeja ovat nurmilauha ja poimulehti sekä entisellä peltoalalla myös voikukka. Pientä pohjoiskulman kosteaa painannetta hallitsee jousihivvilä. Huomionarvoinen kasvi on nurmitatar, jota on runsaasti varsinkin luoteislaitaa rajaavan aidan vierellä.

Hoitotarve:

Laidunnusta suositellaan jatkettavaksi siten, ettei alue rehevöidy. Lepikko olisi poistettava ja sitä tulisi pitää kurissa umpeenkasvun estämiseksi.

RAUTALAMPI, Koukkuharjun laitumet

Peruskarttalehti: 322407

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 69579: 4831 akp:aki: 69576: 4830

Maisemamaakunta: Keski-Suomen järviseu

Pinta-ala (ha): 1,6

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p

Perinnemaisematyypit: niitty

Alueen kuvaus:

Neljätoista kilometriä Rautalammin kirkonkylästä luoteeseen, Kerkonkoskelle vievän tien varressa, on tilakeskuksen ympärille sijoittunut kahdessa lohossa nuoren karjan laidunniitty, jolla laiduntaa yhteensä puolentusinaa hiehoa ja vasikkaa. Siellä on viljelty ruista 40-luvulle asti, jonka jälkeen se on ollut lähinnä laitumena. Viime aikoina niittyä on keväisin kulotettu.

Lajisto on keväisen virtsanruiskutuksen vuoksi köyhtynyt. Nurmilauha ja paikoin valkoapila hallitsevat kasvillisuutta. Paikoin, varsinkin lounaiskulmassa, on vielä runsaasti nurmitarta. Eteläreunan ohella se on edustavinta osaa alueesta. Lajistoltaan yksipuolisin on pohjoinen lohko. Puustoa on vähän etelälaidan muutamaa haapaa ja harmaaleppää lukuun ottamatta. Kivirauniot ja kivet sekä muutamat hirsiset talousrakennukset luovat perinteistä ilmettä.

Hoitotarve:

Rehevöitymisen ja lajiston köyhtymisen vuoksi lannoituksesta tulisi luopua. Puuston raivaustarvetta ei ole. Karja pitää toistaiseksi taimettumisen kurissa.

RAUTALAMPI, Myhinkosken niitty

Peruskarttalehti: 332308

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 69358: 4893 akp:aki: 69355: 4887

Maisemamaakunta: Keski-Suomen järviseu

Pinta-ala (ha): 1

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p

Perinnemaisematyypit: niitty

Alueen kuvaus:

Myhinkoskella, vajaat parikymmentä kilometriä Rautalammin kirkonkylältä etelään, on lähellä valtakunnallisesti arvokasta maisemanähtävyyttä, Saahkarin-Myhinpään maisematietä, syrjäinen ja kuivahko metsittyvä niitty sekä pieni sikojen pihalaidun.

Niityltä on aikoinaan niitetty heinää karjan rehuksi. Puut taimineen ovat alkaneet vallata alaa varsinkin laidoilla. Eniten on koivua, haapaa ja mäntyä. Aluskasvillisuudessa on vielä jäljellä tyypillistä niittylajistoa, muun muassa huomionarvoinen nurmitatar. Runsaimpina kasvavat nurmirölli, niittyleinikki, siankärsämo ja koiranheinä. Pienellä kosteammalla laikulla vallitsevat metsäkurjenpolvi ja ojakellukka. Pääosin tuoreella pihalaitumella kasvaa muutama mänty ja koivu sekä laidoilla katajaa. Valtalajeja ovat rehevöitymisestä

kertovat niittynurmikka, poimulehti, koiranputki ja nokkonen. Huomionarvoinen kasvi on Pohjois-Savossa harvoin tavattava mäkitervakko, joka viihtyy vähäisellä tienristeykseen viettävällä hiekka- ja kalliorinteellä.

Hoitotarve:

Niittyalueen hoito perinnebiotooppina edellyttäisi vesakon poistamista ja niiton uudelleen aloittamista. Pihalaitumen hoitoa olisi tarpeen muuttaa niin, ettei se enää rehevöityisi.

RAUTALAMPI, Mäkelän peltoniitty

Peruskarttalehti: 322309

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 69458: 4847 akp:aki: 69455: 4845

Maisemamaakunta: Keski-Suomen järvisuutu

Pinta-ala (ha): 2,5

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p-

Perinnemaisematyypit: (muu)

Alueen kuvaus:

Konnekoskella, Rautalammin kirkonkylän länsipuolella, on syrjässä metsän ympäröimänä pientä puusaarekettä lukuun ottamatta avoin, rehevästi kukkiva, tuore, kaksiosainen entinen pelto, jolta tehdään heinää. Aluetta on aika ajoin lannoitettu, kalkittu 1991 ja viljelty viimeksi 1980-luvulla. Käsittelystä huolimatta melko monipuolista niittylajistoa hallitsevat rehevöitymisestä kertovat koiranputki, nurmipuntarpää, poimulehti ja niittyleinikki. Pienialaisella kosteammalla alalla ovat runsaita jousivihvilä, jokapaikansara ja pikkulaukku. Ojasta on aiemmin löytynyt Pohjois-Savossa harvinaistunut kirkiruoho.

Hoitotarve:

Alueen niittämistä entiseen tapaan suositellaan. Lopettamalla lannoitus alue muuttuisi vähitellen niittymäiseksi.

SIILINJÄRVI, Jysänkosken laitumet

Peruskarttalehti: 333111

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 69951: 5378 akp:aki: 69947: 5374

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järvisuutu

Pinta-ala (ha): 3,4

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p+

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): **vanha puusto, maisemallinen arvo, kulttuurihistoriallinen arvo, huomionarvoisia lajeja**

Perinnemaisematyypit: **metsälaidun, haka, niitty**

Alueen kuvaus:

Siilinjärven keskustasta viitisen kilometriä kaakkoon, on Jynkänniemen kärkosissa, Juurusveden ja Pieni-Siilijärven rannalla, laivareitin varrella monessa lohossa sijaitseva hakamaiden ja entisten metsälaitumien maisemallisesti

viehättävä tilkkutäkki. Niiden laidunnus on alkanut ainakin 1800-luvulla, mutta valtaosalla alueista se on välillä loppunut. Kesällä 1996 lypsykarja laidunsi etelä- ja keskiosissa sekä pienellä alalla itärannalla. Muilla alueilla on laidunnus tarkoitus aloittaa uudelleen. Hyvää ja huomionarvoistakin niittykasvillisuutta on katkoista huolimatta jäljellä. Itse tila on tiettävästi Kanta-Siilinjärven vanhin, sillä tietoja on jo 1600-luvulta. Osa laitumista ympäröi pihapiiriä, jossa on vanhoja rakennuksia, muun muassa 1800-luvun alkupuolelta oleva riihi.

Haat ja metsälaitumet ovat tuoreita ja lehtomaisia. Valtapuu on joka puolella koivu, joukossa monia paksurunkoisia, vanhoja yksilöitä. Keskellä on pieni, vanhoja mäntyjä kasvava haka. Paikoin on jonkin verran kuusta, harmaaleppää, pihlajaa ja tuomea. Metsäisemmällä aloilla pitävät aluskasvillisuudessa valtaa käenkaali ja paikoin metsälauha. Valoisammilla haka-alueilla on runsain nurmilauha. Huomionarvoisia kasveja ovat aholeinikki, nurmitatar ja pussikämmekkä. Lajistoltaan edustavimpia on pohjoisosan valoisa koivuhaka, jonka laidunnuksessa on ollut vain muutaman vuoden katko. Kohtalaista lajistoa on myös länsiosan entisessä hevoshaassa, jonka laidunnus on loppunut 1974. Nykyään tässä koivuvanhusten luonnehtimassa rehevässä lehtometsässä tuoksuu lehdokki ja viihtyy isotalvikki laajoina kasvustoina. Eteläosan metsälaidun on laidunnettu jälleen noin viiden toista vuoden katkon jälkeen. Se jatkuu jonkin matkaa laidunnettuna itään Juurusveden rantaan. Paikoin on vanhaa puustoa, mutta aluskasvillisuudessa on vain vähän perinteistä lajistoa jäljellä. Navetan takana on kapea, kivinen, rehevöitynyt ja yllilaidunnettu avoin jaloittelulaidun, joka on ollut karjan käytössä katkotta. Perinnemaisemassa sillä on lähinnä maisemallista arvoa osana laajaa kokonaisuutta.

Hoitotarve:

Koko alue suositellaan laidunnettavaksi. Laidunnus tulisi aloittaa uudelleen myös länsilaidan metsälaitumella, keskellä olevassa mäntyhaassa ja loppuosalla itärantaa. Jos puustoa on tarpeen valoisuuden ja ruohoisuuden lisäämiseksi harventaa, tulisi vanha puusto säästää.

SIILINJÄRVI, *Rahvon laidunsaari*

Peruskarttalehti: 333301 ja 02

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 69914: 5439 akp:aki: 69890: 5420

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järvisuatu

Pinta-ala (ha): 108

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p+

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): **harvinaisuus, maisemallinen arvo, koko**

Perinnemaisematyypit: **metsälaidun, (muu)**

Alueen kuvaus:

Siilinjärven kirkonkylän kaakkoispuolella, keskellä Juurusvettä, on lähes sata vuotta laidunnettu saari, jonne laivataan keväisin pari-kolmekymmentä nuorta, tulevaa ravihevosta eri puolilta Suomea.

Saari jakaantuu kahteen sekä maisemallisesti että kasvillisuudeltaan erilaiseen alueeseen. Pohjoisosa on metsäistä mänty- ja kuusikangasta, jossa laidunnuksen jäljet ovat vähäisiä. Etelä- ja koillisosa on taas laidunnuksen voimakkaammin muokkaamaa hakametsän, tuoreen katajaniityn ja kangasmetsän vuorotte-lua, jolle oman mosaiikkinsa luovat myös lähes avoimet, lannoitetut ja ajoittain

muokatut, lauhavaltaiset laidunniityt. Hevosten polut risteilevät näiden peltoniityjen suuntaan. Saaren eteläiset osat ovat pääasiassa mäntyvaltaista metsälaidunta, jossa niittykasvillisuus keskittyy etelärinteille. Lähinnä itärannalla on koivu- ja haapavaltaista metsälaidunta ja harmaaleppikkoa. Keskenmällä saarta on kapeammalla kannaksella niitylle viettävä kaunis hakamainen rinne, jota luonnehtivat kataja-, koivu- ja harmaaleppäryhmät sekä kivien ympärysten osin ketomainen kasvillisuus. Osa katajista on puumaisia. Saaren keskivaiheilla on hakkuualoja.

Hoitotarve:

Lannoituksen ja muokkauksen lopettaminen olisi tarpeen rehevöitymisen pysäyttämiseksi. Metsäisillä alueilla on puustoa paikoin varaa harventaa ja vesakkoa raivata.

SIILINJÄRVI, Ruotsalansaari

Peruskarttalehti: 333108

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 69917: 5214 akp:aki: 69913: 5210

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järvisuutu

Pinta-ala (ha): 8,4

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p+

Perinnemaisematyypit: metsälaidun, niitty

Alueen kuvaus:

Viitisentoista kilometriä Siilinjärveltä lounaaseen on Väänälänrannan kylän valtakunnallisesti merkittävässä kulttuurihistoriallisessa ympäristössä, Suurella Ruokovedellä, vanhan laivareitin ja veneilijöiden suosiman reitin varrella maisemallisesti vaikuttava, kallioinen ja rannoiltaan monin paikoin kivinen Ruotsalansaari, joka on ollut perinteisesti hiehojen, vasikoiden ja lampaiden laidun aina 1700-luvun lopulta 1980-luvulle asti. Vielä 1950-luvulla saaren niittyjä niitettiin. Kesällä 1996 saarta on alettu vähäisin harvennuksin ja vesakon raivauksin kunnostaa laidunnuksen uudelleen aloittamiseksi 1998. Sitä varten on laadittu yksityiskohtainen kunnostussuunnitelma.

Valoisan ja pääosin kuivahkon saaren valtapuu on mänty. Koivuakin on runsaasti ja siellä täällä kasvaa jokunen kuusi sekä rannalla harmaaleppä ja raita. Kuivimmilla paikoilla viihtyy hyvin kataja. Vaikka laidunnuksessa on ollut yli kymmenen vuoden katko, on valoisia niittyaukkoja ja niittykasvillisuutta vielä ympäri saarta. Aluskasvillisuudessa on runsaimpana metsäkastikka ja nurmilauha.

Hoitotarve:

Kunnostussuunnitelma on erinomainen perusta perinteisen laidunsaaren palauttamiseksi entiseen käyttöönsä. Laidunnuksen suositellaan aloitettavaksi mahdollisimman pian.

SIILINJÄRVI, Varisharjun metsälaidun

Peruskarttalehti: 333108

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 69987: 5301 akp:aki: 69985: 5299

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järvisuutu

Pinta-ala (ha): 1,5

Maanomistaja: **yksityinen**
Arvoluokka: **p**
Perinnemaisematyypit: **metsälaidun**

Alueen kuvaus:

Aivan Siilinjärven kirkonkylän länsipuolella, lähellä Kevätön-järven lounaisrantaa on visuaalisesti viehättävä, jykeväpuustoinen, monin paikoin sammalpeitteinen koivumetsälaidun, jolla lypsykarja laiduntaa osana viljeltyä laidunnurmea. Valtalajeja ovat valkoapila, nurmilauha, nurmirölli ja ahomansikka.

Hoitotarve:

Metsälaidunta olisi tarpeen laiduntaa erillään laidunnurmesta. Vanha puusto tulisi säästää.

SIILINJÄRVI, Hirsiniemen haka

Peruskarttalehti: 333108
Yhtenäiskoordinaatit: **ykp:yki: 69907: 5221 akp:aki: 69905: 5219**
Maisemamaakunta: **Pohjois-Savon järviseutu**
Pinta-ala (ha): **2,5**
Maanomistaja: **yksityinen**
Arvoluokka: **p-**
Perinnemaisematyypit: **haka**

Alueen kuvaus:

Reilut viisitoista kilometriä Siilinjärveltä lounaaseen, Väänälänrannan kylässä, Suuri-Ruokoveden rannalla Hirsiniemessä on pihapiirin ja rannan välissä kallioiden, kiviraunioiden, katajien ja maisemamäntyjen elävöittävä, maisemallisesti viehättävä hakarinne, joka on ainakin 1940-luvulta lähtien ollut lehmien laitumena. Kesällä 1993 siellä laidunsi kymmenkunta lehmää.

Valtapuu on mänty, joka viihtyy kallioisella mäellä. Hieman harmaaleppää on pienissä ryhmissä. Sitä on raivattu 1980-luvun alussa. Yksipuolisessa aluskasvillisuudessa ovat runsaimpina nurmilauha, valkoapila, niittyleinikki ja timotei, jotka kertovat rehevöitymisestä. Tyypeä suosivia lajeja on myös kallion ohutmultaisilla kohdilla, jotka on tallattu mullokselle. Huomionarvoinen kasvi on säderusokki. Aivan rannassa on aikoinaan ollut peltokaistale.

Hoitotarve:

Laidunnusta olisi tarpeen muuttaa niin, ettei haka enää rehevöityisi.

SONKAJÄRVI, Purolan laidun

Peruskarttalehti: 334106
Yhtenäiskoordinaatit: **ykp:yki: 70671: 5124 akp:aki: 70689: 5122**
Maisemamaakunta: **Pohjois-Savon järviseutu**
Pinta-ala (ha): **2,8**
Maanomistaja: **yksityinen**
Arvoluokka: **v**

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): **harvinaisuus, erikoisuus, edustavuus, useita huomionarvoisia lajeja, uhanalainen laji: ahonoidanlukko (aSt)**

Perinnemaisematyypit: haka, niitty

Alueen kuvaus:

Kauppilanmäellä, Iisalmesta viitisentoista kilometriä pohjoiseen, on maantiehen, metsään ja peltoon rajautuva, loivasti lounaaseen viettävä, melko tasainen, pääosin tuore, mutta paikoin kostea ja pienellä alalla myös kuiva lypsykarjan niitty ja haka, jonka historia juontaa juurensa ainakin 1800-luvulta yhteislaitumena. Erikoislaatuisten alueen kasvillisuus on vaikeasti luokiteltavissa. Hiekkainen maa näyttää läpäisevän melko huonosti vettä, jonka vuoksi alue on osin soistunut. Vaihteleva ja osin mosaiikkimainen kasvillisuus koostuu heinäisistä kedoista, tuoreista niityistä, soistuneista niityypainanteista ja hakakuvioista. Niityllä on monin paikoin runsaasti nuorta 3-8 -metristä puustoa, etenkin kuusia ja mäntyjä. Puustoa on varsinkin muutamissa haan halki aikoinaan kaivetuissa ojissa. Kasvillisuus on edustavaa ja erikoista, ei juuri lainkaan rehevöitynyttä. Vain reunaosissa on vähäistä rehevöitymistä. Itälaidalla virtaa puro.

Kasvillisuus vaihtelee pohjoislaidan kosteammilta osilta etelään päin. monin paikoin valtalajina on nurmilauha. Myös huomionarvoinen jäkki on yleinen pitkin aluetta, ja eteläosissa se muodostaa paikoin mattomaisia kasvustoja. Erikoisuus on uhanalainen ahonoidanlukko, joka viihtyy varsinkin itälaidan avoimella ja kuivalla alalla sekä keskellä eteläosan sokkeloista, kivistä ja katajaista niityaukkoa. Huomionarvoisia ovat myös ketonoidanlukko, nurmitatar ja sykeröpiippo. Alueella laiduntaa koko kesän toistakymmentä eläintä käsittävä lypsykarja. Alue on äskettäin osin voimaperäisesti ojitettu, mikä saattaa suurelta osin tuhota sen erityispiirteet.

Hoitotarve:

Laidunnus soveltuu hyvin alueen hoidoksi. Nuorta puustoa tulisi raivata niityiltä. Ojien tukkiminen olisi tarpeen.

SONKAJÄRVI, Hälilän rantalaidun

Peruskarttalehti: 334110

Yhtenäiskoordinaatit: **ykp:yki: 70479: 5335 akp:aki: 70477: 5332**

Maisemamaakunta: **Pohjois-Savon järvisu**

Pinta-ala (ha): **2,9**

Maanomistaja: **yksityinen**

Arvoluokka: **p+**

Perinnemaisematyypit: **niitty, haka**

Alueen kuvaus:

Sonkajärven kirkonkylältä eteläkaakkoon on 1800-luvulta lähtien laidunnettu, Ylä-Varpasen järveen rajautuva, maisemallisesti hyvin viehättävä, laajemman niityn ja pienen haan muodostama rantalaidun, jota nykyisin laiduntaa kymmenkunta lehmää ja nuorikarja viljelylaitumien yhteydessä.

Nurmilauhavaltaisen niitty on pääosin kosteahko, mutta kuivahkoista kohdista osin märkäänkin vaihteleva. Siellä on sirotellusti yksittäisiä puita, muun muassa valossa kauniiksi muotoutuneita mäntyjä. Oman ilmeensä antavat lukuisat katajaryhmät, maakivet, kivisilmäkkeet ja kalliopaljastumat. Paikoin kivinen ranta on osittain avointa ja osittain lehtipuuvaltaista rantametsikköä, jossa kasvaa harmaaleppää sekä muutamia komeita haapoja ja kuusia. Pientä alaa kaakkoiskulmassa hallitsee mesiangervo ja paikoin reuna-alueilla on laikkuina jäkkiä. Osa niitystä näyttää vähän lannoitetulta.

Laitumen keskivaiheilla on rantaan rajautuva mäntyvaltainen haka. Kataja viihtyy runsaana, samoin nurmitatar sekä jäkki. Aluskasvillisuutta hallitsee metsälauha.

Hoitotarve:

Niittyä ja hakaa tulisi laiduntaa erillään viljelyistä laitumista. Lisäksi lannoittaminen rehevöittää ja köyhdyttää merkittävästi niitylajistoa, ja siitä tulisi luopua. Yksi mahdollisuus on aidata alue pelkästään nuoren karjan laitumeksi, mihin laidunnuspaine vaikuttaisi sopivalta. Rannan lepikkoa on hieman varaa harventaa, jolloin komeat maisemapuut pääsevät esiin. Muuten varttunut puusto on syytä säästää.

SONKAJÄRVI, Ollinkallion metsälaidun

Peruskarttalehti: 334207

Yhtenäiskoordinaatit: **ykp:yki: 70725: 5279 akp:aki: 70722: 5277**

Maisemamaakunta: **Pohjois-Savon järvisu**

Pinta-ala (ha): **5,5**

Maanomistaja: **yksityinen**

Arvoluokka: **p**

Perinnemaisematyypit: **metsälaidun**

Alueen kuvaus:

Sonkajärven kirkonkylän pohjoispuolella ja muutama kilometri Sonkakosken kyläkeskuksesta länteen on 1920-luvulta lähtien laidunnettu metsälaidun. Se on ollut lypsykarjan, lampaiden ja hevosten laidun, jolla nykyään laiduntaa parikymmentä lehmää ja puolenkymmentä hiehoa koko laidunkauden, mutta osana viljeltyjä laidunalueita.

Alue on vasta harvennettua, tuoreesta kuivahkoon vaihtelevaa, havupuuvaltaista metsää, jossa aukkoisuutta on enimmäkseen tilakeskuksen lähistöllä sekä kahden niittytien varrella. Valtapuu on mänty. Lehtipuustoa on lähinnä reunoilla. Kataja kasvaa runsaana. Aluskasvillisuuden valtalaji on metsälauha ja paikoin mustikka. Laidunnuksen jälkiä ja siitä kertovaa kasvilajistoa on jonkin verran, joukossa muun muassa huomionarvoinen jäkki. Metsälaitumella on muutamia kivi- raunioita ja vanhoja perunakuoppia. Perinnemaisemassa silmään pistävät muutamaiset pienet lautakasat ja hakkuutähteet.

Hoitotarve:

Rehevöitymisen välttämiseksi alueen laidunnusta suositellaan erillään viljeltyistä laitumista, eikä lisärehua metsälaitumen puolelle tulisi antaa. Riittävästä laidunuspaineesta koko alalle on kuitenkin syytä huolehtia. On hyvä, että metsää vähitellen ja varovasti hieman harvennetaan valoisuuden ja ruohoisuuden lisäämiseksi. Perinnemaisemalle on eduksi isompien hakkuutähteiden pois korjaaminen ja muukin siistiminen.

SONKAJÄRVI, Lohkoniemen haka

Peruskarttalehti: 334204

Yhtenäiskoordinaatit: **ykp:yki: 70720: 5138 akp:aki: 70728: 5134**

Maisemamaakunta: **Pohjois-Savon järviseu**

Pinta-ala (ha): **0,5**

Maanomistaja: **yksityinen**

Arvoluokka: **p-**

Perinnemaisematyypit: **haka**

Alueen kuvaus:

Parikymmentä kilometriä lialmesta pohjoiseen on Pyöree-järveen kaakossa työntyvä Lohkoniemi, jonka kauniiden maisemakoivujen elävöittämiä rantoja karja on laiduntanut 1900-luvun alkupuolelta lähtien. Valtaosa entisistä niittyaloista on muutettu mansikkaviljelmäksi. Nuorta karjaa oli enää pienellä läntisellä rantalohkolla ja varsinkin pohjoisrannan laiduntamattomilla aloilla olivat muun muassa pihlajantaimet ja heinät vallanneet alaa.

Hoitotarve:

Rantamaiseman pusikoituminen tulisi pitää kurissa ja kasvillisuus matalana laiduntaen tai niittäen.

SUONENJOKI, Suholan laitumet

Peruskarttalehti: 324105

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 69380: 5184 akp:aki: 69377: 5180

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järvisseutu

Pinta-ala (ha): 3,6

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: m

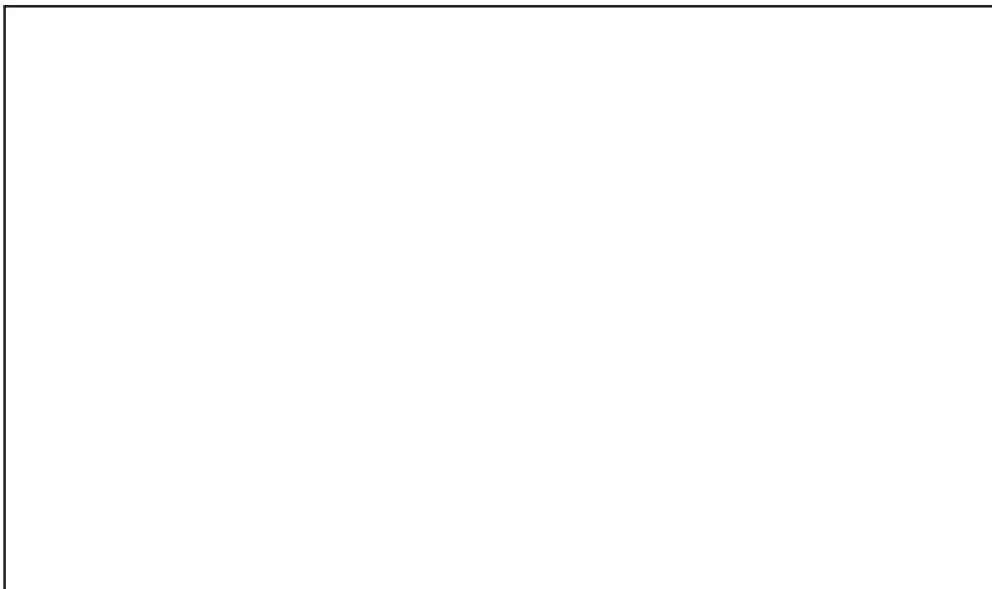
Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): **monipuolisuus, osin edustavuus, useita huomionarvoisia lajeja**

Perinnemaisematyypit: niitty, metsälaidun

Alueen kuvaus:

Suonenjoelta noin seitsemäntoista kilometriä kaakkoon, Paasveden pohjoisrannalla, lähellä historiallista Kuivataipaleen kanavaa, sijaitsevat maisemallisesti viehättävä koivumetsälaidun ja kaksi niittyä. Ne sijoittuvat tilakeskuksen ympärille, järvi- ja peltomaisemaan. Alueita on laidunnettu useita kymmeniä ja vuosia ja ne olivat kesällä 1997 noin kymmenpäisen lypsykarjan käytössä.

Niityt (osa-alue 1) ovat sijoittuneet Kuivataipaleentien molemmin puolin. Ne ovat pääosin tuoreita, loivasti kumpuilevia ja rantaanpäin viettäviä. Edustavin on pohjoisemman niityn koillislaidan kapea ja kuivahko vyöhyke sekä korkeimpien kumpareiden kuivimmat alat. Huomionarvoisina lajeina kasvavat aholeinikki, jakki, ketoneilikka, käenkukka, musta-apila ja nurmitatar. Laajoja alueita on hie- man lannoitettu virtsalla, mikä näkyy lajiston köyhtymisenä ja rehevöitymisenä. Valtalajeja ovat nurmilauha ja paikoin valkoapila, nadat ja siankärsämö. Edusta- vimmissa kohdissa ei selvää valtalajia ole. Tien eteläpuolisen niityn itälaidalla on mäntyvaltainen reunavyöhyke, jonka aluskasvillisuudessa on runsaasti jakkiä. Muuten puustoa ja puuntaimiakin on vähän, lähinnä muutamia hajanaisia maisemamäntyjä ja pohjoisosan kapeaa harmaaleppävyötä lukuun ottamatta. Katajaa kasvaa harvakseltaan. Perinteistä ilmettä lisäävät kivirauniot. Eteläisellä niityllä on hirsinen puimalarakennus.

Läntisimpänä on harvinaisen kaunis, valoisa, järveen hiekkarantaisena rajautuva koivumetsälaidun (osa-alue 2). Huomiota kiinnittää runsas nurmitatar. Valtalajina on paikoin metsälauha. Koivut ovat varttuneita. Luoteisosassa on joukossa hieman mäntyä ja rannalla harmaaleppää. Katajaa on kohtalaisesti ja nuoria kuusia hieman.

Hoitotarve:

Perinnemaiseman säilymisen kannalta laidunnuksen toivotaan jatkuvan. Virtsan tai muiden ravinteiden levittämisestä niityille tulisi luopua. Varttunut puusto kannattaa säästää. Niityiltä voi tarvittaessa poistaa puuntaimia, ainakin pohjoisosissa estäen mahdollista lepikoitumista. Koivumetsälaitumelta olisi hyvä harventaa tai kokonaan poistaa nuoret kuuset. Näinkin laajalla, monipuolisella ja maisemallisesti kauniilla perinnemaisemalla on merkitystä myös Kuivataipaleen kunnostetun museokanavan naapurina.

SUONENJOKI, Suurijärven laitumet

Peruskarttalehti: 324109

Yhtenäiskoordinaatit: **ykp:yki: 69423: 5238 akp:aki: 69419: 5234**

Maisemamaakunta: **Pohjois-Savon järvisseutu**

Pinta-ala (ha): 5,5

Maanomistaja: **yksityinen**

Arvoluokka: **m**

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: **(+): edustavuus, koko, monipuolisuus, useita huomionarvoisia lajeja**

Perinnemaisematyypit: metsälaidun, haka

Alueen kuvaus:

Suonenjoen kaakkoispuolella, Suurijärven rannalla on maisemallisesti viehättävä, valoisa, monimuotoinen, mutta silti tasapainoinen lehtipuuvaltainen metsälaidunhakamaa, jota luonnehtivat valoisat niitylaikut, suuret maakivet, kivirauniot, kalliopaljastumat ja lahoppuut. Alue on enimmäkseen loivasti kumpuilevaa ja lännessä tieltä rantaan viettävää rinnettä. Se on pääosin tuoretta, mutta vaihtelee myös kuivista kalliopaljastumista aivan pieneen kosteaan rantaniittyyn. Keskellä aluetta on entisiä mutahautoja. Lypsykarja on laiduntanut täällä 1800-luvulta lähtien. 1940-luvulle asti, jolloin alue oli avoimempi, niitettiin vuosittain myös luonnonheinää ja saraa. Kesällä 1996 laidunsi laajalla itäisellä osalla puolenkymmentä hiehoa. Läntinen rinne oli lypsykarjan laidun. Kesällä 1997 on laitumelle tulossa myös perinteinen kyyttö.

Edustavin itä- ja eteläpuolisko on pääosin koivuvaltaista metsälaidunta sekä osin koivuhakaa ja osin haapahakaa. Siellä täällä on kuusta ja etenkin avoimemmillä eteläisillä reunaosilla harmaaleppää, jonka taimet ovat hieman levittäytyneet. Etelälaidalla on rehevöitymistä. Eri puolilla aluetta on edustavaa kasvillisuutta, mitä kuvastavat muun muassa paikoin melko runsas jäkki ja nurmitatar sekä aholeinikki, kissankäpälä, pussikämmeikka, ketosilmäruoho ja ruusuruoho. Aluskasvillisuus vaihtelee eri puolilla aluetta. Lännessä avoimemmalla lehmien laitumella on selvä valtalaji nurmilauha. Tämä osa lienee entinen pelto ja se on muutenkin rehevöitynyt.

Hoitotarve:

Laiduntapaa olisi tarpeen muuttaa niin, ettei alue rehevöityisi. Vähäistä pensoittumista on tarpeen pitää aika ajoin kurissa ja harventaa nuorinta puustoa, varsinkin kuusia, niittyaukkojen valoisuuden turvaamiseksi. Vanhin puusto tulisi säästää.

SUONENJOKI, Heikkilän hevoslaidun

Peruskarttalehti: 324103

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 69445: 5058 akp:aki: 69443: 5056

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järviseu tu

Pinta-ala (ha): 1,5

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p+

Perinnemaisematyypit: niitty

Alueen kuvaus:

Aivan Suonenjoen kaupungin lounaispuolella, valtatie n tuntumassa, on kulttuurihistoriallisesti arvokkaaseen pihapiiriin rajautuva melko avoin rinnelaidun. Pääosin tuore ja itälaidaltaan paikoin kuivahko alue on ollut peltoa vuoteen 1962. sen valtaosaa on ensin niitetty, ja vuodesta 1991 lähtien se on ollut hevosten laidun. Viime vuodet pientä pohjoislaitaa ovat laiduntaneet lampaat.

Niiton ansiosta alue on muuttunut niittymäiseksi. Runsaimpina kasvavat niittynurmikka, nurmilauha ja paikoin poimulehti. Pientä rehevöitymistä on tilakeskuksen alapuolella ja paikoin ovat hevoset ylilaiduntaneet rinnettä. Kasvillisuus on edustavinta ja monipuolisinta kuivimmilla itä-, etelä- ja lounaisosilla, jossa viihtyvät muun muassa peurankello ja ruusuruoho. Huomionarvoinen on aholeinikki. Havu- ja lehtipuita on vähäisinä ryhminä lähinnä ylärinteellä. Maisemassa erottuu lounaiskulman iso raita.

Hoitotarve:

Laidunnuspainetta tulisi tasata viereisille laiduntamattomille alueille. Ravinteiden valuminen yläpuolisesta tilakeskuksesta laitumelle tulisi estää. Puuryhmät ja varsinkin komea raita kannattaa säästää. Muutamia nuoria kuusia on varaa poistaa.

SUONENJOKI, Mikkolan niityt

Peruskarttalehti: 324106

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 69491: 5193 akp:aki: 69487: 5192

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järviseu tu

Pinta-ala (ha): 2,1

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p+

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): huomionarvoisia lajeja, uhanalainen laji: kesämaitiainen (aV)

Perinnemaisematyypit: niitty

Alueen kuvaus:

Suonenjoen itäpuolella, aivan Lempyyn kylän keskustassa on kylätien länsipuolella pienehkö kivinen rinne ja itäpuolella reunaltaan hakamainen niitty, joilla karjan laidunnus on loppunut 1980-luvun loppupuolella. Kesällä 1993 lajisto oli vielä monipuolista, joukossa useita huomionarvoisia kasveja. Alueilla on merkitystä myös komeista koivukujanteistaan tunnetun kylätien varressa.

Pääosin kuivahkolla tuoreella niityrinteellä ovat runsaimpia nurmirölli, hietakastikka, nurmilauha ja nurmipuntarpää. Huomionarvoisia ovat alueellisesti uhanalainen kesämaitiainen, jäkki ja ketoneilikka. Siellä täällä on muutama harmaaleppäryhmä. Tien itäpuolen suurimmaksi osaksi tuoreella niityllä ovat valtala-jeja nurmirölli ja nurmilauha. Hakamaisella kuusen, männyn ja koivun luonnehtimalla reunalla ovat aluskasvillisuudessa runsaimpina vattu, mesiangervo, metsäkorte ja käenkaali. Edellä mainittujen edustavien lajien lisäksi täällä viihtyy myös nurmitatar.

Hoitotarve:

Perinnemaiseman pelastamiseksi alueiden hoito tulisi kiireesti aloittaa uudelleen joko niittämällä tai laiduntamalla.

SUONENJOKI, Lassilan laitumet

Peruskarttalehti: 324105

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 69349: 5160 akp:aki: 69346: 5157

Maisemamaakunta: Savonselän seutu

Pinta-ala (ha): 3,9

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p

Perinnemaisematyypit: metsälaidun, niitty

Alueen kuvaus:

Suonenjoen kaakkoispuolella Suontienselän rantaan ja peltoihin rajautuu kivinen, kallioinen ja katajainen Myllymäeksi kutsuttu metsälaidun ja tuore niitty, jolla karja on laiduntanut useita kymmeniä vuosia. Nykyisin se on noin kymmenkunnan hiehon laidun. Entisajoista on vielä muistona pisteaitaa ja noin sata metriä kiviaitaa.

Valoisan mäntyvaltaisen metsälaitumen laki kasvaa runsaasti katajaa. Reunoilla ja rannassa ovat saaneet jalansijaa myös lehtipuut, rannalla varsinkin harmaaleppä. Metsälauhan ja mustikan sekä paikoin puolukan ja käenkaalin hallitsemassa aluskasvillisuudessa viihtyvät myös ruusuohot ja puna-ailakit. Lounaisosan niitty on avoin

ja siellä kasvavat runsaimpina nurmilauha, nurmipuntarpää, niittynurmikka ja voikukka. Yksipuolinen lajisto kertoo rehevöitymisestä. Aluetta on lannoitettu viimeksi 1980-luvun alkupuolella.

Hoitotarve:

Metsälaidunta suositellaan hoidettavaksi entiseen tapaan. Niityn lannoittamisesta tulisi jatkossakin pidättäytyä ja myös laidunnuksessa välttää rehevöittämistä.

SUONENJOKI, Ritvalan haka

Peruskarttalehti: 324105

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 69365: 5170 akp:aki: 69364: 5172

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järviseu tu (Savonselän rajoilla)

Pinta-ala (ha): 0,5

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p

Perinnemaisematyypit: haka

Alueen kuvaus:

Suonenjoelta noin 15 kilometriä kaakkoon sijaitsee Paasveden luoteisrannalla pihapiiriin rajoittuva, pieni ja tasainen, tuoreesta kosteaan vaihteleva muutaman mullin haka. Lypsykarja on laiduntanut hakaa vuosikymmenet 90-luvulle asti.

Edustavinta on vähäravinteisin etelälaita. Pääasiassa siellä kasvaa hieman mäntyä, kuusta, koivua ja katajaa. Huomiota kiinnittää runsas nurmitatar. Lannoituksen takia muu osa on selvästi rehevöitynyt. Valtalajeja ovat nurmilauha ja paikoin valkoapila.

Hoitotarve:

Laidunnuksen jatkuminen on epävarmaa. Perinnemaiseman hoito ja säilyminen edellyttäisi lannoituksen lopettamista ja laidunnuksen jatkamista. Laidunnuspaikeen vähäiseen lisäämiseen olisi varaa.

TERVO, Harjun laitumet

Peruskarttalehti: 331307

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 69877: 4887 akp:aki: 69870: 4882

Maisemamaakunta: Keski-Suomen järviseu tu

Pinta-ala (ha): 7,9

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: m-

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: laajuus, huomionarvoisia lajeja

Perinnemaisematyypit: metsälaidun, haka, niitty

Alueen kuvaus:

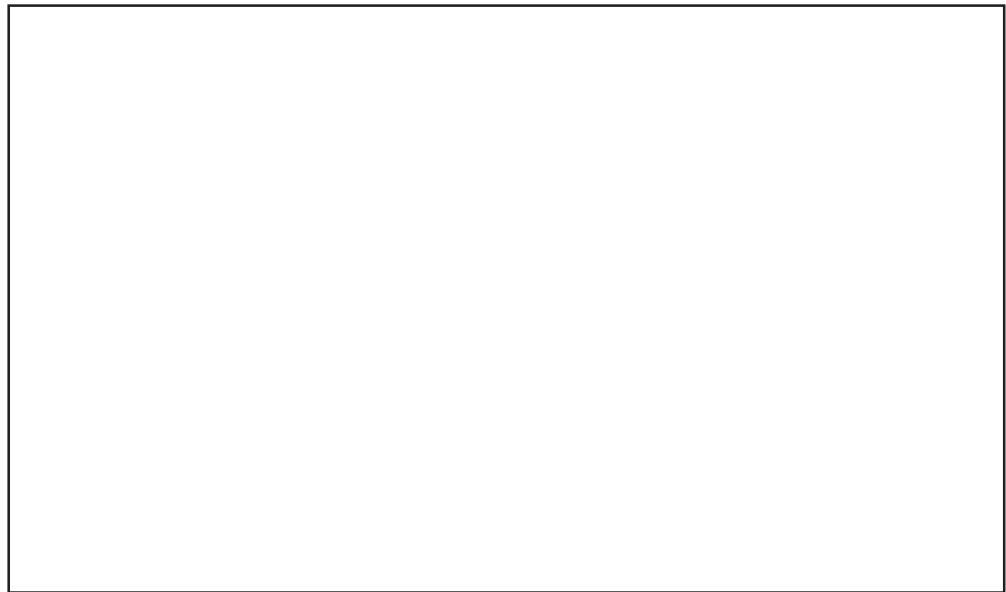
Viitisen kilometriä Tervon kirkonkylältä pohjoiseen on maisemallisesti kaunis niemi, jonka rantoja on pitkään laidunnettu. Keskellä, korkeimmalla kumpareella sijaitsevat edelleen viljellyt pellot ja avoimella etelärinteellä entinen tilakeskus. Entisai-kojen asumisesta kertovat vielä rapistunut hirsinen, pärevuorattu, 1800-luvulta peräisin oleva päärakennus, sekä hirsinen eloaitta, riihi, hiililato, puimala ja jääkellari.

Perinteistä ilmettä lisäävät karjanpolut, kivi- ja pisteaidan jäänteet, kivirauniot ja tervahaudan jäänteet. Monin paikoin perinnemaisema on kuitenkin päässyt taantumaan. Varsinkin laajempaa pohjois-osaa vaivaa alilaidunnus. Kesällä 1997 alueella laidunsi puolentusinaa hiehoa, joiden määrää on tarkoitus nostaa tusinaan. Laidunnusta rajoittaa kuitenkin vielä aitojen heikko kunto.

Pohjoinen alue on suurimmaksi osaksi metsälaidunta. Sen läntisin osa (noin 1,5 ha) on valoisaa, kivistä ja kuivahkoa. Puustoa luonnehtivat keskemällä harvennettu männikkö ja paikoin sen seassa viihtyvä koivu. Rantavyöhykkeellä kasvaa harvinaisen runsaana tervaleppä. Kenttäkerroksen valtalaji on metsälauha ja paikoin mustikka. Keskiosa (noin 2,4 ha) on kuivaa ja hiekkaista. Se on 70-luvun taitteessa uudisraivattu, mutta jätetty pellon sijaan laitumeksi kivisyyden vuoksi. Molempia em. alueita ovat 70-luvulla laiduntaneet lampaat ja hiehot, ja 80-luvulta lähtien vain hiehot. Alueella on nuorta puustoa ja puun taimia, muun muassa koivua, pihlajaa ja mäntyä, sekä runsaasti tervaleppää taimista aina varttuneisiin puihin. Myös katajaa on jonkin verran. Aluskasvillisuudessa ovat runsaimpia lauhat. Kosteita itäisin osa (noin 2,2 ha) on lähinnä koivun ja lauhan valtaamaa. Se on vielä 40-luvulla ollut peltoa, mistä on muistona kiviraunioita. Myös siat ovat laiduntaneet siellä. Jerelänlahden poukama on joutsenten ruokailu- ja kokoontumispaikka ja teerien soidinpaikka.

Metsälaitumen eteläpuolelle jää lännessä rantaan ulottuva tuore rinneniitty (noin 1 ha). Siellä kasvaa katajaa, muutamia komeita maisemamäntyjä, pihlajia ja koivuja, sekä rannassa tervaleppää. Niittykasvillisuutta hallitsee nurmilauha. Alue oli heinäpeltona 50-luvulle asti. Sitä on laidunnettu yhdessä metsälaitumen kanssa. Näkyvissä on vielä entisiä tervahautoja. Muualla rantaa rajaa kapea, laidunnettu vyöhyke (noin 0,8 ha), jolle on tyypillistä runsas tervaleppä. Siellä on jäljellä hirsinen hiililato ja rantalato.

Koko alueella huomionarvoisia kasveja ovat aholeinikki, jäkki ja kissankäpälä. Erilaiset eläimet viihtyvät alueella. Edellä mainittujen joutsenen ja teeren lisäksi jokavuotisia vieraita ovat kurjet. Siellä on tavattu myös metsoja, kettuja, hirviä, ilves ja valkohäntäpeura.

Hoitotarve:

Laidunnusta suositellaan koko alueella ja samalla laidunnuspaineen lisäämistä. Pienempinä lohkoina syöttäminen tasaisi myös laidunnuspainetta eri puolille. Vartuneemman puuston raivaamista ei suositella. Vesakkoa voi tarpeen mukaan vähitellen harventaa näkymien avaamiseksi. Sitä on silti myös syytä säästää suojaksi eläimille varsinkin Jerelänlahdessa.

TERVO, Pirttilahden niitty

Peruskarttalehti: 331010

Yhtenäiskoordinaatit: **ykp:yki: 69864: 4929 akp:aki: 69863: 4928**

Maisemamaakunta: **Keski-Suomen järvisuotu**

Pinta-ala (ha): **1,2**

Maanomistaja: **yksityinen**

Arvoluokka: **p-**

Perinnemaisematyypit: **niitty**

Alueen kuvaus:

Tervon kirkonkylän koillispuolella on Hirvijärven ja Pirttilammen välisellä kannaksella, maantien varressa kiviraunioiden elävöittävä tuore ja osin kostea niitty, jolta on niitetty eläimille rehua ja jolla karja on laiduntanut vuoteen 1989 asti. Kesällä 1993 kasvillisuus oli vielä osin matalaa ja monilajista, mutta paikoin olivat nurmipuntarpää ja varsinkin koivuntaimet alkaneet vallata alaa niittykasvillisuudelta, jota edustavat muun muassa jäkki ja nurmitatar.

Hoitotarve:

Alueen hoito perinnemaisemana edellyttäisi umpeenkasvun estämistä ja hoidon uudelleen aloittamista joko niittämällä tai laiduntamalla.

TUUSNIEMI, Kortekaarten hevoshaka

Peruskarttalehti: 422201

Yhtenäiskoordinaatit: **ykp:yki: 69556: 4282 akp:aki: 69553: 4280**

Maisemamaakunta: **Pohjois-Savon järvisuotu**

Pinta-ala (ha): **2,5**

Maanomistaja: **yksityinen**

Arvoluokka: **m+**

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: **(+): harvinaisuus, edustavuus, laidunperinteen jatkuvuus, useita huomionarvoisia lajeja, uhanalainen laji: ahonoidanlukko (aSt)**

Perinnemaisematyypit: Haka, niitty

Alueen kuvaus:

Tuusniemen kirkonkylän kaakkoispuolella, Juojärven rannalla Kojanniemessä on viehättävä ja monimuotoinen, vanhahkon puuston, kalliopaljastumien, maakivien ja kiviraunioiden elävöittävä hevoslaidun, jolla lypsykarja, lampaat ja hevoset ovat aikaisemmin laiduntaneet ainakin 1900-luvun alusta lähtien. Vuoteen 1984 alue oli sekä nautakarjan että hevosten laitumena. Sen jälkeen on ollut vain hevosia. Niityn laidalla on vanhoja, hirsisiä talousrakennuksia.

Valtaosa eli koko pohjoinen puoli on valoisaa, ruohoisten niittyaukkojen kirjomaa mäntyhakaa. Kivirauniot ja osaltaan myös lajisto viittaavat kaskeamiseen, joilta ajoilta vanhimmat puut lienevät peräisin. Edustavassa kasvillisuudessa ovat valtalajeja mustikka ja nurmirölli. Eteläosa on hyvin kivistä, tuoretta niittyä. Sen viljely loppui 1940-luvulla, mutta vanha peltokäyttö näkyy yhä kasvillisuudessa. vain kivien ympärillä on ketokasveja ja edustavaa niittykasvillisuutta. Eteläosassa on tosin hieman isommalla yhtenäisellä alalla (yli aari) hyvännäköistä niittykasvillisuutta. Pääosalla alueita on mosaiikkimaisesti tuoretta heinäniittyä, valtalajeinaan nurmirölli ja valkoapila. Tuoretta pienruohoniittyä ja huopakeltano-nurmiröllivaltaisia ketolaikkuja on kivien kupeessa. Niityllä on havaittavissa lievähköä rehevöitymistä. Huomionarvoista kasvistoa ovat Pohjois-Savossa uhanalainen ahonoidanlukko, ketonoidanlukko, jäkki, aholeinikki, ketoneilikka, kissankäpälä, pussikämmekkä, ketosilmäruoho, peurankello ja ruusuruoho. Lounaislaitaa halkovan sähkölinjan alla on harmaaleppähakaa, jota on aika ajoin raivattu niittymäiseksi.

Hoitotarve:

Laidunnusta ja vesakon kurissa pitämistä suositellaan jatkettavaksi entiseen tapaan. Vanha puusto tulisi säästää.

TUUSNIEMI, Lähemäen niityt

Peruskarttalehti: 324412

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 69701: 5734 akp:aki: 69696: 5730

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järviseu

Pinta-ala (ha): 6,5

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: m

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): koko, useita huomionarvoisia lajeja, uhanalainen laji: kesämaitiainen (aV)

Perinnemaisematyypit: niitty, metsälaidun, haka

Alueen kuvaus:

Tuusniemen keskustasta viitisen kilometriä luoteeseen on metsien, peltojen ja pihapiirin rajaama kivinen luonnonlaidunten mosaiikki, jolla lypsykarja ja hevoset ovat laiduntaneet ainakin 1900-luvun alusta lähtien. Nyt tilalle johtavan tien länsipuolta laiduntaa hevonen ja itäpuoli pohjoisinta hiehojen laidunta lukuun ottamatta on lypsykarjan yölaidun. Hevoslaitumen pohjoislaidalla on valoisa koivuhaka (osa-alue 1) ja lehmien laitumen eteläosa on metsälaidunta (osa-alue 2). Muu ala on laidunniittyä (osa-alue 1).

Kasvillisuudeltaan edustavin on neljännешеhtaarin ala hevoslaitumen hakamaisella pohjoislaidan kumpareella. Eteläänpäin väljenevän, hyvin valoisan koivikon aluskasvillisuudessa kiinnittävät huomiota erityisesti poikkeuksellisen runsas aholeinikki sekä Pohjois-Savossa enää harvoin tavattavat kirkiruoho ja uhanalainen kesämaitiainen. Muuta edustavaa kasvilajistoa kuten jäkki, kissankello, ketoneilikka ja nurmitatar esiintyy muuallakin, kaksi ensin mainittua jopa yleisnä, mutta muun muassa lannoituksesta, vaikkakin hyvin vähäisestä, johtuva rehevöityminen on yksipuolistanut lauhavaltaista lajistoa. Hevoshaan edustavinta osaa ei ole lannoitettu. Rehevöitymistä on vain hyvin pienellä alalla sen koilliskulmassa, jossa aluetta laiduntava yksi hevonen käy tarpeillaan. Koko hevoshaassa, vaikka vähiten kuitenkin edustavimmassa osassa, on ongelmana umpeenkasvu raivaamisesta huolimatta. Lypsykarjan laidunniitty on muutamaa yksittäistä puuta lukuunottamatta avoin.

Kuusivaltaisella tuoreella mustikkatyypin metsälaitumella (osa-alue 2) on muutamia valoisampia niittyaukkoja, joilla karja on käynyt syömässä. Monin paikoin viihtyy puna-ailakki.

Hoitotarve:

Lannoituksesta luopuminen on tarpeen. Hevoslaitumen puolella umpeenkasvua voi pitää kurissa paitsi raivaamalla, myös laidunnuspainetta vähän lisäämällä.

TUUSNIEMI, Heinäjärven laitumet

Peruskarttalehti: 324410

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 69513: 5740 akp:aki: 69511: 5738

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järviseu

Pinta-ala (ha): 1,9

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p+

Perinnemaisematyypit: niitty, (muu)

Alueen kuvaus:

Tuusniemen kirkonkylän eteläpuolella, pari kilometriä Kosulan kyläkeskuksesta länteen, sijaitsevat kolmessa lohossa pihapiirin ympärillä kiviset ja tuoreet rinne-
niityt, joilla on lukuisia kiviraunioita. Alue on viehättävä kokonaisuus kumpuile-
vassa mäkimaisemassa. Niittyalueita on laidunnettu ja 1960-luvulle asti osin vil-
jeltykin kymmeniä vuosia. 1980-luvulla lypsykarja vaihtui vajaaseen kymmeneen
lihamullikkaan. 1990-luvun puolivälistä lähtien on pidetty lisäksi vajaata kolmea-
kymmentä lammasta.

Edustavin on itäisin lohko, jossa niittykasvillisuus on monipuolisinta. Ete-
läisin lohko on paikoin rehevöitynyt, muun muassa ylälaitaan annetun lisärehun
johdosta. Kohtalaista niitylajistoa on lähinnä kiviraunioiden liepeillä. Valtalaji
näillä molemmilla mullien laitumilla on nurmilauha. Puustoa luonnehtivat muuta-
ma kuusi ja jokunen satunnainen koivu, pihlaja, kataja ja mänty.

Tilakeskuksen itäpuolinen lampaiden laidun on rehevöitynyt varsinkin ala-
laidasta. Valtalajina on nurmilauha ja paikoin nokkonen. Huomionarvoinen on
aholeinikki. Puusto on pääosin kuusta ja harmaaleppää ja sitä on hivenen enem-
män kuin muilla lohkoilla. Lähinnä tilakeskusta on suuri lehtikuusi.

Hoitotarve:

Mullien lohkoilla laidunnusta on hyvä jatkaa muutoin entiseen tapaan, mutta ra-
vinteiden vähentämiseksi lisärehua ei tulisi antaa niityn puolelle. Myös lampaiden
lohkolla olisi rehevöityminen saatava vähenemään.

TUUSNIEMI, Kelloniemen laitumet

Peruskarttalehti: 422201

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 69551: 5824 akp:aki: 69545: 5818

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järviseu

Pinta-ala (ha): 12

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p+

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): koko, huomionarvoisia lajeja

Perinnemaisematyypit: metsälaidun, niitty

Alueen kuvaus:

Tuusniemen kirkonkylän eteläpuolella, Juojärven rannalla on Kojanlahden Kello-
niemessä maisemiltaan melko vaihteleva vuohitila, jonka jatkuvuus näyttää epä-
varmalta. Karja ja hevoset ovat laiduntaneet tilalla kaskiajoista lähtien 1980-luvun
loppupuolelle asti.

Vuodesta 1991 lähtien on liki sata vuotta laiduntanut kallioista ja kivistä metsälaidunta (osa-alue 1). Sen kaakkoisosassa, pihapiirin pohjoispuolella on vuohien erityisesti suosima, hieman ylilaidunnettu, rehevöitynyt ja kasvillisuudeltaan yksipuolinen, erittäin kivikkoinen, muutaman maisemakoivun ja -männyn luonnehtima rinne. Keskeimmällä metsälaidunta on jokunen avoin niittyala ja entisen pellon lämpäre, joilla on tyypillistä niittykasvillisuutta. Mäen laella kiinnittävät huomiota komeat männyt. Edustavinta kasvilajistoa osa-alueella ovat ketoneilikka, kissankello, nurmitatar ja peurankello. Alueella on vanha hirsinen riihi ja kiviaitaa.

Pihapiirin kaakkoispuolella, tienvarressa on erillinen 1970-luvun puolivälissä istutettu, sammaleisten kiviraunioiden elävöittävä visakoivikko (osa-alue 2), joka oli myös karjan ja hevosten laidun. Aluskasvillisuus on harvahkoa ja matalaa ja sitä luonnehtivat muun muassa metsäkastikka, puna-ailakki, metsäkurjenpolvi, metsäimmarre ja lehtokorte. Mainittavia ovat ketoneilikka sekä kissan-, kurjen- ja peurankello. Koivikossa on vanha hirsilato.

Hoitotarve:

Laidunnuksen jatkuvuus olisi toivottavaa, mutta rehevöitymistä välttämällä. Vanhat maisemapuut tulisi säilyttää. Visakoivikon aluskasvillisuutta suositellaan hoidettavaksi niittäen tai laiduntaen noin yhden elänyksikön laidunnuspaineella.

TUUSNIEMI, Laukkalan laidun

Peruskarttalehti: 324410

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 69504:5759 akp:aki: 69500: 5752

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järviseu

Pinta-ala (ha): 2,1

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p+

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): huomionarvoisia lajeja, uhanalainen laji:

lehtoneidonvaippa (aV)

Perinnemaisematyypit: metsälaidun, niitty

Alueen kuvaus:

Tuusniemen kirkonkylän eteläpuolella, Kosulan kylässä, korkean Mienanmäen juurella on varttunutta koivikkoa kasvavalla kivisellä ja lehtomaisella mäenkumpareella maisemallisesti viehättävä, valoisa metsälaidun. Se on ollut aikoinaan mukana kaskiviljelykierrossa, mistä muistona ovat kivirauniot, ja 1900-luvun puoliväliin asti myös karjan laitumena. Vuodesta 1995 lähtien se on ollut jälleen nuoren karjan laidun osana laajempaa, paikoin soistunutta metsäaluetta. Kaakkoislaidalla on vanha, hirsinen lato.

Ladon ympärillä on avoimempi, tuore niittyala, jolla kasvavat runsaina eri leinikit, muun muassa aholeinikki sekä nurmitatar, poimulehti, punanata ja tädykkeet. Myöskin metsäinen ala on kauttaaltaan heinä- ja ruohopohjainen, runsaina samat leinikit, ahomansikka, kultapiisku, lillukka, maitikat, metsäalvejuuri, metsäkurjenpolvi, mustikka, nurmitädyke ja oravanmarja. Laitumella kasvaa myös uhanalainen lehtoneidonvaippa. Varttuneeseen koivikkoon antavat oman värinsä muutamat kookkaat männyt ja kuuset. Katajaa on runsaasti ja paikoin näsiää. Karja on pitänyt vähäisiä puuntaimia kurissa, mutta alue on toistaiseksi hieman alilaidunnettu, johtuen ainakin osaksi vasta uudelleen aloitetusta laidunnuksesta.

Hoitotarve:

Laidunnusta suositellaan jatkettavaksi nykyiseen tapaan. Jos laidunnuspaine on vielä muutaman vuoden jälkeen liian alhainen, voi sitä lisätä esimerkiksi aitaamalla tämä metsälaidun erikseen.

TUUSNIEMI, Laukkalan laitumet

Peruskarttalehti: 324410

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 69513: 5761 akp:aki: 69508: 5756

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järvisuutu

Pinta-ala (ha): 2,8

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p+

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): huomionarvoisia lajeja

Perinnemaisematyypit: niitty, haka

Alueen kuvaus:

Tuusniemen kirkonkylän eteläpuolella ja Kosulan kyläkeskuksen länsipuolella, sijaitsevat mäkimaisemissa kolmena erillisenä lohkona erittäin kiviset laitumet, joita on laidunnettu kymmeniä vuosia. Tämän päivän laiduntajia ovat viitisentoista lehmää ja pari hevosta.

Läntisin ja muita suurempi Repolaidun on osittain puustoinen, korkeimmalta kohdalta avoin ja erittäin kivinen. Eteläisin Saunaniitty on kivinen mäenkumpare, jolla kasvaa suuria pihlajia, leppiä ja terttuseljaa. Se on hevosten laidun. Pohjoisin Venälänniitty on avoin, entinen pihapiiri, jossa on jäljellä kivijalka, pihapuita ja ruusuja. Niityllä on komeita kiviraunioita. Kasvillisuus on kaikilla lohkoilla samantapaista ja niillä on edustettuna melko monipuolisesti tuoreen niityn lajistoa ja kivien sekä kiviraunioiden ympärillä kuivemmankin niityn lajistoa. Valtalajeja ovat nurmirölli, lauhat ja nadat. Huomionarvoisia ovat muun muassa ketoneilikka, ketosilmäruoho ja kissankello.

Hoitotarve:

Laidunnus on sopiva hoitotapa.

TUUSNIEMI, Kankaalan pihaketo

Peruskarttalehti: 324411

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 69687: 5759 akp:aki: 69686: 5758

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järvisuutu

Pinta-ala (ha): 0,1

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): huomionarvoisia lajeja

Perinnemaisematyypit: keto, niitty

Alueen kuvaus:

Tuusniemen taajama-alueen luoteisosassa on pienialainen pihaketo. Vähäisellä matalakasvuisella alalla pitävät valtaa nurmirölli, kissankello, ketoneilikka ja niittysuolaheinä. Huomionarvoinen on myös mäkitervakko. Rehevämpi osa on vuonna

1943 puretun navetan paikkaa ja sen entistä takapihaa, jossa runsaimpina ovat koiranputki, nurmipuntarpää ja juolavehna. Aluetta on välillä niitetty ja välillä on muutama hevonen laiduntanut. Vain tienvarsi niitetään säännöllisesti, mutta heinää ei korjata. Muutama nuori mänty on levinnyt kedolle.

Hoitotarve:

Ketoa tulisi hoitaa niittämällä vuosittain ja korjaamalla niittorehu pois. Tarvittaessa voi ainakin rehevintä aluetta myös laiduntaa.

TUUSNIEMI, Kutulahden laidun

Peruskarttalehti: 422201

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 69561:5775 akp:aki: 69559: 5773

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järvisetu

Pinta-ala (ha): 1,0

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p

Perinnemaisematyypit: haka, niitty

Alueen kuvaus:

Tuusniemen kirkonkylän eteläpuolella, Juojärven Vihtalahden pohjukassa, Kutulahdessa on hiehojen harmaaleppävaltainen haka ja pieni, erillinen niitty. Alueita on vuosittain lannoitettu, mikä näkyy rehevöitymisestä. Siitä huolimatta siellä viihtyvät myös huomionarvoiset kasvit kuten yllättävän runsas aholeinikki ja mali. Myös peurankelloa on kohtalaisesti. Avoimemman alueen reunalla on muutamia valossa muotoutuneita mäntyjä, kuusia ja koivuja. Paikoin on katajaa. Pisteaitaa on hieman jäljellä.

Hoitotarve:

Alueen hoitoa suositellaan jatkettavaksi laiduntamalla ja niittyä vaihtoehtoisesti niittämällä. Lannoitus tulisi lopettaa.

TUUSNIEMI, Halla-ahon laitumet

Peruskarttalehti: 324410

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 69528:5761 akp:aki: 69527: 5759

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järvisetu

Pinta-ala (ha): 1,0

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p-

Perinnemaisematyypit: haka

Alueen kuvaus:

Tuusniemen kirkonkylän eteläpuolella, Kosulan kylän pohjoislaidalla, reilut kolme kilometriä kyläkeskuksesta ovat kahdessa osassa sijaitsevat kiviset hakamaat, joita on laidunnettu kymmeniä vuosia. Idempi näistä on edustavampi ja siellä on kymmenkunta lammasta. Harvakseltaan kasvaa pääasiassa kuusta ja harmaaleppää sekä tuoreen niityn kasvillisuutta valtalajeina nurmilauha ja valkoapila. Rinteessä

sijaitseva haka on jossain määrin rehevöitynyt. Läntistä, hieman isompaa hakaa laiduntaa lihakarja, 15 täysikasvuista ja 15 nuorta karjaa. Haka on pahoin ylilaidunnettu ja sorkat rikkoneet sen paikoin vaikeakulkaiseksi märimissä kohdissa. Puustossa kiinnittää huomiota muutama komea koivu. Kasvillisuudessa vallitsevat nurmilauha, nurmikot ja rönsyleinikki.

Inventoidun alueen ulkopuolella on entinen haka, jossa laidunnus on loppunut 1985. Se on reunoilta tiheäksi pusikoitunut, mutta keskiosan avoimemmilla alueilla on jäänteitä niittylajistosta. Oman värinsä antavat katajat ja vanhahkot pihlajat. Tilalla harkitaan haan palauttamista laidunkäyttöön.

Hoitotarve:

Lammashaassa laidunnuspaine on sopiva, mutta lihakarjan haassa sitä pitäisi reilusti vähentää noin yhteen eläinyksikköön hehtaarille. Kummassakin haassa pitäisi rehevöitymistä välttää.

Jos entinen haka otetaan laidunkäyttöön, olisi varsinkin tienvarren tiheitä lepikoita harvennettava. Katajat, pihlajat, muutama isompi kuusi ja leppäryhmä kannattaisi säilyttää.

TUUSNIEMI, Kuvemäen niitty

Peruskarttalehti: 324410

Yhtenäiskoordinaatit: **ykp:yki: 69537:5707 akp:aki:**

Maisemamaakunta: **Pohjois-Savon järvisuoni**

Pinta-ala (ha): **0,1**

Maanomistaja: **yksityinen**

Arvoluokka: **p-**

Perinnemaisematyypit: **niitty**

Alueen kuvaus:

Enonsalossa, Tuusniemen kunnan lounaiskolkassa, lähellä Vehmersalmen rajaa, on pienialainen tuore rinneniitty, jolla vielä kesällä 1995 oli monimuotoinen niittukasvilajisto 1930-luvulta aina vuoteen 1991 jatkuneen suomenkarjanpidon jäljiltä. Niityn reunoille on jo työntynyt runsaasti harmaaleppävesakkoa. Kasvillisuudessa ovat runsaina siankärsämä, poimulehti, harakankello, keltanot, niittyleinikki ja pikkulaukku. Huomionarvoisia ovat aholeinikki ja nurmitatar.

Hoitotarve:

Pienialainen niitty kasvaa nopeasti umpeen ilman niittoa tai laidunnusta ja vesikon kurissa pitämistä.

VEHMERSALMI, Harjun niitty

Peruskarttalehti: 324402

Yhtenäiskoordinaatit: **ykp:yki: 69609: 5475 akp:aki: 69602: 5471**

Maisemamaakunta: **Pohjois-Savon järvisuoni**

Pinta-ala (ha): **3**

Maanomistaja: **yksityinen**

Arvoluokka: **m+**

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): **edustava kasvillisuus, perinteisen maankäytön jatkuvuus, harvinaisuus, maisemallinen arvo, huomionarvoisia lajeja**
Perinnemaisematyyppit: niitty

Alueen kuvaus:

Räsälässä, Vehmersalmen kirkonkylän länsipuolella on kaksi niittyä, joita on hoidettu perinteisesti niittäen ja laiduntaen. Suomenkarjan laitumina ne ovat olleet vuodesta 1913 vuoteen 1993. Alueita on myös säännöllisesti niitetty vuoteen 1994 asti viikatteella ja sorminiittokoneella, jolloin karjanpito on loppunut. Entisiä aikoja henkivässä pihapiirissä ja niityn laidalla on vanhoja hirsisiä ja pärekattoisia rakennuksia ja kavinavetta. Myös kiviaidat, kivirauniot, isot maakivet ja kiviojat luovat perinteistä tunnelmaa. Tasapainoinen ja kaunis perinnemaisema uhkaa nopeasti kadota tilanpidon päätyttyä.

Avoin ja laaja, loivaan rinteeseen sijoittunut kukkaniitty (osa-alue 1) kiinnittää jo maantiellä liikkujan huomiota. Runsaimpina kasvavat punanata, päivänkakkara, niittyleinikki, niittysuolaheinä, valkoapila, siankärsämö, särmäkuisma, pikkulaukku ja huomionarvoinen aholeinikki. Muuta edustavaa kasvistoa, varsinkin rinteiden kuivemmalla yläosalla ovat ketoneilikka, nurmitatar ja ruusuruoho. Niityn reunalla kasvaa muutama kaunismuotoinen kataja.

Syvälahden rannassa on tuore niitty (osa-alue 2), jonka valtaosalla kasvavat runsaimpina päivänkakkara, niittysuolaheinä, siankärsämö, valkoapila ja tuoksimake. Osalla niittyä ovat valtalajeina hiirenporras, mesiangervo, metsäkurjenpolvi, poimulehti ja metsäkorte. Aivan pientä rantaniittyalaa hallitsevat luhta-, viilto- ja jokapaikansarat, korpikastikka, kurjenjalka ja rentukka. Niityn halki virtaa puro. Sen varrella ja niityn reunoilla kasvaa koivua ja harmaaleppää taimineen. Pajua on alkanut pusikoitua myös rannalle.

Hoitotarve:

Perinnemaiseman pelastamiseksi olisi hoito niittäen tai laiduntaen aloitettava kii-reesti uudelleen. Myös rannalla olevan niityn vesakoitumista olisi pidettävä kuris-sa.

VEHMERSALMI, Mäkitalon pihaniitty

Peruskarttalehti: 324408

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 69666: 5671 akp:aki: 69665: 5669

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järviseu tu

Pinta-ala (ha): 0,1

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: m+

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): **harvinaisuus, edustavuus, useita huomionarvoisia lajeja, huomionarvoisten kasvien runsaus, uhanalainen laji: keltanokitkerö (aV)**

Perinnemaisematyypit: niitty

Alueen kuvaus:

Aivan Vehmersalmen kunnan itälaidalla on vanhaa pihapiiriä ympäröivä pienialainen, mutta poikkeuksellisen upea kukka-aho. Aluetta on viimeksi kaskettu 1918. Kaskenpolton loputtua on vuosikymmeniä tehty luonnonheinää ja annettu sitten vuosikymmeniä karjan sekä hevosen laiduntaa aina vuoteen 1975 asti. Karjanpidon loputtua alue on jäänyt kesäpaikaksi, ja sitä on niitetty säännöllisesti viikatteella elokuun puolella.

Jatkuvan niiton ansiosta kasvillisuus on säilynyt edustavana ja osalla aluetta varsin edustavana oman aidon niittoniityn rakenteen. Edustavinta on tuoreen niityn kuivahko yläosa ja toisaalta rinteiden alaosa. Alarinteeltä on laskettu peräti 37 kasvia neliömetriltä. Pääosa ahosta on matalahkoruohoista ja runsaina kasvavat päivänkakkara, keltanot, nurmitatar, nurmipiippo, niittyhumala, pikkulaukku, ahopukinjuuri, valkoapila, ketoneilikka, aholeinikki, nurmikohokki, nurmirölli ja nurmilauha. Suurruohoisemmilla ja heinäisemmilla reunaosilla ovat runsaita metsäkurjenpolvi, särmäkuisma, ohdakkeet, nurmilauha, nurmirölli, hietakastikka, korpikastikka ja mesiangervo. Aholla kasvavat myös ketonoidanlukko, kurjenkello, jäkki, valkolehdoikki ja Pohjois-Savossa uhanalainen keltanokitkerö. Harmaalepän taimet ovat hieman levittäytyneet reunoilta ahon puolelle. Paikoin on katajaa. Niitty on jonkin verran puuston varjostama.

Hoitotarve:

Hoitoa suositellaan jatkettavaksi nykyiseen tapaan niittämällä. Lepikkoa kannattaa pitää kurissa, ettei se valtaa alaa aholla.

VEHMERSALMI, Hallikkalan laitumet

Peruskarttalehti: 324402

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 69607: 5469 akp:aki: 69605: 5464

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järviseutu

Pinta-ala (ha): 7,8

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: m

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): koko, useita huomionarvoisia lajeja

Perinnemaisematyypit: metsälaidun, niitty, keto

Alueen kuvaus:

Räsälänlahdessa, Vehmersalmen kirkonkylän länsipuolella ovat viehättävässä järvimaisemassa veden ja peltojen rajaamat maisemallisesti monimuotoiset ja vaihtelevat luonnonlaitumet. Ne ovat olennainen osa tasapainoista sekä ehjää maisemakokonaisuutta, ja näköalaa, joka aukeaa niiden eteläpuolisella mäellä sijaitsevasta, hyvinhoidetusta maatilan pihapiiristä. Paikka on ollut asuttu jo 1540-luvulta lähtien ja sama suku on viljellyt sitä 1720-luvulta asti.

Heti pihapiirin alla, sen luoteispuolella, on lypsykarjan ylilaidunnettu laidun (osa-alue 1), jonka kautta karja kulkee viljellyille laitumille. Tuoreella niityllä ovat runsaita valkoapila, nurmilauha ja siankärsämö. Huomionarvoinen on kissankello. Kaakkoislaidalla on kapea, kallioinen ja kivinen rinne, jolla loistaa keltamaksa-ruoho laajoina, keltaisina läikkinä. Laidunta hallitsevat muutamat komeat männyt. Paikoin viihtyy kataja. Osa-alueella on lato ja kiviaitaa.

Laaja, kokonaan laidunnettu, sammaloituneiden maapuiden ja kallioiden elävöittäjä, varttunutta kuusi- ja mäntymetsää kasvava metsälaidun (osa-alue 2) vaihtelee kuivista ja karuista kallioalueista kosteisiin painanteisiin. Etelälaidalla

on avoimempi ketomainen osa ja sen laidalla lato. Noin parinkymmenen eläimen lypsykarja kulkee täällä osana viljeltyjä laitumia, mikä näkyy syvemmällä metsälaitumella alilaidunnuksena ja reunoilla rehevöitymisenä. Huomionarvoisia ovat jäkki, kissankäpälä ja nurmitatar.

Keskellä peltoja on kolme kuivaa, isojen koivujen katveessa olevaa peltoaarekettä (osa-alue 3), jotka laidunnetaan muutaman vuoden välein osana viljeltyjä nurmia. Silmiin pistää päivänkakkaroiden runsaus, jota täplittää harakankelujen sini. Huomionarvoisia ovat myös aholeinikki, ketoneilikka ja kissankäpälä.

Hoitotarve:

Perinnemaiseman säilyttämiseksi, luonnonlaitumet tulisi aidata ja laiduntaa erillään viljelylaitumista.

VEHMERSALMI, Rantalan metsälaidun

Peruskarttalehti: 324407

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 69596:5640 akp:aki: 69593: 5636

Maisemamaakunta: Keski-Suomen järvisuutu

Pinta-ala (ha): 4,6

Maanomistaja: yksityinen

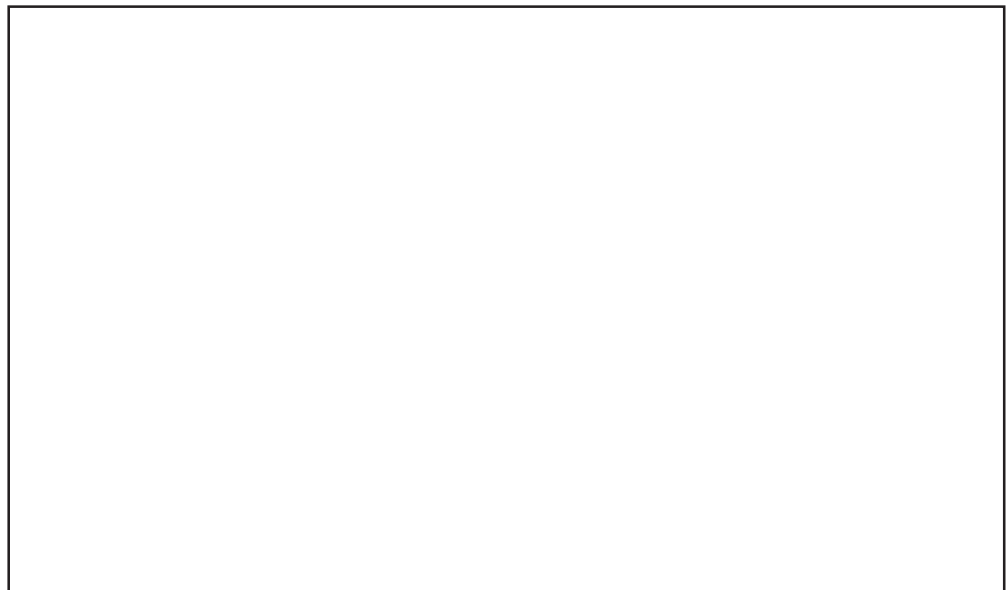
Arvoluokka: m-

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): huomionarvoisia lajeja

Perinnemaisematyypit: metsälaidun

Alueen kuvaus:

Vehmersalmen keskustasta vajaan parikymmentä kilometriä itäkaakkoon on voimakkaasti kumpuilevassa maastossa etelään viettävä, viehättävä ja vaihteleva koivumetsälaidun. Aluetta luonnehtivat erityisesti komeat koivut ja katajat, joukossa jokunen järeä mänty. Paikoin on nuorta kuusikkoa ja harmaalepikkoa. Metsään tuovat valoisuutta useat pienet, matalaruohoiset aukiot.

Aluskasvillisuus on aika rehevää, monipuolista ja vaihtelevaa. Selvää valtalajia ei ole, mutta paikoin pistää silmään valkoapilan ja ahopukinjuuren runsaus. Huomionarvoisia ovat aholeinikki, ketoneilikka ja nurmitatar. Alue on ollut lypsykarjan laidunmaana ainakin 1900-luvun alusta lähtien. Kesällä 1995 siellä laidunsi lypsykarja, vajaat parikymmentä eläintä. Viljely ja karjanpito oli loppumassa.

Hoitotarve:

Laidunnuksen jatkaminen, kuitenkin niin ettei alue rehevöidy, turvaisi perinnebiotoopin säilymisen.

VEHMERSALMI, Koivumäen laidun

Peruskarttalehti: 324404

Yhtenäiskoordinaatit: **ykp:yki: 69530: 5513 akp:aki: 69528: 5512**

Maisemamaakunta: **Pohjois-Savon järviseu**

Pinta-ala (ha): **0,8**

Maanomistaja: **yksityinen**

Arvoluokka: **p+**

Perinnemaisematyypit: **niitty, haka**

Alueen kuvaus:

Räsälässä, Vehmersalmen kirkonkylän eteläpuolella on lypsykarjan vuosikymmeniä laiduntama, kiviraunioiden elävöittävä tuore heinäniitty ja harmaaleppähaka. Etelälaidalla kasvaa muutama komea mänty ja keskemällä isohko kuusi. Eteläisin osa navetan alapuolella on varsin rehevöitynyt ja lajisto yksipuolista. Pohjoista kohti, ravinteisuuden vähetessä, niittykasvillisuus muuttuu vähitellen edustavaksi ja monipuoliseksi. Huomionarvoisia ovat aholeinikki, jäkki ja nurmikaunokki. Pohjoislaidan valoisaa hakamaista osaa luonnehtii isojen haapojen ryhmä. Haavat ja harmaalepät ovat hieman levittäytyneet juurivesoista.

Hoitotarve:

Laidunnus on sopiva hoitotapa. Rehevöitymistä navetan alapuolella tulisi vähentää ravinnepäästöjä rajoittamalla. Pohjoislaidalla on vähäinen vesakon raivaus aika ajoin tarpeen.

VESANTO, Saarimäen metsälaidun

Peruskarttalehti: 331302

Yhtenäiskoordinaatit: **ykp:yki: 69912: 4630 akp:aki: 69911: 4629**

Maisemamaakunta: **Keski-Suomen järviseu**

Pinta-ala (ha): **1,0**

Maanomistaja: **yksityinen**

Arvoluokka: **p-**

Perinnemaisematyypit: **metsälaidun**

Alueen kuvaus:

Vesannon kirkonkylästä toistakymmentä kilometriä luoteeseen on peltojen reunassa, mäen laella, lakiosiltaan ja alareunoiltaan hakamainen metsälaidun, jolla kaksi hiehoa pidemmän tauon jälkeen taas laiduntaa. Valtapuun on harmaaleppä ja paikoin mänty. Osa on tuoretta kuusikangasta. Pensaita ja taimia on vain vähän. Aluskasvillisuudessa on paikoin rehevöitymisen merkkejä, mutta muuten lajisto on tyypillistä. Huomionarvoinen on nurmitatar. Reunalla on vanha kiviäita.

Hoitotarve:

Laidunnusta suositellaan jatkettavaksi, mutta rehevöitymistä välttämällä.

VESANTO, Vanhapihan niitty

Peruskarttalehti: 331301

Yhtenäiskoordinaatit: **ykp:yki: 69862: 4671 akp:aki: 69861: 4670**

Maisemamaakunta: **Keski-Suomen järvisuutu**

Pinta-ala (ha): **0,8**

Maanomistaja: **yksityinen**

Arvoluokka: **p-**

Perinnemaisematyypit: **(muu)**

Alueen kuvaus:

Pelleskylässä, Vesannon kirkonkylältä kuutisen kilometriä pohjoiseen, on mäellä pihapiirin luona hieman lannoitettu, tuore heinäniitty, jolla lehmä laiduntaa. Valtalajeja ovat nurmilauha, nurmirölli, niittynurmikka, valkoapila ja siankärsämö. Niittylajistoa on eniten laitumen ja metsän rajalla, muun muassa huomionarvoinen nurmitatar. Vanha savusauna ja muut pihapiirin perinteiset rakennukset antavat oman ilmeensä kokonaisuuteen.

Hoitotarve:

Lannoituksesta luopuminen monipuolistaisi lajistoa.

VIEREMÄ, Juutilan metsälaidun

Peruskarttalehti: 332411

Yhtenäiskoordinaatit: **ykp:yki: 70853: 4995 akp:aki: 70849: 4990**

Maisemamaakunta: **Suomenselkä (Pohjois-Savon järvisuudun rajalla)**

Pinta-ala (ha): **8,5**

Maanomistaja: **yksityinen**

Arvoluokka: **m+**

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: **(+): edustavuus, erikoisuus, harvinaisuus, vanha puusto, huomionarvoisia lajeja**

Perinnemaisematyypit: metsälaidun, **haka**

Alueen kuvaus:

Sormulanmäellä, Vieremän keskustasta vajaan kolmekymmentä kilometriä pohjoiseen, on avarassa yläsavolaisessa mäkimaisemassa pihapiiriä ja peltoa ympäröivä, 1800-luvulta lähtien yhtäjaksoisesti laidunnettu metsälaidun, jota luonnehtivat poikkeuksellisen jyrkät puut ja satoja metrejä pitkät, vanhat kiviaidat. Aina-kin läntinen ja lounainen, vanhinta puustoa kasvava osa metsästä saattaa olla peräisin kaskiajoilta. Pohjoisessa ja koillisessa puusto on nuorempaa, osin istutettua-kin. Laitumen länsiosassa on vielä nokinen, entisen hiilimiilun paikka ja kaakossa yhä käytössä olevia vanhoja perunakuoppia. Ympäri aluetta on kaskiaikojen jäljiltä kiviraunioita. Kesällä 1996 alueella laidunsi kymmenkunta emolehmiä ja nuori karja.

Järeässä puustossa pitää valtaa kuusi, suurin ympärysmitaltaan pari metriä, mutta joukossa viihtyvät myös vanhat männyt, koivut, haavat ja pihlajat. Muutamia valoisia niittyaukkoja on eri puolilla. Aluskasvillisuus vaihtelee kosteuden ja ravinteisuuden myötä, mutta kauttaaltaan esiintyy tyypillistä metsälaitumen lajistoa. Vain kaakossa, viljelyn alueen alapuolella, avoimemmalla hakamaisella osalla on rehevöitymisestä johtuvaa yksipuolisuutta. Lehtomaisessa koilliskulmassa kasvavat pussikämmekkä ja valkolehdokki. Lännessä on lähde ja sen alapuolella kosteampi, osin soistunut painanne. Huomionarvoinen kasvi koko alueella on nurmitatar.

Hoitotarve:

Rehevöitymisen välttäminen monipuolistaisi lajistoa myös kaakossa. Vähäistä nuorien puiden ja pensaiden poistamista on hyvä tehdä avoimempien alueiden reunoilta umpeenkasvun estämiseksi. Vanha puusto on ehdottomasti säilyttämisen arvoista.

VIEMÄ, Niemisenkosken laitumet

Peruskarttalehti: 334204

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 70744: 5124 akp:aki: 70739: 5119

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järviseu

Pinta-ala (ha): 7

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: m+

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): edustavuus, vanha puusto, koko, monipuolisuus

Perinnemaisematyypit: metsälaidun, haka

Alueen kuvaus:

Niemisenmäellä, Vieremän kirkonkylältä itäkoilliseen, on maisemallisesti hyvin viehättävä, vaihteleva ja sopusuhtainen, tilakeskusta ja sen pihapeltoja ympäröivä metsälaitumien ja hakamaiden ketju, jolla karja on laiduntanut jatkuvasti ainakin 1800-luvulta lähtien. 1970-luvun lopulle asti laidunsivat myös hevoset ja nykyään toistakymmentä hiehoa. Arvokasta kulttuuriperintöä kuvastavat entiset perunakuopat, kivirauniot, sammaleiset kivet, vanha puusto ja maapuut sekä suuret muurahaispesät. Oman perinteisen tunnelmansa luovat vanhat hirsirakennukset pihapiirin laiteilla, metsälaitumen reunalla. Lännessä alue rajautuu vuolaaseen Niemisjokeen.

Edustavimpia osia on joenrantaan viettävä, valoisa, pienten ruohoisten aukkojen, lahopuiden ja muurahaispesien luonnehtima metsälaidun, jossa kasvaa isoja vanhoja koivuja ja kuusia sekä jokunen mänty. Tilakeskuksen puolella, pienellä hakamaisella alalla on paikoin rehevöitymistä, mikä lienee osin peräisin pellon puolelta. Pellon laiteilla on myös lepikkoa. Itälaidalla on katajainen ja sammaleisten kivien pilkuttama mäntyhaka. Aluskasvillisuus on melko monipuolista ja laidunnuksen jäljet näkyvät vaihdellen eri puolilla, varsinkin niittyaukkojen ruochoissa ja heinissä. Huomionarvoinen nurmitatar on yleinen koko laidunalueella.

Hoitotarve:

Aluetta olisi tarpeen laiduntaa erillään viljelylaitumista. Laidunnuspainetta voi vähän lisätäkin. Reunalepikkoa on aika ajoin varaa harventaa. Vanha puusto tulisi säästää.

VIEREMÄ, Ryhälänmäen laitumet

Peruskarttalehti: 332411

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 70848: 4915 akp:aki: 70843: 4902

Maisemamaakunta: **Suomenselkä**

Pinta-ala (ha): **4,1**

Maanomistaja: **yksityinen**

Arvoluokka: **m**

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): **edustava kasvillisuus, huomionarvoisia lajeja**

Perinnemaisematyypit: haka, **niitty**

Alueen kuvaus:

Salahmilla, Vieremän kirkonkylältä vajaan parikymmentä kilometriä luoteeseen, sijaitsevat Oulun valtatie kahta puolta Ryhälänmäen laitumet. Edustavin on tien itäpuolen vasikoiden laiduntama monisakarainen katajainen haka, jota on laidunnettu ainakin 1900-luvun alusta lähtien. Sitä luonnehtivat komeat maisemakoivut. Aluskasvillisuudessa on nurmitatar paikoin valtalaji. Runsaana kasvavat myös päivänkakkara, pikkulaukku ja paikoin huomionarvoinen musta-apila. Huomionarvoinen on myös aholeinikki. Mäeltä avautuu avara näköala itään. Haan eteläpuolelta on yhteys kostealle, nurmilauha- ja saravaltaiselle niitylle, joka on entistä järvenpohjaa.

Valtatien länsipuolella on hiehojen laiduntama havu- ja lehtipuuhaka, jota kerrotaan laidunnetun ainakin 1940-luvun puolivälistä lähtien. Aukeampaa pohjoispuoliskoa elävöittävät katajat. Keskellä on kiviraunio koivusaarekkeineen.

Eteläpuolisko on puustoisempaa, kuusen, koivun ja isojen haapojen hallitsemaa. Paikoin on harmaaleppää. Melko tyyppillistä aluskasvillisuutta vallitsee nurmilauha.

Hoitotarve:

Laidunnus on sopiva hoitotapa.

VIEREMÄ, Vartialan kalliohaka

Peruskarttalehti: 332312

Yhtenäiskoordinaatit: **ykp:yki: 70634: 4944 akp:aki: 70629: 4942**

Maisemamaakunta: **Pohjois-Savon järviseu**

Pinta-ala (ha): 5,1

Maanomistaja: **yksityinen**

Arvoluokka: **m**

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): **harvinaisuus, huomionarvoisia lajeja**

Perinnemaisematyypit: **metsälaidun, haka, keto, kallioketo**

Alueen kuvaus:

Vieremän kirkonkylältä lounaaseen, aivan kunnan rajalla, on maisemallisesti komea ja korkea Konolanmäki, jolta avautuvat paikoin upeat näköalat. Lähes mäen laella, länteen viettävässä rinteessä sijaitsee harvinaisen viehättävä ja vaihteleva, kivisen ja kallioisen kedon, haan ja metsälaitumen kokonaisuus, jolla lypsykarja on laiduntanut 1800-luvun lopulta lähtien ja hevosetkin 1970-luvulle asti. Nykyisin alueella on alkukesästä viidestä kymmeneen lehmää. Monin paikoin on jäljellä pisteaitaa.

Alueen erikoisuus ovat kautta haan jatkuvat kalliopaljastumat, jotka eivät Pohjois-Savon laitumille ole tavallisia. Niiden tienoot, liki kolmannes koko laitumesta, ovat lähinnä ketoa, paikoin kallioketoakin, jolla vielä hyvin viihtyy maakunnassa harvinaistunut kissankäpälä. Valtalajeja ovat nurmirölli sekä mustikka ja puolukka, paikoin myös jäkki. Lähes kolmannes on mäntyhakaa, jonka aluskasvillisuus on myös ketomaista. Runsaita ovat metsälauha ja nurmirölli. Metsäisin on alarinne. Valtapuu on mänty, joukossa myös kuusta. Aivan kaakkoisnurkassa

on pieni lepikko. Muuten lehtipuita on lähinnä reuna-alueilla. Katajaa on runsaasti ja männyntaimia jonkin verran. Maininnan arvoisia ovat ketosilmäruoho, kissankello, nurmitatar ja metsäruusu. Aivan pienellä alalla on rehevöitymistä, joka johtuu valumista viljellyltä alueelta ja tilakeskuksesta.

Hoitotarve:

Laidunnusta suositellaan jatkettavaksi niin, ettei alue rehevöidy. Valumat olisi hyvä saada estetyksi. Pienen rehevöityneen alan voisi vielä erikseen niittää ja korjata niittorehu syötettäväksi laitumen ulkopuolella. Laidunkautta voi vähän pidentää.

VIEREMÄ, Pellonpään haka

Peruskarttalehti: 334202

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 70810: 5041 akp:aki: 70805: 5038

Maisemamaakunta: **Pohjois-Savon järvisetu**

Pinta-ala (ha): 3

Maanomistaja: **yksityinen**

Arvoluokka: **m-**

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): **maisemallinen arvo, huomionarvoisia lajeja**

Perinnemaisematyypit: haka

Alueen kuvaus:

Mankilanmäellä, Vieremän keskustasta kymmenen kilometriä pohjoiseen, on avarassa yläsavolaisessa mäkimaisemassa itäkaakkoon eli tilakeskukseen ja kylää halkovalle tielle viettävä kuivahko ja kivinen lypsykarjan rinnehaka, jota on laidunnettu jatkuvasti tiittävästi ainakin 1800-luvulta lähtien. Maisemaa elävöittävät lukuisat muurahaispesät, kiviaidat, kivirauniot ja maakivet. Ylärinteeltä avautuu näköala kymmenien kilometrien päähän.

Pohjoista kohti tihenevän, havupuuvaltaisen puuston lomassa on koivua ja harmaaleppää. Pohjoisosakin on edustavaa puiden ja niittyaukkojen mosaiikkia, joskin kuuset valtaavat yhä lisää alaa. Kataja viihtyy eri puolilla. Tuoreesta paikoin

kuivaan vaihtelevassa heinäisessä ja pienruohoisessa haassa kasvavat runsaimpina punanata, nurmilauha ja paikoin valkoapila, varsinkin osin rehevöityneellä alarinteellä, lähellä tilakeskusta. Kasvillisuus on tyypillistä ja paikoin edustavaakin. Huomionarvoisia ovat kissankäpälä ja nurmitatar sekä eri puolilla yleinen jäkki.

Hoitotarve:

Pohjoisosassa voisi varovasti ja vähitellen poistaa nuoria kuusia ja niiden taimia. Rinteen alaosassa, varsinkin talouskeskuksen lähellä, olisi rehevöityminen tarpeen saada loppumaan.

VIEREMÄ, Pellonpään niitty

Peruskarttalehti: 334204

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 70749: 5106 akp:aki: 70742: 5101

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järvisseutu

Pinta-ala (ha): 5,9

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: m-

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): edustavuus, koko, huomionarvoisia lajeja

Perinnemaisematyypit: niitty

Alueen kuvaus:

Poikainmäellä, Vieremän kirkonkylältä itäkoilliseen, sijaitsee viehättävä kivisten, osin kallioisten, avointen ja vähäpuustoisten niittyjen ketju. Niityillä ovat laiduntaneet lypsykarja ja hevoset tiettävästi 1800-luvulta lähtien. Ne ovat edelleen nuoren karjan laitumena. Vain aivan pohjoisin, vajaan hehtaarin lohko, on ollut muutaman vuoden laiduntamatta. Maasto on kauniisti kumpuilevaa ja vaihtelevaa. Se on pääosin tuoretta, mutta vaihtelee kuivahkosta kosteaan. Kaakkoislaidalla on vähäinen puro. Perinteistä ilmettä maisemalle antavat vanha savusauna ja riihi latoineen.

Läntisimpänä, lähinnä tilakeskusta, on kivinen niitty (osa-alue 1), jolla on pari puusaarekettä ja muutama vanha perunakuoppa. Sen osana on pieni pikkuvasikoiden aitaus, jossa on rehevöitymistä. Aitauksessa on muutama iso kuusi,

rauduskoivu ja haaroittunut pihlaja. Itäänpäin on pieni, erillinen ja kivinen lohko (osa-alue 2), jossa kasvaa hieman harmaaleppää. Sen koillispuolella on varsin edustava, avoin, kivinen ja paikoin jopa valtalajina jäkkiä kasvava niitty (osa-alue 3). Tämä on niityistä kasvillisuudeltaan selvästi paras. Pohjoisin niitty (osa-alue 4) on ollut joitakin vuosia laiduntamatta, mutta niittylajistoa löytyy yhä. Puiden taimia on alkanut ilmestyä niitylle. Koko alueella puustoa on enimmäkseen vain laiteilla, yleisimpänä kuusi. Eri puolilla kasvaa katajaa. Kasvillisuus on melko monipuolista ja huomiota kiinnittävät esimerkiksi runsas jäkki, ketosilmäruoho, kissankello ja nurmitatar.

Hoitotarve:

Laidunnusta suositellaan jatkettavaksi koko alueella, aloittaen se uudelleen myös pohjoisella loholla. Varsinkin vasikka-aitauksessa on tarpeen varoa rehevöitymistä. Puiden taimet tulisi poistaa niityiltä.

VIEREMÄ, Haajaisen haka

Peruskarttalehti: 332311

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 70585: 4998 akp:aki: 70584: 4996

Maisemamaakunta: Pohjois-savon järviseu

Pinta-ala (ha): 0,8

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p+

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: uhanalainen laji: kullero (aV)

Perinnemaisematyypit: haka

Alueen kuvaus:

Haajaisilla, Vieremän kunnan lounaiskolkassa, viitisentoista kilometriä Iisalmen keskustasta luoteeseen, on jyrkästi pohjoiseen viettävä, puolenkymmenen hiehon lehtipuuhaka, jolla lypsykarja on laiduntanut 1900-luvun alusta lähtien. Kuivimilla ja jyrkimmillä osilla on laidunnuksessa ollut välivuosia, mistä ei ole ollut haittaa perinnebiotoopille. Rinteen alla on vetinen lampare.

Hieman rehevöityneellä länsilaidalla on lepikkoa, jota on aika ajoin raivattu umpeenkasvun estämiseksi, ja muualla tasaisesti erilaista lehtipuustoa, joka on osin vanhaa ja paksurunkoista. Alueen erikoisuus on Pohjois-Savossa uhanalainen kullero. Huomionarvoinen on nurmitatar. Molemmat viihtyvät alueen kuivimmassa keskiosassa, joka on lajistoltaan muutenkin edustavinta. Valtalaji vaihtelee ympärillä haka, mutta runsain on nurmilauha.

Hoitotarve:

Laidunkiertoa on tarpeen korjata sellaiseksi, ettei haka rehevöityisi. Lepikkoa on hyvä kurissa entiseen tapaan.

VIEREMÄ, Hukkalan rantaniitty

Peruskarttalehti: 334201

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 70707: 5016 akp:aki: 70700: 5005

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järviseu

Pinta-ala (ha): 10,2

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p+

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): maisemallinen arvo, uhanalainen laji: kullero (aV)

Perinnemaisematyypit: rantaniitty, metsälaidun

Alueen kuvaus:

Aivan Vieremän taajaman kaakkoislaidalla, Vieremänjärven rannalla on liki satapäisen lihakarjan 1980-luvun puolivälistä lähtien laiduntama moniosainen ja maisemallisesti merkittävä, laaja laidunalue.

Pohjoisessa, lähinnä tilakeskusta on jyrkkärinteisellä selänneellä valoisa, vartunutta sekametsää kasvava tuore metsälaidun, jolle antavat leimansa myös katajat, lahoppuut ja muurahaispesät. Loppuosa alueesta on kuusivaltaista metsälaidunta ja nurmilauha- sekä saravaltaista rantaniittyä, jota elävöittävät kaunismuotoiset lehtipuusaarekkeet. Varsinkin ranta-alueita, joita on tietävästi laidunnettu perinteisesti ennen lihakarjaa, on nyt paikoitellen voimakkaasti ylilaidunnettu, ja puut alkavat kuivua pystyyn. Alueella on merkkejä rehevöitymisestä. Huomionarvoisia ovat kissankello, lehtovirmajuuri, nurmitatar ja Pohjois-Savossa uhanalainen kullero.

Hoitotarve:

Rehevöitymistä ja ylilaidunnusta olisi rajoitettava aitaamalla alue erilleen viljelylaitumista ja laidunkiertoa säätelemällä. Vanha puusto ja maisemallisesti merkittävät puusaarekkeet tulisi säästää.

VIEREMÄ, Jaakkolan haka

Peruskarttalehti: 332312

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 70683: 4966 akp:aki: 70682: 4964

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järviseu

Pinta-ala (ha): 3,3

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p+

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): useita huomionarvoisia lajeja, uhanalainen laji: kullero (aV)

Perinnemaisematyypit: haka

Alueen kuvaus:

Vieremän kirkonkylältä viitisen kilometriä lounaaseen on pikkutilan entisessä pihapiirissä ja sen ympärillä, osin kumpuilevassa ja osin itään tielle viettävässä rinnemaastossa tuore havu- ja lehtipuuhaaka. Useiden vuosien katkon jälkeen yli puolenkymmentä hiehoa laiduntaa hakamaisella alueella, joka on syntynyt vähittäisen umpeenkasvun seurauksena. Aikoinaan on osa alueesta ollut pihaa, osa ilmeisesti niittyä ja hakaa ja pieni ala peltoakin. Keskellä on palaneen päärakennuksen raunio. Huomiota kiinnittävät vanhat pihapuut ja muuallakin muutamat paksurunkoiset puut, muurahaispesät, kivirauniot ja entiset perunakuopat.

Väljä ja valoisa, niittyalojen välissä poimuileva metsikkö on paikoin lehtomaista ja puustoltaan vaihtelevaa. Aluskasvillisuudessa on runsain nurmilauha ja paikoin metsäkurjenpolvi ja valkoapila. Siellä täällä on kuivemmilla laikuilla hyvinkin edustavaa kasvillisuutta jäljellä. Edustavin ala on keskellä länsikulmauksen matalaa kumpareta. Huomionarvoisia ovat aholeinikki, ketonoidanlukko, kisankello, nurmitatar, musta-apila, pussikämmekkä ja kullero, joka on Pohjois-Savossa uhanalainen. Koska alue oli vasta inventointikesänä 1996 otettu uudelleen käyttöön, se oli vielä alilaidunnettu. Jatkossa eläinmäärä näyttää sopivalta.

Hoitotarve: Laidunnusta suositellaan jatkettavaksi säännöllisesti nykyisellä eläinmäärällä. Avoimien alojen reunoilta voi tarvittaessa poistaa puuntaimia umpeenkasvun estämiseksi. Vanha puusto on säästämisen arvoinen.

VIEREMÄ, Jokiniemen rantalaidun

Peruskarttalehti: 334103

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 70621: 5085 akp:aki: 70619: 5081

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järvisuutu

Pinta-ala (ha): 2,0

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p+

Perinnemaisematyypit: rantaniitty, metsälaidun

Alueen kuvaus: Iijärven itärannalla, Iisalmi-Vieremä laivareitin varrella, on maisemallisesti viehättävä ja vaihteleva rantalaidun, joka on ollut lypsykarjan laitumena 1945 lähtien. Viime vuosina sitä on laiduntanut yhteensä kymmenkunta vasikkaa ja hiehoa.

Lännessä järveen työntyy kaunis, osin avoin niemi, jossa on puusaareke. Kosteaa niityn kasvillisuudessa ovat runsaimpina nurmilauha ja niittyleinikki. Laidunalueen keskivaiheilla on kaunis katajainen koivukumpare. Itälaita on kosteaa, osin nurmilauhan ja osin viiltosaran sekä jokapaikansaran hallitsemaa niityä. Pohjoisosiltaan se vaihtuu sekapuustoiseksi metsiköksi. Huomionarvoisia kasveja ovat nurmitatar ja pussikämmekkä.

Hoitotarve: Laidunnus on sopiva hoitotapa.

VIEREMÄ, Ketolan laitumet

Peruskarttalehti: 334204

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 70735:5109 akp:aki: 70733: 5106

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järvisuutu

Pinta-ala (ha): 0,9

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p+

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): huomionarvoisia lajeja

Perinnemaisematyypit: niitty

Alueen kuvaus:

Niemisenmäellä, Iisalmesta noin kaksikymmentäviisi kilometriä pohjoiseen, on tilakeskuksen eteläpuolella pienipiirteinen ja viehättävä, katajainen, tuore ja aivan pieneltä osin kuiva rinnenitty, jolla lypsykarja, ja 1960-luvun alkuun asti myös työhevot ja lampaat, ovat 1800-luvulta lähtien laiduntaneet. Nykyisin alueella käy liki parikymmentä lehmää osana viljeltyä laidunnurmea. Laidunnuspaine on silti aika alhainen.

Osin melko rehevöityneessä kasvillisuudessa on runsain nurmilauha ja paikoin valkoapila, sekä pienillä ketolaikuilla huopakeltano. Huomionarvoisia ovat jäkki, ketosilmäruoho, nurmitatar ja musta-apila. Laiteilla on puustoa, joista harmaaleppä ja kuusi ovat hieman levittäytyneet avoimen niityn puolelle ajoittaisesti raivauksesta huolimatta.

Hoitotarve:

Niitty tulisi aidata ja laiduntaa erillään viljelylaitumesta rehevöitymisen pysäyttämiseksi. Harmaaleppää on tarpeen edelleen pitää kurissa ja harventaa nuoria kuusia sekä kuusentaimia.

VIEREMÄ, Kierinniemen metsälaidun

Peruskarttalehti: 334204

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 70733: 5131 akp:aki: 70730: 5126

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järviseu tu

Pinta-ala (ha): 4,3

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p+

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+) **maisemallinen arvo, erikoisuus**

Perinnemaisematyypit: metsälaidun

Alueen kuvaus:

Vieremän kirkonkylältä itäkoilliseen on Pyöreejärven pohjoisrannalla, osana Pyöreen kylän avaria viljely- ja järvimaisemia, maisemallisesti omaleimainen ja vaihteleva noin kymmenen hiehon metsälaidun. Sitä kerrotaan laidunnetun yhtäjaksoisesti 1930-luvulta lähtien. Kuusi- ja mäntyvaltainen, paikoin koivujen elävöittävä puusto on väljää aivan Kierinniemen tyveä lukuun ottamatta. Alue on suurimmaksi osaksi kostea ja paikoin märkää tai tuoretta. Melko monipuolinen aluskasvillisuus vaihtelee huomattavasti eri puolilla, runsaimpana on kuitenkin nurmilauha. Huomionarvoinen on nurmitatar. Alue on paikoin alilaidunnettu. Kierinniemen keskellä kiinnittää huomiota metsäruusun ja useiden eri talvikkien runsaus.

Hoitotarve:

Laidunnus on sopiva hoitomuoto, mutta laidunnuspaine tulisi jakaa tasaisesti ja riittävästi koko alueelle.

VIEREMÄ, Koiramäen laitumet

Peruskarttalehti: 334202

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 70818: 5044 akp:aki: 70814: 5041

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järviseu tu

Pinta-ala (ha): 1,7

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p+

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+) **kulttuurihistoriallinen arvo, huomionarvoisia lajeja**

Perinnemaisematyypit: niitty, haka

Alueen kuvaus:

Mankilanmäen avarassa mäkimaisemassa, reilut kymmenen kilometriä Vieremän keskustasta pohjoiseen, sijaitsevat kolmessa lohossa tuoreesta paikoin kosteaan vaihtelevat niitty- ja hakamaat. Laiteilla on vanhoja hirsirakennuksia, joista muun muassa entinen paja ja riihi on inventoitu kulttuurihistoriallisesti merkittäviksi. Alueita kerrotaan lypsykarjan laiduntaneen jatkuvasti 1800-luvulta lähtien.

Hieman rehevöityneillä laitumilla kasvaa runsaimpana nurmilauha. Poikkeuksellisen runsaita ovat nurmitatar ja pikkulaukku. Huomionarvoinen on lisäksi jäkki. Vaihteleva puusto on keskittynyt harvakseltaan lähinnä eteläisimmän lohkon hakaan. Pohjoisilla niittylohkoilla on muutama hajanainen, valossa muotoutunut puu.

Hoitotarve:

Perinteiselle lajistolle olisi eduksi, jos rehevöityminen saataisiin estettyä.

VIEREMÄ, Lipposenmäen metsälaidun

Peruskarttalehti: 334201

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 70730: 5033 akp:aki: 70718: 5024

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järvisetu

Pinta-ala (ha): 35

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p+

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): koko

Perinnemaisematyypit: metsälaidun, (muu)

Alueen kuvaus:

Vieremän keskustasta viitisen kilometriä pohjoiseen on laaja metsälaidunalue, jossa karja on laiduntanut 1800-luvulta lähtien. Nykyään siellä laiduntaa kolmisenkymmentä nautaa. Mäkinen maasto on hyvin vaihtelevaa, pääosin tuoretta (MT), mutta paikoin myös kuivaa ja kallioistakin (VT) kangasta. Puusto on osin vanhaa ja metsälaitumella on valtavia muurahaispesiä. Pohjoisosassa, aivan tilakeskuksen takana, on rinteessä ympäristöön hyvin näkyvä hakkuuaukko. Karjan polut risteilevät ympäri aluetta. Eri puolilla on lähteitä. Huomionarvoisia ovat jäkki, kissankello ja nurmitatar.

Hoitotarve:

Laidunnus on sopiva hoitotapa, mutta aukkohakkuu ei sovellu perinnemaiseman hoidoksi.

VIEREMÄ, Mäenpään pihahaka

Peruskarttalehti: 332410

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 70730: 4942 akp:aki: 70729: 4930

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järvisetu

Pinta-ala (ha): 1,0

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p+

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): **useita huomionarvoisia lajeja**
Perinnemaisematyypit: **haka, keto**

Alueen kuvaus:

Ameriikassa, Vieremän kirkonkylältä länsiluoteeseen, on vanhojen aikojen tunnelmaa henkivä, viehättävä entinen pihahaka sievine aittoineen, kiviraunioineen, pisteaidan pätkineen ja komeine puineen. Haka on osa ympäristöstään selvästi erottuvaa mäkeä ja rajautuu pihapiiriin, peltoihin ja pohjois- sekä itälaidalla metsään. 1900-luvun alkupuolelta lähtien siellä kerrotaan laiduntaneen kymmenkunta lehmää, pari hevosta ja kymmenisen lammasta, kunnes laidunnus on loppunut 1988. Alueen hoito on tarkoitus aloittaa uudelleen 1997 kulottamalla se ensin keväällä ja niittämällä vuosittain heinä-elokuun vaihteessa.

Haka on ollut selvästi koivuvaltainen, mutta alkanut vähitellen kuusettua. Kataja viihtyy runsaana. Haka on osin kuivahkoa ja ketomaista, ja lajisto on säilynyt yhä monipuolisena. Huomiota kiinnittävät paikoin runsaana kasvavat jäkki ja nurmitatar. Joukossa on säilynyt myös ketonoidanlukko. Huomionarvoinen on lisäksi kissankello. Valtalajeja ovat metsälauha, nurmirölli, metsäkastikka ja mesi-angervo.

Hoitotarve:

Suunniteltu hoito niittämällä sopii erinomaisesti perinnemaiseman turvaamiseksi. Kuusen taimet on tarpeen poistaa.

VIEREMÄ, Peltolan rantalaidun

Peruskarttalehti: 332411

Yhtenäiskoordinaatit: **ykp:yki: 70850: 4955 akp:aki: 70846: 4953**

Maisemamaakunta: **Suomenselkä (Pohjois-Savon järvisseudun rajoilla)**

Pinta-ala (ha): **2,0**

Maanomistaja: **yksityinen**

Arvoluokka: **p+**

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): **monipuolisuus, maisemalliset arvot**

Perinnemaisematyypit: **rantaniitty, niitty, haka**

Alueen kuvaus:

Salahmin kylän pohjoispuolella on Salahminjärven itärannalla kaunis ja monimuotoinen rantalaidun, jota on niitetty 1900-luvun alkupuoli viikatteella, ja vuosisadan puolivälin jälkeen siellä on laiduntanut lypsykarja ja hevonen. Nykyään laitumella käyskentelevät hiehot ja vasikat, yhteensä kymmenkunta eläintä.

Valtaosa alueesta on avointa, tuoretta ja kosteaa niittyä ja rantaniittyä, joita vallitsee nurmilauha. Siellä on hirsisiä rakennuksia, joiden tienoilla kasvillisuus on rehevää ja yksipuolista. Oman ilmeensä rantaniitylle antavat järveen työntyvä niemi ja rannan käkkyräiset männyt sekä kauniit koivut ja tuomet. Alueen keskiosa, noin kolmannes laitumesta, on kallioinen. Sillä on runsaasti katajaa, sekä reunoilla harmaaleppää ja koivua. Alla kasvavat runsaimpina heinät, kuten nurmirölli, metsälauha, nurmilauha ja nadat. Pohjoisin osa, noin neljännes laitumesta, on harvaa, hakamaista ja paikoin mänty- ja paikoin harmaaleppävaltaista sekametsikköä, jonka alla vallitsevat metsä- ja nurmilauha. Koko laidunalueella ovat huomionarvoisia kasveja jäkki, kissankello ja nurmitatar. Laitumen puolella pistää silmään lautavarasto.

Hoitotarve:

Laiduntamista suositellaan jatkettavaksi siten, ettei alue rehevöidy mahdollisen lisärehun tai lannoituksen vuoksi. Tarvittaessa raivataan vesakkoa, kuten leppää. Lautavarasto, vaikka onkin siististi hoidettu, sopisi paremmin kauniin perinmaiseman ulkopuolelle.

VIEREMÄ, Tiikkaisen laitumet

Peruskarttalehti: 332410

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 70727: 4943 akp:aki: 70721: 4940

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järvisseutu

Pinta-ala (ha): 1,9

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p+

Perinnemaisematyypit: haka, metsälaidun

Alueen kuvaus:

Ameriikassa, Vieremän kirkonkylän länsipuolella, on viehättävä kolmen laitumen rypäs, jota karja on laiduntanut 1900-luvun alusta asti.

Kylätien eteläpuolelle sijoittuvat haat ovat havupuuvaltaisia, puuryhmien luonnehtimia, runsaskatajaisia ja itäosiltaan avoimempia. Näistä edustavampi on eteläisin haka, jonka paikoin kuivahkoilla, kivisillä ja katajaisilla niittyaloilla on ketokasvillisuutta. Kaakkoisnurkassa on paikka, jonne lehmät ovat perinteisesti hakeutuneet poikimaan. Alueella on myös entinen hirsinen paja. Haassa laiduntaa kymmenkunta lypsylehmää. Toinen haka on vajaan kymmenen vasikan laidun, jolla on lisärehun antamisen takia ylilaidunnusta. Tien pohjoispuolen jyrkkärinteisellä ja jokseenkin vaikeakulkuisella, puolenkymmenen hiehon metsälaitumella on laidunnuksessa ollut parin vuoden katko. Alueella on vanhoja havupuita ja koivuja, isoja maakiviä ja yksi isompi niittyaukko. Kaikkien laidunalueiden aluskasvillisuudessa ovat runsaimpina lauhat. Huomionarvoisia kasveja, varsinkin edustavimmassa etelähaassa, ovat kissankello, kissankäpälä ja nurmitatar.

Hoitotarve:

Laidunkiertoa on tarpeen muuttaa niin, ettei eläimille tarvitse antaa lisärehua niiden laiduntaessa perinnebiotooppeja. Metsälaitumella tulisi laiduntaminen aloittaa uudelleen.

VIEREMÄ, Timolan laitumet

Peruskarttalehti: 332312

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 70665: 4997 akp:aki: 70662:4994

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järvisseutu

Pinta-ala (ha): 2,2

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p+

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): useita huomionarvoisia lajeja

Perinnemaisematyypit: metsälaidun, haka, kallioketo

Alueen kuvaus:

Vieremän kirkonkylän eteläpuolella, kilometrin verran Oulun valtatieltä länteen, on osin valtatielle näkyvä moniosainen, 1800-luvulta lähtien laidunnettu alue.

Lounaassa on erillinen varttunutta kuusta ja koivua kasvava, hieman rehevöitynyt saareke viljeltyjen lypsykarjan pihalaitumien keskellä. Sen laidalla on vanha hirsinen navetta. Pihapiiriin rajautuu vasikoiden laiduntama, vuonna 1870 istutettu, viehättävä päivänkakkaroiden, kissankellojen ja katajien luonnehtima valoisa koivikko, jolla on näkyvissä vanhan kylätien pohja. Reunalla on hirsinen aitta ja vanha, kunnostettu päärakennus. Pihapiirin pohjoispuolella, kylätien takana, on laajempi parinkymmenen hiehon laidun. Heti tien takana on katajaa kasvava kalliainen alue, joka on osin kallioketoa. Alueella on vanha riihi. Pohjoiseen mentäessä alue vaihettuu lepikoksi ja kuusivaltaiseksi metsälaitumeksi, jossa on niittyaukkoja ja karjapolkuja. Pohjoislaidalla on jälleen kuivempi katajainen alue, jolta avautuu näkymä lammen yli valtatielle. Hyvin monimuotoisella alueella aluskasvillisuus vaihtelee. Runsaimpana koko alueella ovat kuitenkin lauhat. Edustavinta kasvistoa ovat jäkki, Pohjois-Savossa enää suhteellisen harvoin tavattava keto-orvokki, kissankello, kissankäpälä ja nurmitatar.

Hoitotarve:

Lounainen lypsykarjan laidun olisi rehevöitymisen estämiseksi tarpeen aidata ja laiduntaa erikseen viljellyistä laitumista. Muuten laidunnusta suositellaan jatkettavaksi entiseen tapaan. Niittyaukkoja pidetään tarvittaessa avoinna reuna-alueita raivaamalla.

VIEREMÄ, Yläpihan haka

Peruskarttalehti: 334201

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 70792: 5033 akp:aki: 70790: 5030

Maisemamaakunta: Pohjois-savon järviseu

Pinta-ala (ha): 5,8

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p+

Arvoon vaikuttavat erityistekijät: (+): koko, huomionarvoisia lajeja

Perinnemaisematyypit: haka

Alueen kuvaus:

Palosenmäessä, lähes kymmenen kilometriä Vieremän keskustasta pohjoiseen, on komeassa mäkimaisemassa jo 1600-luvun puolelta lähtien laidunnettu havu- ja lehtipuuhaka, jolla nykyään laiduntaa vajaan kymmenkunta hiehoa.

Maasto vaihtelee avoimemmalta korkealta mäeltä jyrkähkön rinteen alle muodostuneeseen soistuneeseen alueeseen uloimpana lännessä ja kuusivaltaiseen sekametsikköön itä- ja pohjoisreunalla. Eteläkärjessä on lehtipuusaarekkeitä. Kuvahkoja rinteitä elävöittävät katajat, kivirauniot ja runsaat maakivet. Lännessä on myös kiviaitaa. Alueelta on raivattu melkoisesti vesakkoa ja kuusia viimeksi kesällä 1995. Runsaimpana kasvavat nurmilauha ja mustikka. Huomionarvoisia ovat jäkki, kissankello, kissankäpälä ja nurmitatar.

Hoitotarve:

Laidunnus soveltuu alueen hoidoksi. Vesakon ja nuoren puuston raivaus vähitellen on paikallaan. Suurien määrien poisto kerralla voi aiheuttaa haitallista rehevöitymistä.

VIEREMÄ, Hevosajoneuvomuseon laitumet

Peruskarttalehti: 332410

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 70726: 4951 akp:aki: 70704: 4952

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järvisetu

Pinta-ala (ha): 7,3

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p

Perinnemaisematyypit: metsälaidun, haka

Alueen kuvaus:

Ameriikassa, Vieremän kirkonkylän länsipuolella, on hevosajoneuvomuseon yhteydessä noin kymmenkunnan lypsy- ja emolehmän kivinen, tuore kuusi- ja harmaaleppähaka sekä Ameriikantien toisella puolella vajaan puolenkymmenen hiehon karuhko mäntyvaltainen metsälaidun, jonka isohkolla, mahdollisesti joskus viljelykäytössä olleella niittyaukealla kasvaa karsikkomänty. Reuna-alueilla on harmaaleppävesakkoa. Melko tavanomaisilla laitumilla ovat huomionarvoisia jäkki, kissankello ja nurmitatar.

Hoitotarve:

Laidunnus sopii alueen hoidoksi. Laidoilla tulisi lepikoitumista pitää kurissa.

VIEREMÄ, Kellomäen rantalaidun

Peruskarttalehti: 334103

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 70656: 5062 akp:aki: 70653: 5059

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järvisetu

Pinta-ala (ha): 4,0

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p

Perinnemaisematyypit: metsälaidun, rantaniitty

Alueen kuvaus:

Iijärven pohjoisrannalla, Vieremän kirkonkylän kaakkoispuolella, on Iisalmi-Vieremä laivareitin varrella maisemallisesti viehättävä rantalaidun, joka on pääosin kaunista, paikoin hieman ylitieheää koivikko. Joukossa on muutamia lahopuita. Monirunkoisten, väkkyräisten koivujen alla viihtyvät runsaina metsäkurjenpolvi, nurmilauha ja niittyleinikki. Niittyaukoilla on nurmitatarta ja metsäruusua. Rantaniityllä valtalajeja ovat nurmilauha, karheanurmikka ja viiltosara. Alue on ollut lypsykarjan laidun 1960-luvulta 1992 asti, jonka jälkeen siellä on vuosittain laiduntanut noin kymmenpäinen lihakarja, ilmeisesti viljelylaitumen yhteydessä.

Hoitotarve:

Perinnebiotooppi tulisi laiduntaa erillään viljelylaitumesta. Laidunnusta suositellaan jatkettavaksi siten, että laidunnus kohdistuu riittävänä ja tasaisena tälle alueelle. Koivikkoa on paikoin hieman varaa harventaa.

VIEREMÄ, Mankilanmäen haka

Peruskarttalehti: 334202

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 70813: 5045 akp:aki: 70811: 5042

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järvisuutu

Pinta-ala (ha): 2,3

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p

Perinnemaisematyypit: haka, metsälaidun

Alueen kuvaus:

Mankilanmäen kylässä, Vieremän kirkonkylältä kaksitoista kilometriä pohjoiseen, on jo 1800-luvulta asti käytössä ollut lehmien, lampaiden ja hevosten laidun, jota on myös kaskettu 1930-luvulle asti. Vanhan maatalouden jäljet ovat yhä näkyvissä kiviraunioina, länsilaidan kiviaitana, parina nauriskuoppana ja liinahautana, jossa liotettiin pellavaa.

Viimeiset vuodet alueella on laiduntanut kolme vasikkaa. Lisärehu on aiheuttanut rehevöitymistä ja alilaidunnus umpeenkasvua. Nykyisin nuorta, tiheää koivikkoa kasvavaa länsilaitaa niitettiin viikatteella vielä 1960-luvulla. Myös pohjoispuoli on metsäisempää ja kasvaa koivuvaltaista, osin vanhempaakin sekapuus- toa, varsinkin kookkaita rauduskoivuja ja mäntyjä. Itälaita on avoimempaa rinnettä, jonka ylälaidasta on raivattu lepikkoa. Eri puiden taimia on nousemassa. Katajaa on runsaasti. Aluskasvillisuutta hallitsee lähinnä metsälauha, paikoin nurmirölli ja koivikossa kivikkoalvejuuri. Joukosta löytyvät myös jäkki, kissankello ja nurmitatar.

Hoitotarve:

Perinnemaiseman elvyttämiseksi laidunnuspainetta olisi tarpeen hieman lisätä ja antaa lisärehu laitumen ulkopuolelle. Eteläpuolella on hyvä edelleen vähitellen raivata lepikkoa. Koivikko kaipaa harvennusta. Vanhimmat puuyksilöt kannattaa säästää.

VIEREMÄ, Mustinmäen haat

Peruskarttalehti: 334103

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 70690: 5098 akp:aki: 70688: 5095

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järvisuutu

Pinta-ala (ha): 0,8

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p

Perinnemaisematyypit: haka

Alueen kuvaus:

Kauppilanmäellä, Vieremän itäpuolella, on avarassa mäkimaisemassa, tilakeskuk-
sen pihapiirin laidalla, kivinen, kuuden hiehon tuore kuusi- ja harmaaleppähaka,
jota on sanotaan laidunnetun 1940-luvulta lähtien. Alueelle antaa oman ilmeensä
komea mänty ja pieni puro. Runsaimpia ovat eri nurmikat ja nurmilauha. Huomi-
onarvoinen on haassa kohtalaisen yleinen nurmitatar. Lähinnä tilakeskusta on re-
hevöitymistä ja ylilaidunnusta, ilmeisesti lisärehun antamisesta johtuen. Lounais-
kulmassa on kuusentaimikkoa.

Hoitotarve:

Aluetta on hyvä laiduntaa siten, ettei se rehevöidy. Kuusentaimia voisi harventaa.

VIEREMÄ, Purolan metsälaidun

Peruskarttalehti: 332410

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 70715: 4953 akp:aki: 70709: 4950

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järviseu tu

Pinta-ala (ha): 7,5

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p

Perinnemaisematyypit: metsälaidun, haka

Alueen kuvaus:

Vieremän kirkonkylältä länteen, Ameriikantien länsireunaan rajautuu 1940-luvul-
ta lähtien laidunnettu kymmenkunnan hiehon kuusivaltainen metsälaidun ja tien
toisella puolella pienialainen puolenkymmenen vasikan haka.

Metsälaitumen puusto on melko varttunutta ja aluskasvillisuus paikoin vä-
häistä. Paikoin on pieniä, niittymäisiä aukkoja, kuten eteläreunalla, jossa viihtyy
nurmitatar ja länsireunamilla, jossa kasvaa jäkkiä. Keskellä on saroja ja vihvilöitä
kasvava soistunut ala. Tienlaidalla on leppäpusikkaa. Vasikoiden sekapuustoinen
haka on hieman alilaidunnettu.

Hoitotarve:

Laidunnus on sopiva hoitotapa, mutta vasikkahaan laidunnuspainetta olisi varaa
lisätä. Puustoa voisi paikoin varovasti harventaa valoisuuden lisäämiseksi. Tien
reunasta olisi hyvä raivata lepikkoa.

VIEREMÄ, Anttilan laidun

Peruskarttalehti: 334103

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 70630: 5031 akp:aki: 70625: 5030

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järviseu tu

Pinta-ala (ha): 4,0

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p-

Perinnemaisematyypit: niitty, metsälaidun

Alueen kuvaus:

Valkeiskylässä, Vieremän kirkonkylältä toistakymmentä kilometriä etelään, on lähes valtatie ja Haajaistentien risteyksessä länteen viettävä kallioselänteen alarinne, jolla karja sanotaan laiduntaneen 1900-luvun alusta lähtien, ja joka on nyt yli puolenkymmenen hiehon laidun.

Läntisin tiehen rajautuva osa on kivistä niittyä ja maisemallisesti viehättävää katajaista kalliota. Rehevöitymiseen viittaavat valtalajit nurmirölli, niittynurmikka, nurmilauha ja valkoapila. Ylempanä itäpuolella on metsäinen rinne, jonka pohjoisosassa on kalliopaljastumia. Puusto on valtaosaltaan varttuvaa mäntymetsää. Paikoin on harmaaleppää ja kuusta, ja siellä täällä kasvaa katajaa. Aluskasvillisuudessa on runsain puolukka.

Hoitotarve:

Laidunnusta olisi tarpeen korjata sellaiseksi, ettei alue rehevöityisi.

VIEREMÄ, Hoikkalan haka

Peruskarttalehti: 334106

Yhtenäiskoordinaatit: **ykp:yki: 70671: 5105 akp:aki: 70669:5103**

Maisemamaakunta: **Pohjois-Savon järviseu**

Pinta-ala (ha): **1,3**

Maanomistaja: **yksityinen**

Arvoluokka: **p-**

Perinnemaisematyypit: **haka**

Alueen kuvaus:

Kauppilanmäellä on heti tilakeskuksen alapuolella tuoreesta kosteaan vaihteleva, harvakseltaan kuusta ja katajaa kasvava kivinen haka, joka on ollut lypsykarjan laitumena 1800-luvulta asti. Nyt alueella laiduntaa kymmenkunta hiehoa. Ilmeisesti lisärehun antamisesta johtuen haka on rehevöitynyt ja paikoin ylilaidunnettu. Yksipuolisessa kasvillisuudessa ovat runsaina nurmilauha, niittynurmikka ja valkoapila.

Hoitotarve:

Laidunnus tulisi muuttaa ei-rehevöittäväksi.

VIEREMÄ, Joutenmäen haka

Peruskarttalehti: 332312

Yhtenäiskoordinaatit: **ykp:yki: 70697: 4994 akp:aki: 70694: 4990**

Maisemamaakunta: **Pohjois-Savon järviseu**

Pinta-ala (ha): **3,8**

Maanomistaja: **yksityinen**

Arvoluokka: **p-**

Perinnemaisematyypit: **metsälaidun, haka, niitty**

Alueen kuvaus:

Aivan Vieremän kirkonkylän lounaispuolella, muutama sata metriä valtatie toisella puolella, sijaitsevat suurimmaksi osaksi ympäröiviin peltoihin rajautuvat hiehojen haka ja metsälaidun, joita on laidunnettu kymmeniä vuosia.

Tilakeskuksen koillispuolen havupuuvaltaisessa tuoreessa haassa on runsaasti maakiviä ja kiviraunioita. Paikoin on niittyä, jolle on noussut kuusentaimia. Länsipuolen kivinen metsälaidun on osin kuusivaltaista. Itäkulmassa navetan takana on rehevöitynyt isojen haapojen ja koivujen muodostama metsikkö. Länsikulmassa on avoimempi ja märkä karjan juomapaikka.

Hoitotarve:

Niittyalojen kuusettuminen on tarpeen estää. Ravinnekuormituksen vähentäminen navetan takana monipuolistaisi kauniin lehtipuumetsikön lajistoa.

VIEREMÄ, Laitalan laitumet

Peruskarttalehti: 334103

Yhtenäiskoordinaatit: **ykp:yki: 70641: 5077 akp:aki: 70635: 5072**

Maisemamaakunta: **Pohjois-Savon järviseu**

Pinta-ala (ha): **1,3**

Maanomistaja: **yksityinen**

Arvoluokka: **p-**

Perinnemaisematyypit: **metsälaidun, haka, rantaniitty**

Alueen kuvaus:

Vieremän kirkonkylän kaakkoispuolella, Iijärven koillisrannalla, Vieremä-Iisalmi laivareitin varressa, sijaitsevat pienialainen rantaniitty sekä rantametsikkö ja pihapiirin tuntumassa haka. Ne ovat alunperin olleet 1800-luvulta asti lypsykarjan laitumena. Nyt rantalaitumet ovat syyskesästä parinkymmenen hiehon suojametsikkönä ja haka on hevosten jaloitteluaikaa.

Rantalaitumet ovat puustoisia, varsinkin koivua, mutta myös harmaaleppää ja paikoin muun muassa mäntyä, haapaa ja kuusta kasvavia. Rantametsikkö on pajuttunutta ja tiheää. Aluskasvillisuutta hallitsee mesiangervo. Pienellä rantaniityllä valtalajeina ovat nurmilauha ja viiltosara. Haka on komeamäntyinen kumpare kylätien varrella. Muutamia harmaaleppä, tuomen ja pihlajan taimia on nousemassa. Katajaa on kohtalaisesti. Lisärehu on aiheuttanut rehevöitymistä. Nurmi- ja metsälauha ovat valtalajeja. Paikoin on kohtalaista niittykasvillisuutta, jota kissankello ja nurmitatar.

Hoitotarve:

Ranta-alueiden hoito perinnebiotooppina edellyttää pidempää laidunkautta ja laidunnusta erillään viljellystä alasta. Lisärehua ei tälle puolelle tulisi antaa, kuten ei myöskään hevoshakaan. Hevoshaan laidunnuspainetta olisi varaa hieman lisätä. Rantametsikkö kaipaa pikaista raivaamista, kuitenkin komeat puut kuten muutamit koivut, haavat, raidat ja vanhat kuuset, sekä paatsama ja koiranheisi, säästään. Näyttävät maisemamännyt ovat säästämisen arvoisia.

VIEREMÄ, Lassilan laitumet

Peruskarttalehti: 334204

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 70723: 5124 akp:aki: 70719: 5118

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järviseu

Pinta-ala (ha): 3,5

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p-

Perinnemaisematyypit: (muu), metsälaidun

Alueen kuvaus:

Pyöreellä on komeassa ja avarassa mäkimaisemassa lypsykarjan rehevöitynyt laidunniitty ja sen länsipuolella laidunnuspaineeltaan alhainen havupuuvaltainen metsälaidun. Niityn paras lajisto on keskiosan isolla kivirauniolla. Metsälaitumella on jokunen nurmitatar.

Hoitotarve:

Laidunnusta olisi tarpeen muuttaa siten, ettei alue jatkuvasti rehevöityisi. Samalla saataisiin metsälaitumella laidunnuspainetta lisättyä.

VIEREMÄ, Yläpihan laidun

Peruskarttalehti: 334103

Yhtenäiskoordinaatit: ykp:yki: 70693: 5029 akp:aki: 70691: 5027

Maisemamaakunta: Pohjois-Savon järviseu

Pinta-ala (ha): 1,9

Maanomistaja: yksityinen

Arvoluokka: p-

Perinnemaisematyypit: metsälaidun, niitty

Alueen kuvaus:

Aivan Vieremän kirkonkylän kaakkoispuolella ympäristöstä kohoaa metsälaitumen ja niityn käsittävä mäki, jolta pellon yli avautuvat näkymät Vieremänjärvelle ja Kyrönniemen luonnonsuojelualueelle. Se on osa laajempaa, parinkymmenen lypsylehmän viljelylaidunta. Alue on ollut muun muassa lypsykarjan, hevosten ja lampaiden laitumena ainakin 1900-luvun alusta asti.

Tie halkaisee alueen, jonka yläpuoli on koivuvaltainen sekametsikkö ja alapuoli avoimempi, kivinen ja paikoin lepikkoa kasvava niitty. Leppiä raivattiin 1997. Harmaalepän vesoja on työntymässä lisää. Kasvillisuus on rehevöitynyttä, osin alilaidunnuksesta, osin raivauksesta ja osin lisärehun antamisesta johtuen. Metsälaitumella ovat paikoin valtalajeja vattu ja nokkonen, ja niityn puolella nurmilauha ja niittyleinikki.

Hoitotarve:

Alue olisi tarpeen aidata ja laiduntaa erillään viljellystä laitumesta, jottei se rehevöityisi ja laidunnuspaine olisi riittävä. Lisärehua ei tulisi antaa. Lepikkoa on hyvä pitää kurissa vähitellen raivaamalla.

Pohjois-Savon perinnemaisemat

Perinteinen maatalous, niitto tai laiduntaminen, synnytti perinnemaisemat eli niityt, hakamaat ja metsälaitumet. Ne ovat monien kasvi- ja eläinlajien tärkeitä ja usein myös ainoita elinympäristöjä. Niihin liittyy myös kulttuurihistoriallisesti arvokkaita rakennuksia ja rakennelmia, esimerkiksi vanhoja asuinrakennuksia pihapiireineen, latoja ja kivialtoja. Perinnemaisemat ovat osa kauneinta kulttuurimaisemaa.

Perinnemaisemat ovat häviämässä, ne ovat vähentyneet voimakkaasti Pohjois-Savossa, samoin kuin muuallakin maassamme viime vuosikymmeninä. Syynä ovat karjatalouden muutokset tai loppuminen. Jäljellä olevia kohteita uhkaa umpeenkasvu tai rehevöityminen.

Pohjois-Savossa inventoitiin arvokkaita perinnebiotooppeja vuosina 1992-1997 osana valtakunnallista perinnemaisemakartoitusta. Tässä julkaisussa esitetään inventoinnin yhteydessä arvokkaiksi luokiteltujen perinnemaisemien kohdekuvaukset ja hoitosuosituksat. Lisäksi käsitellään perinnemaisemien kartoitusmenetelmiä, Pohjois-Savon maatalouden kehitystä sekä perinnemaisemakohteiden nykytilaa ja hoitomahdollisuuksia.

Perinnemaisemien hoidon järjestämisellä on kiire. Arvokkaat kohteet pitäisi huomioida maankäytön suunnittelussa ja toiminnoissa. Maanomistajia pitäisi edelleen kannustaa perinnemaisemien hoitoon ja hakemaan tukea EU:n maatalouden ympäristöohjelman kautta. Pohjois-Savon perinnemaisemat -julkaisu on tarkoitettu erityisesti maanomistajille, maaseutu- ja ympäristöviranomaisille sekä neuvontaorganisaatioille, mutta myös muillekin asiasta kiinnostuneille.

ISBN 952-11-0634-4

ISSN 1238-8610

Myynti:

Pohjois-Savon ympäristökeskus,
PL 1049, 70101 KUOPIO
puh. (017) 788 4763, faksi (017) 788 4764

Oy Edita Ab, asiakaspalvelu
PL 800, 00043 EDITA
puh. (09) 566 0266, faksi (09) 566 0380

